

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ІЗ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ ЗАСОБОМ ІНТЕГРАЦІЇ МАТЕМАТИЧНИХ ТА ІНФОРМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація:** У статті теоретично проаналізовано систему підготовки бакалаврів із системного аналізу у освітньому середовищі ВНЗ та представлено модель формування професійної компетентності бакалаврів системного аналізу на підставі інтеграції математичних та спеціальних інформатичних дисциплін. Модель дає змогу зрозуміти характер процесу формування професійної компетентності бакалаврів, виявити особливості зазначеного процесу, за необхідністю здійснити корекцію окремих елементів. Розроблена модель вирішує проблему індивідуалізації, інтенсифікації та оптимізації навчання. У процесі розробки моделі особлива увага була приділена оновленню змісту освіти, в основі якого лежить інтеграція математичних і спеціальних інформатичних дисциплін.*

***Ключові слова:** інтеграція, педагогічне моделювання, професійна компетентність бакалаврів із системного аналізу, модель інтеграції математичних та інформатичних дисциплін.*

Вступ. На сучасному етапі в Україні проходить процес реформування системи вищої професійної освіти, викликаний бурхливим розвитком інформаційного суспільства. Створюються складні технічні, економічні, соціальні, екологічні системи, які вимагають управління, аналізу і підтримки. Це призводить до необхідності об'єднання фахівців різних наукових напрямів, здатних скоординувати різномірні напрямки. На відміну від унітарних спеціальностей, орієнтованих на деяку вузьку область практичного застосування, спеціальність «Системний аналіз», відноситься до категорії універсальних. Необхідність розробки великих проектів міжгалузевого характеру обумовлює попит на кваліфікованих фахівців системного аналізу. Універсальність цієї спеціальності обумовлена унікальною освітньою програмою, що базується на прикладних математичних дисциплінах, сучасних інформаційних технологіях, методах математичного та комп'ютерного моделювання широкого спектру техніко-економічних,

соціальних, фінансових, екологічних, політичних процесів. Все це стимулює активізацію процесу реформ.

Враховуючи прогнози розвитку сфери інформаційних технологій та специфіку підготовки бакалаврів із системного аналізу, актуальним є процес формування професійної компетентності студентів засобами інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін.

Останні дослідження та публікації. Висвітлення проблем професійної підготовки фахівців з інформаційних технологій присвячені праці А. Власюка, П. Грицюка, Г. Козлакова, І. Медзєбровського, Т. Морозової, І. Пододіменко, С. Попершняка, С. Сейдаметової, С. Семерикова, Р. Шаран, Д. Щедролосьєва і багатьох інших. Однак, проблему професійної підготовки бакалаврів системного аналізу висвітлено недостатньо.

Мета статті – обґрунтування структури моделі формування професійної компетентності бакалаврів із системного аналізу засобами інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін.

Виклад матеріалу дослідження. Інтеграції, як провідній тенденції розвитку національних систем освіти й багатогранному освітньому явищу, присвячено чимало наукових праць останнього часу, у значній частині яких розглядаються питання, пов'язані з міждисциплінарним аспектом (Т. Голубенко, Л. Демчина, В. Кірвас, Т. Коженівська, А. Лісневська, В. Прошкін, П. Ситнікова, С. Чечотіна та ін.). Цими та іншими вченими наголошується на тому, що при реалізації єдиної стратегії професійної підготовки студентів інтеграція особистісних, соціальних і діяльнісних аспектів сприяє формуванню загальних і спеціальних компетентностей майбутнього фахівця засобами координації, уникнення дублювання змісту навчальних дисциплін, встановлення горизонтальних і вертикальних, біпредметних і мультипредметних зв'язків, забезпечення єдності теоретичної і практичної підготовки, університетської освіти та науки, завдяки чому створюються умови для усвідомлення студентами задач майбутньої діяльності та шляхів їх автономного вирішення на основі здобутих знань і

навичок оперативного пошуку, обробки та плідного використання інформації у складних, не алгоритмізованих ситуаціях [5].

Згідно висновків американських вчених на чолі з Р. Гейл, П. Хатчигс, М. Хубер інтегративне навчання розглядається як процес розвитку здатності упізнавати, оцінювати та здійснювати зв'язки між суттєво відмінними поняттями, сферами діяльності, або контекстами [8].

Моделювання передбачає теоретичне і емпіричне дослідження об'єкта шляхом створення допоміжної системи, що заміщує об'єкт і відображає його властивості. Моделювання враховує сутність явища, яке моделюється, а також поставлену мету, яка, в свою чергу, визначає засоби впливу на результат. Модель являє собою спрощений прототип об'єкта, функціонування якого подібна функціонуванню реального об'єкту.

У педагогіці моделювання успішно застосовують, в дослідженнях питання оптимізації планування навчального процесу, підбору структури навчального матеріалу, управління пізнавальною діяльністю учнів, формування компетентностей студентів і т.п.

У наукових дослідженнях модель грає роль проміжного об'єкта в процесі пізнання педагогічного явища; модель - це загальний засіб для оцінки зв'язків і відношень між окремими характеристиками різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису та вивчення; модель – це засіб для виявлення психолого-педагогічних закономірностей і опису навчально-педагогічної діяльності. С. Мельник виділила етапи педагогічного моделювання: постановка мети рішення педагогічної проблеми за допомогою моделі; визначення основних компонентів педагогічної системи, що становлять її сутність; виявлення об'єктивно існуючих взаємозв'язків між компонентами системи; переклад компонентів системи на абстрактний мову (символіку); вибір способів зображення моделі і її побудова [3, с. 26]. І. Фурса наголошує, що вивчення побудованої моделі допомагає визначити основні властивості аналізованих процесів, виявити

структурно-функціональні, причинно-наслідкові та інші зв'язки між її елементами [7, с. 87].

Розроблена нами модель формування професійної компетентності бакалаврів із системного аналізу засобами інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін (рис. 1) створювалася з урахуванням основних результатів теоретичного аналізу і на основі виділених організаційно-педагогічних умов [1]. Ми враховували професійну компетентність майбутніх бакалаврів із системного аналізу, види навчальної діяльності, зміст освіти математичних і інформатичних дисциплін [2; 6], сучасні освітні технології, засоби, форми і методи організації навчального процесу, методи мотивації до навчання і самоосвіти.

Побудова моделі інтеграції здійснювалося з урахуванням вимог, що стосуються її структури, змісту і функцій. За структурою дана модель містить в збалансованому вигляді всі входні в неї компоненти. За змістом модель включає види діяльності викладачів і студентів, вимоги, яким повинна бути підпорядкована розробка програм навчальних дисциплін, навчальних планів, технологій і т.д. За функціями модель прогностична (у неї є можливість поновлення кожного з компонентів в їх взаємозв'язку).

Запропонована нами модель включає структурні компоненти:

- 1) цільовий: на основі соціального замовлення задає цілі навчання, спрямовані на формування професійної компетентності;
- 2) методологічний: визначає підходи і принципи, педагогічні механізми інтеграції;
- 3) змістово-процесуальний, що включає особливості проектування змісту навчання, орієнтованого на формування професійної компетентності на інтеграційній основі. Характеризує засоби, форми, методи навчання, що сприяють формуванню професійної компетентності на інтеграційній основі;
- 4) діагностичний, що містить методику оцінки рівня сформованості професійної компетентності на підставі інтеграції математичних і спеціальних інформатичних навчальних дисциплін.

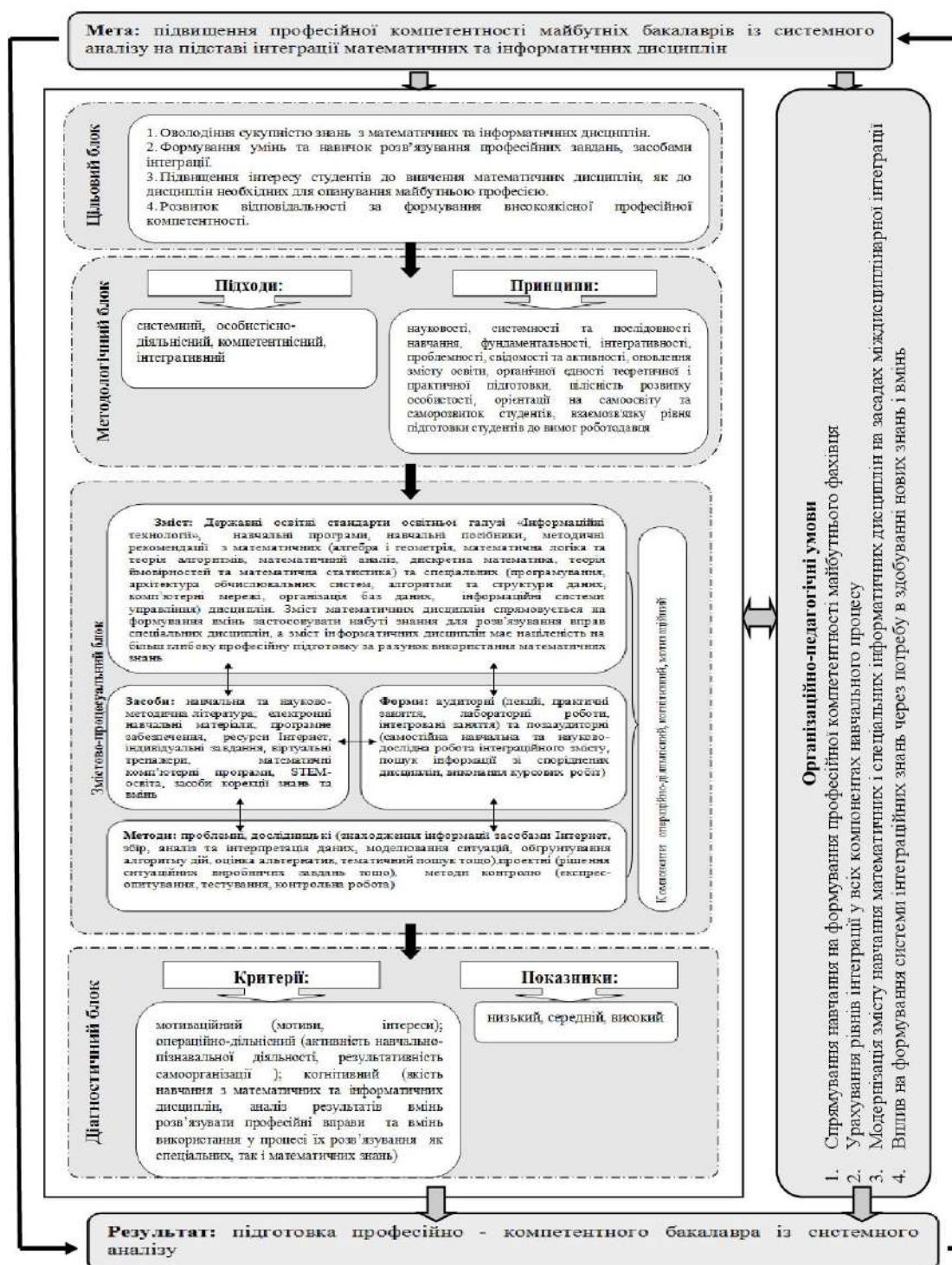

Рис.1 Модель формування професійної компетентності бакалаврів із системного аналізу на підставі інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін

Цілісність моделі констатується органічним зв'язком мети і результату експериментального дослідження, а саме – формуванням професійної компетентності майбутніх бакалаврів системного аналізу в процесі інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін. Очікуваний результат – сформованість цього феномена у майбутніх бакалаврів, що

передбачає здатність до самостійного виконання професійних дій на основі отриманих знань, умінь, навичок, досвіду і ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Цільовий блок визначає цілі, задачі та мотиви на підставі соціального замовлення на підготовку бакалаврів із системного аналізу [4] та направляє навчання студентів на формування їх професійної компетентності.

Завдання: інтеграція математичних (алгебра і геометрія, математична логіка і теорія алгоритмів, математичний аналіз, дискретна математика, диференціальні рівняння, теорія ймовірностей і математична статистика) і спеціальних (програмування, архітектура обчислювальних систем, алгоритми і структури даних, комп'ютерні мережі, організація баз даних і знань, інформаційні системи управління) навчальних дисциплін.

Мотиваційний компонент спрямований на підвищення інтересу студентів до вивчення математичних дисциплін, як до дисциплін необхідних для освоєння професії, розвиток відповідальності за формування високоякісної професійної компетентності.

В методологічному блоці йдеться про педагогічні механізми інтеграції (інтеграція змісту навчання, інтеграція засобів діяльності). Пропонується використовувати системний, комплексний, діяльнісний, особисто-орієнтований, компетентнісний і інтегративний підходи та принципи науковості, системності і послідовності навчання, свідомості і активності, наочності, інтегративності, оновлення змісту освіти, органічної єдності теоретичної і практичної підготовки, диференціації та індивідуалізації, цілісність розвитку особистості, орієнтація на самоосвіту і саморозвиток студентів.

Впровадження даних принципів та підходів дозволить студентам в процесі інтеграції математичних і інформатичних дисциплін досягти швидкого засвоєння знань, умінь і навичок, професійного досвіду.

Педагогічні механізми інтеграції: інтеграція змісту навчання, інтеграція способів діяльності.

Змістово-процесуальний блок включає особливості проектування змісту навчання, що спрямований на формування професійної компетентності на інтеграційній основі. Розглядається інтеграція змісту навчання математичних і інформатичних дисциплін як внутрішньопредметна і міжпредметна. Змістовно-інформаційні міжпредметні зв'язки встановлюються при формуванні змісту елементів знань (фактів, уявлень, понять, теорій), в процесі усвідомлення їх ознак і властивостей і діляться за складом наукових знань на фактичні, понятійні, теоретичні, філософські. Зміст математичних дисциплін спрямовується на формування умінь застосовувати отримані знання для вирішення завдань спеціальних дисциплін, а зміст спеціальних інформатичних дисциплін має націленість на більш глибоку професійну підготовку за рахунок використання математичних знань. Інтеграція змісту також проявляється в інтегрованих курсах.

Основними методами навчання є проблемні, дослідницькі (знаходження інформації засобами Інтернет, збір, аналіз і інтерпретація даних, моделювання ситуацій, обґрунтування алгоритму дій, оцінка альтернатив, тематичний пошук і т.д.), контекстне навчання (ділові ігри, вирішення ситуаційних виробничих завдань і т. д.), розвивальне навчання, метод проектів та ін.

Організаційні форми навчання: аудиторні (лекції, практичні заняття, лабораторні роботи, інтегровані заняття) і позааудиторні (самостійна навчальна і науково-дослідна робота, виконання курсових і дипломних робіт).

До форм інтеграційного навчання відносять читання лекцій, проведення практичних і лабораторних занять за інтегрованими курсами. Такі заняття вимагають ґрунтовної підготовки не тільки з боку викладача, а й студента. У процесі читання лекції викладач повинен акцентувати увагу студентів на матеріалі, який інтегрує знання різних дисциплін. На

практичних заняттях варто пропонувати студентам завдання для самостійної роботи, що передбачають пошук інформації з споріднених дисциплін.

Засоби навчання: науково-методична література, електронні навчальні матеріали, програмне забезпечення, ресурси Інтернет, індивідуальні завдання, віртуальні тренажери, математичні комп'ютерні програми, STEM-освіта, засоби корекції знань і умінь.

Серед найбільш поширених технологій освіти (структурно-логічних, інтеграційних, ігрових, інформаційно-комп'ютерних, діалогових) важливе місце відводиться проблемному навчанню (структурно-логічні технології); технології інтеграційної природничо-наукової освіти (інтеграційні технології); мультимедійні технології (інформаційно-комп'ютерні технології).

Діагностичний блок визначає методику оцінки рівня сформованості професійної компетентності на основі інтеграції математичних та інформатичних дисциплін, містить критерії і показники, рівні, методи діагностики.

Критерії та показники професійної компетентності майбутніх бакалаврів із системного аналізу: мотиваційний (сформованість мотивів, потреб, інтересів), операційно-діяльнісний (активність учбово-пізнавальної діяльності, результативність самоорганізації) та когнітивний (результативність навчання математичним та інформатичним дисциплінам, аналіз результатів вміння вирішувати професійно-спрямовані задачі, використання в процесі вирішення задач як спеціальних так і математичних знань).

Нами виділено такі рівні: низький – студенти розпізнають і відтворюють окремі фрагменти знань, як з математичних так і спеціальних інформатичних дисциплін, не пов'язуючи їх між собою; середній – здійснюється репродуктивна дія при вирішенні професійно-спрямованих завдань, але математичні обґрунтування дій не завжди присутні; високий –

вміння використовувати набуті інформатичні і математичні знання при вирішенні професійно-спрямованих завдань.

Крім того, високий рівень характеризується внутрішньою позитивною мотивацією до професійної діяльності, умінням усвідомлювати власні цінності, що визначають ставлення до себе; ґрунтовністю теоретичних знань, уміннями і навичками їх реалізації у професійній діяльності; сформованістю таких особистісних якостей як принциповість, самостійність, толерантність, комунікативність, соціальна автономність, незалежність, соціальна адаптивність, працездатність, активність, ініціативність, відповідальність. Середній рівень характеризується зовнішньої позитивної мотивацією до професійної діяльності, умінням усвідомлювати власні цінності, осмислювати свої дії в конкретних ситуаціях; фрагментарністю теоретичних знань, сформованістю окремих умінь і навичок майбутньої професійної діяльності; недостатнім розвитком таких особистісних якостей як принциповість, самостійність, толерантність, комунікативність, соціальна автономність, незалежність, соціальна адаптивність, впевненість в собі, працездатність, активність, ініціативність, відповідальність. Низький рівень характеризується негативною мотивацією до професійної діяльності, невмінням усвідомлювати власні цінності, несформованістю рефлексивних умінь; відсутністю теоретичних знань, умінь і навичок майбутньої професійної діяльності; недостатньо сформованими особистісними якостями (принциповість, самостійність, толерантність, комунікативність, соціальна автономність, незалежність, впевненість в собі, працездатність, активність, ініціативність, відповідальність).

У процесі дослідження ми використовували такі методи діагностики:

- 1) сформованість мотиваційної сфери контролюється наглядом і анкетуванням;
- 2) результативність самоорганізації контролюється наглядом, анкетуванням, якістю навчання;

- 3) оптимальність навчальної діяльності перевіряється спостереженням за раціональністю планування навчальної діяльності, аналізом використання в процесі розв'язання вправ як спеціальних, так і математичних знань;
- 4) аналіз результатів інтегративної практичної діяльності перевіряється аналізом самостійної навчальної та науково-дослідної роботи і результатів навчальної та виробничої практики.

Висновки. Представлена модель розглядається як ефективний інструментарій організації процесу формування професійної компетентності засобами інтеграції математичних і спеціальних інформатичних дисциплін бакалаврів системного аналізу. Модель носить відкритий нелінійний характер, постійно розвивається і при необхідності може поповнюватися новими компонентами.

Список використаних джерел

1. Дяченко, О. Ф. Організаційно-педагогічні умови інтеграції математичних та спеціальних інформатичних дисциплін у підготовці бакалаврів із системного аналізу / О. Ф. Дяченко // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. — 2017. — №4 (88). — С. 40-44.
2. Дяченко, О. Ф. Відбір й структурування змісту математичної освіти бакалаврів із системного аналізу в умовах реалізації компетентнісного та інтеграційного підходів. / О. Ф. Дяченко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогічні науки», 2016. - № 2(84). — С. 31-36.
3. Мельник, С. В. Моделювання діяльності інноваційного навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю / С. В. Мельник // Рідна школа. — 2006. — №4. — С. 25-29.
4. Проект Стандарту вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня галузі знань — 12 Інформаційні технології, спеціальності — 124 Системний аналіз. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartiv-vishhoyi-osviti.html>
5. Прошкін, В. В. Зміст інтеграції університетської науки та освіти / В. В. Прошкін // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2014. — № 2 (8). — С. 108-114.
6. Сучасні підходи до побудови освітніх програм / укладачі : Ю. В. Холін, С. О. Кравцов, Т. О. Маркова. — Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2014. — 36 с.
7. Фурса, І. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів біології на основі інтеграції природничих та педагогічних дисциплін : дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Фурса. — м. Переяслав-Хмельницький : 2016. — 238 с.
8. Huber, M. Integrative Learning: Mapping the Terrain / M. T. Huber, P. Hutchings. — Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2004. — 32 p.

*Дяченко Оксана Федоровна,
аспирант, Бердянский государственный
педагогический университет*

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БАКАЛАВРОВ СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА СРЕДСТВАМИ ИНТЕГРАЦИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ И ИНФОРМАТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

***Аннотация:** В статье теоретически проанализирована система подготовки бакалавров системного анализа в вузе и представлена модель формирования профессиональной компетентности бакалавров системного анализа на основе интеграции математических и специальных информатических дисциплин. Модель позволяет понять характер процесса формирования профессиональной компетентности бакалавров, выявить особенности указанного процесса, при необходимости произвести корректировку отдельных элементов. Разработанная модель решает проблему индивидуализации, интенсификации и оптимизации обучения. В процессе разработки модели особое внимание было уделено обновлению содержания образования, в основе которого лежит интеграция математических и специальных информатических дисциплин.*

***Ключевые слова:** интеграция, педагогическое моделирование, профессиональная компетентность бакалавров системного анализа, модель интеграции математических и информатических дисциплин.*

***Diachenko Oksana,**
PhD-Student, Berdyansk State
Pedagogical University*

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF BACHELOR'S DEGREES IN SYSTEM ANALYSIS BY MEANS OF INTEGRATION OF MATHEMATICAL AND INFORMATIC DISCIPLINES

***Abstract:** In the article it was theoretically analyzed the system of training of the of bachelor's degrees in system analysis in high educational school and presented the model of formation of professional competence of bachelor's degrees in system analysis on the basis of integration of mathematical and special informational disciplines. The structural-functional model of formation of professional competence of bachelor's degrees in system analysis is oriented on the development of motivation-value, cognitive and activity components. The model allows to understand the character of the process of formulating the professional competence of the bachelor, to find out the features of this process, if necessary, to correct the individual elements. The developed model solves the problem of individualization, intensification and optimization of training. In the process of developing the model, special attention was paid to updating the content of education, which is based on the integration of mathematical and special informatics disciplines.*

***Key words:** integration, pedagogical modeling, professional competence of bachelors of system analysis, model of integration of mathematical and informational disciplines.*

Авторське резюме

У педагогіці моделювання успішно застосовують досліджуючи питання оптимізації планування навчального процесу, підбору структури навчального матеріалу, управління пізнавальною діяльністю навчаючихся, формування компетентностей студентів тощо. У наукових дослідженнях модель відіграє роль проміжного об'єкта у процесі пізнання педагогічного явища; модель – це загальнометодологічний засіб для оцінки зв'язків і відношень між окремими характеристиками різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису і вивчення; модель – це засіб для виявлення психолого-педагогічних закономірностей і опису навчально-педагогічної діяльності

Побудована модель інтеграції математичних та спеціальних інформатичних дисциплін у професійній підготовці бакалаврів із системного аналізу для формування професійної компетентності містить в збалансованому вигляді всі входні в неї компоненти. За змістом модель включає види діяльності викладачів і студентів, вимоги, яким повинна бути підпорядкована розробка програм навчальних дисциплін, навчальних планів, технологій і т.д. За функціями модель прогностична (у неї є можливість поновлення кожного з компонентів в їх взаємозв'язку).

Запропонована нами модель включає цільовий, методологічний, змістово-процесуальний та діагностичний блоки.

Цільовий блок визначає цілі, задачі та мотиви на підставі соціального замовлення на підготовку бакалаврів із системного аналізу та направляє навчання студентів на формування їх професійної компетентності.

В методологічному блоці йдеться про педагогічні механізми інтеграції (інтеграція змісту навчання, інтеграція засобів діяльності).

Змістово-процесуальний блок включає особливості проектування змісту навчання, що спрямований на формування професійної компетентності на інтеграційній основі. Розглядається інтеграція змісту навчання математичних і інформатичних дисциплін як внутрішньопредметна і міжпредметна.

Діагностичний блок визначає методику оцінки рівня сформованості професійної компетентності на основі інтеграції математичних та інформатичних дисциплін, містить критерії і показники, рівні, методи діагностики.

Нами виділено такі рівні: низький – студенти розпізнають і відтворюють окремі фрагменти знань, як з математичних так і спеціальних інформатичних дисциплін, не пов'язуючи їх між собою; середній – здійснюється репродуктивна дія при вирішенні професійно-спрямованих завдань, але математичні обґрунтування дій не завжди присутні; високий – вміння використовувати набуті інформатичні і математичні знання при вирішенні професійно-спрямованих завдань.

Модель носить відкритий нелінійний характер, постійно розвивається і при необхідності може поповнюватися новими компонентами.

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті розглянуті сучасні тенденції професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування. Комунікативний аспект діяльності фахівців у сфері управління сьогодні стає все більш пріоритетним. Тому ключовою складовою професійної підготовки зазначених фахівців повинно бути вивчення правил і закономірностей різноманітних комунікативних процесів. Важливість рівня професійно-комунікативної культури значною мірою впливає на якість та успішність професійної діяльності нової генерації управлінців будь-якої галузі в Україні.

Ключові слова. Професійна підготовка, комунікації, професійна діяльність фахівців публічного управління та адміністрування.

Вступ. В умовах модернізації загальної системи освіти та професійної підготовки фахівців різних галузей відбувається переосмислення процесів, що відбуваються в певних сферах професійної діяльності. Зміни, що відбуваються у сучасному українському суспільстві зумовлюють потребу у висококваліфікованих управлінських кадрах. Освітні стратегії і програми повинні бути націлені на забезпечення успішності діяльності окремого фахівця, організації, а також галузі, де реалізуються його знання, навички та вміння. Професійна підготовка майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування здійснюється сьогодні в Україні у принципово нових соціально-економічних, політичних та культурних реаліях. Сучасні нові вимоги до знань, умінь та навичок ставляться перед майбутніми фахівцями, перш за все, у зв'язку з інтеграцією України у світове співтовариство, а також враховуючи глобалізацію міжнародного ринку праці та зростаючу конкуренцію. Відповідно роль професійної підготовки відіграє головну роль адаптивного засобу для молодих фахівців у пошуку можливостей реалізувати себе у майбутній професійній діяльності.

Загальноєвропейські рекомендації щодо призначення на керівні посади органів управління як громадських, так і державних, спричинили зростання вимог до якості системи професійної підготовки майбутніх фахівців

публічного управління та адміністрування. Не лише сумлінне і відповідальне виконання своїх професійних обов'язків повинно стати характерними якостями управлінців різних рангів, але і їх загальна, професійна та комунікативна культура, що може також свідчити про їх професіоналізм. А це, у свою чергу, слугуватиме своєрідною гарантією затребуваності у професійній діяльності та успішності.

На етапі розвитку загальнонаціональної системи освіти та професійної підготовки управлінців постає необхідність у скоординованості діяльності навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців у галузі публічного управління та адміністрування. Особливість нової парадигми професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування полягає у комунікативній спрямованості. Успішна діяльність будь-якої організації чи колективу насамперед залежить від якості управління, яке здійснюється в основному через комунікацію.

Аналіз наукових досліджень. Оскільки сьогодні в Україні відбуваються процеси формування нової управлінської системи, яка б відповідала вимогам і стандартам Європейського союзу, спостерігається значне зростання наукового інтересу до галузі публічного управління та адміністрування. Також багато наукових досліджень присвячено питанням системи професійної підготовки майбутніх фахівців у цій галузі. У цьому контексті варто згадати роботи таких науковців як С. Дубенко, В. Гошовської, В. Князева, Н. Колісніченко, В. Лугового, Т. Мотренка, Н. Протасової, Н. Синициної, С. Серьогіна та ін.

Дослідженнями комунікативних складових професійної діяльності фахівців державного та публічного управління займалися С.А. Броннікова, Н.М. Драгомирецька, В.М. Дрешпак, Л.О. Нестеренко, Т.Є. Недашківська, М.А. Нинюк, М.І. Пірен, Г.Г. Почепцов, Ю.І. Работа, М.І. Рудакевич, Л.Л. Приходченко, А.П. Рачинський, А.О. Чемерис, В.О. Чмига, С.А. Чукут та ін. Особливе місце у цьому ряді посідають праці Н.І. Демедишиної, С.В. Загороднюка, О.І. Козієвської, М.П. Лукашевич, Л.А. Пашко,

І.М. Плотницької, С.К. Хаджирадевої, Г.Л. Чайки, Т.К. Чмут, в яких проблеми комунікації, культури спілкування і ділового етикету стали предметом спеціальних досліджень.

Більшість дослідників наголошують на важливості створення нових моделей та принципів управління, які реалізуватимуться, в першу чергу, через комунікативний аспект управлінської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Реформування галузі державного управління, яка сьогодні поступово трансформується у публічне управління та адміністрування, спричинило необхідність у новій генерації управлінців, які не лише будуть компетентно виконувати свої професійні обов'язки, а й будуть відповідати підвищеним сучасним вимогам до особистісних та професійних якостей управлінців. Саме така мета ставиться перед вищими навчальними закладами, які здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування.

Публічне управління та адміністрування – це діяльність, яка пов'язана з вирішенням стратегічних завдань державних органів, підприємств, установ, організацій з урахуванням комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів впливу та тенденцій розвитку в конкурентному середовищі, а також в певній галузі суспільного виробництва і держави в цілому [1].

Згідно з одним з визначень, професійна підготовка розглядається як розширення кваліфікації фахівців з метою адаптації до нових економічних і соціальних умов і здійснення нової професійної діяльності, у тому числі з урахуванням міжнародних вимог і стандартів. Система професійної підготовки фахівців у галузі управління відзначається певною специфікою і повинна забезпечувати потреби органів влади, підприємства та організації управліннями з високим рівнем професійної культури, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські функції. Впроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам[7, с.32].

У навчальних планах вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців публічного управління та адміністрування, повинно бути

передбачено формування професійних умінь та навичок, необхідних для здійснення управлінської діяльності та подальшого кар'єрного росту.

Незаперечним є той факт, що комунікації займають важливе місце в життєдіяльності фахівців будь-якої сфери. Особливістю професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування є те, що виконання службових обов'язків та професійних завдань здійснюється в основному через комунікативні процеси. Саме комунікація виступає дієвим засобом здійснення управлінської професійної діяльності.

Вивчення поняття комунікації базується на теоретико-методологічних принципах дослідження соціальної комунікації. Комунікація визначається як «фундаментальна ознака людської культури, яка полягає в інтенсивному взаємоспілкуванні людей» [6, с.87].

Науковець Г. Дев'ятова зазначає, що комунікація є соціально обумовленим процесом передання і сприйняття інформації в умовах міжособистісного і масового спілкування різними каналами за допомогою різних комунікативних засобів (вербальних, невербальних та ін.) [3].

Зважаючи на те, що комунікації у професійній діяльності управлінців займають вагомий частку, вони повинні бути використані максимально на користь справі, тобто сприяти найбільш ефективному здійсненню управлінських функцій. Якість та успішність виконання управлінцями професійних обов'язків залежить не лише від уміння грамотно проаналізувати проблему чи ситуацію, визначити перспективні завдання, спланувати їх виконання, але й від уміння проводити ділові наради керувати підлеглими, зрозуміло і переконливо пояснювати рішення, що складає основи комунікативної культури управлінців у будь-якій галузі.

Одним з найважливіших видів управлінської діяльності можна вважати міжособистісну комунікацію, при якій досягається взаєморозуміння між учасниками комунікативного процесу.

Управлінці повинні володіти методикою підготовки та проведення ділових бесід, нарад, телефонних розмов, ділового листування та ін.

Оволодіння управлінцями техніками ведення діалогу, різноманітних переговорів, публічних промов та виступів, вмінням аргументувати власну позицію вимагають сучасні підходи у системі професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування.

Професійна діяльність фахівців у галузі публічного управління пов'язана з усним та писемним видами спілкування, тому для досягнення цілей у своїй діяльності управлінці повинні володіти високим рівнем культури мовлення, що є своєрідною візитівкою. На думку Т.Єгорової мовлення має бути харизматичним, тобто відображати особистісні якості людини, до складу яких входять: а) енергетика (вміння переконати поглядах, ідеях); б) привабливість (зовнішність), незалежність характеру (вміння відповідати за свої справи і слова); в) манера триматися (впевненість, гідність, зібраність, керування ситуацією); г) гарні ораторські здібності (вміння говорити і відчувати атмосферу спілкування). [4, с.94].

Окрім культури мовлення важливого значення набуває вживання невербальних засобів комунікації. Науковцями, які досліджували психологічні особливості ділового спілкування, доведено, що від 70 до 90 відсотків комунікацій здійснюються невербальними засобами. Невербальна комунікація, яка здійснюється одночасно з вербальною, може підсилювати або, інколи навіть, змінювати зміст мовленнєвого висловлювання. Тому важливо вміти узгоджувати вербальні і невербальні засоби для успішного досягнення цілей комунікації.

Зауважимо, що головним показником успішності майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування можна вважати опанування високим рівнем комунікативної культури, удосконалення комунікативних умінь та навичок, і, відповідно вміння ефективно впроваджувати комунікативні процеси у професійну управлінську діяльність.

Таким чином у професійній підготовці майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування особливо важливим стає вивчення

закономірностей і правил різноманітних комунікацій, а також їх впровадження і відпрацювання в реальних управлінських ситуаціях,

Висновки. Глобалізаційні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні значною мірою впливають на систему професійної підготовки майбутніх фахівців публічного управління та адміністрування. У цьому сенсі доцільно було б врахувати тенденції розвитку освітніх систем інших країн.

Сьогодні Україні потрібні висококваліфіковані управлінці, які будуть ефективно виконувати управлінські завдання та приймати управлінські рішення, надавати якісні адміністративні послуги. І однією з передумов ефективності професійної діяльності фахівців публічного управління та адміністрування є їх професійна підготовка ще на етапі отримання базової вищої та післядипломної освіти. Здійснення комунікативних процесів на високому рівні повною мірою забезпечують належний рівень функціонування управлінської діяльності.

Отже, посилення комунікативного спрямування має стати одним з напрямків модернізації системи професійної підготовки фахівців публічного управління та адміністрування.

Список використаної літератури.

1. <http://fsp.kpi.ua/ru/vstup/specialnosti/administration/>
2. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
3. Девятова Г.Г. Формирование готовности будущих учителей иностранного языка к межкультурной коммуникации : автореф. дис. На соискание науч. Степени канд. Пед. Наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Г.Г. Девятова. – Сибай, 2002. – 27с.
4. Єгорова Т.Д. Мовленнєва діяльність державних службовців у сфері ділового спілкування. Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 30 травня 2008 р. : у 3 т. / за заг. ред. О.Ю. Оболенського, С.В. Сьоміна. – К.: НАДУ, 2008. – Т.2.–388с.
5. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад.: Гошовська В. А. та ін. — Київ : К.І.С., 2016. — 130 с.
6. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216с.
7. Реформування професійного навчання державних службовців в Україні: проблеми та перспективи : монографія / [С. М. Серьогін, Є.І. Бородин, Н.А. Липовська та ін.]. – К. : НАДУ, 2013. – 112 с. о кар'єрного росту

*Малык Юлияна Игоревна
старший преподаватель
Национальный университет
пищевых технологий*

КОММУНИКАТИВНЫЙ АСПЕКТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены современные тенденции профессиональной подготовки специалистов публичного управления и администрирования. Коммуникативный аспект деятельности специалистов сферы управления становится все более приоритетным. Поэтому ключевым составным профессиональной подготовки указанных специалистов должно быть изучение правил и закономерностей разнообразных коммуникативных процессов, а также их внедрение и отработка в реальных управленческих ситуациях. Важность уровня профессионально-коммуникативной культуры в большей степени влияет на качество и успешность профессиональной деятельности нового поколения управленцев любой отрасли в Украине.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, коммуникации, профессиональная деятельность специалистов публичного управления и администрирования.

Malyk Yuliana
senior tutor
National University of
Food Technologies

COMMUNICATIVE ASPECT OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE SPECIALISTS IN PUBLIC ADMINISTRATION

Annotation. The article deals with modern tendencies of professional training of specialists in public administration. The communicative aspect of the work of specialists in the field of management is becoming more and more a priority today. Therefore, the key component of the training of these specialists should be the study of the rules and regularities of various communication processes. The importance of the level of professional communication culture influences the quality and success of the new generation of managers of any area in Ukraine.

Key words. Professional training, communications, professional activity of specialists in public administration.

*Нагаєв Віктор Михайлович,
доктор педагогічних наук, професор кафедри
менеджменту організацій Харківського
національного аграрного університету ім.
В.В.Докучаєва*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГРАРНИХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

***Анотація.** Дослідницька компетентність є важливим ресурсом ефективного управління інноваційними процесами аграрної галузі, що доводить необхідність підвищення її рівня у майбутніх аграрних менеджерів на основі формування досвіду дослідницької діяльності як освітнього результату.*

Мета статті полягає в обґрунтуванні компонентів дослідницької компетентності сучасного фахівця-менеджера аграрної сфери як творчої особистості на основі розробки педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю. У статті обґрунтовано структурні компоненти дослідницької компетентності менеджера виробничої сфери: емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-розвивальний. З метою підвищення ефективності професійної підготовки аграрних менеджерів запропоновано дворівневу педагогічну технологію управління навчально-творчою діяльністю студентів як педагогічну умову формування дослідницької компетентності.

Подальші дослідження даного напрямку пропонуються на основі моделювання функціональних процесів продуктивної дослідницької діяльності менеджерів в умовах виробництва.

***Ключові слова:** компетентність, управління навчально-творчою діяльністю, дослідницька діяльність, дослідницька компетентність, формування дослідницької компетентності.*

***Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями.** Об'єктивні засади інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України неминуче позначаються на системі професійної освіти, яка має сприяти формуванню творчої обдарованості фахівця, активізації його дослідницької діяльності. За цих умов, формування дослідницької компетентності (ДК) майбутніх аграрних менеджерів є однією з найважливіших проблем педагогічної теорії і практики, неодмінною частиною якої в університетах завжди була і продовжує залишатися організація науково-дослідної роботи студентів.*

Однією з особливостей професійної підготовки сучасних менеджерів аграрної сфери є необхідність формування їх дослідницької компетентності, адже в умовах сільськогосподарського виробництва вони мають бути

джерелами наукових знань, носіями новацій, осередками наукових винаходів. При цьому аграрний менеджер має бути не лише професійним організатором виробничого процесу, але й вмілим дослідником, який на основі наукових підходів може знайти нестандартні рішення, обґрунтувати нові алгоритми вирішення проблеми, запропонувати інноваційну модель розвитку тощо. Така діяльність має базуватися на дослідницьких якостях, творчих здібностях, знаннях теорії та практики наукових досліджень, високому рівні емпіричної культури.

Дослідницька компетентність є важливим ресурсом ефективного управління інноваційними процесами аграрної галузі, універсальною регуляторною системою науково-практичних досліджень. Це положення доводить необхідність підвищення рівня дослідницької компетентності майбутніх аграрних менеджерів на основі формування досвіду дослідницької діяльності як освітнього результату. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, проблема формування ДК майбутніх менеджерів аграрної сфери не отримала достатнього висвітлення у педагогічній науці. Актуальним залишається виконання відповідного системного педагогічного дослідження. Ця особливість вимагає від професійної освіти удосконалення навчального процесу на основі розробки педагогічних технологій, дидактичних моделей, інноваційних методів, форм та засобів управління навчально-дослідною роботою студентів і, на цій основі - формування та розвитку дослідницької компетентності майбутніх аграрних менеджерів.

Аналіз останніх досліджень і визначення невирішених аспектів даної проблеми. Основою формування та розвитку дослідницької компетентності є дослідницька діяльність (ДД). Залучення студентів до дослідницької діяльності є одним із найперспективніших спрямувань освітнього процесу. О. І. Навроцький, підкреслюючи важливість технологічного впровадження наукової дослідницької діяльності студентів у навчальний процес, відмічає: «Найважливішим кроком на шляху формування творчої діяльності в колективі ВНЗ є злиття навчального процесу і науково-

дослідної праці в єдину синтетичну діяльність з наступним безпосереднім виходом у практику. Ця нова діяльність зможе, по-перше, виступити дієвим фактором колективоутворення, а по-друге, буде безпосередньо сприяти підвищенню якості підготовки фахівців. Утілення цього принципу у життя потребує як першочергових заходів підвищення інформованості студентів про діяльність наукових підрозділів ВНЗ, включення пізнавальної дослідницької діяльності до структури навчального процесу» [10, с. 218].

Дослідницьку діяльність студентів слід розглядати як творчу діяльність, спрямовану на пізнання і розвиток індивідуальних внутрішніх можливостей, мобілізації інтелектуальних сил для розв'язання сучасних проблем і створення нових матеріальних і духовних цінностей, що мають науково-практичне значення. Наприклад, соціологічні дослідження Харківського наукового центру дидактики менеджмент-освіти на основі анкетування керівників і спеціалістів аграрних формувань, засвідчили, що лише 19-21 % фахівців у повному обсязі володіли методологією прийняття науково-обґрунтованих рішень; 14-16 % керівників аграрних формувань працюють на рівні творчого досвіду [11, с. 36]. Тому, на наш погляд, однією з основних причин гальмування розвитку виробничих процесів в країні є неефективність процесу формування дослідницької компетентності фахівців-аграріїв, недосконалість дидактичних складників освітнього процесу підготовки управлінських кадрів і, зокрема, методології організації науково-дослідної роботи студентів.

Розгляд психологічного аспекту дослідницької компетентності на основі праць Л. Божович, Л. Виготського, О. Леонтьєва та інших учених допоміг виявити особливості перебігу науково-дослідної діяльності як творчої, охарактеризувати її поетапну організацію [1; 3; 8]. Дослідницька діяльність розглядається як система наукової та навчально-творчої діяльності (НТД) студентської молоді, яка включає всі елементи навчальної та наукової творчості відповідно до змісту професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів аграрної галузі. Мета організації наукової дослідницької діяльності студентів – поглибити та зміцнити знання студентської молоді з теорії, методики та методології наукових досліджень; заглибитися у зміст професійної підготовки спеціалістів-аграріїв; прищепити їм зацікавленість до творчості; розвинути вміння і навички самостійно вирішувати завдання науково-дослідного характеру; всебічно підготувати майбутніх фахівців-аграріїв до самостійної виробничої діяльності [5, с. 7].

Враховуючи необхідність формування у майбутніх керівників і спеціалістів сільськогосподарського виробництва наукового мислення, здібностей до наукової творчості та креативного діяння у межах обраної професії, педагогічна система вищого навчального закладу повинна знайти

місце новим методам організації дослідницької діяльності студентів на основі управлінських концепцій і компетентнісного підходу. Предметом такої діяльності має стати педагогічна система з елементами управління і самоуправління науковою творчістю. При цьому засобами дослідництва є наукові знання, педагогічний досвід організації наукової роботи, дидактичні прийоми активізації наукової творчості, методичні аспекти управління навчально-творчою діяльністю студентів.

Наведені вище положення доводять, що дослідницька компетентність має відповідати конкретним напрямам професійної діяльності людини і мати структурно-функціональну побудову у вигляді моделі компетентності фахівця. Одним із проблемних аспектів, що визначають можливість досягнення якісно нового рівня формування дослідницької компетентності майбутніх менеджерів аграрної сфери є запровадження моделі управління навчально-творчою діяльністю у процесі професійної підготовки.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні компонентів дослідницької компетентності сучасного фахівця-менеджера аграрної сфери як творчої особистості на основі розробки педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю за критерієм сформованості досвіду дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення компонентної структури дослідницької компетентності майбутніх аграрних менеджерів розглянемо інтегральну характеристику змісту освіти – професійну компетентність. Компетентність – це об’єктивна категорія, яка фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень тощо, які можна застосовувати в широкій сфері діяльності людини. Професійна компетентність включає такі якості як: організаційно-управлінська культура, педагогічна культура, економічна культура, культура наукової діяльності, правова культура, досвід організації педагогічної діяльності та ін. Кожна з цих груп спирається на цілком конкретні за змістом первинні якості. О. А. Грішнова поєднує професійну компетентність з поняттям «кваліфікація працівника», яку визначає як сукупність загальної і спеціальної професійної освіти людини; необхідних знань, умінь, практичних навичок та соціального досвіду для виконання у даних організаційних умовах певних видів діяльності визначеної складності [4, с. 93].

Аналізуючи результати досліджень інституту діагностики здібностей до управління, Г. Борман сформував систему професійних якостей менеджера,

серед яких провідне місце займають дослідницькі здібності (творче мислення, аналітичність розуму, вміння працювати в умовах невизначеності, критичність мислення, науковий характер дослідження проблеми) [2]. Аналіз компетентнісного підходу у дослідженнях І. А. Зімньої, П. Г. Лузана, О. І. Пометун, В. І. Свистун, А. В. Хуторского, [6; 9-15] дозволив визначити складники дослідницької компетентності фахівця-менеджера і, на цій основі, розробити відповідну модель за критерієм сформованості досвіду дослідницької діяльності (рис. 1).

Дана модель визначає цілі і зміст дослідницької діяльності в системі підготовки управлінських кадрів. На основі проведеного аспектного аналізу

рис. 1. Модель визначено дослідницьку здатність суб'єкта до успішного здійснення дослідницької діяльності в професійній сфері, її дослідницька діяльність в умовах саморозвитку особистості та способів її здійснення

сукупності особистісних якостей, які охоплюють мотивацію, вольовий прояв і рефлексію. Компонентну структуру ДК визначено на підґрунті філософської категорії «досвід», згідно з якою в процесі цілеспрямованого засвоєння знань про об'єкт пізнання і подальшого його перетворення відкриваються нові зв'язки, властивості, закономірності, випробовуються нові методи і засоби діяльності, виявляються емоції і почуття, набуваються певні ціннісні орієнтації. Основними критеріями ДК мають бути - системність, цілісність, творчість, самостійність мислення, здатність до логічного пошуку й апробації власних наукових положень. Компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи мають стати теоретичною основою формування дослідницької компетентності.

Враховуючи державні вимоги щодо професійної підготовки менеджерів сільськогосподарського виробництва, можна запропонувати такі функціональні складники їх дослідницької компетентності: 1) самостійно формувати цілі, методи та прийоми дослідницької діяльності у професійному розвитку; 2) планувати, організовувати і аналізувати науково-дослідну роботу на підприємстві; 3) ефективно проводити наукові дослідження за системним підходом; 4) формувати здатність до креативного мислення в процесі наукового пошуку; 5) використовувати сучасні досягнення науки і техніки у процесі наукових досліджень; 6) користуватися сучасними інформаційно-пошуковими системами, засобами оргтехніки, комп'ютерними програмами для оптимізації параметрів досліджуваного процесу; 7) координувати наукові дослідження з науково-дослідними установами та організаціями; 8) обґрунтовувати результати наукових досліджень різноманітними методами економічного аналізу; 9) ефективно доводити наукові концепції у формі публічного захисту наукових проектів. Отже, модель дослідницької компетентності аграрного менеджера розуміємо як інтегративну структуру, складниками якої є такі компоненти: емоційно-ціннісний (мотиваційні потреби, інтереси, цілі та цінності дослідницької діяльності); когнітивний (повнота, системність, гнучкість знань, їх науковий характер і пошукова спрямованість); комунікативно-діяльнісний (пізнавальна активність, творча діяльність, лідерські здібності, мистецтво управління); особистісно-розвивальний (здатність до саморозвитку, уміння і навички самоуправління та рефлексивної діяльності, творча спрямованість особистості).

Для реалізації даної моделі нами запропоновано дворівневу педагогічну технологію формування дослідницької компетентності майбутніх аграрних менеджерів. Макрорівень пов'язаний зі специфікою набуття досвіду дослідницької діяльності як творчої. Він передбачає поступову реалізацію педагогічної технології на етапах: удосконалення навичок теоретичного пошуку наукової проблеми, практичних навичок наукового дослідження; формування вмінь організації експериментальної роботи; формування вмінь аналізу результатів наукових досліджень. Кожен з етапів макрорівня реалізується через педагогічну технологію на мікрорівні, яка розроблена на основі інваріантної моделі здійснення дослідницької

діяльності та охоплює мотиваційно-цільовий, комунікативно-пізнавальний, комунікативно-перетворювальний і контрольно-рефлексивний етапи. Оскільки дослідницька компетентність базується на сукупності вмінь (інтелектуально-логічних, творчих, методологічних, світоглядних, комунікативних), дидактичну основу цієї підготовки складає комплекс методів (інформаційних, операційних, пошукових, самостійного навчання). Наприклад, навчальний процес, побудований на основі кейс-технологій з використанням проблемних ситуацій, допомагає значно активізувати пізнавальну діяльність студентів, реалізувати творчі компоненти розвитку особистості. За цих умов здобувач виконує ролі організатора, виконавця, творця, знаходить умови для виявлення творчості, пізнавальної активності. Наприклад, з метою активізації пошукової дослідницької діяльності при підготовці аграрних менеджерів автором створено дослідницьку лабораторію дидактичних проєктів - науковий центр дидактики менеджмент-освіти, як осередок наукової творчості, пізнавальної активності та дослідної роботи студентів у процесі формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців [12].

Дослідницька діяльність студентів невід'ємно пов'язана з творчістю, оскільки вона починається з творчого пошуку, продовжується у формі творчих досліджень і закінчується творчим продуктом. При цьому творчий підхід означає, що на всіх етапах дослідження науковець має прагнути до пояснення фактів, предметів, явищ, намагатися впровадити нове в науці. Як зазначають Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М.: «Творчість – це наукове виробництво...» [16, с. 39-40]. Важливим аспектом проблеми формування дослідницької компетентності є організація викладачем творчого наукового середовища. Проектування такого середовища з функціонально-креативним методичним забезпеченням пошукової діяльності студентів є важливою педагогічною умовою досягнення освітнього результату - досвіду дослідницької діяльності.

Педагогічний досвід автора свідчить про те, що ефективність науково-дослідної роботи студентів забезпечується переважно їх творчою діяльністю спільною з викладачем у ході навчального процесу. При цьому важливо трансформувати навчальний процес у навчально-творчий процес з високим рівнем керованості, що досягається відповідними організаційними, мотиваційними та соціально-психологічними факторами. За таких умов викладач стає помічником і коректором високопродуктивної навчально-творчої діяльності студента. Таким чином, педагогічний процес формування дослідницької компетентності в умовах управління навчально-творчою діяльністю студентів має визначатися наступними складниками: 1- змістовний блок (визначається компетентнісним підходом, цілями навчання та змістом освіти на основі формування системи знань, вмінь, навичок, досвіду дослідницької діяльності; 2- блок особистих якостей (визначається креативними, дослідницькими якостями та організаційними здібностями пошукового характеру); 3- блок практичної підготовки (визначається сукупністю умінь: методичних, пошукових, дослідницьких, інноваційних,

комунікаційних); 4- управлінський блок (визначається функціями планування, організації, мотивації, контролю, рефлексії щодо активізації дослідницької діяльності студентів); 5- процесуальний блок (визначається технологічним підходом, методами, формами, засобами управління навчально-творчою діяльністю).

Вищенаведені компоненти повинні бути об'єднані цілями навчання і технологічним процесом управління навчально-творчою, дослідницькою діяльністю, що є педагогічною умовою формування дослідницької компетентності майбутнього аграрного менеджера. При цьому управління можна структурувати на елементи управління навчально-творчою діяльністю з боку викладача і елементи самоуправління з боку студента. Крім того, провідну роль в управлінні дослідницькою діяльністю відіграють наукові підрозділи – наукова частина, відділ інформаційного забезпечення, рада молодих вчених, студентське наукове товариство та ін., а також громадські організації на основі принципів студентського самоврядування – наукові спілки, об'єднання.

Вищенаведені концептуальні методологічні напрями автором реалізовано у педагогічній моделі управління навчально-творчою діяльністю студентів, яка побудована на системному підході і охоплює всі елементи педагогічної системи (рис. 2).

Розглядаючи управлінські відносини і зв'язки між компонентами такої педагогічної системи, слід визначити їх нелінійний характер, де передбачають специфічні взаємозв'язки у субординаційній єдності, що призводить до виникнення нових педагогічних критеріїв.

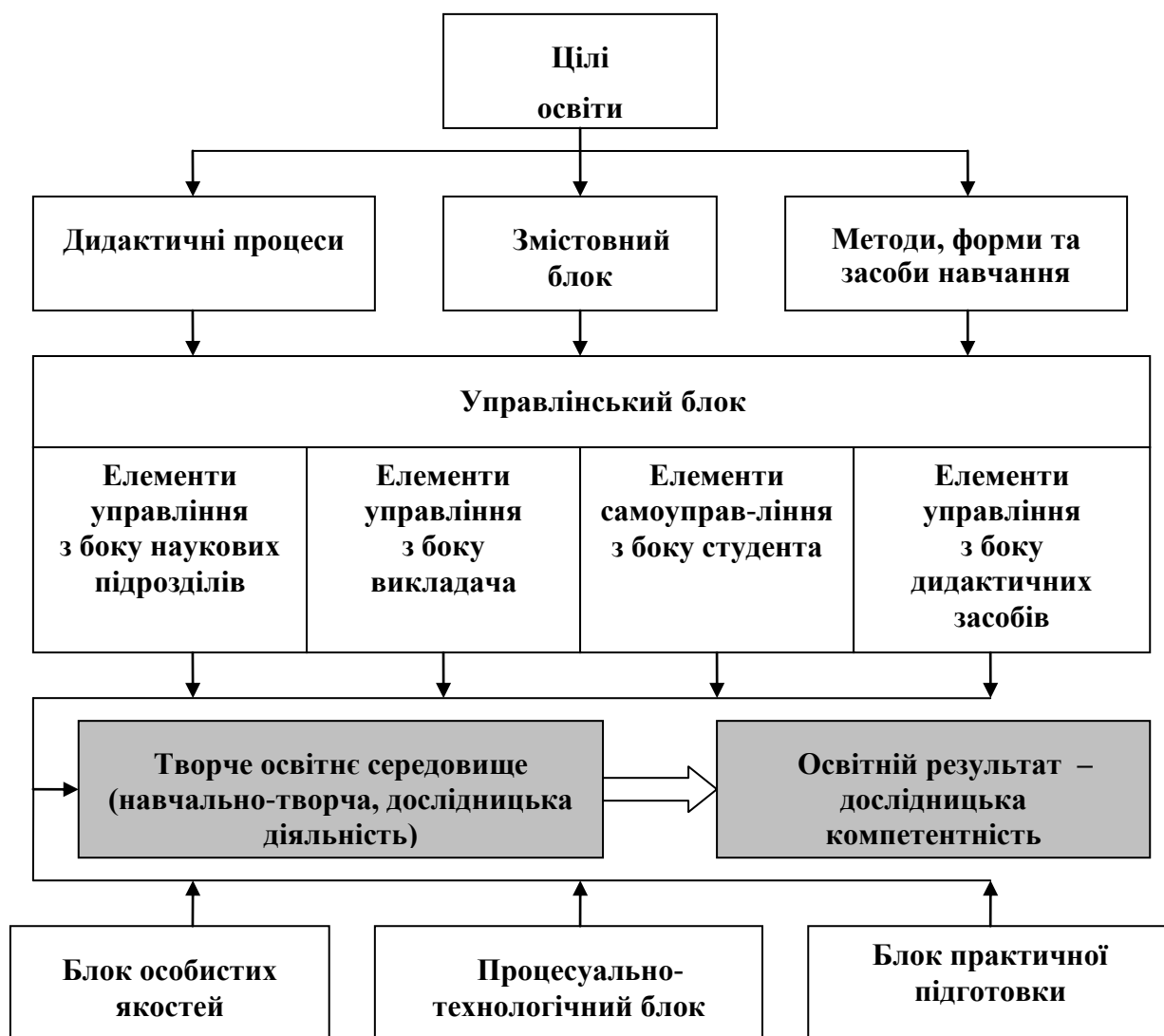

Рис. 2. Процес формування дослідницької компетентності за моделлю управління навчально-творчою діяльністю студентів

Такими критеріальними показниками дослідницької діяльності можуть бути: творча ініціатива, пошукова активність, досвід дослідницької діяльності, інноваційність мислення, рівень новизни запропонованих проєктів та ін. [11, с. 13-14].

У запропонованій організаційній моделі об'єктом управління виступає навчально творча діяльність з елементами наукового пошуку, яка перетворює наявний потенціал студента (здібності, мотиви, потреби, індивідуальні задатки, характер, темперамент, рівень підготовленості тощо) у якісний результат – дослідницьку компетентність. Навчально-творча діяльність знаходить своє змістовне відображення у різноманітних формах організації дослідницької діяльності. Наприклад, поряд з традиційними студентськими науковими гуртками нами були розроблені і апробовані різноманітні інноваційні моделі активізації наукового пошуку студентів: дебатні турніри, презентації наукових розробок, навчально-наукові конкурси творчих ідей, оцінно-ситуаційні моделі організації наукових досліджень та ін. Наприклад,

при підготовці аграрних менеджерів запроваджено освітню студію «Школа молодого лідера», засідання якої проходять у різноманітних дидактичних формах з відпрацювання навичок творчої наукової роботи в умовах виробництва (участь у роботі наукових центрів; виконанні госпрозрахункової тематики кафедр; конкурсі наукових грантів; роботі студентського наукового товариства; запровадженні творчих наукових проектів тощо).

Розроблена педагогічна дворівнева педагогічна технологія втілюється на рівні навчального матеріалу, зміст якого має науково-прикладний характер. Завдяки застосуванню системи дидактичних засобів управління навчально-творчою діяльністю на кожному з етапів технології забезпечується керованість педагогічного процесу, що виражається у поступовому просуванні від прямого управління через рівень співуправління до рівня самоуправління дослідницькою діяльністю. За результатами педагогічних експериментів, які були проведені автором, визначено позитивний вплив педагогічної моделі управління навчально-творчою діяльністю студентів як на пізнавальну активність, так і на рівень сформованості дослідницької компетентності майбутніх фахівців аграрної сфери. Одержані результати засвідчили, що студенти експериментальних груп на 25 % продемонстрували кращі дослідницькі здібності під час виробничих практик та стажування на підприємствах. При цьому термін їх професійної адаптації скорочувався на третину порівняно зі студентами, які працювали за традиційною системою вузівської підготовки.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі принципів наукової творчості, діяльнісного та компетентнісного підходів, а також аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтовано формування дослідницької компетентності майбутніх менеджерів аграрної сфери як цілісного педагогічного процесу поетапного засвоєння системи знань з організації наукового пошуку, та способів дослідницької діяльності, набуття дослідницьких умінь і навичок, а також розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення творчої дослідницької діяльності в професійній сфері. Творча спрямованість і пошукові здібності є невід’ємними рисами дослідницької компетентності фахівців-менеджерів. На цій основі визначено структурні компоненти моделі дослідницької компетентності фахівця-менеджера виробничої сфери: емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-розвивальний. Процес формування дослідницької компетентності аграрних менеджерів передбачає організацію навчального процесу за моделлю управління

(співуправління та самоуправління) навчально-творчою діяльністю студентів, під час якого майбутні фахівці набувають необхідний досвід дослідницької діяльності в професійній сфері. Наведені вище положення дають підстави для подальшого дослідження даного напрямку на основі моделювання функціональних процесів ефективної дослідницької діяльності менеджерів в умовах компетентісного підходу.

Список використаних джерел:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: собр. псих. тр. / Л.И. Божович. – М.: Ин-т практ. психологии, 1995. – 349 с.
2. Борман Г. Менеджмент / Г. Борман, Л.Вороніна, М.Федерман. – Гамбург, 1995. – 765 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика-Пресс, 1999. – 533 с.
4. Грішнова О. А. Людський капітал: Формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.
5. Захаренко О.В., Горін М.О., Нагаєв В.М. Організація навчально-дослідної роботи студентів. – Х.: ХНАУ, 2005. – 48 с.
6. Зимняя, И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высш. образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
7. Кремень В. Освіта і наука : інноваційний аспект / В. Кремень // Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України. - № 01, 2011. С. 4-7.
8. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. / А. Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – 392 с.
9. Лузан П. Г. Теорія професійної підготовки спеціалістів / П. Г. Лузан, П. М. Решетник, Н.С. Журавська. – К. : Вид-во НАУ, 2003. – 130 с.
10. Навроцький О.І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства: Монографія. – Х.: Основа, 2000. – 316 с.
11. Нагаєв В.М. Дидактичні критерії навчально-творчої діяльності студентів за технологією «менеджмент-освіта» / В.М.Нагаєв // Новий колегіум. - № 1, 2007. – С. 34-39.
12. Нагаєв В.М. Формування професійно-творчої компетентності фахівця аграрної сфери / В.М. Нагаєв // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. - № 2(5). – Т. 1, 2012. – С. 184-189.
13. Пометун, О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рід. шк. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
14. Свистун В. І. Управлінська компетентність фахівців-аграрників : сучасні тенденції та основні напрями формування / В.І. Свистун // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2005. – № 2. – С. 103–110.
15. Хуторской, А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Нар. образование. – 2003. – № 2. – С. 58–61.
16. Шейко, В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – 3-тє вид. – К. : Знання-прес, 2003. – 295 с.

Нагаєв Виктор Михайлович, доктор педагогических наук, профессор кафедры менеджмента организаций Харьковского национального аграрного университета им. В.В.Докучаева

ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ АГРАРНЫХ МЕНЕДЖЕРОВ В УСЛОВИЯХ УПРАВЛЕНИЯ УЧЕБНО- ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ СТУДЕНТОВ.

***Аннотация.** Исследовательская компетентность является важным ресурсом эффективного управления инновационными процессами аграрной отрасли, которая показывает необходимость повышения ее уровня у будущих аграрных менеджеров на основе формирования опыта исследовательской деятельности как образовательного результата.*

Цель статьи заключается в обосновании компонентов исследовательской компетентности современного специалиста-менеджера аграрной сферы как творческой личности на основе разработки педагогической технологии управления учебно-творческой деятельностью.

В статье обоснованы структурные компоненты исследовательской компетентности менеджера производственной сферы: эмоционально-ценностный, когнитивный, деятельностный, личностно-развивающий. С целью повышения эффективности профессиональной подготовки аграрных менеджеров предложена двухуровневая педагогическая технология управления учебно-творческой деятельностью студентов как педагогическое условие формирования исследовательской компетентности.

Дальнейшие исследования данного направления предлагаются на основе моделирования функциональных процессов производительной исследовательской деятельности менеджеров в условиях производства.

***Ключевые слова:** компетентность, управление учебно-творческой деятельностью, исследовательская деятельность, исследовательская компетентность, формирование исследовательской компетентности.*

*Nagaev Victor Mikhajlovich, doctor of pedagogical sciences, professor of department of management of organizations of the Kharkiv national agrarian university
name of. V.V. Dokuchaev*

FORMING OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE AGRARIAN MANAGERS IN THE CONDITIONS OF MANAGEMENT EDUCATIONAL- CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS.

***Abstract.** A research competence is the important resource of effective management the innovative processes of agrarian industry which shows the necessity of increase of her level for future agrarian managers on the basis of forming of experience of research activity as educational result.*

The purpose of the article consists in the ground of components of research competence of modern specialist-manager of agrarian sphere as creative personality on the basis of development of pedagogical technology of management educational-creative activity.

The structural components of research competence of manager of productive sphere are reasonable in the article: emotionally-valued, cognitive, activity, personality-developing. With the purpose of increase of efficiency of professional preparation of agrarian managers two-level pedagogical technology of management educational-creative activity of students as pedagogical condition of forming of research competence is offered.

Further researches of this direction are offered on the basis of design of functional processes of productive research activity of managers in the conditions of production.

Keywords: *competence, management of the educational-creative activity, research activity, research competence, forming of research competence.*

*Пащенко Тетяна Миколаївна,
старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ У КОЛЕДЖАХ І ТЕХНІКУМАХ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті розглядається стан професійної підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки студентів технікумів і коледжів першочергово висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього фахівця, який би був конкурентоспроможний на сучасному ринку праці.*

Метою статті є дослідження сучасного стану професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах будівельної галузі та узагальнення проблем професійної підготовки майбутніх будівельників з метою подальшої розробки концептуальних основ стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі.

Доведена необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації впровадження освітніх стандартів.

***Ключові слова:** стан професійної підготовки, молодший спеціаліст будівельної галузі.*

Вступ. Подальший розвиток України у складних соціально-економічних умовах, як усередині країни, так і поза її межами, неможливий без підготовки висококваліфікованих фахівців. У цей час суспільство відчуває потребу у спеціалістах, здатних підтримувати високі професійні стандарти, проявляти гнучкість мислення у розв'язанні конкретних ситуацій, прогнозувати їхні можливі наслідки. Процеси глобалізації й інтеграції, що відбуваються сьогодні у світі, ставлять сучасного молодшого спеціаліста перед необхідністю бути постійно готовим швидко адаптуватися до умов, що змінюються, гнучко взаємодіяти із самими різними професійними й соціальними системами й суб'єктами.

Будівництво – основа сучасного цивілізованого суспільства. Вміння в необхідних обсягах і своєчасно мобілізувати, раціонально розподілити, ефективно та ощадливо використати природні і штучні будівельні ресурси на

всіх рівнях економічного господарювання визначає значною мірою ступінь задоволення суспільно необхідних потреб, рівень життя народу.

Важливою передумовою вдалого розв'язання складних фінансово-господарських взаємин учасників процесу створення будівель і споруд є наявність у країні обізнаних і досвідчених фахівців. Це вимагає удосконалення системи підготовки майбутніх будівельників у напрямі максимального наближення учбових занять до реалій фінансово-господарського життя держави. На сьогодні виникла необхідність у реформуванні національної системи освіти в Україні, зокрема професійної, так як збільшився обсяг інформації настільки, що донести її звичайними традиційними методами навчання дуже важко. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки студентів технікумів і коледжів першочергово висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього фахівця, який би був конкурентоспроможний на сучасному ринку праці.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження стану та проблем професійної підготовки студентів будівельних спеціальностей з врахуванням умов мінливого середовища.

Аналіз наукових джерел та постановка проблеми дослідження. У зв'язку із сучасною потребою в спеціалістах будівельних спеціальностей, які б могли виробляти сучасний український конкурентоздатний продукт, особливо гостро постає питання якісної професійної підготовки. Сьогодні головною ціллю професійної освіти є не тільки формування в студентів теоретичної системи знань та вмінь, необхідних для майбутньої професії, але і надавання ґрунтовної практичної професійної підготовки. Важливим напрямом досягнення належного рівня якості й ефективності професійної підготовки молодших спеціалістів є стандартизація. Зважаючи на це, у чисельних програмних документах одним із шляхів розв'язання проблеми підвищення ефективності професійної освіти задекларовано розроблення

державних стандартів професійно-технічної освіти, які ґрунтуються на компетентнісному підході.

Варто зазначити, що методології розвитку професійної освіти, аспектам стандартизації підготовки кваліфікованих фахівців значної уваги приділяли вітчизняні і зарубіжні вчені: В. Андрущенко, С. Батишев, С. Гончаренко, Дж. В. Зантворт, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Луговий, Л. Лук'янова, С. Мельник, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, С. Сисоєва, О. Савченко, та ін.

Метою статті є дослідження сучасного стану професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах будівельної галузі та узагальнення проблем професійної підготовки майбутніх будівельників з метою подальшої розробки концептуальних основ стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі.

Виклад основного матеріалу. На даний час професійно-технічну освіту регламентують наступні законодавчі документи: Закони України, які регулюють професійну освіту: «Про освіту» від 23.05.1991р. №1060-XII [2]; «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998р. №103/98-ВР [3]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» від 11.09.2003р. №1158-IV [4]. Зміст підготовки спеціалістів-будівельників регламентує відповідний галузевий стандарт вищої освіти України (за Наказом 17.04.2015 № 443 про затвердження і введення в дію складових галузевих стандартів вищої освіти), згідно якого складається освітньо-професійна програма підготовки молодших спеціалістів (ОПП), освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти [6].

В Україні фахова підготовка майбутніх будівельників реалізується системою освітніх технічних закладів. Систему вищої технічної освіти становлять університети, академії, інститути, коледжі, технікуми.

Система сучасної української професійної освіти із спеціальності «будівництво та архітектура» характеризується наступними кількісними показниками:

- станом на 01.01.2017 року в країні функціонує 33 державних навчальних заклади, які готують фахівців за даною спеціальністю, в яких навчається 6752 студентів [1].

Основу системи технічної освіти становлять наступні положення:

- поєднання рівнів професійної підготовки в рамках єдиних освітніх програм (співвідношення теоретичної та практичної підготовки);
- завершеність кожного рівня освіти одержанням спеціальності та присвоєнням кваліфікації;
- ускладнення основних освітніх програм від одного рівня до іншого з використанням раціональної послідовності й наступності у вивченні дисциплін;
- різноманіття форм і методів підготовки, гнучкість навчального процесу.

Протягом періоду становлення самостійності в Україні активно формувалася система вищих навчальних технічних закладів та здійснювався процес оптимізації переліку основних напрямків підготовки в будівельній галузі.

Відповідно до закону «Про освіту» метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя [2].

Навчання молодших спеціалістів спрямоване на підготовку фахівця, здатного застосувати сучасні технології проектування та будівництва житлових, цивільних, промислових і сільськогосподарських будівель, забезпечити їх господарську, енергетичну, економічну та екологічну ефективність. Випускники коледжів і технікумів сьогодні в основному

відповідають цим вимогам. За змістом освіти вони відрізняються від фахівців іншого кваліфікаційного рівня ґрунтовною практичною підготовкою, наявністю поряд з кваліфікацією молодшого спеціаліста кваліфікації кваліфікованого робітника. Тобто, молодший спеціаліст за рахунок отриманої підготовки може одночасно виконувати управлінські функції в первинних виробничих ланках, здійснювати контроль і організацію технологічних процесів, а також контролювати виробничу діяльність на кожному робочому місці.

Стан підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах ще не повністю відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства. Причинами цього є законодавчо-нерегульована відповідно до сучасних умов нормативно-правова база, механізми фінансування, формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих фахівців, неефективний моніторинг ринку праці, механізм управління і мотивації роботодавців, направлений на забезпечення умов для виробничої практики студентів, стажування й підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів тощо.

Динаміка розвитку суспільства та перспективних потреб суспільного виробництва вимагає термінових та інтенсивних пошуків шляхів підвищення якості професійної підготовки фахівців та контролю її результатів.

У першу чергу це стосується проблем працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. Слід констатувати, що система вищої освіти поки що повільно реагує на зміни потреб суспільства у підвищенні якості людських ресурсів. Це стосується не тільки кількості фахівців та переліку спеціальностей, а й зростання ефективності ринку праці, удосконалення освіти та професійної підготовки кадрів.

На прохання оцінити запропоновані особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу викладачі відзначили, що у студентів-випускників самотійність, комунікабельність, організованість, професійний

інтерес і творчість сформовані на середньому рівні (вважають більше 50 % викладачів) (рис.1).

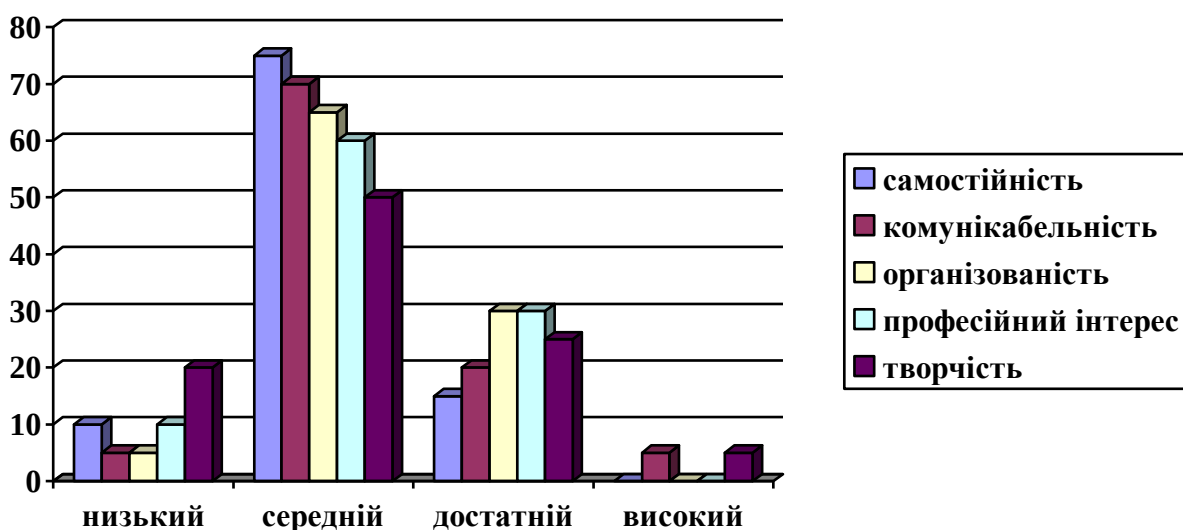

Рис. 1. Особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу на думку викладачів.

Ефективність навчання багато в чому залежить від визначення обсягу і змісту необхідних знань з кожної дисципліни на конкретному ступені навчання, форм, методів і засобів організації їх засвоєння і самостійного творчого поглиблення.

Структура підготовки робітничих кадрів не повною мірою відповідає змінам, які відбуваються на ринку праці. Зокрема, більш як третина навчальних закладів продовжує підготовку фахівців, які не мають можливості працевлаштуватися. Під час аналізу сучасного стану підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах було виявлено невідповідність рівня підготовки фахівців запитам роботодавців. Підприємства часто змушені проводити перепідготовку робітників безпосередньо у себе на виробництві.

Гострою проблемою залишається вирішення питання оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла, що суттєво впливає на якість підготовки кваліфікованих кадрів.

Одним із вирішальних факторів становлення професійної освіти є її кадрове забезпечення. У всіх регіонах України посилюються негативні тенденції, пов'язані з тим, що багато кваліфікованих педагогічних працівників перейшли на роботу в інші структури. Головною причиною впливу інженерно-педагогічного персоналу, як правило, є низька заробітна плата. Актуальними залишаються питання і соціального захисту учасників навчального процесу.

Усунення низки недоліків у системі підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах можливо в результаті модернізації змісту навчання в коледжах і технікумах.

У результаті проведеного анкетування в будівельних коледжах і технікумах, викладачі вважають, що у їхньому навчальному закладі потребують першочергової модернізації зміст освіти (25 % респондентів), методи навчання (18 %), форми організації навчання (17 %), засоби навчання (15 %), педагогічна діяльність викладача (13 %) і контроль успішності навчання (10 %).

Крім загальновизнаних чинників, що гальмують розвиток професійної освіти (залишковий принцип фінансування; недостатня участь суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань професійно-технічної освіти; недосконалість нормативно-правової бази; відсутність системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; недосконалий механізм формування державного замовлення на підготовку фахівців тощо) потрібно відзначити низький рівень стандартизації підготовки молодших спеціалістів. Мова про те, що розроблені стандарти професійної освіти в системі вимог до підготовленості випускників недостатньо використовуються в педагогічному процесі технікумів і коледжів. Певним чином цьому сприяє розуміння стандартизації лише як процедури розроблення та затвердження стандартів освіти.

Державна політика України направлена на необхідність методологічних змін з метою впровадження компетентнісного підходу у

зміст професійної освіти. У «Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року» заявлено про необхідність розроблення та впровадження освітніх стандартів з професій широких кваліфікацій; розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту тощо [9]. У «Плані пріоритетних дій уряду до 2020 р.» наголошено, що для розвитку людського капіталу необхідною є реформа системи освіти: трансформація змісту освіти на основі компетентнісного підходу, створення сприятливих умов для підготовки на належному рівні конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних задовольнити вимоги сучасного ринку праці [8]. Питання стандартизації освіти висвітлено в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [7], у «Плані заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 рр.» та ін.

Щодо суті компетентнісного підходу у професійній освіті доречно навести визначення дане В. Радкевич: «Під компетентнісним підходом необхідно розуміти метод моделювання результатів професійної освіти і навчання та їх представлення у вигляді норм якості підготовки кваліфікованих робітників. Принагідно зауважимо, що компетентнісний підхід не протистоїть традиційному, знаннєвому підходові, який продовжує використовуватися у професійній освіті, а навпаки – істотно розширює його зміст особистісно-орієнтованим навчальним матеріалом.... Особливістю компетентнісного підходу у професійній освіті і навчанні є його гуманістична, гуманітарна і практична спрямованість на забезпечення професійного розвитку й самоствердження особистості» [10]. У такому тлумаченні суті компетентнісного підходу чітко проглядаються зміни, які привносить ця освітня методологія у професійну освіту, зокрема: 1) зміни у змісті освіти; 2) зміни в організації та методичному забезпеченні процесів навчання; 3) зміни в оцінюванні результатів навчання; 4) зміни в системі кваліфікацій.

Стандартизація професійної освіти на компетентнісній основі спричиняє модернізацію самого процесу оволодіння професійною діяльністю. Методологія таких змін пов'язана, насамперед, з педагогічною інтеграцією.

На думку П.Г. Лузана, ідеї компетентнісної освіти нерозривно пов'язані з проблемами інтеграції в освіті. Процесом інтеграції (від латів. *integratio* – з'єднання, відновлення) є об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин і елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнення. Інтеграція є складним міждисциплінарним науковим поняттям, що вживається в багатьох гуманітарних науках – філософії, соціології, психології, педагогіці тощо. Дослідники означених проблем доводять, що інтегроване навчання має принципово важливе значення як для формування професійної компетентності майбутнього фахівця, так і для його майбутньої професійної діяльності.

В Україні відбувається процес запровадження та удосконалення державних стандартів освіти – сукупності норм, які визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Нажаль, у технікумах і коледжах, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів будівельної галузі виявлено науково-практичні проблеми у плануванні, змісті й організації навчального процесу.

Під час проведеного анкетування тільки 5 % викладачів постійно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ), освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки молодшого спеціаліста при розробленні навчально-методичної документації; 15 % викладачів використовують ОПП, ОКХ лише при підготовці робочої навчальної програми; 15 % – знайомі з цими нормативними документами, але використовують вкрай рідко; при розробленні навчально-методичної

документації не використовують ОПП, ОКХ взагалі 65 % викладачів будівельних технікумів і коледжів.

У ході дослідження готовності викладачів до впровадження освітніх стандартів на компетентнісній основі встановлено, що для більшості педагогів характерним є низький та середній рівень сформованості мотиваційного, особистісного, діяльнісного і когнітивного компонентів.

Високий рівень готовності до запровадження освітніх стандартів на компетентнісній основі, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів, що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації та навчання студентів – майбутніх педагогів.

Реалізація програми подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців різного освітньо-кваліфікаційного рівня, вважає В.Д. Мороз [5], вимагає змін в структурі вищої освіти і приведення її до умов європейського освітнього простору, визначеного Болонськими домовленостями; ці процеси у вітчизняній освіті мають бути здійснені з максимальним збереженням накопиченого досвіду і національних традицій. Зокрема, в Україні важливо зберегти освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст»;

підготовку молодших спеціалістів треба зосередити виключно в коледжах і технікумах, які мають для цього необхідні кадрові, методичні і навчально-матеріальні умови;

у коледжах і технікумах варто зберегти систему і методи організації навчально-виховного процесу, організаційні форми навчання, нині діючі стандарти освіти тощо. В той же час слід активно розповсюджувати досвід новітніх освітніх технологій, таких як рейтингова система оцінки навчальних досягнень студентів, модульна побудова навчальних програм і навчальних курсів, інформаційні технології в навчальному процесі тощо;

зادля досягнення високого рівня ефективності підготовки молодших спеціалістів розробити і запровадити систему, яка б визначала молодшого спеціаліста як самодостатню кваліфікаційну категорію з завершеним рівнем освітньої і професійної сформованості і яка б чітко визначала умови і порядок реалізації програми освіти на протязі життя і ступеневої освіти.

Висновки

Таким чином, на основі вище викладеного можна зробити висновок про те, що сучасний стан підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі характеризується системою організаційних деструктивних факторів, що обумовлюють гостру необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації впровадження освітніх стандартів.

Життя і практика довели, що в підготовці молодших спеціалістів об'єктивно визріли умови і необхідність рішучих змін і перетворень. За час навчання в студентів повинні розвиватися природні здібності та задатки, творча уява та образне мислення, які необхідні для успішної реалізації професійної діяльності. Основною метою подальших досліджень є професійна підготовка конкурентоздатного кваліфікованого спеціаліста, який зможе реалізуватися в професійній та творчій діяльності.

Перспективність наших досліджень полягає в тому, що вони дають можливість формувати конкретні наукові програми з вивчення і розробки рекомендацій щодо модернізації змісту навчання в коледжах і технікумах, визначення освітнього рівня молодших спеціалістів в загальну систему фахової і професійної освіти держави, здійснити наукове обґрунтування і організаційні заходи з інтеграції коледжів і технікумів в світову систему формування кваліфікованої робочої сили.

Література

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс] / – Режим доступу до видання: [zakon.rada.gov.ua>laws/show/103/98-вр](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр)

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» [Електронний ресурс] – Режим доступу до видання: zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр

5. Мороз В.Д. Проблеми підготовки молодших спеціалістів України і Болонський процес. Режим доступу: <https://refdb.ru/look/2065406.html>

6. Наказ МОН України «Про затвердження і введення в дію складових галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста галузей знань 0304 "Право", 0305 "Економіка та підприємництво", 0501 "Інформатика та обчислювальна техніка", 0502 "Автоматика та управління", 0505 "Машинобудування та матеріалобробка", 0509 "Радіотехніка, радіоелектронні апарати та зв'язок", 0513 "Хімічна технологія та інженерія", 0515 "Видавничо-поліграфічна справа", 0601 "Будівництво та архітектура"» від 17.04.2015 N 443/ Міністерство освіти і науки України. – К. – 2015. – Режим доступу до видання: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3897>

7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада. 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

8. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України № 275 від 3 квітня 2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>.

9. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

10. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання / В. О. Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня 2012 р.). – Т. 1 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В.О. Радкевич. – К.: ПТО НАПН України, 2012. – С. 5-12.

Пащенко Т. Н.,
старший науковий співробітник
лабораторії науково-методического супроводження
підготовки спеціалістів в коледжах і технікумах
Інститута ПТО АПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

СОСТОЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В КОЛЛЕДЖАХ И ТЕХНИКУМАХ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

***Аннотация.** В статье рассматривается состояние профессиональной подготовки младших специалистов строительной отрасли. Современные требования к уровню профессиональной подготовки студентов техникумов и колледжей первоочередно выдвигают потребности формирования творческой, активной, ответственной и самостоятельной личности будущего специалиста, который бы был конкурентоспособен на современном рынке труда.*

Целью статьи является исследование современного состояния профессиональной подготовки младших специалистов в колледжах и техникумах строительной отрасли и обобщения проблем профессиональной подготовки будущих строителей с целью дальнейшей разработки концептуальных основ стандартизации профессионального образования на компетентностной основе.

Доказана необходимость в разработке комплекса мероприятий относительно рационализации внедрения образовательных стандартов.

Ключевые слова: *состояние профессиональной подготовки, младший специалист строительной отрасли.*

Pashchenko T. N.,
senior research fellow
laboratory for scientific and methodological support
training of specialists in colleges and technical schools
Institute of PTO of National Academy of Sciences of Ukraine
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher

THE STATE OF TRAINING OF JUNIOR SPECIALISTS IN COLLEGES AND TECHNICAL SCHOOLS OF BUILDING INDUSTRY

Abstract. *The state of professional preparation of junior specialists of building industry is examined in the article. Modern requirements to the level of professional training of students of technical schools and colleges near-term pull out the necessities of forming of creative, active, responsible and independent personality of future specialist that would be competitive at the modern market of labour.*

The purpose of the article is to study the current state of professional training of junior specialists in colleges and technical schools of the building industry and generalization of problems of professional training of future builders with a view to further developing the conceptual framework for the standardization of professional education on a competent basis.

We proved the necessity of development of complex of events for rationalization of introduction of educational standards.

Keywords: *the state of professional training, junior specialist in the building industry.*

Тайхриб К.А.
асистент кафедри методики професійного навчання
Миколаївський національний аграрний університет

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ

***Анотація.** «Сенс життя» – один із найбільш ємних, складних, суперечливих і одночасно найбільш затребуваних дефініцій теорії і практики гуманітарних наук, тому що не тільки відображає соціокультурні прагнення європейської цивілізації, конкретної людини, але й формує їх. У зв'язку з цим значне місце необхідно віднести міжпредметним зв'язкам, що властиво сучасній науці в цілому. Це, у свою чергу, дозволяє реалізувати міждисциплінарний підхід до вивчення сучасного освітнього процесу, особливостям діяльності його суб'єктів, розкриттю виховних ресурсів вищої школи. Виявленню педагогічного потенціалу феномену «смысловиттєві орієнтації особистості» присвячена дана стаття.*

***Ключові слова:** сенс життя, смысловиттєві орієнтації, юнацький вік, життєві плани, цілі.*

Постановка проблеми. Сукупність протиріч сучасного суспільства, яке впливає на деформацію соціальних відносин, моральних установок особистості, яка перестає переживати моральний конфлікт мотивів, визнавати культурні заборони, тягне за собою ризик деморалізації системи освіти, підриває гуманістичні прагнення психологічно здорової частини суспільства. Педагогічна складова культури повинна стати не тільки актуальною, але і ведучою проблемою суспільного розвитку. Педагогічна наука має стійкий стимулюючий ефект, гуманний вплив, що відбивається в прагненні людини до морального самовизначення, самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовне тлумачення смысловиттєвих орієнтацій зв'язується в науковій літературі з ціннісною сферою особистості (В. О. Ядов, Т. М. Харланова); з шляхами її самореалізації (М. Б. Боднар); з загальними суб'єкт-об'єктними орієнтаціями, які людина виявляє щодо ситуації своєї життєдіяльності (О. Ю. Коржова); з загальними детермінантами життєдіяльності людини, які визначають загальну спрямованість людини і реалізуються в конкретних життєвих ситуаціях (О. О. Грачов); з ціннісною і професійною сферою

(Г. А. Чередниченко); з умовами в досягненні життєвого і професійного самовизначення здобувача вищої освіти (С. М. Гончар); зі спрямованістю особистості, наявністю життєвих цілей, свідомістю виборів і оцінок, задоволеністю життям (самореалізацією) і здатністю брати за неї відповідальність, впливаючи на його хід (Н. Г. Каунова); загально-психологічні і соціально-психологічні ідеї про структуру і розвиток ціннісно-смысловой і мотиваційної сфери особистості (Д. О. Леонтьєв, О. М. Леонтьєв, В. Е. Чудновський, Б. С. Братусь і ін.).

Постановка завдання (цілей статті). Мета статті полягає в дослідженні феномену «смысловиттєві орієнтації» та його педагогічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогіка орієнтується на гуманістичний підхід до особистості, визначаючи людину як суб'єкта, здатного розуміти себе, оточуючих людей, будувати життя [7].

Особистість - це учасник історико-еволюційного процесу, який виступає носієм соціальних ролей і володіє можливістю вибору життєвого шляху, в ході якого він перетворює природу, суспільство і самого себе. У «Сучасному словнику з педагогіки» звертається увага на гармонійний розвиток особистості як «процес узгодженого збагачення раціонально-логічної і емоційно-психологічної сфер духовного світу людини, що припускає досягнення єдиноспрямованості його розуму, волі і почуттів» [8].

В цілому вся історія розвитку наукової педагогіки відображає стійкий інтерес до особистості вихованця як суб'єкта діяльності, носія духовно-моральних цінностей [3].

Біля витоків педагогічної теорії і практики розвитку особистості і прийняття його індивідуальності в освітньому процесі стояв Я. А. Коменський (XVII ст.). Він бачив сенс життя людини в саморозвитку, «вдосконаленні людської природи» [5]. Його погляди протистояли апологетам церковної середньовічної школи, школи релігійних догматів,

ідеалом якої був вихованець, який повинен забувати релігійні тексти, позбавлений самостійності, покірно зносить побої [4].

Культивуючи ідеї гуманізму, демократизму, педагогіка епохи Просвітництва (XVII-XVIII ст.) Д. Локк вперше звернув увагу на роль самоаналізу в процесі розвитку дитини; Ж - Ж. Руссо проголосив свободу вибору вихованця вихідною умовою становлення особистості; І. Б. Базедов пов'язав самовизначення особистості з ідеєю гармонії між навчанням і моральним, фізичним вихованням. Ф. А. Вольф, І. Г. Кампе та ін. вказали на необхідність пов'язання виховання і навчання з життям, що дозволяло зосередитися на питаннях визначення сенсу життя, що полягали в суспільній корисності, патріотизмі, щасті. І. Г. Песталоцці, Ф. В. Фребель, Ф. А. В. Дістервег (XIX ст.) пропонували враховувати індивідуальні особливості особистості в процесі навчання і виховання, максимально сприяючи саморозкриттю особистості, її повноцінної освіти.

Кінець XIX - початок XX ст., як і наступні роки, в західноєвропейській «Новій педагогіці» пов'язані з реалізацією в навчальних освітніх закладах демократичних відносин і захистом суверенності особистості, його емоційних переживань, самостійного вибору інтересів, життєвих перспектив (Е. Белл, Е. Вебер, Д. Дьюї, А. Лай, П. Наторі та ін.). У цей період проголошується самоцінність духовного світу, свобода не тільки дорослої людини, але і дитини, на чому наголошували В. Дільтей, Р. Штейнер.

З 20-х рр. XX ст. по теперішній час гуманістичні уявлення про особистість в європейській педагогіці значно збагатилися за рахунок наукових досліджень педагогів-новаторів. Так, М. Монтесорі (Італія) розкрила в особистості вихованця незалежність і самостійність, єдність індивідуального і соціального, чуттєвого та інтелектуального. Я. Корчак (Польща) підкреслював, що особистість вихованця - це людина, що усвідомлює нарівні з дорослими свої права, здатний чинити опір конформізму, злу. Вивчаючи учня в умовах масової школи, Л. Кольберг (США) розкриває його особистість як людину, здатну реагувати на

гіпотетичні моральні дилеми, просуватися від нижчих до вищих щаблів морального розвитку, включатися в моральний аналіз вчинків (і власних, і оточуючих), що вміє прощати.

Розвиваючи демократичні ідеї своїх попередників, К. Д. Ушинський проголосив антропологічний принцип у підході до особистості вихованця. Ним було вказано на те, що педагогіці важливо спиратися на коло «антропологічних наук» (анатомії, фізіології і патології, логіки, філософії при особливому значенні психології) з метою пізнання особистості вихованця, а також залишати в ситуації виховання місце індивідуальній своєрідності, свободі особистісного «Я». Сенсом життя К. Д. Ушинський називав набуття людиною щастя, яке він розумів не як задоволення від «зовнішніх зручностей життя», а як душевне і духовне самовдосконалення завдяки розвитку розуму, волі, працьовитості, формуванню моральних цінностей. Вчений вводить в педагогіку поняття «прагнення», пояснюючи його як «свідоме бажання» потреби. Прагнення, за Ушинським, розрізняють на 3 види: 1) індивідуальне існування – вроджені; 2) суспільне і родове існування – душевні; 3) свідома діяльність, яка ототожнюється з прагненням жити, – духовні. Духовні прагнення, підрозділяючись на естетичні і моральні, пов'язані зі здібностями людини відчувати задоволення при здійсненні своїх ідей (творчістю). Тому настільки важливо створювати умови для переживання почуттів любові й огиди, гніву і доброти, ніжності; почуття страху і сміливості, сорому і самовдоволення, сумнівів і впевненості, байдужості і здивування. Педагог підкреслював особливість людини радіти майбутньому та насолоджуватись ним.

Початок ХХ в. в радянській педагогіці ознаменувався підвищенням інтересом до особистості вихованця як соціального феномену, з особистісними рисами вихованця пов'язувалися соціальна і інтелектуальна активність, морально-етична відповідальність, цілепокладання, освіченість, працьовитість, інтерес до мистецтва, перш за все читання, що висвітлено в працях П. П. Блонського, Н. К. Крупської, С. Т. Шацького та ін. Особистість

вихованця синтезує в собі біологічне і соціальне, її необхідно досліджувати з психологічних позицій, – стверджували відомі педагоги і психологи: М. Я. Басов, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, В. О. Сухомлинський і ін.

А. С. Макаренко ввів у педагогіку категорію «педагогічного оптимізму», захищаючи тим самим позитивістські тенденції у ставленні до особистості вихованця, доводячи наявність у ній здібностей до цілепокладання, самокорекції, самозміни в атмосфері довіри і вимогливою турботою з сторони колективу, педагогів.

В. О. Сухомлинський (50-70-і рр. XX ст.) актуалізував суто екзистенційні питання турботи, самовираження, саморозвитку, самоствердження особистості завдяки здатності вихованця, натхненного моральним ідеалом, поважати себе, оточуючих, розвиватися інтелектуально, емоційно, фізично, осягати глибину людських відносин (між юнаком і дівчиною, дитиною і батьками, старшим і молодшим), любити природу, цінувати працю, брати на себе відповідальність, вирішувати моральні конфлікти, бути патріотом.

В особистості учня як суб'єкта навчання О. Д. Божович, Г. О. Вайзер і ін. виділяють ієрархію:

- суб'єкт дії (людина свідомо регулює свою дію);
- суб'єкт діяльності (людина включає в діяльність широкий план минулого досвіду, прогнозує її результати);
- суб'єкт життєдіяльності (людина регулює зовнішній і внутрішній план своєї поведінки і діяльності).

Формуючи позицію суб'єкта навчання, вихованцеві недостатньо володіти предметною компетенцією, інтелектуальними потребами і бути готовим до здійснення навчальної роботи, орієнтуватися на освіту як цінність, вибірково ставитися до змісту навчання; йому необхідно бути готовим до вибору і критичного оцінювання ситуацій, власного стану. Тобто в структурній позиції вихованця-суб'єкта виділяється три складових: когнітивна, рефлексивна, особистісно смислова (ціннісна, мотиваційна,

емоційна). Звертаючи увагу на необхідність розрізнення в педагогічному процесі понять «суб'єктність» і «суб'єктивність», фахівці говорять про пріоритетність першого і про ситуативну значущість другого [2: 13].

У роботі А. В. Мудрика «Особистість з точки зору педагогіки» особистість вихованця розглядається як «система відносин, яка розвивається, з одного боку, до світу і зі світом, а з іншого – до себе і з самим собою» з урахуванням її психологічної та соціальної незрілості і, відповідно, потреби у взаємодії з дорослими [6: 7-13]. Поряд з цим сучасному вихованцеві досить просто перетворитися в жертву соціалізації, коли антигуманний вплив соціуму деформує його систему відносин.

Д. І. Фельдштейн пов'язує особистість вихованця з освітнім процесом, в який той залучений як в значиму сферу свого життєвого простору. Це дозволяє розгорнути в ньому горизонтально вертикальну хронотопну (просторово-часову організацію) матрицю педагогічної діяльності. «У цьому випадку тимчасова і просторова організація (хронотоп) особистості є елементом структури особистості (основною самоорганізації)», а також орієнтовною основою педагогічної діяльності, яка реалізується в просторі і часі функціонування конкретного закладу. Розвиненість почуття часу дозволяє особистості усвідомити його провідну роль в повсякденному житті, поведінці, проектуванні власного майбутнього, а також причетність до конкретного суспільства, цивілізації, вічності.

Б. М. Бім-Бад, розглядаючи виховання і самовиховання особистості через любов як центральну категорію життя людини, цивілізованого суспільства (в контексті педагогічної антропології), являє схему виховання і навчання в такий спосіб: «інтерес до діяльності – діяльність – успіх в ній – любов до неї – потреба в цій діяльності»[1].

Педагогічний енциклопедичний словник 2003 року вперше для наукової педагогічної літератури дає самостійну статтю про «сене життя» – це комплекс ціннісних уявлень, за допомогою яких людина співвідносить себе і свої вчинки з вищими цінностями, ідеалом (вищим благом)... Сене

життя не виводиться з життя, але привноситься в неї - шляхом її осмислення»[7: 264].

Поняття «орієнтація» з точки зору педагогіки слід розглядати в якості процесу та результату. Орієнтація як педагогічний процес передбачає проєктивні дії від задуму до результату, тобто вибір мети, підбір необхідних засобів для її досягнення, оцінку дії, його порівняння з загальною спрямованістю, цінностями. У проєктивну діяльність особистість здатна включатися при певному рівні готовності. Готовність – активно-дієвий стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізація сил для виконання завдання; для готовності до дій потрібні знання, вміння, навички, налаштованість і рішучість вчинити ці дії [7: 97]. Орієнтація як результат означає вільне володіння широким колом знань, умінь, навичок у певній галузі.

Для того щоб в період входження в доросле життя загальнолюдські цінності не сприймалися молодою людиною як щось незбагненне, а тому й категорично нав'язуване, жорстко задане або, навпаки, безглузде, їй необхідно в процесі дорослішання надавати систематичну допомогу в досягненні життєвих цінностей і їх інтеріоризації. Даному питанню все більшу увагу приділяють сучасні фахівці в області педагогіки, розглядаючи процес формування смисложиттєвих орієнтацій через процес самопізнання (С. К. Гуськова); через процес соціальної адаптації (О. А. Пестерева); через формування ціннісних відносин особистості (Є. Ю. Холопова); виховання ціннісних відносин в освітньому процесі з опорою на приклад (І. В. Бабурова). Справедливо, на нашу думку, С. А. Єрмолаєв підходить до «смисложиттєвих орієнтацій» як до філософської категорії, уточнюючої педагогічну сутність поняття «самореалізація» (як самопізнання, самовизначення, самовираження, самоствердження), М. А. Полякова – як до формування світоглядної позиції, Г. К. Селевко підкреслює, що особистості вихованця властиво прагнути до самоствердження (самовиховання, самоосвіта, самовизначення, свобода вибору), самовираження (спілкування,

творчість і самотворчість, пошук, виявлення здібностей і сил), захищеності (самовизначенні, профорієнтації, саморегуляції, колективної діяльності), самоактуалізації (досягнення особистих і соціальних цілей, підготовці себе до адаптації в соціумі, соціальним пробам); сенс життя особистості у самовдосконаленні.

Огляд вікових періодизацій, прямо або побічно пов'язаних з формуванням смисложиттєвих орієнтацій особистості вихованця, продемонстрував стійкий інтерес педагогіки до даного питання. Д. Б. Ельконін вказав на особистісний розвиток вихованця, як результат появи психологічних новоутворень [9], Д. І. Фельдштейн запропонував теоретичну модель соціально-нормативної періодизації розвитку особистості, що фіксує особливості становлення соціально відповідальної позиції зростаючої людини, його мотиваційно-потребнісних сфер на різних фазах, етапах, періодах і стадіях онтогенезу – від саморозрізнення, через самоствердження до самовизначення та самореалізації. А. П. Караковський та ін. класифікаційною підставою обрав відносно самостійну емоційно-смислову домінанту спілкування; А. Є. Соловйова, Л. І. Рувинський орієнтуються на особливості вчинків і поведінки вихованців у період дитинства, підліткового віку, юності. Т. Д. Зінкевич-Євстигнєва та ін. пов'язують рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій вихованця з образом мети, підкреслюючи, що знання про нього містяться в дитячих фантазіях і мріях; тільки в підлітковому віці вихованець інтуїтивно починає шукати сенс свого унікального життя; вихованець здатний до філософського розуміння сенсу життя і створенню власного образу цілей. З урахуванням даних уточнень можна представити ієрархічну модель формування смисложиттєвих орієнтацій вихованця на рівні постановки цілей життя в якості своєрідного «ланцюжка»: молодший шкільний вік – фантазування; середній шкільний вік – мріяння; старший шкільний вік – поступово починає формуватися сенс життя, визначаються ціннісні орієнтації, відбувається пошук свого місця у світі, юнацький вік – в цьому віці продовжується

розвиток особистості, юнак продовжує оцінювати себе та інших, своє ставлення до світу, формувати головні цілі та смисли. Зрозуміло, що дана етапність вкрай умовна, закономірні ситуації, коли йде своєрідне накладення процесів.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки: проведений аналіз розвитку досліджуваного нами феномена виявляє посилюючі розбіжності між потребою психологічно здорової людини в «надійній морально-світоглядній опорі - тих позитивних ідеалах і ціннісних орієнтирах, які були б адекватні духу часу і на яких можна було б вибудувати міцний будинок сучасної педагогіки», і гострим дефіцитом реальних можливостей формувати соціальні переконання, зміцнювати гуманістичну життєву позицію, багато в чому самостійно вирішувати філософські проблеми Буття.

Є необхідність формулювання педагогічного (на даному етапі поки робочого) визначення «смислжиттєві орієнтації особистості» – це базові гуманістичні цінності, що інтегрують абсолютні цінності (Життя, Здоров'я, Свобода, Добро, Істина, Праця, Краса, Відповідальність, Толерантність), і цінності емпіричні (цінності власного Я, рідного дому, малої батьківщини, національні та інтернаціональні), які особистість вивчає, розуміє, знає, інтеріоризує, спирається на них в процесі формування моральних ідеалів, переконань, життєдіяльності; одночасно це короткострокові і довгострокові життєві цілі (фантазії, мрії, реальні плани й перспективи, пов'язані з власним Я, сім'єю, професією, суспільством); завдяки їм планується здійснюється діяльність, усвідомлюється минуле, проектується майбутнє, організовуються адекватні, толерантні відносини з власним Я і оточуючим соціумом, світом в змозі свободи, впевненості, творчої активності, розуміння часу і простору з почуттями любові і відповідальності на основі самовиховання, самонавчання, саморозвитку в процесі освіти.

Література:

1. Бим-Бад Б.М. Любовь как категория педагогической антропологии [Электронный ресурс] / Б.М. Бим-Бад – <http://www.bim-bad.ru/biblioteka>

2. Божович Е.Д. Психодидактические вопросы развития школьника как субъекта учения // Психолого-педагогические проблемы развития школьника как субъекта учения / Под ред. Е.Д. Божович. – М.–Воронеж: МПСИ, НПО «МОДЭК», 2000. – С. 6-25.
3. Джуринский А.Н. История педагогики [/ А.Н. Джуринский. – М.: Владос, 2000. – 432 с.
4. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : учебное пособие для педагогических уч. завед. // Под ред. акад. РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 512 с.
5. Коменский Я.А. Всеобщий совет об исправлении дел человеческих: Избр. пед. соч. : в 2 т. / Я.А. Коменский. – М.: Педагогика, 1982
6. Мудрик А.В. Общение в процессе воспитания / А.В. Мудрик. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 320 с.
7. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
8. Рапацевич Е.С. Современный словарь по педагогике / Сост. Е.С. Рапацевич. – Минск: «Современное слово», 2001. – 928 с.
9. Эльконин Д.Б. Избранные педагогические труды / Д.Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – 554 с.

Тайхриб К.А.
 ассистент кафедры методики
 профессионального обучения
 Николаевского национального
 аграрного университета

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ СМЫСЛОЖИЗНЕННЫХ ОРИЕНТАЦИЙ

Аннотация. «Смысл жизни» - один из самых вместилищных, трудных, противоречивых и в одно и то же время более нужных дефиниций теории и практики гуманитарных наук, так как не только отображает социокультурные влечения европейской цивилизации, определенного человека, но и формирует их. В связи с этим значительное место необходимо отнестись межпредметным связям, собственно что характерно прогрессивной современной науке в целом. Это, в свою очередь, разрешает воплотить в жизнь междисциплинарный подход к исследованию передового образовательного процесса, особенностям деятельности его субъектов, раскрытию воспитательных ресурсов высшей школы. Выявлению педагогического потенциала феномена «смысложизненные ориентации личности» посвящена данная статья.

Ключевые слова: смысл жизни, смысложизненные ориентации, юношеский возраст, жизненные планы, цели.

Tayhrib K.A.
 Assistant Professor of the Department
 of Professional Training
 Mykolaiv National Agrarian University

PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF LIFE-SENSE ORIENTATIONS

Abstract. "The meaning of life" - one of the most intensive, complex, controversial and at the same time the most popular definitions of the theory and practice of the humanities, as not only reflects the socio-cultural desire of European civilization, a particular person, but shapes them. In this regard, an important place must be attributed interdisciplinary communication,

which is characteristic of modern science in general. This, in turn, allows for an interdisciplinary approach to the study of modern educational process, especially the activities of his subjects, the disclosure of the educational resources of high school. Identification of pedagogical potential of the phenomenon of "life-sense orientations of the person" is devoted to this article.

Key words: *meaning of life, life-sense orientations, adolescence, life plans, goals.*

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Анотація. Актуальність питань, результати дослідження яких подано у статті, обумовлюється потребою ринку праці щодо компетентних інженерів, здатних до інноваційної діяльності. Мета дослідження полягала у аналізі окремих поширених у зарубіжних університетах підходів до розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів. В статті аналізуються практичні та теоретичні аспекти, а також результати впровадження в освітній процес таких підходів: інтегративного, інформативного, холістичного, конструкторського, підходу взаємопроникнення та низки аутентичних підходів. Проведений аналіз дає підстави зробити висновки про ефективність та перспективність означених підходів та прогнозувати напрями подальших наукових пошуків, пов'язаних з дослідженням проблеми розвитку творчого потенціалу інженера.

Ключові слова: підготовка інженера, творчий потенціал інженера, інноваційна інженерна діяльність, розвиток інженерної творчості.

Постановка проблеми. Оскільки інженерна діяльність у першу чергу складає основу інноваційної культури країни, а функція інженера – бути активним учасником творчого процесу, розвиток творчого потенціалу майбутнього інженера є ключовим та незамінним аспектом його підготовки. Світова наукова спільнота сходиться на необхідності вивчення механізмів, які лежать в основі інженерної творчості, дослідження існуючих та пошуку і розробленні нових підходів до розвитку творчого потенціалу (І. Бардан, С. Баїлі, Д. Кроплі, С. Морін, Р. Соєр, Л. Річардз, І. Чіу, І. та ін.).

Метою статті є аналіз окремих поширених у зарубіжних університетах підходів до розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів. Пряма імплементація означених підходів чи їх адаптованих версій в освітній процес українських університетів у подальшому складатиме основу для розроблення нових методик викладання дисциплін при підготовці інженерів.

Виклад основного матеріалу. У своєму звіті для Національної ради з економічної освіти США (NCEE) К. Адамс (K. Adams) аналізує джерела

творчості та інновацій особистості [12]. Він зазначає, що численні теорії, експерименти, а також застосовані різноманітні методи дослідження дозволили зробити значний вклад у розуміння предмету. У той же час він очікувано підкреслює, що існує багато неузгоджених питань як стосовно природи і визначення «творчого потенціалу», так і підходів до його розвитку через складний (багатокомпонентний) характер категорії, розмаїття форм втілення та проявів творчості особистості у різних контекстах, а також через широкий діапазон особистісних якостей та передумов розвитку творчого потенціалу. Таким чином автор доходить висновку, що єдиною нормою можна вважати відсутність жорстких та стійких правил щодо «джерел» творчості (підходів та способів розвитку), так само як і не може бути встановлених однозначних підходів до розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера. Автор підкреслює, що статус проблеми – «в процесі» [12, с. 4].

Аналіз наукових статей, доповідей, звітів, монографій, методичних рекомендацій, тощо, представлених зарубіжними дослідниками [2-5, 7, 9-12], дозволив виокремити низку підходів до розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів, які застосовуються у провідних світових університетах та інженерних школах.

Сучасна інженерна підготовка базується на **інтегративному підході**, який є результатом ефективного застосування одночасно деяких підходів разом. Суть інтеграції різних підходів полягає у розвитку творчого потенціалу через формування тісних міждисциплінарних зв'язків та засвоєння студентом методології інженерної діяльності та творчості, формування таких якостей як самостійність, відповідальність, впевненість та зміцнення потреби у творчості при виконанні реальних проектів на основі замовлень споживачів. Це забезпечується інтенсивною співпрацею університетів з місцевими громадами, виробництвами та підприємствами.

Аналізуючи ранні підходи до розвитку творчості студентів інженерних спеціальностей, вчені зауважують, що основні зусилля були спрямовані на

засвоєння окремих специфічних навичок. Дослідження Р. Нікерсона, Д. Кроплі, Дж. Пірто та багатьох інших у цьому аспекті присвячені **інформативним** (від англ. instructive – інформативний, повчальний, корисний, наочний [8]) **підходам**, які базуються на відомих та широко вживаних евристичних методах, націлених на стимулювання процесу генерування ідей. У світових університетах студентів навчають майже 150 різними техніками породження нових ідей (multiple idea-getting). Зарубіжні та вітчизняні автори [Р. Нікерсон, Д. Кроплі, Дж. Пірто, Г. Глотова] ретельно аналізують переваги і недоліки цих методів, найпоширенішими з яких є мозковий штурм або атака (пряма і зворотна мозкова атака), мозковий лист, «Випадковий стимул», метод аналогій, метод евристичних питань, метод морфологічного аналізу та синтезу, а також менш поширені, але не менш ефективні: «Шість капелюхів мислення», «Провокація», «Креативна пауза», «SCAMPER» та ін. Вчені та викладачі, які досліджують та застосовують означені методи, звітують, що останні сприяють навчанню студентів продукувати нові ідеї. Ефективність технік змінюється за різних умов [1, с. 50]. Значно покращує процес розгляд ідей в цілому без заглиблення у деталі; знайомство з проблемою заздалегідь для забезпечення інкубаційного періоду роботи; умотивоване бажання творчого та нестандартного рішення проблеми, а також відсутність критики. Часом суворе дотримання умов є критичним при застосуванні евристичних методів. Стосовно мозкового штурму, наприклад, Ф. Йохансон зауважує, що хоча ця техніка і є однією з найпопулярніших, її часто застосовують некоректно. Його дослідження свідчать, що реалізація мозкового штурму у групах дає менше нових ідей, ніж могло би бути, коли учасники працюють самотійно та записують свої ідеї. Пояснюють такий ефект наявністю сумнівів, а також блокуванням думок, у тому числі емоційним. Щоб дати найбільший ефект, сесії мозкового штурму спочатку мають включати 15-20 хвилин обмірковування на самоті з можливістю занотувати свої ідеї анонімно. Основна мета – отримати якомога більше ідей, реальних та зовсім фантастичних. При цьому кількість свідомо

переважає якість. Потім їх відкрито обговорюють на предмет здійсненності та критично оцінюють, застосовуючи заздалегідь розроблені критерії [7, с. 110, 12, с.14].

Навчання технікам та методам генерування нових ідей при підготовці інженера виявляється тільки початком і потребує залучення інших підходів. Застосування **холістичного підходу** (за Д. Кроплі [6]) дає ефективніші результати. Суть підходу полягає у тому, що освітня програма «підганяється» під суб'єкт навчання таким чином, щоб враховувати його творчий потенціал, психологічні умови творчого процесу, особливості мислення (переважно дивергентного), середовище, а також певні характеристики завдання та бажаного рішення. Програми з підготовки інженерів мають розвивати у студента позитивне ставлення до творчості, викликати у них бажання бути творчими, долучатися до раціоналізаторства, підтримувати впевненість у своєму творчому потенціалі та навчити долати страх перед неочікуваними або невдалими рішеннями під час виконання завдань.

Вчені переконані, що для зміцнення фундаментальних знань майбутнього інженера важливо залучити до роботи з проблемними завданнями. Для розвитку творчого потенціалу студентів необхідний досвід роботи зі складними нестандартними завданнями, що потребують конструкторських рішень та застосування теорії у безпосередньому промисловому середовищі.

Ефективне інтегрування курсу з розвитку конструкторських вмінь у програми інших курсів реалізує **конструкторський підхід**. В цьому аспекті значний інтерес для нашого дослідження має діяльність Центру творчості при Коледжі творчості у Каліфорнії. Там працює низка програм, націлених на розвиток проєктувальних здібностей, зокрема літні школи з проєктування для школярів молодшого та середнього віку, а також програми, що спеціалізуються на багатоаспектному проєктуванні, яке поєднує естетичне, функціональне, практичне виховання та розвиток навичок застосування технологій при плануванні робіт у містах (застосування міських земель та

споруд, схем розташування вулиць, маршрутів міського транспорту, тощо). Програми центру ґрунтуються на **підході**, який передбачає **взаємопроникнення** навичок проектування в інші сфери та дисципліни. Таким чином, поєднуючи неспівставні елементи, учасники програм залучаються до унікальної діяльності, що відображає основні положення теорій розвитку творчості та інновацій. Результати та методи роботи центру переносяться до інших організацій, наприклад, Лондонська школа бізнесу заснувала аналогічні програми для підготовки своїх випускників. Додає прикладів ефективного впровадження програм та курсів, націлених на розвиток проектного мислення та навичок проектування, Вища школа архітектури і дизайну у Філадельфії, США. У навчальних планах школи розвиток навичок проектування впроваджено при вивченні математики, природничих та гуманітарних дисциплін. Викладачі та керівництво закладу при цьому не наполягають на тому, що кожен їх випускник стане конструктором (дизайнером), але зауважують позитивні результати від впровадження конструкторських методів при навчанні будь-яких дисциплін.

Асоціація міжнародної технологічної освіти (ITEA) звертає увагу педагогів на **аутентичні підходи**, розроблені у Новій Зеландії на основі методів, подібних до тих, що використовуються у численних програмах з розвитку творчості. Йдеться про *акцент на особистісному, взаємодію кількох елементів та перенесення*. Акцент на особистісному передбачає звернення до внутрішнього світу студента, до чогось майже інтимного з метою посилення внутрішньої мотивації і потреби у творчості. Наприклад, завдання, яке формулюється загально: «Розробіть листівку-привітання», матиме одні результати. Якщо завдання включатиме доповнення «листівка для дорогої людини із підписом автора», то результати можуть бути зовсім іншими, не виключено, що більш творчими. Метод, коли застосовується взаємодія кількох елементів, нерідко зовсім неспівставних, має значний вплив на розвиток творчого потенціалу, оскільки в рамках завдання на поєднання непов'язаних об'єктів студент змушений відійти від стереотипів та

очевидних рішень. Застосовуються відкриті завдання з безліччю можливих рішень. Наприклад, команді пропонують обрати прикметник, який певним чином характеризує капелюх та концептуально поєднати прикметник з поняттям часу так, щоб спроектувати годинник вартістю не більше 10 доларів [12, с. 22]. Опрацьовуючи метод перенесення, студенти навчаються застосовувати концепції з однієї сфери в зовсім інші, за інших умов. Запропоновані методи сприяють підвищенню зацікавленості та впевненості студентів у навчанні та у творчій діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати аналізу численних наукових робіт, присвячених дослідженню різноманітних підходів до розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера, дають підстави зробити такі висновки. Через різне розуміння категорії «творчий потенціал» та розмаїття джерел, форм втілення та проявів інженерної творчості не існує єдиних норм та однозначних підходів щодо розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера. Нині у провідних світових інженерних школах практикують інтегративний підхід, який передбачає застосування різноманітних підходів (інформативного, холістичного, конструкторського, різних аутентичних та інших підходів), технік, методів разом, що дозволяє створити умови для розвитку інженерної творчості.

Стан проблеми обумовлює необхідність подальших пошуків. З одного боку, позитивні результати зарубіжних педагогів потребують обов'язкового впровадження в український освітній процес після осмислення та адаптації під реалії вітчизняних університетів. З іншого боку, залишається широке поле для діяльності і творчості педагога щодо інтеграції особливостей одних підходів у інші, взаємодії різних (у тому числі неспівставних) елементів освітнього процесу, які б відображали основні положення теорій розвитку творчості та інновацій та позитивно впливали на розвиток творчого потенціалу майбутнього інженера.

Література

1. Глотова Г.В. Развитие творческого потенциала будущих инженеров в вузах США и Западной Европы: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Галина Владимировна Глотова. – Казань, 2005. – 211 с.

2. Amabile T. Componential theory of creativity / Teresa M. Amabile // Harvard Business School : Encyclopedia of Management Theory [Eric H. Kessler, ed.]. – Sage Publications, 2013.
3. Badran I. Enhancing creativity and innovation in engineering education / I. Badran // European Journal of Engineering Education. – 2007. – Vol. 35, No. 2. – С. 573-585.
4. Baillie C., Walker P. Fostering Creative Thinking in Student Engineers / C. Baillie, P. Walker // European Journal of Engineering Education. – 1998. Vol. 23, No. 1. – С. 35-44.
5. Chiu I., Salustri F.A. Evaluating Design Project Creativity in Engineering Design Courses / I. Chiu, F.A. Salustri // Proceedings of the 1st Canadian Engineering Education Association Conference. – Ontario : Queen's University Kingston, 2010.
6. Cropley D.H., Cropley A.J. Fostering Creativity in Engineering Undergraduates / D.H. Cropley, A.J. Cropley // High Ability Studies. 2000. – Vol. 11, No. 2. – С. 207-219.
7. Johansson F. The Medici Effect: Break through Insights at the Intersection of Ideas, Concepts, and Cultures / Frans Johansson. – Harvard Business School Press, 2004.
8. Longman Dictionary of Contemporary English : 3rd ed. Great Britain, 1995.
9. Morin S., Robert J.M., Gabora L. A new course on creativity in an engineering program : Foundations and issues / S. Morin, J.M. Robert, L. Gabora // International Conference on Innovative Design and Manufacturing. – Montreal : QU. IEEE Conference Proceedings, 2014. – С. 270-275.
10. Richards L.G. Stimulating Creativity : teaching engineers to be innovators / L.G. Richards // Frontiers in Education Conference. – FIE, 1998.
11. Sternberg R.J. Creative Thinking in the Classroom / Robert J. Sternberg // Scandinavian Journal of Educational Research, 2003. – Vol. 47, No. 2.
12. The Sources of Innovation and Creativity National Center on Education and the Economy (NCEE) [Research Summary and Final Report by Karlyn Adams] : [Электронный ресурс], 2005. – Режим доступа: <http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2010/04/Sources-of-Innovation-Creativity.pdf>.

*Елена Анатольевна Титова,
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры иностранных языков
Таврического государственного
агротехнологического университета*

АНАЛИЗ ОТДЕЛЬНЫХ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К РАЗВИТИЮ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

***Аннотация.** Актуальность вопросов, результаты исследования которых представлены в статье, обусловлены потребностью рынка труда относительно компетентных инженеров, способных к инновационной деятельности. Целью исследования стал анализ отдельных распространенных в зарубежных университетах подходов к развитию творческого потенциала будущих инженеров. В статье анализируются практические и теоретические аспекты, а также результаты внедрения в образовательный процесс таких подходов: интегративного, информативного, холистического, конструкторского, подхода взаимопроникновения и ряда аутентичных подходов. Проведенный анализ дает основания сделать выводы об эффективности и перспективности определенных подходов и прогнозировать направления дальнейших научных поисков, связанных с исследованием проблемы развития творческого потенциала инженера.*

***Ключевые слова:** подготовка инженера, творческий потенциал инженера, инновационная инженерная деятельность, развитие инженерного творчества.*

Olena Titova Ph.D., (Pedagogy),
Associate Professor of the Foreign Languages
Department at Tavria State
Agrotechnological University

ANALYSIS OF CERTAIN UP-TO-DATE APPROACHES FOR DEVELOPMENT OF ENGINEERING STUDENTS CREATIVE POTENTIAL

Abstract. *The article deals with issues, which refer to development of an engineer's creative potential. Labour market, which requires competent engineers able to innovate, provides urgency of the problem. The research aimed to analyze definite approaches for creative potential development, which are widely spread over the foreign universities. The paper presents practical and theoretical studies of the following approaches as well as results of introduction them into education process. They include integrated, instructive, holistic, designing, interrelation and a number of authentic approaches. The analysis gives the foundation for conclusions as for effectiveness and prospects of described approaches. That enables suggesting directions for further research of the problem connected with development of an engineer's creative potential.*

Key words: *engineering education, engineer's creative potential, innovative engineering activity, engineering students' creativity development.*

*Ткаченко Наталія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка*

ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ТА УМОВИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВПНЗ

***Анотація.** У статті висвітлюються педагогічні фактори, що здійснюють вплив на формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов та педагогічні умови, забезпечення яких дозволить досягти позитивних результатів у процесі його формування у вищих педагогічних навчальних закладів. На основі узагальнення наукових праць визначено суб'єктивні та об'єктивні фактори. Зазначено, що залежно від особливостей впливу об'єктивних факторів на особистість, їх дія обмежується соціальним та педагогічним середовищами. Уточнено зміст поняття «педагогічні умови», визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ.*

***Ключові слова:** професійна підготовка, професійний імідж, вчитель іноземних мов, педагогічний фактор, педагогічна умова.*

Постановка проблеми. Сьогодні ринок освітніх послуг зобов'язує освітні установи більше орієнтуватися на споживача, враховувати його запити. Поява загальноосвітніх закладів різних типів і видів, надання учням та їх батькам права вибору школи, зацікавленість шкіл у збільшенні кількості учнів, а також погіршення соціально-економічного становища вчителів і відтік їх у більш високооплачувані галузі господарства зумовлюють конкурентну боротьбу за учнів, батьків, здатних оплачувати додаткові освітні послуги, вчителів-предметників. В умовах суперництва загальноосвітні установи вдаються до нецінових і цінових форм конкуренції, а саме: якість, перелік, комплексність, умови надання, ціна освітніх послуг. Серед нецінових форм конкуренції значна роль належить іміджу вчителів, оскільки він сприяє тому, щоб конкретна школа була високо оцінена клієнтом і вибрана ним з ряду інших.

З цієї причини актуалізується проблема формування позитивного професійного іміджу вчителів, зокрема іноземних мов, під час навчання їх у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ), що в свою чергу потребує дослідження психолого-педагогічних факторів, які впливають на його

формування, та педагогічних умов для успішної реалізації педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення наукових доробок свідчить, що на сьогодні визначення педагогічних факторів формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов в системі професійної освіти, не дивлячись на його важливість, відсутнє. Проте, наявні розвідки, присвячені висвітленню факторів впливу на формування професійного іміджу педагогів.

У межах системної методології А. Деркач, виокремлює *загальні* (високий рівень мотивації; потреба в досягненні неординарних результатів; професійно-особистісні стандарти; рух до верхівок професіоналізму, високий рівень професійного сприйняття і мислення), *особливі* (стресостійкість, розвинена психомоторика, розвинені функції уваги та ін., тобто психологічні професійно важливі якості, а також спеціальні вміння) та *одиночні* (відбивають індивідуальні прояви в діяльності) фактори [1, с. 152].

О. Козлова, досліджуючи соціально-психологічні фактори, що визначають формування професійного іміджу викладача вищого навчального закладу, чільне місце відводить ролі зовнішнього вигляду, предметних знань та вмінь їх викладати, особистісним характеристикам викладача, стилю взаємодії з аудиторією, наявним в аудиторії попереднім установкам та стереотипам [6, с. 192].

О. Петрова зазначає про вплив на формування іміджу педагога таких факторів, як прагматична мотивація, пов'язана з бажанням використовувати імідж для більш ефективного соціального впливу і досягнення з його допомогою тих чи інших зовнішніх цілей, та психологічна, пов'язана з потребою людини в покращенні «Я» концепції, її наближення до «Я» ідеального, підвищення своєї самооцінки, результатом чого стане досягнення психологічного комфорту. Діяльність по створенню іміджу, як і будь-яка інша, починається з мотиву – рушійної сили його формування – та

визначається ним [9, с.13].

Л. Іл'їна вважає результат діяльності значущим фактором, що впливає на професійний імідж педагога. На її думку, імідж, що не підкріплюється постійно реальними справами, не має сенсу. Наприклад, без успіхів і досягнень учнів не відбудеться становлення жодного учителя. Дослідниця також наголошує, що задля досягнення високих результатів, слід пред'являти суворі вимоги, перш за все, до себе. Вплив вчителя тим сильніше, чим яскравіше і самобутніше його особистість. Це стосується кругозору педагога, його загальної культури. Адже неможливо дати іншому того, чого не маєш сам. Таким чином, індивідуальність вчителя є ще одним впливовим фактором.

Для іміджу педагога неабияке значення має і спосіб самореалізації, самоствердження і саморозвитку спеціаліста, що передбачає закарбовування професійно значущих способів і нормативів професійної діяльності, побудова на цій основі власної системи дій; вихід за рамки нормативної діяльності; незалежність мислення, здатність до авторського проектування і особистісно значущого способу реалізації педагогічного процесу [5, с. 51].

Продовжуючи думку попередниці, Є. Артамонова переконана, що ядром індивідуального стилю педагога є його унікальні здібності: по-перше, до саморегуляції (розуміння сенсу життя і установка на пошук цілі, значущість знань, праці, професійного престижу, боргу, відповідальності тощо); по-друге, самовизначення щодо ідеалу, норм, правил спілкування, мислення, волевиявлення, на основі яких формуються уявлення, поняття, оцінки, будуються життєві плани, орієнтовані на професійне зростання і самовдосконалення; по-третє, особливості духовного стилю життєдіяльності вчителя, характерного для конкретного часу і конкретних народів; по-четверте, самопізнання; визнання власної унікальності, розвиток самоповаги; по-п'яте, самовдосконалення - спрямованість до високого ідеалу, можливості духовного розвитку; по-шосте, самоактуалізація - установки, які диктують розуміння сутності актуалізації духовного потенціалу вчителя для

оптимізації педагогічної діяльності, роботи з інформацією, обміну досвідом, здібностями, вміннями, навичками, результатами діяльності; по-сьоме, особливості перетворення, передачі і засвоєння соціального досвіду, змін у духовному світі, структурі та сутності взаємодіючих суб'єктів. [2, с. 8].

При цьому індивідуальність передбачає певну модель поведінки вчителя. «Закоханий в дітей і захоплений своєю роботою педагог інтуїтивно і свідомо вибирає ті моделі поведінки, які найбільш адекватні гідності дітей і їх актуальним потребам. Імідж такого педагога бездоганний», пише В. Шепель. Таким чином, вибір моделі поведінки педагогом можна розглядати як фактор формування його іміджу. На думку науковця, моделювання поведінки слід розуміти як осмисленість своїх дій в процесі спілкування. Майстерний вибір моделі поведінки - відтворення таких її варіантів, які при повсякденному спілкуванні допоможуть особистості стати комунікабельною, а тому привабливішою [12, с. 36-37].

Отже, у процесі визначення педагогічних факторів, які впливають на формування професійного іміджу педагога, використовуються різні підходи, що спричинило їх значний перелік й різноманіття.

Беручи до уваги сутність педагогіки і особливості педагогічної діяльності, фактор розглядаємо як «умову, факт, причину, рушійну силу, що визначає характер або одну з основних рис процесу, явища» [3].

Зазначимо, що процес формування будь-якого педагогічного явища детермінується системою суб'єктивних та об'єктивних факторів. В якості суб'єктивних в науковій літературі зазвичай називають задатки, загальні і спеціальні здібності особистості, виховання, професійну освіту, вважаючи їх передстартовими умовами професійної діяльності. До об'єктивних же відносять суспільно-історичний запит на конкретний вид діяльності, його престижність, взаємозв'язок майстерності і рівня життя представників професії, наявність системи моральних і матеріальних стимулів для підвищення рівня професіоналізму.

Так суб'єктивними факторами формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, на нашу думку, є система спонукань та цінностей, що зумовлюють спрямування активності майбутнього вчителя іноземних мов на створення позитивного професійного іміджу, визначають стиль його професійної діяльності, високий рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок у професійній сфері, сформованість творчих, ділових якостей та здатностей саморегуляції, самоорганізації.

Об'єктивні фактори формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов в залежності від специфіки їх впливу на особистість, на нашу думку, доцільно обмежити двома середовищами: соціальним та педагогічним. Варто зазначити, що фактори соціального середовища вкрай залежні як від глобальних (світових) чинників, що проявляється в здійсненні споживачами освітніх послуг порівняльного аналізу вітчизняної системи освіти із зарубіжними, орієнтації на кращі світові моделі організації навчально-виховного процесу, міжнародні освітні стандарти, педагогічні технології, оновлення спектру освітніх послуг тощо, так і внутрішньодержавних, які пов'язані зі становленням ринкової економіки, стрімким посилення соціальної стратифікації суспільства і усвідомлення цього явища самими його суб'єктами, кількістю інвестицій в освіту, джерелами фінансування, рівнем розвитку науково-технічних знань, проявом уваги держави до проблем освіти.

Очевидно, що сьогодні, як ніколи, в умовах реформування національної освітньої галузі фактори соціального середовища активно впливають на особистість майбутнього вчителя іноземних мов: намагання підвищити престиж професії вчителя у соціальній структурі сучасного українського суспільства, розширення міжнародних зв'язків, посилена увага до вивчення іноземних мов, зацікавленість держави у підвищенні професіоналізму кадрового складу освітньої галузі та зокрема учителів іноземних мов, створення системи заохочень у вигляді підвищення заробітної плати та встановлення надбавок до неї створює сприятливі умови для

самореалізації, мобільності майбутніх фахівців, сприяє розумінню відповідальності перед суспільством та його соціальними інститутами.

У ході теоретичного аналізу факторів педагогічного середовища ВПНЗ найбільш вагомими для формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов визначено: освітнє середовище, діяльність педагогічного колективу та діяльність студентів. Підтримуючи думку П. Лузана стосовно того, що окремо визначений педагогічний фактор має потенціал для досягнення запланованого результату, а сама можливість реалізується тільки при забезпеченні педагогічних умов [7, с. 256], зазначимо, що саме освітнє середовище ВПНЗ, діяльність педагогічного колективу та діяльність самих студентів може впливати на опанування майбутніми вчителями іноземних мов інституційних норм і цінностей педагогічної діяльності, моделей рольової поведінки; узгодження їх цінностей і світогляду із загальними соціальними цілями і задачами освітньої сфери, а також сприяти їх інтеграції до професійного середовища. А спрямувати дію кожного з цих факторів на формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов допоможуть педагогічні умови, які необхідно забезпечити й реалізувати в процесі функціонування спеціально розробленої педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ.

Під педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов розуміємо такі необхідні обставини, які уможливають здійснення іміджотворчої діяльності майбутніх учителів іноземних мов та сприятимуть формуванню їх професійного іміджу.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури свідчить, що не існує єдиного погляду щодо визначення необхідних педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх педагогів. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов взагалі не були предметом спеціальних досліджень.

Зупинимось на аналізі робіт, які послуговували нам для з'ясування педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх учителів

іноземних мов у ВПНЗ. Результатом наукового пошуку О. Горovenko стали педагогічні умови формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації, які поділено на дві групи: мотивування вчителя до успішної професійної діяльності (урахування внутрішньої і зовнішньої мотивації, створення комфортного освітнього середовища, розвиток механізмів професійної рефлексії) та науково-методичне забезпечення процесу формування особистісно-професійного іміджу вчителя (створення індивідуальної системи педагогічної діяльності вчителя, поєднання індивідуальних та колективних форм методичної роботи, розвиток засобів самопрезентації, управління іміджем у педагогічній діяльності вчителя) [4].

У наукових розвідках М. Сперанської-Скарги визначено педагогічні умови, які забезпечують найбільш ефективне формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя філологічних дисциплін. До таких умов належать сформованість мотиваційного компоненту професійної компетентності майбутнього фахівця, що охоплює комплекс зусиль, пов'язаних з усвідомленням необхідності формування власного позитивного іміджу, з розвитком інтересу до власної особистості та навколишнього світу, підвищенням самооцінки та створенням «Я-концепції»; відповідність змісту освітнього процесу задачам формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх вчителів-філологів, що передбачає включення системи іміджотворюючих заходів у навчально-виховний процес; дотримання принципу системності в процесі формування та корекції професійно-педагогічного іміджу фахівців та принципу різноманітності у відборі форм та методів роботи з формування та корекції професійного іміджу; активізація суб'єкта в процесі формування професійно-педагогічного іміджу, яка передбачає активність майбутнього фахівця в процесі формування власного іміджу, оволодіння навичками самопізнання, самовдосконалення, самоіміджування та проектування ефективного іміджу [10].

Отже, аналіз наукового доробку щодо педагогічних умов, спрямованих на іміджотворчу діяльність майбутніх учителів у процесі їх навчання у

вищих педагогічних навчальних закладах, дозволяє орієнтовно визначитися з педагогічними умовами формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ.

Таким чином, використання педагогічних факторів, що є визначальними для формування професійного іміджу у ВПНЗ можливе за таких умов:

- забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов;
- створення алгоритму формування професійного іміджу на основі впровадження наскрізних навчальних програм дисциплін;
- забезпечення готовності науково-педагогічних працівників ВПНЗ до впровадження ідей іміджології;
- інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним та інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу;
- використання квазіпрофесійної діяльності як засобу успішного формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Розглянемо їх більш детально.

1. Забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу майбутнього вчителя іноземних мов. Виокремлення цієї педагогічної умови зумовлено освітньою парадигмою студентоцентрованого навчання, яка набула актуальності в сучасних умовах трансформацій у сфері вищої освіти. Її мета полягає у підвищенні конкурентоспроможності майбутніх фахівців на ринку праці, забезпечення їх відповідності кваліфікаційним вимогам та потребам роботодавців. Національний освітній глосарій вищої освіти інтерпретує студентоцентрований підхід як такий, в основу якого покладено розроблення освітніх програм, що зосереджуються на результатах навчання, враховують пріоритети особистості студента, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується з тривалістю освітньої програми. При цьому студентові надається можливість вибору змісту, темпу, способу та місця навчання [8, с. 61]. Таким чином, зазначена

парадигма сприяє диференціації та індивідуалізації освітньої діяльності, а також передбачає можливість створення індивідуальних траєкторій навчання.

Під індивідуальною освітньою траєкторією формування професійного іміджу майбутнього вчителя іноземних мов розуміємо обраний ним за власним бажанням і під власну відповідальність рух до досягнення визначеного рівня професійного іміджу, що здійснюється при постійній педагогічній підтримці і контролі, в процесі якого відбувається його творча самореалізація, прояв і розвиток особистісних і ділових якостей і здатностей відповідно до індивідуального освітнього маршруту.

Індивідуальний освітній маршрут являє собою персональну програму формування студентом професійного іміджу, що відповідає його здібностям, інтересам, мотивації, психодинамічним характеристикам і яка спроектована на базі освітньо-професійної програми підготовки фахівця за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)).

Ефективним у реалізації індивідуальних траєкторій навчання є використання ІКТ, активних та інтерактивних методів навчання, що активізують процес самоосвіти студентів, привчають до роботи з великими обсягами інформації різних видів, розвивають уміння і навички самостійного прийняття рішень тощо.

2. *Створення алгоритму формування професійного іміджу на основі впровадження наскрізних навчальних програм дисциплін.* З урахуванням того, що індивідуальна освітня траєкторія може реалізовуватись у змістовому (через освітні програми), діяльнісному (через інноваційні педагогічні технології) і процесуальному (через організацію різних видів спілкування) напрямках, базуючись на принципах особистісно орієнтованого, системного, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та середовищного підходів та враховуючи рекомендації А. Хуторського [11] вважаємо доцільною розробку алгоритму формування професійного іміджу, реалізація якого дасть змогу спиратися на особистісний досвід студентів, залучати їх до іміджотворчої діяльності як рушійної сили формування професійного іміджу, враховувати

їх інтереси, потреби, цінності, формувати вмотивованість до іміджотворчої діяльності та забезпечувати досвід іміджотворення, гарантуватиме інноваційність освітньої діяльності і здійснення процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов за визначеною траєкторією. Реалізація алгоритму формування професійного іміджу можлива шляхом збагачення іміджотворчим змістом певних тем дисциплін гуманітарної та соціально-економічної, загальнопрофесійної, професійної і практичної підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)), засобами навчального курсу «Професійний імідж сучасного вчителя іноземних мов», а також різних формах позаурочної та просвітницької діяльності.

3. Забезпечення готовності науково-педагогічних працівників ВПНЗ до впровадження ідей іміджології. У виокремленні такої педагогічної умови покликалися на те, що формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у ВПНЗ відбувається, переважно, під час безпосередньої взаємодії з суб'єктами педагогічної діяльності (формальні відносини), що актуалізує спеціальну підготовку науково-педагогічних працівників. Рівень їх професійної компетентності, бачення свого місця, ролі та завдань в аспекті формування професійного іміджу майбутніх педагогів, ставлення до педагогічної професії, до студентства, власний професійний імідж також сприяють ефективному формуванню професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

З метою забезпечення цієї педагогічної умови вважаємо за необхідне створити відповідну систему підготовки, перепідготовки та підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників вищих педагогічних навчальних закладів в аспекті впровадження ідей іміджології.

4. Інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним та інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу. З огляду на світовий досвід та намагання України визнати результати неформальної та інформальної освіти поряд з формалізованою як важливі складові стратегії

створення та ідентифікації людського капіталу, забезпечення потреб ринку праці в умовах демографічного спаду та швидких змін, вважаємо перспективним використання їх можливостей з метою формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Сьогодні існує розмаїття організаційних форм неформальної освіти, які є цікавим в аспекті навчання іміджотворення: спеціалізовані конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекторії, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, створення та послуговування мережевими бібліотеками, Інтернет-сервісами та цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, організація спільної діяльності, секції, гуртки, клуби, культурні ініціативи, театри, вуличні університети, діалогові групи, публічні дискурси, участь у громадських організаціях, недільні школи, дистанційне навчання, онлайн навчання, виїзні заняття, «компенсаційні програми», спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини (як-от: тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування, тощо).

Інформальна освіта охоплює освітню діяльність, що відбувається в повсякденному житті на самостійно або соціально спрямованій основі.

Забезпечення цієї педагогічної умови вбачаємо у використанні зазначених альтернативних форм навчання, які допоможуть майбутнім учителям іноземних мов пристосуватися до постійних трансформацій суспільства.

5. Використання квазіпрофесійної діяльності як засобу успішного формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов. У виокремленні цієї педагогічної умови керувалися думкою про те, що вища освіта має орієнтуватися на практичне застосування результатів навчання, тобто забезпечувати передумови, які б дозволили студентів – майбутньому фахівцеві – безболісно перейти від навчання до професійної діяльності. Тому вбачаємо доцільним у змісті навчання майбутніх учителів іноземних мов передбачити можливість набуття особистісного досвіду іміджотворення.

Досвід, набутий у навчально-виховних або життєвих ситуаціях стає особистісним, що дозволить майбутньому фахівцеві використовувати його у своєму житті. Квзіпрофесійний досвід також сприятиме підвищенню професійної мотивації за рахунок трансформації загальних інтересів, потреб та мотивів майбутніх педагогів у пізнавально-професійні, формуванню їх особистісних і професійних якостей, оскільки штучно змодельовані педагогічні ситуації потребують активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку. За таких умов засвоєння знань, формування умінь та навичок майбутніх учителів іноземних мов відбувається не абстрактно, а у динаміці розвитку сюжету змодельованої педагогічної ситуації.

Реалізацію цієї педагогічної умови вбачаємо у використанні в освітньому процесі імітаційного ігрового моделювання, яке задовольнить потребу у випереджальному формуванні педагогічного досвіду майбутніх учителів іноземних мов.

Висновки. Отже, процес формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов детермінується системою суб'єктивних та об'єктивних факторів. Основними суб'єктивними факторами, що впливають на формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов є: система спонукань та цінностей; високий рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок у професійній сфері; сформованість творчих, ділових якостей та здатностей до саморегуляції, самоорганізації. Дія об'єктивних факторів обмежується двома середовищами: соціальним та педагогічним. Факторами соціального середовища є престиж професії вчителя іноземних мов, посилена увага до вивчення іноземних мов, зацікавленість держави у підвищенні професіоналізму кадрового складу освітньої галузі, створення системи заохочень для вчителів. Факторами педагогічного середовища визнано: освітнє середовище, діяльність педагогічного колективу та діяльність студентів.

Спрямувати дію факторів на формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов допоможуть педагогічні умови, які необхідно забезпечити й реалізувати, а саме:

- забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов;
- створення алгоритму формування професійного іміджу на основі впровадження наскрізних навчальних програм дисциплін;
- забезпечення готовності науково-педагогічних працівників ВПНЗ до впровадження ідей іміджології;
- інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним та інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу;
- використання квазіпрофесійної діяльності як засобу успішного формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах та її навчально-методичного забезпечення.

Література

1. Акмеологічний словник / Під заг. ред. А. Деркача. – М. : Вид-во РАГС, 2004. – 161 с.
2. Артамонова Е.И. Компетентностный подход в формировании личности педагога-профессионала / Е.И Артамонова // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 10, С. 7-8.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
4. Горовенко О.М. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Горовенко Оксана Миколаївна. – Переяслав-Хмельницький – 2013. – 20 с.
5. Ильина Л.А. Актерские способности в деятельности учителя: метод. Пособие / Л.А. Ильина. – Магнитогорск, 1998. – 97 с.
6. Козлова О. С. Соціально-психологічні чинники професійного іміджу викладача вчз / О.С.Козлова // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2013, Том. VI, Психологія обдарованості, Вип. 9. – С. 191-200.
7. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Лузан Петро Григорович. – К., 2004. – 505 с.

8. Національний освітній глосарій: вища освіта / [авт.-уклад. : В. Захарченко, С. Калашнікова, В. Луговий, А. Ставицький, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова]; за ред. В. Кременя. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.
9. Петрова Е.А. Имидж и его изучение в современной науке / Е.А. Петрова // Известие Академии имиджелогии. – М.: РИЦ АИМ. – 2005. – Т. 1. – 340 с.
10. Сперанська-Скарга М. А. Педагогічні умови формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя-філолога в позанавчальній діяльності / М. А. Сперанська-Скарга. // Науковий вісник Донбасу. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2010_1_12
11. Хуторський А. Індивідуальна освітня траєкторія [Електронний ресурс] / А. Хуторський. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/2287/print>.
12. Шепель В.М. Имиджелогия: секреты личного обаяния / В. М. Шепель. М., 1997. – 474 с.

Наталія Ткаченко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ПЕДАГОГІЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ И УСЛОВИЯ УСПЕШНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИМИДЖА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ВПУЗ

***Анотация.** В статье освещаются педагогические факторы, оказывающие влияние на формирование профессионального имиджа будущих учителей иностранных языков, а также педагогические условия, обеспечение которых позволит достичь положительных результатов в процессе его формирования в высших педагогических учебных заведениях. На основе обобщения научных работ определены субъективные и объективные факторы. Отмечено, что в зависимости от особенностей влияния объективных факторов на личность, их действие ограничивается социальной и педагогической средами. Уточнено содержание понятия «педагогические условия», определены и обоснованы педагогические условия формирования профессионального имиджа будущих учителей иностранных языков в ВПУЗ.*

***Ключевые слова:** профессиональная подготовка, профессиональный имидж, учитель иностранных языков, педагогический фактор, педагогическое условие.*

Nataliia Tkachenko,
Pedagogical sciences candidate, associate professor,
doctorate degree student of Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv national pedagogical university

PEDAGOGICAL FACTORS AND CONDITIONS OF SUCCESSFUL IMPLEMENTING THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS' PROFESSIONAL IMAGE FORMING AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

***Summary.** The article deal with the pedagogical factors influencing the of the future Foreign languages teachers' professional image forming as well as the pedagogical conditions, which will allow to achieve positive results in the process of its forming at higher pedagogical educational institutions. On the basis of the synthesis of scientific works, subjective and objective factors are determined. It is noted that depending on the peculiarities of the objective factors influencing the personality they are limited by social and pedagogical environments. The content of the concept "pedagogical conditions" is specified, the pedagogical conditions of future Foreign languages teachers' professional image forming at higher pedagogical educational establishments are determined and substantiated.*

***Key words:** professional training, professional image, teacher of foreign languages, pedagogical factor, pedagogical condition.*

*Торчевська Наталя Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту
професійно-технічної освіти
НАПН України, м. Київ*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ УЧНІВ ПТНЗ

***Анотація.** У публікації схарактеризовано та проаналізовано інтерактивні методи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів: ділову гру, case метод, вебінари, «карусель», професійні форуми, веб-квести, чат з професійного консультування тощо. Доведено, що застосування наведених вище методів консультування сприятимуть набуттю учнями професійного досвіду, програванню ролі майбутнього професіонала, стимулюванню спонукальних мотивів до оволодіння майбутньою спеціальністю, засвоєнню правил із професійної етики майбутньої професії, активізації знань, здобутих у процесі вивчення загальноосвітніх предметів та уроках зі спеціальних дисциплін та виробничою працею, програванню складних ситуацій майбутньої професії, пошуком шляхів їх розв'язання, відпрацюванню навичок роботи із правильного добору літератури (науково-технічної, навчальної, нормативної, технічної документацією, довідниками тощо), активізації розумової і пізнавальної діяльності засобами реалізації принципів наочності, творчого підходу, стимулюванню спонукальних мотивів до оволодіння майбутньою спеціальністю, формуванню активної життєвої позиції у навчанні та майбутній професії.*

***Ключові слова:** інтерактивні методи, консультування з професійної кар'єри, учні професійно-технічних навчальних закладів, ділова гра, case метод, вебінари, «карусель», професійні форуми, веб-квести, чат з професійного консультування.*

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки нагальним завданням професійної школи є підготовка висококваліфікованих робітників, здатних спрогнозувати свою професійну діяльність, розкрити особистісний потенціал, свідомо програвати складні ситуації майбутньої професії, знаходити шляхи їх розв'язання тощо. У процесі здобуття учнями професійної освіти у ПТНЗ мають місце неповне усвідомлення значущості обраної професії, незнання особливостей професійної діяльності, відсутність консультування з професійної кар'єри під вивчення загальноосвітніх предметів, спеціальних дисциплін та виробничого навчання. На наше переконання, розв'язання цих питань уможлиблюється за умови активного застосування інтерактивних методів консультування з професійної кар'єри

учнів професійно-технічних навчальних закладів у навчально-виробничому процесі.

Викладене вище актуалізує посилення уваги інженерно-педагогічного складу професійно-технічних навчальних закладів до проблеми застосування інтерактивних методів консультування з професійної кар'єри учнів.

Аналіз літературних джерел. Акцентуємо увагу, що інтерактивна взаємодія вивчається ще з початку ХХ століття. Так, ще у 20-ті роки минулого століття у професійній школі України були поширеними методи проектів, бригадно-лабораторний, метод змінних пар тощо. Елементи інтерактивного навчання висвітлено в науковому доробку науковців радянського періоду С.Я. Батишева, С.У. Гончаренко, В.О. Сухомлинського, В.О. Скакуна та ін. Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовують під час викладання різних дисциплін. Окремі методи інтерактивного навчання ґрунтовно представлено в працях сучасних дослідників В.Ю.Бикова, М.Ю. Кадемії, Л.В. Пироженко, О.І. Пометун, В.О. Радкевич та ін. Водночас інтерактивні методи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів не стали предметом комплексних наукових досліджень, що й зумовило вибір теми нашої статті.

Мета публікації – схарактеризувати інтерактивні методи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Завдання публікації – проаналізувати окремі інтерактивні методи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, дефініція «інтерактив» походить з англ. «inter» – взаємний та «act» – діяти [4, с. 357]. Таким чином, у контексті нашого дослідження, під інтерактивними методами консультування з професійної кар'єри учнів ПТНЗ будемо розуміти такі

специфічні форми організації консультування з професійної кар'єри у процесі яких кожен учень буде спроможним:

- глибоко ознайомитися з професією та вимогами до майбутньої професійної діяльності (напруженість праці, ознаки матеріального виробництва (характер та предмет праці, професія виробничої чи невиробничої сфери) тощо ;

- виявити наявні невідповідності власних здібностей і особливостей обраної професії, оцінити здатність чи неможливість корекції цих невідповідностей;

- провести самоаналіз (власні інтереси, потреби, вподобання, здібності, покликання тощо);

- організувати конструктивні взаємовідносини в групі відповідно до правил і норм професійної етики;

- відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Цінним на нашу думку є й те, що під час застосування інтерактивних методів консультування відбувається через постійну, активну взаємодію усіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці) де і учень, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, які усвідомлюють що вони знають, уміють і здійснюють [4, с. 357].

Водночас позитивним є й те, що застосування інтерактивних методів консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів можливе усіма учасниками навчально-виховного процесу – майстрами виробничого навчання, викладачами спеціальних дисциплін, психологами, представниками комісії з професійного консультування.

Отже, перейдемо до детальнішого розгляду інтерактивних методів консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Суть *ділової гри* як інтерактивного методу консультування з професійної кар'єри учнів ПТНЗ полягає у підготовці до професійної

практичної діяльності, перебуванні у «штучно» створених умовах, максимально наближених до справжніх, реалізації зв'язку теорії з практикою, надання можливості спробувати застосувати набуті професійні знання в нестандартних виробничих умовах, підвищити рівень самостійності учня тощо.

Перевагою ділової гри є те, що вона являє собою систему, що коригується викладачем. Якщо гра відбувається в запланованому режимі, викладач не втручається в ігрові відносини, а тільки спостерігає й аналізує ігрову діяльність учнів. У ситуаціях, коли діяльність учнів не підпорядковується цілям і меті заняття, викладач має змогу внести корективи до гри, змінити її емоційне забарвлення. може проводитися усіма учасниками навчально-виховного процесу – майстрами виробничого навчання, викладачами спеціальних дисциплін, психологами, представниками комісії з професійного консультування. Водночас ділова гра може організовуватися усіма учасниками навчально-виховного процесу – майстрами виробничого навчання, викладачами спеціальних дисциплін, психологами, представниками комісії з професійного консультування.

Цінним на наше переконання є й те, що цей метод розкриває особистісний потенціал учнів: кожен учасник у змозі продіагностувати свої професійні знання наодинці, а також і в колективній роботі, демонструючи знання з професійної етики. У ході ділової гри активність учнів виявляється яскраво, має тривалий характер і «змушує» їх бути активними, спонукає до самоствердження та саморозвитку. Задача викладача – допомогти учневі виявити себе як професіонала, наголосити на зростанні його професійної майстерності, а також сформованих професійних якостях, що були виявлені в тій чи іншій ситуації (виробничій, етичній тощо).

Разом з тим, організація ділової гри можлива й у виробничих умовах – на заняттях із виробничої практики, або під час виробничої екскурсії на підприємство. За таких умов учень потрапляє у справжнє виробниче

середовище, сформований колектив підприємства, опиняється на місці майбутнього робітника.

Перевага ділової гри у контексті консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів полягає в тому, що:

- гра уможлиблює скорочення часу накопичення професійного досвіду;
- гра дає можливість експериментувати з подією, знаходити різноманітні стратегії розв'язання поставлених задач тощо;
- у діловій грі «знаннями оволодівають не про запас, не для майбутнього застосування, не абстрактно, а в реальному для учасника процесі інформаційного забезпечення його ігрових дій, в динаміці розвитку сюжету ділової гри, у формуванні цілісного обрис професійної ситуації»;
- гра формує «у майбутніх спеціалістів цілісне уявлення щодо професійної діяльності в її динаміці»;
- ділова гра дає змогу набутти соціального досвіду (комунікації, прийняття рішень тощо) [3].

Зауважимо, що в діловій грі має бути методично й теоретично ґрунтовно розроблено ігровий спосіб розгортання змісту тієї чи іншої професійної діяльності, що моделюється в грі, а також має передбачатися механізм організації пізнавальної розумової діяльності учнів, що спонукає викладача використовувати лише власний досвід та інтуїцію, що, на жаль, не є результативним [1].

Case-method. Слід наголосити на важливості застосування «case-методу» під час консультування з професійної кар'єри учнів ПТНЗ. На переконання О.І. Пометун та Л.В. Пироженко така технологія корисна при аналізі певних ситуацій, випадків із життя: правових, історичних, моральних тощо, в яких стикаються інтереси людей, життєві погляди, позиції. Такі ситуації можуть аналізуватись учнями індивідуально, в парах, у групах або аналізуватись колективно [6]. Технологія вчить учнів ставити питання,

відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та виносити рішення.

Під час застосування «case-методу» професійні ситуації, випадки слугують для учнів конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують основу для високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють учнів та захоплюють їхню увагу, допомагають зв'язати професійне навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань у професійній діяльності [6].

Вебінари. Ще одним з ефективних методів інтерактивного консультування з професії учнів професійно-технічних навчальних закладів є вебінари, що являють собою мережеве навчальне заняття, яке проводиться викладачем дистанційно з використанням різноманітних програмних засобів та мережевих ресурсів, що забезпечують високу інформаційну насиченість і активність учнів в режимі реального часу [2]. Цінним на нашу думку є те, що завдяки вебінарам уможлиблюється організація майстер-класів за участю кращих вітчизняних й іноземних виробничників, які зможуть розкрити для учнів «секрети» професії, наочно, в режимі on-line продемонструвати передові методи і прийоми виробничої праці, новий інструмент, матеріали, а також дадуть вичерпні відповіді щодо досвіду роботи на виробництві тощо.

Мережевий характер навчання, що дозволяє вести заняття дистанційно - це головний плюс вебінару, порівняно з традиційним семінаром, що вимагає фізичної присутності всіх його учасників в одній аудиторії. Разом з тим, таке заняття максимально наближене до безпосередньої взаємодії, оскільки дозволяє викладачеві вести з учнями діалог в режимі реального часу. В сукупності це забезпечує порівняно невисоку собівартість організації занять-вебінарів за наявності необхідних технічних умов і зростання популярності вебінарів як ефективної форми додаткової освіти [2].

«Карусель», як інтерактивний метод консультування з професії учнів ПТНЗ забезпечує одночасне включення всіх учасників в активну роботу з

різними партнерами для обговорення дискусійних питань професійного характеру. Ця технологія застосовується:

- для обговорення будь-якої нагальної професійної проблеми з діаметрально протилежних позицій;
- для аналізування інформації щодо професійної діяльності, обраної професії тощо;
- для інтенсивної перевірки обсягу й глибини здобутих професійних знань (наприклад, термінології);
- для розвитку професійних умінь;
- відстоювати власну позицію відповідно до норм і правил професійної етики.

Зазначимо, що для професійного консультування з професійної кар'єри важливе значення мають і різного виду *професійні форуми*, інформацію яких учні використовують під час самостійної підготовки, а також у процесі підготовки до таких додаткових форм навчання як конференції, олімпіади, тематичні вечори. Педагогічні працівники мають передбачити підготовку не тільки інформації з поглиблення професійних знань, а й щодо глибокого огляду професії, секретів професійної майстерності, обміну професійним досвідом, організації майстер-класів. Така організація обов'язково має бути зі зворотнім зв'язком. У режимі on-line педагог має завжди надати кваліфіковану допомогу учневі: дати відповідь на складні запитання, проінформувати щодо особливостей професійної діяльності тощо.

Веб-квест— являє собою одну з найбільш ефективних моделей використання Інтернету в навчальному процесі. Разом з тим, веб-квест – це:

- проблемне завдання, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету;
- формат уроку орієнтований на розвиток пізнавальної, пошукової діяльності учнів, на якому значна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету;

- це дидактична структура, в рамках якої викладач удосконалює пошукову діяльність учнів, задає їм параметри цієї діяльності і визначає її час. Викладач перестає бути джерелом знань, але створює необхідні умови для пошуку і обробки інформації [5].

Для консультування з професійної кар'єри важливим є те, що така діяльність перетворює учнів на активних суб'єктів навчальної діяльності, підвищуючи не лише мотивацію до процесу здобуття професійних знань, оволодіння навичками самостійної роботи, але й відповідальність за результати цієї діяльності і їх презентацію.

Водночас важливою є викладена детальна інформація щодо майбутньої професійної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на сайті *«Портал професійного консультування»*. Зокрема, для нашого дослідження цінним є робота чату, де кожен учень може поставити важливі для нього питання в режимі онлайн та отримати кваліфіковану відповідь, консультацію. Разом з тим, на порталі для учня наявні професійне тестування, професіограми, представлено рейтинг професій [7].

Висновки.

Таким чином, застосування інтерактивних методів консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів сприятиме:

- набуттю професійного досвіду, програванню ролі майбутнього професіонала;
- здобуттю і поглибленню професійних знань (наприклад, оформлення технічної документації, розв'язання виробничих питань, задач тощо);
- засвоєнню правил із професійної етики майбутньої професії;
- активізації знань, здобутих у процесі вивчення загальноосвітніх предметів та уроках зі спеціальних дисциплін та виробничою працею;
- програванню складних ситуацій майбутньої професії, пошуком шляхів їх розв'язання;

- відпрацюванню навичок роботи із правильного добору літератури (науково-технічної, навчальної, нормативної, технічної документацією, довідниками тощо);
- активізації розумової і пізнавальної діяльності засобами реалізації принципів наочності, творчого підходу;
- стимулюванню спонукальних мотивів до оволодіння майбутньою спеціальністю;
- розкриттю особистісного потенціалу;
- розвитку кмітливості та взаємодії у колективі;
- розширенню світогляду;
- формуванню активної життєвої позиції у навчанні та майбутній професії.

Насамкінець зазначимо, що проведене нами дослідження багатоаспектне і не вичерпується окресленою науковою розвідкою. Серед перспективних напрямів роботи виокремимо використання сервісів Інтернет для консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Література

1. Блинов А. Интерактивные методы в образовательном процессе [Електронний ресурс] : уч. пособ. – М., 2014. — Режим доступу до журналу: https://books.google.com.ua/books?id=UGX3CwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
2. Вебінар як форма дистанційного інтерактивного навчання // Вища освіта в Україні[Електронний ресурс] : Osvita.ua. Видавництво «Плеяди». – Режим доступу до журналу: <http://osvita.ua/vnz/43979/>
3. Деловая игра как метод активного обучения // <http://do.gendocs.ru/docs/index-213074.html>
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Ільченко О.В. Використання web-квестів у навчально-виховному процесі // Методика та технологія. Форум «Урок» [Електронний ресурс] : Osvita.ua. Видавництво «Плеяди». – Режим доступу до журналу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30113/
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання /О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Портал професійного консультування [Електронний ресурс].–Режим доступу до документа:<http://profi.org.ua/structura.shtml>

Наталья Торчевская,
научный сотрудник лаборатории
профессиональной карьеры Института
профессионально-профессионального
образования НАПН Украины

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ ПО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЕ УЧЕНИКОВ ПТУЗ

Аннотация. В публикации охарактеризованы и проанализированы интерактивные методы консультирования по профессиональной карьере учеников профессионально-технических учебных заведений: деловая игра, case метод, вебинары, «карусель», профессиональные форумы, веб-квесты, чат по профессиональному консультированию и т.д. Доказано, что использование названных выше методов консультирования способствует приобретению учениками профессионального опыта, проигрыванию роли будущего профессионала, стимулированию побудительных мотивов к овладению будущей специальностью, освоению правил по профессиональной этике будущей профессии, активизации знаний, которыми овладели в процессе изучения общеобразовательных предметов и уроках специальных дисциплин и производительным трудом, проигрыванию сложных ситуаций будущей профессии, поиском путей их решения, отработыванию навыков работы по правильному отбору литературы (научно-технической, учебной, нормативной, технической документации, словарями и т.д.), активизации мыслительной и познавательной деятельности через реализацию принципов наглядности, творческого подхода, стимулированию побудительных мотивов к овладению будущей специальностью, формированию активной жизненной позиции в обучении будущей профессии.

Ключевые слова: интерактивные методы, консультирование по профессиональной карьере, ученики профессионально-технических учебных заведений, деловая игра, case метод, вебинары, «карусель», профессиональные форумы, веб-квесты, чат по профессиональному консультированию.

Torchevskaya Natalia Viktorovna,
candidate of pedagogical sciences,
Researcher at the Laboratory of Professional
Career at the Institute of vocational education
and training of NAES of Ukraine

INTERACTIVE METHODS OF COUNSELING ON VOCATIONAL TRAINING FOR STUDENTS OF VOCATIONAL SCHOOLS

Abstract. The publication describes and analyzes the interactive methods of vocational guidance counseling for students of vocational schools: business game, case method, webinar, "carousel", professional forums, web quests, chat on professional counseling, etc. It is proved that application of the above mentioned methods of counseling will help students gain professional experience, lose the role of the future professional, stimulate motivation to master the future specialty, learn the rules from the professional ethics of the future profession, increase the knowledge gained in the process of studying general subjects and lessons from special disciplines, and industrial labor to lose the complex situations of the future profession, to find ways to solve them, to work out the skills of work on the correct selection of literature (scientific, technical, educational, normative, technical documentation, reference books, etc.), activating the mental and cognitive activity by means of implementing the principles of visibility, creativity, stimulation motivating motives for mastering the future specialty, forming an active life position in learning and the future profession.

Keywords: interactive methods, professional career counseling, vocational school students, business game, case method, webinar, carousel, professional forums, web quests, chat on professional counseling.

Бєлікова Наталія Олександрівна
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії фізичного виховання, фітнесу та рекреації
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

Хомік Оксана Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту
ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права», м. Луцьк, Україна

Томашук Олена Григорівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії фізичного виховання, фітнесу та рекреації
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ КАСТОМІЗОВАНИХ ЕЛЕКТРОННИХ КУРСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглянуто систему поглядів на проблему інформатизації підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти з врахуванням інтересів та побажань майбутніх працедавців. Розкрито зміст поняття «кастомізація» та визначено мету створення кастомізованого електронного курсу, а саме: максимальне наближення навчального процесу до практики, вираховування інтересів організацій, в яких будуть працювати майбутні фахівці. Наведено відмінності та переваги навчання з використанням кастомізованих електронних курсів. Описано алгоритм взаємодії між підприємствами, викладачами та студентами в процесі впровадження кастомізованих електронних курсів. Визначені і охарактеризовані основні етапи створення кастомізованих електронних курсів. Наведено результати анкетування студентів щодо їх бажання навчатися за кастомізованими електронними курсами.*

***Ключові слова:** кастомізовані електронні курси; майбутні фахівці; підприємства; викладачі; алгоритм.*

Вступ. Сучасний період розвитку суспільства характеризується інтенсивним впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій, які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечуючи поширення інформаційних потоків в суспільстві та утворюючи глобальний інформаційний простір. Невід'ємною і важливою частиною цих процесів є інформатизація освіти Її стратегічно важливе завдання – підготовка високопрофесійних фахівців, здатних працювати у кардинально нових, дедалі більше автоматизованих умовах праці, орієнтуватися у величезних

обсягах інформації, яка поступає безперервно, грамотно її обробляти, зберігати і передавати.

Використання інформаційних технологій у процесі навчання створює додаткові умови і зумовлює появу нових цілей та оновлення змісту освіти, дозволяє досягти якісно більш високих результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного студента формування і розвиток його власної освітньої траєкторії. Це пов'язано з появою нових, практично необмежених педагогічних можливостей для індивідуалізації і диференціації навчального процесу, його гнучкої адаптації до індивідуальних особливостей студента. Це забезпечується застосуванням додаткових інформаційних навчальних ресурсів, широкого спектру педагогічних методів і технологічних варіантів навчання, розширенням масштабу і змінами характеру навчальних комунікацій, посиленням процесуальних і мультимедійних характеристик засобів навчання, розширенням простору інноваційної педагогічної діяльності та ін. [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження в навчальний процес нових інформаційних технологій слід розглядати не тільки в рамках нової навчальної дисципліни, але і як фактор, що змінює структуру всіх програм підготовки фахівців, сукупного змісту і процесу навчання. Розкриття питань, пов'язаних із загальними педагогічними аспектами інформатизації освіти, можна прослідкувати у дослідженнях С. Архангельського, В. Беспалька, В. Бикова, Б. Гершунського, В. Глушкова, Р. Гуревича, В. Злотника, Л. Наконечної, В. Рубцова, К. Словака, Т. Якимовича та ін.

Основним ресурсом розвитку інформаційних технологій були і залишаються кваліфіковані фахівці, від яких залежить успіх всіх галузей народного господарства країни. У зв'язку з цим, велика увага повинна приділятися якості підготовки цих фахівців у вищих навчальних закладах. Випускники повинні володіти компетенціями, які відповідають реальним потребам підприємств і організацій країни. Цю проблему можна вирішити,

замінивши викладання традиційних навчальних дисциплін кастомізованими електронними курсами. Цей формат є більш поширеним в секторі бізнес-навчання.

Існує багато визначень терміну «кастомізація». Наприклад, кастомізація – це адаптація масового продукту на запити конкретного споживача шляхом часткової зміни продукції на конкретний запит, доукомплектація товару додатковими елементами. Термін походить від англійського слова customer – клієнт, споживач [2].

Інше визначення передбачає, що кастомізація – це маркетингова тактика стимулювання покупця до придбання продукції, включаючи інструменти продуктового, торговельного маркетингу і обслуговування. З точки зору виробника або постачальника послуг під кастомізацією розуміється здатність виконання разового замовлення, зміни або адаптації серійного виробу на серійному виробництві за індивідуальними характеристиками і за бажанням замовника. Для цього вводиться спеціальний термін – «кастом», тобто штучний виріб, виготовлений в єдиному екземплярі або у дуже малій кількості [3].

Перше систематизоване дослідження проблеми кастомізації здійснив Джозеф Пайн, який у книзі «Masscustomization: The new frontier in business scompetition» (1993 р.) надав власну інтерпретацію сутності стратегії «MassCustomization», навів приклади масової індивідуалізації товарів, розглянув такі питання, як розроблення стратегії масової індивідуалізації, зміни, що відбуваються в організаціях, які працюють за умов масової індивідуалізації, конкурентні переваги таких організацій та ін. [4].

Поміж численних дослідників, які приділяли увагу цій проблематиці, слід виділити також Стена Девіса (саме він за твердженням Дж. Пайна у книзі «Futureperfect» (1987 р.) вперше використав вираз «Mass Customization»); значний внесок у дослідження розвитку масової індивідуалізації зробили Чару Чандра та Алі Камрані [5], Френк Піллер і Мітчелл Цзенг [6] та ін.

Масовою кастомізацією займаються вчені і практики: Торстен Блекере, Герхард Фрідріх в книгах: «Масова кастомізація: Інформаційні системи в бізнесі» (2006), «Масова кастомізація: проблеми та рішення». Клаус Мозер, Девід Гарднер праця «Масова кастомізація: як збірки на замовлення, складання на замовлення, настроювання на замовлення, зробити на замовлення» (2009), Фабріціо Сальвадор, Чен Chunbao і Лія Ван, Aldanondo Мішель і Еліза Vareilles та багато інших зарубіжних вчених.

Також це питання досліджують українські вчені, такі як Н. Чухрай в статті «Логістичні прийоми забезпечення індивідуалізації товарів в ланцюгу поставок» [7].

З вищезазначеного можемо зробити висновок, що термін «кастомізація» означає налаштовувати, змінювати щось, роблячи його більш необхідним для потреб конкретного споживача.

Невирішені аспекти проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених проблемі кастомізації, нерозробленим залишається питання використання кастомізованих електронних курсів в навчальному процесі вищих закладів освіти, що і зумовило актуальність нашого дослідження.

Метою статті є розробка і наукове обґрунтування алгоритму використання кастомізованих електронних курсів у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Електронне навчання на сьогоднішній день не є даниною моди, а необхідністю. Використання передових інформаційно-комунікаційних технологій разом із педагогічним досвідом дозволить підняти освіту в Україні на більш високий рівень. О.М. Спірін вважає, що використання електронних матеріалів має особливі властивості, цінні для ефективної організації суспільного життя: невичерпність, велику швидкість розповсюдження, економічність, екологічну чистоту, значну тривалість зберігання за незначних ресурсних витрат тощо. Сучасні засоби опрацювання даних і зв'язку є основою нових інформаційно-комунікаційних

технологій, які все більше визначають зміст, масштаби і темпи розвитку інших технологій [8, с. 14]. Електронний навчальний курс – це комплекс навчально-методичних матеріалів та послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою створення кастомізованого електронного курсу є максимальне наближення навчального процесу до практики, враховуючи при цьому інтереси організацій, в яких будуть працювати майбутні фахівці.

Кастомізація електронного курсу повинна включати в себе такі процедури:

- 1) модульне складання курсу, тобто поділ навчального курсу на самостійні легкі для засвоєння частини, модулі;
- 2) використання елементів адаптивного навчання – підбір навчального контенту відповідно до рівня підготовки студента;
- 3) створення додаткових модулів для студентів, які успішно навчаються;
- 4) проведення майстер-класів фахівцями-практиками;
- 5) використання імітаційних методів навчання (ділових і рольових ігор, тренінгів і т.д.);
- 6) використання вузькоспеціалізованих професійних кейсів.

На відміну від традиційного навчального курсу, кастомізований курс має складатися із великої кількості модулів, тісно пов'язаних між собою. Готовність до засвоєння одних модулів при цьому буде залежати від інших. Такий поділ курсу необхідний для визначення слабких сторін студентів і в їх подальшій адресній допомозі під час засвоєння навчального матеріалу.

Якщо за традиційним методом всі студенти навчаються за єдиним навчальним планом, то кастомізований курс передбачає для кожного студента свою траєкторію навчання, в залежності від того як він пройде тестування. Це можна зробити завдяки наявності вхідного і проміжного тестування. За результатами тестів даються рекомендації студентам стосовно

рівня засвоєння ними навчального матеріалу. Кожному студенту дається роз'яснення, з чого розпочати вивчення курсу, що повторити, чи варто продовжувати.

При вивченні дисципліни за традиційним зразком дається тільки одна траєкторія навчання, немає можливості повернення до пройденого матеріалу. При бажанні, звичайно, він може взяти конспект або підручник і ще раз повторити пройдений матеріал, але нема гарантії, що він це зробить. Недостатньо засвоєна студентом тема може тягнутися з самого початку і це знизить ймовірність вивчення курсу в достатній мірі. Кастомізований електронний курс, на основі проходження обов'язкового тестування студентом, пропонує йому повторно засвоїти потрібну тему і тільки після цього приступити до вивчення наступної. Таким чином студент отримує можливість в повній мірі засвоїти курс.

Традиційний метод навчання наперед передбачає форму контролю однакову для всіх. Наприклад, екзамен відбувається у формі тестування, яке не всім студентам дається легко. В такому випадку, студент, володіючи в достатній мірі матеріалом, може отримати незадовільну оцінку. Кастомізований курс дає можливість вибору студентом форми здачі контролю і, цим самим, підвищить успішність за даним курсом.

Під час традиційного навчання студенти, які отримали «автомат» з дисципліни, звільняються від здачі підсумкового контролю і йдуть, так би мовити, у «вільне плавання». В результаті не можна проконтролювати, де вони перебувають в той час, коли інші здають контрольні іспити. За кастомізованим курсом студенти, які успішно вивчили основну частину програми, мають можливість додатково вивчити модулі, запропоновані конкретними роботодавцями або складені викладачами за їх рекомендаціями.

Процес кастомізації електронного навчального курсу починається із замовлень підприємств та організацій, в яких можуть працювати майбутні фахівці або організацій, де студенти проходили навчальну або виробничу практику. Крім замовлень, організації можуть просто сформулювати вимоги

до майбутніх випускників, які можуть у них працювати. Навчальний заклад, в свою чергу, організовує взаємодію між підприємствами, викладачами та студентами. Студент, як одна із сторін цього процесу, має можливість за результати пройденої на підприємстві практики, зробити запит на відсутні у нього знання і навички. Викладач, на основі зібраних запитів, складає план кастомізованого курсу і починає його розробку.

Кастомізовані електронні курси є вигідними як для підприємств, так і студентів та викладачів. Для підприємств і організацій вони вигідні тим, що знижуються затрати на додаткове навчання своїх працівників, адже, роблячи запити на розробку курсу, організації можуть наперед підготувати випускників до того, що чекає їх в майбутньому на конкретних підприємствах. Таким чином, підвищується кількість працівників на підприємствах та організаціях, які знайомі зі специфікою роботи.

Для вищого навчального закладу кастомізація дисциплін вигідна тим, що підвищується кількість он-лайн курсів, розроблених спільно з потенційними роботодавцями та розширюється географія підприємств-партнерів, які приймають участь у розробці онлайн-курсів і впливає на їх конкурентоздатність на ринку праці.

Для студентів кастомізовані курси дозволяють зменшити термін вивчення основної частини курсів. Це відбувається за рахунок того, що немає потреби тратити додатковий час на студентів, які вже засвоїли матеріал. Вони просто здають контрольний іспит за даним матеріалом і звільняються від перебування в аудиторії разом зі студентами, які ще не засвоїли певний матеріал.

Використання кастомізованих електронних курсів зменшують для викладачів аудиторні години та час, який витрачається на перевірку контрольних робіт.

Платформу для організації кастомізованого електронного курсу вибирає викладач разом зі співробітниками навчального закладу. Однією з найпопулярніших систем управління електронним навчанням, яка активно

використовується в Україні, є система Moodle. Вона передбачає широкі можливості з підтримки навчального сайту, користувачів, створених навчальних курсів, метою якої є скорочення впливу адміністратора до мінімуму, проте забезпечення високого рівня безпеки; гнучка й інтуїтивна система роботи з навчальними курсами як для викладачів, так і для студентів.

При кастомізації електронного курсу варто дотримуватись певної послідовності етапів його створення (рис.1).

На першому етапі слід вибрати курс (дисципліну), яку потрібно кастомізувати.

Другий етап кастомізації курсу має на меті визначити цілі і послідовність його вивчення, розділити навчальну дисципліну на маленькі частини.

Третій етап характеризується визначенням контрольних форм курсу і роботою над корекцією так званого «дерева» курсу.

Наведені три етапи кастомізації необхідно зробити для формування індивідуальної траєкторії студента, адже на даних етапах робиться акцент на модулі та теоретичний зміст курсу.

На четвертому етапі слід розробити альтернативні контрольні і теоретичні матеріали та їх форму подачі. Теоретичні матеріали можна подавати у вигляді відео- (лекцій-презентацій, лекцій-візуалізацій), інтерактивної та текстової лекції. Контрольні матеріали розробляються як за рівнем складності, так і за їх формою.

Багатоступінчасте діагностичне тестування слід зробити на п'ятому етапі.

Четвертий та п'ятий етапи можна назвати персоналізацією курсу. Сюди входить введення адаптивних технологій, організація автоматичної навігації та інші можливості для самостійного вибору студентом траєкторії вивчення.

На шостому етапі здійснюється реалізація взаємовідносин між роботодавцями. Він характерний тим, що на даному кроці вводяться додаткові модулі курсу, створенні з врахування вимог роботодавців.

На цьому етапі впровадження електронного кастомізованого курсу здійснюється автоматизація курсу. Дана сходинка характеризується налаштуванням журналу оцінок, опрацюванням альтернативної траєкторії.

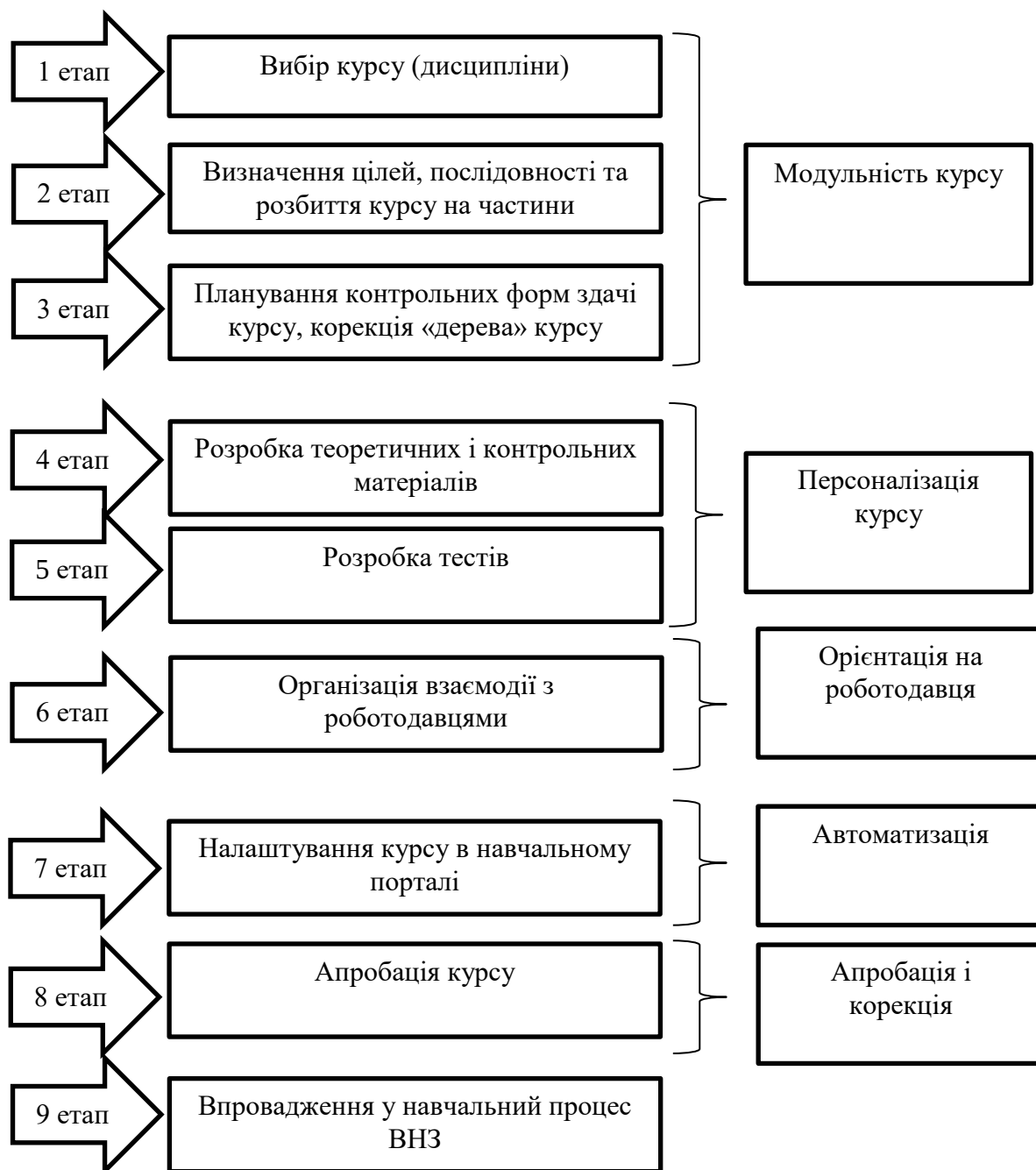

Рис. 1. Етапи створення кастомізованого електронного курсу

На восьмому етапі відбувається апробація і корекція курсу. Курс перший раз «проганяється». Після кожного контролю знань включається анкетування слухачів, оцінка задоволеності результатами вивчення.

Впровадження курсу в навчальний процес вищого навчального закладу відбувається на останньому дев'ятому етапі.

Друкований алгоритм впровадження кастомізованого електронного курсу був представлений студентам економічних спеціальностей Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права». Після ознайомлення з алгоритмом вивчення кастомізованого електронного курсу було проведено анкетування 200 студентів наведених вузів стосовно того, чи хотіли б вони навчатися за такою освітньою траєкторією.

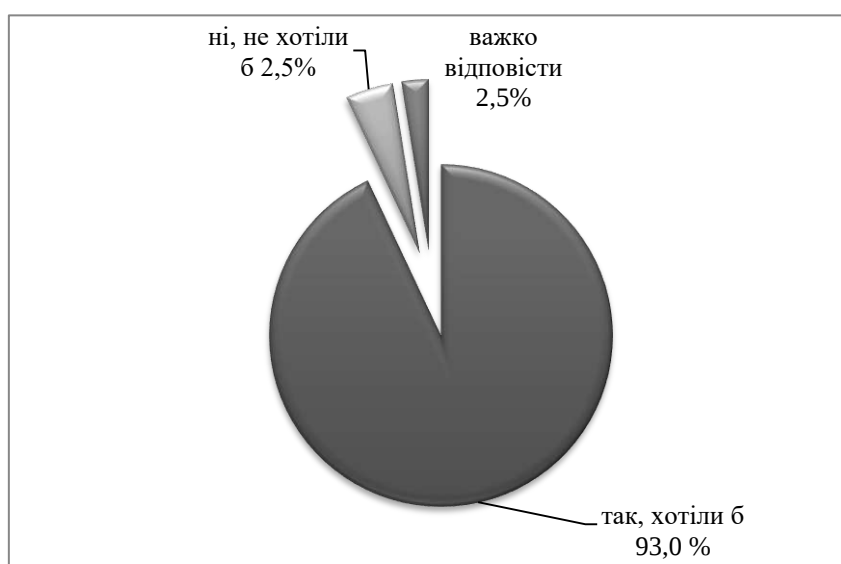

Рис. 2. Розподіл відповідей студентів щодо їх зацікавленості у впровадженні в навчальний процес вузу кастомізованих електронних курсів (%)

Результати проведеного анкетування засвідчили про те, що 93,0 % опитаних респондентів хотіли б навчатися за кастомізованими електронними курсами, 4,5 % опитаних відповіли «ні», 2,5 % студентів було важко відповісти на поставлене запитання (рис.2).

Таким чином, слід підкреслити, що впровадження кастомізованих електронних курсів у навчальний процес вищого навчального закладу створить умови для кращої підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності.

Висновки

1. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес вищої школи позитивно впливає на зміст, організаційні форми і методи навчання та підвищує у студентів мотивацію до навчання.
2. Запропонований алгоритм впровадження кастомізованих електронних курсів у навчальний процес вузу розширює можливості традиційного навчання, удосконалює методику викладання дисциплін в нових умовах, стимулює розвиток інтелектуального потенціалу студентів, автоматизує процес контролю та оцінювання здобутків студентів.
3. Впровадження кастомізованого курсу дасть змогу максимально наблизити навчальний процес до практики, враховуючи при цьому інтереси організацій, в яких будуть працювати майбутні фахівці.
4. Аналіз анкетування студентів вищих навчальних закладів свідчить про бажання студентів навчатися за кастомізованими електронними курсами.
6. Перспективами подальших досліджень буде розробка методичних рекомендацій для викладачів ВЗО по впровадженню кастомізованих електронних курсів у навчальний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Освіта повинна зайняти визначальне місце у впровадженні у всі сфери діяльності людей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій /В. Биков //Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2009. – №8. – С.7-13.
2. Davis M. Stanley. Future perfect. Reading, (1987) MA: Addison-Wesley.
3. Hart C. (1995). «Mass customization: conceptual underpinnings, opportunities and limits». International Journal of Service Industry Management, Vol. 6, No. 2, pp. 36-45.
4. Pine B.J. (1993) Mass customization: The new frontier in business competition. Boston: Harvard Business School Publishing.
5. Chandra C., Kamrani A.K. (2004) Mass Customization: Supply Chain Approach. Springer.
6. Piller T. Frank, Tseng M. Mitchell. Handbook of research in Mass Customization and Personalization. Published in two volumes (Part 1: Strategies and Concepts, Part 2: Application and Cases), New York: World Scientific Press, 2010.
7. Чухрай Н. І. Логістичні прийоми забезпечення індивідуалізації товарів в ланцюгу поставок / Н.І. Чухрай //Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 5 (18). – Ч. 2. – С. 313–325.
8. Спірін О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою : монографія», [за наук. ред. акад. М. І. Жалдака], Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2007, 300 с.

Беликова Наталия Александровна
доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой теории физического воспитания, фитнеса и рекреации,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина

Хомик Оксана Николаевна
кандидат педагогических наук, доцент кафедры финансов и кредита,
ЧВУЗ «Академия рекреационных технологий и права», г. Луцк, Украина

Томашук Елена Григорьевна
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры теории физического воспитания, фитнеса и рекреации,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина,

АЛГОРИТМ СОЗДАНИЯ КАСТОМИЗИРОВАННОГО ЭЛЕКТРОННОГО КУРСА ДЛЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ У ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

***Аннотация.** В статье рассмотрена система взглядов на проблему информатизации подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях с учетом интересов и пожеланий будущих работодателей. Раскрыто содержание понятия «кастомизация» и определены цели создания кастомизированного электронного курса, а именно: максимальное приближение учебного процесса к практике, вычисления интересов организаций, в которых будут работать будущие специалисты. Приведены отличия и преимущества обучения с использованием кастомизированных электронных курсов. Описан алгоритм взаимодействия между предприятиями, преподавателями и студентами в процессе внедрения кастомизированных электронных курсов. Определены и охарактеризованы основные этапы создания кастомизированных электронных курсов. Приведены результаты анкетирования студентов относительно их желание учиться за кастомизированными электронными курсами.*

***Ключевые слова:** кастомизированные электронные курсы; будущие специалисты; предприятия; преподаватели; алгоритм.*

Nataliia Bielikova
Doctor of Pedagogical Sciences, professor, head of the department of theory of physical education, fitness and recreation (deputy editor-in-chief). Doctor of Pedagogical Sciences,
Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Oksana Khomik
PhD in Pedagogical Sciences, Assistant Professor of Finance and Credit Dep. at Private Higher Educational Establishment, «Academy of Recreational Technologies and Law», Lutsk, Ukraine

Olena Tomaschuk
Ph. D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor in the Department of Theory of Physical Education, Fitness and Recreation, LesiaU krainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

ALGORITHM OF CUSTOMIZED ELECTRONIC COURSES CREATION FOR PREPARING FUTURE FACTORS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

***Abstract.** In the article the system of views on the problem of informatization of the training of future specialists in higher educational institutions, taking into account the interests and wishes of future employers has been considered. The content of the concept «customization» has been revealed and the purpose of creating a customized electronic course has been defined, namely: maximum approximation of the educational process to practice, deduction of interests of organizations in which future specialists will work. The differences and advantages of training with the use of customized electronic courses have*

been presented. The algorithm of interaction between enterprises, teachers and students in the process of introduction of customized electronic courses has been described. The basic stages of creation of customized electronic courses have been determined and described. The results of the questionnaire of students about their desire to study by customized electronic courses have been given.

Keywords: *customized electronic courses; future specialists; enterprises; teachers; algorithm.*

ІННОВАЦІЇ У НЕПЕРЕРВНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті актуалізовано необхідність вивчення та аналізу передового міжнародного досвіду впровадження інновацій у систему професійної освіти викладачів англійської мови з метою його подальшого застосування в освітній системі України. На основі міжнародного досвіду та досліджень обґрунтований зв'язок між середнім рівнем кваліфікації працівників, якістю людського капіталу з одного боку та економічним розвитком з іншого боку. Метою запровадження інновацій в професійній освіті, таким чином, є утримання рівня підготовки працівника у відповідності до сучасного стану його галузі, а кінцевою метою – прискорення економічного зростання. Розглянуті приклади інновацій у неперервній освіті викладачів англійської мови.*

***Ключові слова:** інновації, неперервна освіта, людський капітал, додаткова освіта.*

Постановка проблеми. Уперше поняття «неперервної освіти» було використано в 1968 р. у звіті генеральної конференції ЮНЕСКО. У 1972 році в Парижі була опублікована доповідь ОЕСР, в якій були зведені основні положення парадигми освіти, що ґрунтується на принципі неперервності [2, 5]. З середини 1970-х років ідея неперервного освіти знаходить підтримку в багатьох країнах і представляє себе домінуючим вектором освітніх реформ. Виникнення потреби у неперервному навчанні має причиною швидкий розвиток технологій (особливо інформаційних), що спонукає працівника постійно вдосконалювати свої навички для збереження власної конкурентоспроможності на ринку праці.

Питання конкурентоспроможності працівника на ринку праці та його кваліфікація має прямий зв'язок із рівнем економічного розвитку. У наукоємних галузях саме людський капітал (а не суто фінансовий чи технологічний) є основним фактором конкурентоспроможності. З огляду на це розвиток конкурентоспроможності України та її економічне зростання прямо пов'язані із рівнем кваліфікації працівників. З метою

удосконалення системи професійної підготовки необхідним є залучення передового міжнародного досвід.

Матеріал для аналізу представлений дослідженнями неурядової британської організації Інститут навчання і роботи (Learning and Work Institute) і звітом Британської ради (British Council) щодо підсумків експерименту із запровадження онлайн-засобів для вдосконалення неперервного професійного навчання викладачів англійської мови в Омані.

Метою даної статті є дослідження та систематизації інноваційних підходів до запровадження неперервного навчання в економічно розвинених країнах з метою вивчення можливості їх застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до опублікованого в 2012 р. дослідження британського неурядового закладу Інститут навчання і роботи, існує тісний зв'язок між навчанням і довготривалою зайнятістю [4]. Серед британських працівників, що постійно працевлаштовані, спостерігається найменша кількість осіб, що додатково не навчаються (31%), і, відповідно, найбільший відсоток осіб, що здобувають додаткову освіту (44%) [1]. Серед галузей господарства, що вимагають постійної перепідготовки можна виокремити навчання іноземної мови (через стрімке оновлення словникового запасу мов і постійне виникнення нових культурних явищ), ІТ (зокрема перспективний та швидкозростаючий напрямок big data), а також медицину (через накопичення матеріалів спостереження за пацієнтами).

Відповідно до звіту Британської ради [3] пілотний проект, що передбачав взаємодію між урядом Оману на Британською радою, діяв 9 місяців і передбачав впровадження 3 онлайн-модулів для додаткового професійного навчання 200 викладачів англійської мови, що працюють у середніх та вищих навчальних закладах країни. Однією з цілей проекту була підготовка до факультативної здачі іспиту Cambridge Teaching Knowledge Test (Cambridge TKT), що викладачі склали після завершення навчання.

Потреба у такому навчанні була усвідомлена Міністерством освіти Оману, що виявило різницю у можливостях здобування додаткової

професійної підготовки молодими викладачами і викладачами з великим досвідом роботи. Останні, як було з'ясовано, не отримують пріоритету при проходженні перепідготовки, що дає їм менше можливостей для професійного зростання, у порівнянні з молодими фахівцями. Пілотний проект мав на меті вирівняти цю незбалансованість, а також дослідити можливості онлайн-навчання для розширення можливостей здобування неперервної професійної освіти.

Враховуючи брак власного досвіду у створенні онлайн-курсів для неперервної професійної освіти, Міністерство освіти Оману прийняло рішення використовувати вже розроблений курс British Council's TKT Essentials, що раніше був апробований викладачами інших країн. Курс передбачає підготовку до іспиту Cambridge TKT, але якість матеріалу модулів дозволяє викладачам оновити і поглибити їх професійні знання.

Курс включає в себе наступні складові:

Модуль 1 – «Мова і основа для вивчення і навчання мови»

Модуль 2 – «Планування занять і застосування засобів навчання мови»

Модуль 3 – «Управління процесом навчання»

Модулі охоплюють наступні теми:

- різні методології навчання
- мова навчання
- використання додатків і засобів
- планування заняття
- керування приміщенням, де навчаються

Оцінювання проводилося шляхом виконання коротких письмових завдань, дописів на форуми, виконання наборів завдань і створенням портфоліо заходів. Учасники курсу TKT Essentials були розділені на групи по 20 осіб, що спрямовуються та підтримуються модераторами, розташованими у різних частинах світу. І хоча зазвичай модераторський склад включає людей з різних країн, у даному випадку було обрано 11 інших викладачів з Оману. Обов'язки модераторів передбачають:

- роз'яснення учасникам їх завдань
- технічна підтримка для групи
- індивідуальна підтримка у виконання завдань з огляду на особистий рівень учасників
- задання тем для онлайн-дискусії на форумі і їх модерація
- оцінка успішності виконання завдань кожного модуля

Важливим складовою роботи модератора є усунення розбіжності між особистісним навчання і дистанційним навчанням у групі.

Зміст модулів подається у вигляді педагогічних задач, що підкреслюють як необхідність самонавчання, так і цінність співробітництва між вчителями. Задачі включають в себе обговорення на форумах, набори різноманітних завдань, включаючи узагальнення досвіду власних занять. Кожен підрозділ модулю включає певну письмову вступну частину, що подається на початку занять і задає напрямок роботи. Додаткові завдання мають на меті тренування практичних навчальних навичок викладачів, таких як написання цілей заняття і виконання самоконтролю. Подібні завдання можуть виконуватися самостійно і в групах викладачів, а їх підсумки зберігаються в особистому портфоліо викладача.

Перед початком навчання всі 200 учасників пройшли особисту вступну співбесіду із керівником проекту вивчення англійської мови Британської ради в Омані. Серед місцевих фахівців було обрано 10 викладачів, що виконували роль наглядів онлайн. Це дало їм можливість спостерігати за проведенням курсу, спілкуванням між модераторами і учасниками навчання, щоб отримати уявлення про проходження онлайн-навчання.

Впровадження нагляду за проходженням курсу особами, що не оцінюють учасників і не проходять курс самостійно, дозволило встановити, що електронні канали взаємодії привносять додаткову складність, наприклад, виникає великий обсяг електронної переписки та зростає кількість нарад задля вирішення проблем, що більшою мірою є суто технічними.

Іншим важливим засобом контролю за проходженням навчання є формативне оцінювання досвіду участі викладачів і модераторів, що прийняли участь у навчанні, після завершення Модуля 1 і до початку Модуля 2. Як показує дослідження [6] формативне оцінювання, на відміну від сумативного, допомагає виявити можливі проблеми в управлінні проектами, що можуть вплинути на успіх інновації, і що можуть бути усунені шляхом корекції. Формативне оцінювання спрямоване на визначення можливостей для вдосконалення навчального процесу.

Для збору відгуків викладачів після завершення Модуля 1 було розроблено онлайн-опитування, в якому прийняли участь 138 учасників. Підсумки опитування наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1. Думка учасників щодо змісту та завдань Модуля 1.

Вцілому, Модуль 1	Повністю згоден/Згоден	Незгоден/Повністю незгоден
Дає широкий огляд підходів до навчання англійської мови	97%	3%
Ознайомив мене з новими ідеями щодо навчання англійської мови	94%	6%
Спонукає мене випробувати нові підходи у навчанні	93%	7%
Допоміг мені виявити напрямки вдосконалення мого викладання	91%	9%
Мав відповідний рівень складності	76%	24%

Після проходження підготовки 169 учасників прийняли участь у складанні іспиту Cambridge TKT (складання іспиту є факультативним, тому кількість учасників менша за кількість викладачів, що прийняли участь у навчанні). Підсумки оцінювання наведені у Таблиці 2. Як видно, більшість викладачів за всі 3 модулі тестуотримала оцінку Band 3, що відповідає широким та глибоким знанням (оцінка Band 4 є найвищою і відповідає поглибленим знанням).

Таблиця 2. Підсумки оцінювання учасників іспиту Cambridge TKT.

Модуль	Оцінки викладачів (відповідно до їх кількості)			
	Band 4	Band 3	Band 2	Band 1
Модуль 1	12	134	20	3
Модуль 2	17	126	24	2
Модуль 3	20	125	22	2

Відгуки від учасників навчання після його закінчення були систематизовані і представлені в Таблиці 3.

Таблиця 3. Думка учасників щодо змісту курсу.

В цілому, курс TKT Essentials	Повністю згоден/Згоден	Незгоден/Повністю незгоден
Відповідає потребам мого розвитку	97%	3%
Був захоплюючим	74%	26%
Допоміг моєму навчанню	73%	27%
Був інформативним	73%	27%
Підходить для викладачів з досвідом, що відповідає моєму	81%	19%

В якості висновку зазначимо, що відповідно до підсумків впровадження програми дистанційної перепідготовки викладачів англійської мови в Омані за участі Британської ради, даний приклад міжнародного досвіду цілком можливо запровадити в Україні. У такому випадку отриманий досвід допоможе уникнути помилок на початковому етапі, а відсутність культурного бар'єру, характерного для мусульманських країн зокрема у спілкуванні чоловіків і жінок та осіб різного віку, на мою думку, має полегшити реалізацію подібного проекту. Саме наявність такого бар'єру, зокрема між модераторами та викладачами, була окремо зазначена в докладі разом із технічним бар'єром, викликаним самою природою онлайн-навчання. Незважаючи на вказані складності, об'єктивні засоби контролю, такі як підсумки іспиту Cambridge TKT та відгуки учасників експерименту вказують на успішність випробуваного підходу. Не існує жодної причини, яка могла б стати на заваді впровадженню передового інноваційного досвіду в українській системі професійної підготовки викладачів англійської мови, а проведення міжнародно визнаної атестації (Cambridge TKT) робить

викладачів конкурентоспроможними не лише на внутрішньому, а й на міжнародному ринку праці.

Література

1. 2012 NIACE Adult Participation in Learning Survey. – Точка доступу: <http://dysgu.llyw.cymru/docs/learningwales/publications/140814-niace-participation-survey-2012-en.pdf>
2. Faure E. Learning to Be: the World of Education today and tomorrow/ E. Faure. – Paris: UNESCO, 1972. – 453 p.
3. Innovations in the continuing professional development of English language teachers. – Точка доступу: https://www.britishcouncil.in/sites/default/files/e168_innovations_in_cpd_final_web.pdf
4. Keeping your professional development continuous. – Точка доступу: <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/keeping-professional-development-continuous>
5. Recurrent Education: A Strategy for Lifelong Learning. – Paris: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), 1973
6. Waters A. Managing innovation in English language education. Language Teaching/ A. Waters

Цыпанова Наталья,
Преподаватель английского языка
Кафедры Делового и иностранного языка и
международной коммуникации
Национального Университета
Пищевых Технологий

ИННОВАЦИИ В НЕПРЕРЫВНОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье актуализирована необходимость изучения и анализа передового международного опыта внедрения инноваций в систему профессионального образования преподавателей английского языка с целью его дальнейшего применения в образовательной системе Украины. На основе международного опыта и исследований обоснована связь между средним уровнем квалификации сотрудников и качеством человеческого капитала с одной стороны и экономическим развитием – с другой. Целью внедрения инноваций в профессиональное образование, таким образом, является удержание уровня подготовки сотрудника в соответствии с современным состоянием его области, а конечной целью – ускорение экономического роста. Рассмотренные примеры инноваций в непрерывном образовании преподавателей английского языка.

Ключевые слова: инновации, непрерывное образование, человеческий капитал, дополнительное образование.

Tsypanova Natalia,
English language tutor
chair of Foreign language for business
and international communication
National University of Food Technologies

INNOVATIONS IN CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION

Abstract. *The article actualizes the need for studying and analyzing the best international experience in introducing innovations into professional education for the purpose of its further application in education system of Ukraine. It is demonstrated that according to international experience and researches, there exists a correlation between the skill level of employees and the quality of human capital on the one hand and economic development on the other hand. The aim of introducing innovations in professional education, therefore, is to maintain the skill level of an employee in accordance with the current state of its industry, and the ultimate goal is to accelerate economic growth. The article considers examples of innovations in continuing education in English language teaching.*

Keywords: *innovations, continuous education, human capital, additional education.*

Чередніченко Галина Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри
ділової іноземної мови Національного
університету харчових технологій
м.Київ

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Автором статті зроблено дослідження сучасного ринку праці України. Проаналізовано та прокоментовані статистичні дані про динаміку і номенклатуру потреб сучасного ринку праці, отримані з державних та комерційних організацій, а також засобів масової інформації. Виявлені латентні перспективи працевлаштування випускників інженерних вузів. Виявлено, що існує підвищена потреба ринку праці у фахівцях, які володіють комплексом професійно-практичних знань і вмінь, комунікативними навиками, серед яких на першому місці володіння іноземною мовою, навички ведення переговорів, комп'ютерні навички. Встановлено і доведено, що найбільшим попитом (72% загальної потреби) на ринку трудових ресурсів користуються фахівці, які володіють англійською мовою.

Ключові слова: ринок праці, інженерні спеціальності, кар'єрні очікування, іноземна мова.

Актуальність проблеми. Сучасні умови існування харчових підприємств на вітчизняному і закордонному ринках висувають підвищені вимоги до рівня професійної підготовки фахівця харчової галузі. Сучасний фахівець харчової промисловості повинен мати належний рівень знань із дисциплін гуманітарної та соціально-економічної, математичної та природничо-наукової, професійної та практичної підготовки, володіти професійно-практичними навичками, що в свою чергу стане вагомим підґрунтям для професійного вирішення конкретних виробничих ситуацій, які повсякденно вирішуються на підприємствах харчової індустрії на різних посадах як в українському, так і в іноземному середовищі при різних формах організації праці і виробництва в умовах конкуренції.

Мета статті – проаналізувати попит українського ринку праці на інженерів-технологів харчової промисловості та уточнити структуру їх

професійної діяльності відповідно до вимог роботодавців та існуючих нормативних документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Фундаментальним питанням професійної підготовки фахівців негуманітарного профілю присвячено праці В. Андрущенка, П. Атутова, Н. Бідюк, С. Білевич, І. Зязюна, І. Козловської, В. Кременя, О. Літікова, Н. Ничкало, В. Сидоренка, С. Сисоєвої та ін. Окремі аспекти іншомовної підготовки майбутніх фахівців висвітлено у дослідженнях О. Артем’єва, Й. Берман, О. Бігич, Н. Бориско, Є. Верещагіна, Р. Гришкової, Є. Пассова, Г. Рогової, О. Тарнопольського та ін.

До проблеми підготовки інженерів в Україні та зарубіжжі зверталось багато дослідників. На рівні докторських дисертацій проблеми підготовки майбутніх інженерів досліджували Е. Коваленко (методика професійного навчання), М. Лазарєв (моделювання змісту загальноінженерних дисциплін), Е. Лузик (загальнонаукова підготовка інженерів), О. Романовський (підготовка інженера до управлінської діяльності), П. Яковишин (навчання майбутніх фахівців методів аналізу і синтезу механізмів і машин), А. Дьомін (технологія відбору змісту навчання інженерно-технічних дисциплін) та ін.

Виклад основного матеріалу. Для визначення загальних професійних вимог до компетентності фахівців-інженерів з боку сучасного українського ринку праці було проведено цільовий аналіз ринку.

За даними Державної служби статистики нами були отримані такі дані про зайнятість. На 1 жовтня 2017 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у порівнянні з відповідною датою минулого року, зросла на 29% та становила 73 тис. одиниць. Крім того, у базі даних служби зайнятості містилася інформація про 45 тисяч пропозицій роботи, отриманих з інших джерел.

За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (23%), торгівлі та ремонту автотранспорту (15%) та на транспорті (9%).

До найважливіших галузей переробної промисловості належать: борошномельно-круп'яна, консервна, олійна, цукрова, крохмале-патокова, спиртово-бродильна, тютюнова, вино переробна, молочна, м'ясна та ряд інших.

За видами економічної діяльності кожна четверта вакансія пропонується на підприємствах та установах переробної промисловості, у торгівлі та ремонту автотранспорту (15%), на транспорті (9%), у державному управлінні й обороні; соціальному страхуванні (8%), у освіті (6%).

За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування (по 22%).

У розрізі професій найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників – це швачки, електромонтери, слюсарі, електрогазозварники, монтери колії, водії, токарі, пекарі, малярі, муляри, озеленювачі, оператори котельні тощо.

Також затребувані працівники сфери послуг (продавці, кухарі, охоронники, офіціанти, бармени, перукарі тощо [1].

Аналіз вакансій і резюме, розміщених на Міжнародному кадровому порталі HeadHunter Україна показав, що в компаніях, які займаються виробництвом, особливо гостро постала потреба в досвідчених виробничих кадрах середньої ланки — інженерах, технологах, керівниках цехів [2].

Динаміка приросту кількості вакансій свідчить про те, що виробництво в Україні розвивається, незважаючи на складні умови. Збільшення кількості вакансій за 2012 – 2013 роки склало більше 50% при середньому прирості по Україні 25%, а за динамікою ринку «Виробництво» — на четвертому місці. Швидше зростає тільки кількість пропозицій роботи для студентів, «продажників» і страховиків.

Тим, хто бажає працювати в сфері «Виробництво», буде відносно легко знайти роботу як у Києві, так і в регіонах. На периферії частка вакансій із цієї професійної сфери суттєво більша, ніж частка «столичних» вакансій.

В результаті проведених досліджень нами були виявлені спеціальні вимоги, що пред'являються сучасним ринком праці до готовності фахівців до виконання професійної діяльності. Серед них найчастіше згадуються такі первинні вимоги роботодавців до претендентів на зайняття вакантних посад:

- 1) володіння комплексом спеціальних знань і вмінь, адекватних виконанню конкретних виробничих, управлінських і комерційних обов'язків;
- 2) володіння сучасними інформаційними технологіями на рівні, достатньому для здійснення професійної інженерно-технічної та адміністративно-управлінської діяльності;
- 3) загальна комунікативна компетентність, в тому числі компетентність в області іноземних мов.

Роботодавці висувають певні вимоги до потенційних працівників, основними з яких є глибока теоретична підготовка, комунікабельність, здатність до швидкого реагування, здатність мислити на перспективу, організованість, трудова дисциплінованість. У сучасному індустріально-інформаційному суспільстві актуальною лишається важливість основної (базової) освіти. Найпоширенішою ознакою певного рівня кваліфікації спеціалістів є диплом про вищу освіту, який свідчить про наявність необхідної суми знань для виконання тих чи інших обов'язків та достатнього рівня його професійно-практичної підготовки.

У звіті Світового банку «Навички для сучасної України» навички діляться на три взаємодоповнюючі категорії: когнітивні, соціоемоціональні і технічні [3].

Із звіту Світового банку «Навички для сучасної України» основні навички, які найбільш затребувані в Україні:

Знання англійської мови – затребуваний навик на українському ринку праці. Ця вимога зустрічається в кожній десятій вакансії за обраними напрямками. Понад 40% усіх вакансій вимагають вільного володіння іноземною мовою, найчастіше англійською (щонайменше середній рівень зі знанням технічної лексики). У 50% випадків для розробки програмного

забезпечення вимагається знання англійської мови. Наприклад, в ІТ сфері більшість проектів виконується для іноземних замовників. Тому знання англійської мови тут абсолютний лідер серед когнітивних навичок і зустрічається в кожній п'ятій вакансії. З розвитком технологій здатність навчатися протягом усього життя стає необхідністю, і цей навик часто зустрічається в обраних секторах (згадується в 5% розглянутих вакансій).

Вимога «комунікативні навички» зустрічається в кожній четвертій вакансії, адже для успішної роботи компанії важливі як внутрішні комунікації між співробітниками, так і спілкування з клієнтами, постачальниками і партнерами.

Практично в кожній четвертій вакансії роботодавці хотіли б бачити відповідальних кандидатів, які володіють навичками ведення переговорів. Робота в команді згадується тільки в 3.5% вакансій.

Технічні навички відрізняються залежно від сектора, але для багатьох нормою вважається вміння працювати з комп'ютером. Excel і 1С згадуються в кожній десятій вакансії. Для багатьох секторів вимоги по технічним навичкам можуть бути на базовому рівні – ПК, Excel і PowerPoint.

На підставі аналізу даних було виявлено попит на іноземні мови на ринку праці України. Для прикладу, на Рис.1 ми представили вимоги ринку праці до іншомовної компетентності по мовам, характерні періоду 2012-2016 рр .

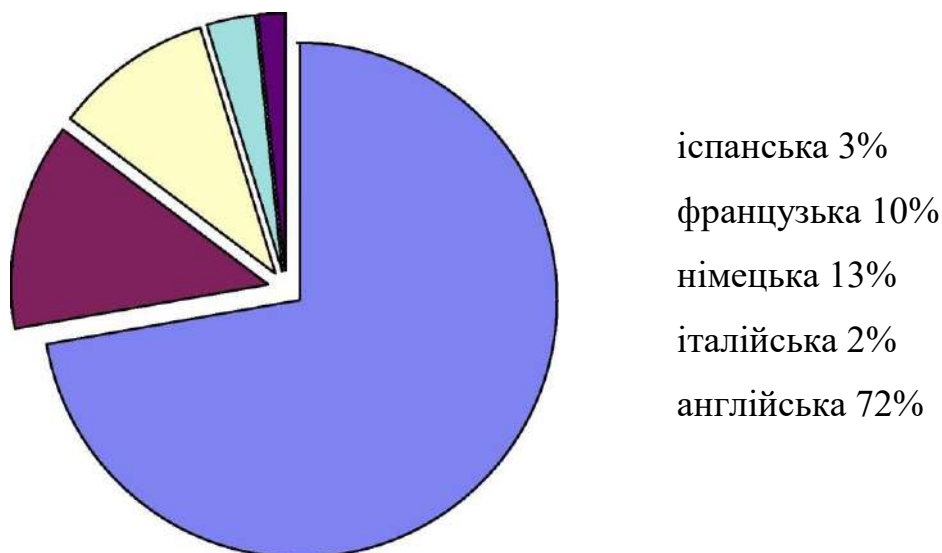

Рис.1 Вимоги ринку праці до іншомовної компетентності по мовам

Очевидно, що найбільшим попитом (72% загальної потреби) на ринку трудових ресурсів користуються фахівці, які володіють англійською мовою. Різниця в «популярності» п'яти найбільш поширених європейських мов серед роботодавців, які активно діють на українському ринку, є закономірним. Воно може бути пояснено тим, що в силу економічних, політичних, лінгвістичних, соціальних та інших передумов саме англійська мова виступає сьогодні в ролі мови міжнародної комунікації в світі, часто служить цілям полегшення взаємодії в структурах транснаціональних компаній і підприємств, що представляють країни з рідкісними мовами. На додаток до сказаного, велика частина технічної документації та професійної кореспонденції представлена в англійських версіях.

Проведений нами аналіз замовлень на підбір персоналу від українських і зарубіжних компаній дозволив встановити, що потреба у фахівцях з інженерною кваліфікацією становить у відсотковому відношенні від загального числа замовлень приблизно 52%. Близько 68% від цього числа становлять замовлення організацій різних форм власності на фахівців з іншомовною компетентністю, *достатньою для професійної діяльності* в умовах сучасного ринку праці. Зокрема, 32,7% посад передбачають *вільне (на рівні носія мови) володіння* іноземною мовою, а 20,4% - «робочою» іншомовною компетентністю (адекватною до потреб професійної діяльності).

В Україні підготовка інженерів-технологів харчової галузі здійснюється на підставі стандартів вищої освіти, варіативних частин освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) та освітньо-професійної програми (ОПП), навчального плану, програмам навчальних дисциплін.

Згідно з ОКХ [5], випускники ВНЗ можуть посідати такі первинні посади: майстер виробничої дільниці, майстер виробничої лабораторії, майстер контрольний (дільниці, цеху), майстер зміни, начальник зміни, а після 2-х років досвіду роботи на підприємствах харчової промисловості: інженер, інженер-технолог, інженер із підготовки виробництва, інженер з

організації керування виробництвом, інженер з організації праці, інженер з якості, інженер із стандартизації, інженер з охорони праці, інженер з підготовки кадрів, інженер-дослідник, інженер-лаборант, інженер з науково-технічної інформації, інспектор з контролю якості продукції. Якість виконання обов'язків за первинними посадами гарантує вищий навчальний заклад.

Потенційний роботодавець визначає абсолютність переваг, достатність знань, умінь, навиків, професійно важливих якостей, компетенцій випускника за допомогою різних показників.

Аналіз змісту посадових інструкцій працівників підприємств харчової індустрії, а саме: інженера-технолога, завідувача виробництвом, техника-технолога, інженерів зі стандартизації, контролю якості продукції – дає змогу сформулювати перелік основних завдань, які повинен вміти вирішувати випускник ВНЗ [4] :

- розробка та впровадження технологічних процесів і режимів виробництва на продукцію, яку виробляє підприємство (цех, дільниця), і на всі види різних за складністю робіт;
- розробка планів розміщення устаткування, технічного оснащення і організації робочих місць;
- розрахунок виробничих потужностей устаткування;
- розрахунок матеріальних витрат (технічні норми витрати сировини, напівфабрикатів, матеріалів, інструментів, технологічного палива, енергії), економічної ефективності проєктованих технологічних процесів;
- розробка технологічних нормативів, інструкцій, технологічних карт на продукцію, що виробляється;
- узгодження розробленої документації з цехами та відділами підприємства;
- розробка керуючих програм (для устаткування з числовим програмним керуванням), опрацювання розроблених програм, коригування їх у процесі доопрацювання, складання інструкцій на роботу з програмами;

- проведення патентних досліджень і розрахунк показників технічного рівня проєктованих об'єктів техніки і технології;
- проведення експериментальних робіт, спрямованих на впровадження нових технологічних процесів у виробництво, в складанні заявок на винаходи та промислові зразки;
- розробка програм впровадження нової техніки, організаційно-технічних заходів для своєчасного освоєння виробничих потужностей, удосконалення технології і контролює їх виконання;
- контроль за дотриманням технологічної дисципліни в цехах та правильної експлуатації технологічного устаткування;
- розробка методів технічного контролю і випробування продукції;
- розглядання раціоналізаторських пропозицій щодо вдосконалення технології виробництва;
- підготовка висновків про доцільність їх використання в умовах підприємства та інші.

Аналіз ОКХ, ОПП [5, 6] та посадових інструкції [4] показує, що під час навчання студент отримує теоретичні та практичні знання, які нададуть йому змогу посісти низку посад на харчовому виробництві. Але треба звернути увагу на те, щоб молодий фахівець на виробництві якісно виконував покладені на нього обов'язки, під час навчання йому потрібно сформувати навички застосування отриманих теоретичних знань на практиці. Під час навчання реалізувати це не завжди вдається. На це є декілька причин.

По-перше, на сучасних підприємствах галузі використовується переважно закордонне обладнання, яке характеризується достатньо високими показниками роботи в порівнянні з вітчизняними. У ВНЗ, на жаль, у процесі навчання більше уваги приділяється вивченню традиційного вітчизняного обладнання 80-90-их років виробництва, а вивчення сучасного закордонного устаткування виноситься на самостійне опрацювання. Хоча під час навчання (лекціях, лабораторно-практичних заняттях, семінарах) студенти отримують інформацію про нові види сучасного устаткування, але це переважно

оглядово-теоретичні знання, а практична складова не має можливостей реалізуватися. Це пояснюється тим, що матеріально-технічна база ВНЗ не має достатніх можливостей розвиватися так стрімко, як на виробництві. Навчальний процес базується на використанні підручників, періодичних видань, які не встигають своєчасно та в повній мірі відображати розвиток індустрії. Зазначене вище обумовлює суперечність, яку можна сформулювати *як невідповідність між теоретичним змістом навчального матеріалу та предметно-практичним характером діяльності майбутнього спеціаліста.*

Висновки. В результаті проведеного комплексного полікритеріального дослідження сучасного ринку праці України нами було встановлено і доведено, що іншомовна комунікативна компетентність є невід'ємним компонентом комплексу загальних професійних вимог, що пред'являються до випускників інженерних спеціальностей.

Проаналізовано та прокоментовані статистичні дані про динаміку і номенклатури потреб сучасного ринку праці, отримані з державних та комерційних організацій, а також засобів масової інформації; виявлені латентні перспективи працевлаштування випускників інженерних вузів. Виявлено що існує підвищена потреба ринку праці у фахівцях, які володіють англійською мовою.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи те, що однією з найсерйозніших проблем вищої освіти є певна невдоволеність деяких роботодавців якістю професійної підготовки молодих фахівців, постає завдання щодо налагодження ефективного діалогу освітньої сфери зі сферою праці.

Існуюча система підготовки інженерів-технологів не дозволяє в необхідній мірі сформувати цілісну систему його професійної діяльності на конкретних посадах, визначених державним стандартом вищої освіти. Створення системи іншомовної підготовки стає своєчасним та актуальним з урахуванням тенденцій розвитку підприємств харчової індустрії. Для подальших досліджень з теми надзвичайно важливим є обґрунтування

гіпотези, що для успішної самореалізації на ринку праці студенти повинні отримувати професіональний досвід за допомогою впровадження в лінгводидактичну практику елементів квазіпрофесійної діяльності.

Використана література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Міжнародний кадровий портал HeadHunter Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.headhunter.com.ua/>
3. Звіт Світового банку "Навички для України" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25741>
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 11.: Виробництва харчової промисловості, ч. 1 [Електронний ресурс] / Державний комітет України з харчової промисловості., 1998. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=na001262-98>
5. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за напрямом 6.051701 «Харчові технології та інженерія» / кол. авт. під заг. кер. А. І. Українця. – К. : НУХТ, 2009. – 52 с.
6. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 6.051701 «Харчові технології та інженерія» / кол. авт. під заг. кер. А. І. Українця. – К.:НУХТ, 2009. – 87 с.

Чередниченко Галина Анатольевна
кандидат педагогических наук, заведующая
кафедры делового иностранного языка
Национального университета пищевых
технологий
г. Киев

АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНЖЕНЕРОВ-ТЕХНОЛОГОВ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Автором статьи сделано исследование современного рынка труда Украины. Проанализированы и прокомментированы статистические данные о динамике и номенклатуру потребностей современного рынка труда, полученные из государственных и коммерческих организаций, а также средств массовой информации. Выявленные латентные перспективы трудоустройства выпускников инженерных вузов. Выявлено, что существует повышенная потребность рынка труда в специалистах, владеющих комплексом профессионально-практических знаний и умений, коммуникативными навыками, среди которых на первом месте владения иностранным языком, навыки ведения переговоров, компьютерные навыки. Установлено и доказано, что наибольшим спросом (72% от общей потребности) на рынке трудовых ресурсов пользуются специалисты, которые владеют английским языком.

Ключевые слова: рынок труда, инженерные специальности, карьерные ожидания, иностранный язык.

Cherednichenko Halina
PhD in pedagogy, head of the department of
business foreign language of the National
University of Food Technologies
Kyiv city

ANALYSIS OF THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY ENGINEERS IN UKRAINE

Abstract. *The author of the article studies the modern labor market in Ukraine. The statistical data on the dynamics and nomenclature of needs of the modern labor market, obtained from state and commercial organizations, as well as mass media, have been analyzed and commented. The latent prospects of employment of graduates of engineering universities are revealed. It is discovered that there is an increased need for the labor market in specialists who have a complex of professional-practical knowledge and skills, communicative skills, including foreign language proficiency, negotiation skills, computer skills. It has been established and proved that the specialists who speak English have the greatest demand (72% of the total) in the labor market.*

Key words: *labor market, engineering specialties, career expectations, foreign language.*

*Шматков Даній Ігорович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізики, електротехніки і електроенергетики
Української інженерно-педагогічної академії*

*Шелковий Олександр Олександрович
аспірант кафедри фізики, електротехніки і електроенергетики
Української інженерно-педагогічної академії*

РЕАЛІЗАЦІЯ КАУЗАЛЬНОГО НАВЧАННЯ МОНІТОРИНГУ СЕРЕДОВИЩА ІСНУВАННЯ У МЕЖАХ STEM-ОСВІТИ

Анотація. Статтю спрямовано на вирішення завдання розробки методу адаптації змісту навчання моніторингу середовища існування на трансдисциплінарному рівні STEM-освіти із урахуванням специфіки дисципліни, що містить велику кількість міждисциплінарних зв'язків, відведеного часу на навчання та засад особистісно орієнтованого підходу. Запропоновано застосування каузальних діаграм як методу дидактичної редукції. Удосконалення забезпечує дослідне навчання через розв'язання завдань та проблем предметної галузі з використанням каузальних діаграм та стандартизоване відображення предметної галузі у відповідності із особливостями інтелектуальних здібностей студента, алгоритмами роботи мислення та пам'яті.

Ключові слова: моніторинг, середовище існування, каузальне навчання, STEM-освіта, каузальна діаграма, дидактична редукція, зміст навчання.

Постановка проблеми. Обраний напрям сучасної української вищої школи на відповідність світовим освітнім тенденціям обумовлює пошук актуальних та ефективних підходів до навчання та адекватних шляхів впровадження передового досвіду.

Одним з таких підходів є STEM-освіта, що в останні роки активно удосконалюється та впроваджується в навчальних закладах усіх рівнів країн з найпотужнішими економіками світу (США, Європа, Азія). Різні приклади реалізації STEM-освіти свідчать про те, що поєднання науки, технології, інженерії та математики здійснюється в межах однієї дисципліни або в межах цілого навчального плану. Такий напрям здебільшого реалізується через дослідну діяльність та глибоке навчання учнів або студентів та спрямований на формування критичного та аналітичного мислення, лідерства, знань, навичок та якостей, необхідних для роботи в команді, а також реалізації творчості через вирішення оригінальних завдань.

Впровадження підходу передбачає забезпечення високої зв'язності знань учнів або студентів. Особливо актуальним є розгляд цього аспекту в межах університетських дисциплін, які вже є поєднанням декількох галузей знань та напрямів діяльності і містять велику кількість міждисциплінарних зв'язків. Такою дисципліною, зокрема, є «Моніторинг середовища існування», що поєднує предметну галузь дисциплін екологічного циклу через необхідність висвітлення аспектів взаємодії глобальної системи «суспільство-природа», а також предметну галузь дисциплін технічного циклу через необхідність відображення організаційних заходів, методів та засобів здійснення моніторингу середовища існування.

Таким чином, методика навчання моніторингу середовища існування на засадах STEM-освіти повинна містити такі складові, відповідно до яких кількість міждисциплінарних зв'язків повинна розширюватись, а зв'язність знань – підвищуватись.

Поєднання, з одного боку, науки, технології, інженерії та математики, та, з іншого боку, дисципліни екологічного та технічного циклу, повинно підпорядковуватись часу, відведеному на дисципліну відповідно до Державних стандартів вищої освіти, а також інтелектуальним можливостям студента та викладача. Тому необхідною є розробка методів, що забезпечать інтеграцію досвіду STEM-освіти в існуючі навчальні програми та методики навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянемо відомі розробки, запропоновані українськими вченими за напрямом, що розглядається. У своєму дослідженні [3], присвяченому особливостям навчання дисциплін екологічної спрямованості майбутніх інженерів-педагогів, Г. Кіпоренко пропонує здійснювати навчання моніторингу середовища існування лише на понятійно-аналітичному рівні. За такої умови формування творчого мислення студентів є обмеженим, що є неприпустимим у межах STEM-освіти.

Українськими науковцями здійснено дослідження щодо розробки теоретичних засад впровадження STEM-освіти у вітчизняних умовах. Зокрема, відомими є пошуки, що стосуються удосконалення навичок учителя-природничника з упровадження в навчальний процес методів пізнання природи[4]. У представленому дослідженні зроблено акцент на необхідності впровадження веліт-класів, техноквестів та фахових екскурсій поряд із аудиторною активністю на курсах підвищення кваліфікації вчителів. Проте, засади забезпечення складових «інженерія» та «математика», висвітлено не в повній мірі. В роботі детально наведено удосконалення методики навчання, але, що саме пропонує удосконалити автор та кінцеву форму із урахуванням удосконалень, не наведено.

В дослідженні, присвяченому сучасним викликам STEM-освіти О. Гриб'юк звертає увагу на ефективність впровадження STEM-робототехніки у навчання предметів природничо-математичного циклу[2]. Але, зважаючи на обмеженість обсягу наукової публікації, модифікацію змісту навчання із урахуванням удосконалень та детально специфіку їх впровадження не представлено. Тобто залишається незрозумілим в повній мірі, як інноваційні пропозиції у навчанні будуть узгоджуватись із нормованим часом та інтелектуальними здібностями школярів.

Факти впровадження технологій у навчання та сутність методик навчання із застосуванням технологій розглядаються і в інших дослідженнях [1], але аспектам специфіки дисциплін, трансформації навчального часу та особистісній орієнтації педагогічного впливу із врахуванням нововведень приділено недостатньо уваги.

Постановка завдання. Постає необхідність у розробці методу адаптації змісту навчання моніторингу середовища існування на трансдисциплінарному рівні STEM-освіти із урахуванням специфіки дисципліни, що містить велику кількість міждисциплінарних зв'язків, відведеного часу на навчання та засад особистісно орієнтованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Для представлення змісту міждисциплінарної галузі знань на трансдисциплінарному рівні STEM-освіти в умовах обмеженого часу на навчання та необхідності забезпечення засад особистісно орієнтованого навчання, доцільно звернутися до галузі дидактичної редукції. Цей напрям передбачає розробку інструментарію методів зменшення, спрощення, елементаризації та апроксимації елементів змісту навчання з урахуванням характеристик цільової групи.

Багато європейських учених пропонують застосовувати методи дидактичної редукції під час навчання різноманітних дисциплін з різноманітних напрямів – машинобудування, медицина, комп'ютерні технології, харчова промисловість, природничі дисципліни тощо [6–9; 11–16]. Безпосередньо, як об'єкт дослідження, дидактичну редукцію ґрунтовно проаналізовано М. Лернером [11; 12]. Науковець зазначає, що підхід ставить на меті ретельний відбір та переструктурування навчального матеріалу, а не нехтування важливою інформацією. Редукція, як і сам зміст навчання, підпорядковується, в першу чергу, цілям навчання.

У попередніх дослідженнях [15] нами обґрунтовано доцільність та ефективність застосування методу використання каузальних діаграм, які відображають зв'язки між фізичними основами вимірювання, схемами засобів вимірювання та методикою використання цих засобів, у навчанні тем про вимірювання природничих, технічних, соціальних та гуманітарних наук, що відповідає властивостям методів дидактичної редукції.

Застосування каузальних діаграм відповідає методам дидактичної редукції за наступними ознаками:

- опущення чинників, що не мають визначального впливу на ситуацію та абстрагування;
- отримання у вершинах графу понять меншого обсягу, ніж у навчальних текстах;
- ілюстративне або символічне представлення складної інформації на каузальних діаграмах;

- розгляд ситуацій на основі відомих моделей та відповідність алгоритмам роботи людської пам'яті та мислення;
- зведення кількісних змінних у формулах до їх якісних пояснень та представлення відношення між ними на каузальних діаграмах.

Моніторинг середовища існування містить великий обсяг навчального матеріалу, що стосується різноманітних вимірювань. Тому застосування у процесі STEM-освіти такого методу дидактичної редукції є актуальним. М. Лернер також підкреслює необхідність застосування різноманітних структурних мереж для структурування знань студентів у процесі навчання[12, с. 160].

Побудова каузальних діаграм не потребує спеціальних знань та умінь викладача, але потребує значну кількість часу на аналіз джерел інформації та побудову відповідних графів. Процес вирішення завдань різного рівня складності із застосуванням каузальних карт дозволяє впливати на додаткові канали сприйняття, та, через розуміння студентами причинно-наслідкових зв'язків, дозволяє інтенсифікувати розвиток їх мислення та пам'яті. Студент самостійно обирає напрями руху діаграмою, що забезпечує вимоги особистісно орієнтованого підходу.

Відповідно до теорії [10], у каузальних діаграмах можуть представлятися як кількісні змінні, так і якісні. Завдячуючи цьому, користувачі розроблених каузальних діаграм не мають потреби у блокуванні елементів на зворотному шляху руху (від наслідку до причини) для встановлення статистичних зв'язків між змінними. Кожна вершина запропонованих графів є колайдером.

Циклічна, замкнута структура запропонованих діаграм дозволяє розробникам та користувачам позбутись таких проблем, як потреба у пошуку змінних, що чинять додатковий ефект на інші змінні, і, відповідно, регулювання каузального зв'язку та забезпечення на цій підставі зворотних шляхів. Пов'язуючи три блоки між собою мінімізується ефект змішування та

втручання опущених змінних, що полегшує когнітивне сприйняття представлених діаграм.

Дослідне навчання у контексті змісту моніторингу середовища існування повинно здійснюватись з використанням завдань різного рівня складності. Розглянемо, яким конкретним чином каузальна діаграма допомагає у їх вирішенні[5, с. 50].

Студент, отримавши завдання (запитання), які містять максимум доступної інформації, повинен його проаналізувати. Ця інформація є відправною точкою на шляху руху каузальною мережею.

Метод навчання передбачає, що на початку необхідно відшукати інформацію, що стосувалася б чи фізичних основ методу вимірювання, чи схеми вимірювального засобу, чи методики його використання у завданні (запитанні), після чого необхідно відшукати ту ж інформацію на каузальній діаграмі у вигляді вершин блоків. За умови вірних побудови мережі та постановки запитання або проблемного завдання, обов'язково повинні бути присутніми такі збіги.

Пройшовши попередній, на наступному етапі студент повинен побачити зв'язки відомої інформації з вершинами інших блоків. У випадку знаходження на мережі однієї вершини з відомою інформацією, враховуючи структуру діаграми, стає зрозумілим, що ця вершина буде поєднуватися з мінімум двома вершинами – принаймні по одній вершині кожного з інших двох блоків. У разі знаходження на мережі двох вершин з відомою інформацією в межах одного блоку, ці вершини будуть поєднуватися з мінімум чотирма вершинами – принаймні по дві вершини кожного з інших двох блоків і т.д. У випадку знаходження на мережі двох вершин з відомою інформацією у межах двох різних блоків, стає зрозумілим, що ці вершини будуть поєднуватися з мінімум чотирма вершинами – також по дві вершини кожного з інших двох блоків і т.д. Якщо три вершини з відомою інформацією кожного з трьох блоків поєднані між собою та не мають інших зв'язків постає можливим варіант, який полягає у тому, що мережа ніяким чином не

допоможе у пошуку відповіді. Але, по-перше, передбачається використання додаткових графічних елементів (малюнки, схеми тощо) на каузальних діаграмах за рахунок відповідних засобів навчання у межах, достатніх для додержання критеріїв наочності та швидкості орієнтації у діаграмі. Подібна візуалізація, окрім відомих дидактичних функцій, є ще одним інструментом, що допомагає у пошуку необхідної відповіді. По-друге, якщо ж три, поєднані між собою, вершини з відомою інформацією кожного з трьох блоків не мають інших зв'язків і в межах цих зв'язків не запропоновано ніяких графічних підказок, все одно досягається дидактичний ефект. Цей ефект полягає у тому, що людина усвідомлює або ще раз для себе підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між певною фізичною величиною чи фізичним явищем, схемою пристрою та методикою його використання.

Наступний етап полягає у визначенні характеру зв'язку між вершинами. Незважаючи на те, що в теорії каузальних умовиводів пропонується лише один тип зв'язку – причинно-наслідковий, – дві пов'язані вершини ніколи не можуть бути однотипними. Обов'язково одна вершина повинна бути причиною, а інша – наслідком. Умови запитання або завдання можуть вимагати як визначення причини наслідку, так і наслідку причини. Тому рух можливий в обох напрямках, тобто досить логічно, що, з точки зору користувача діаграмою, причина та наслідок можуть бути по черзі як вхідною, так і вихідною вершиною. Крім того, може виникнути необхідність у встановленні зв'язку між непов'язаними вершинами та аналізі впливу колайдерів на каузальний умовивід. Ці аспекти додатково забезпечують досліdну активність студентів відповідно до підходу STEM.

Визначивши важливі інформативні елементи у запитанні або завданні, відшукавши на каузальній мережі ці ключові слова, отримавши дані стосовно взаємозв'язку цих відомих інформативних елементів з іншими елементами інших блоків, встановивши їх характер (причина/наслідок), студент в залежності від рівня інтелектуальних здібностей та базових знань зможе або певним чином впоратися із його вирішенням, або значно підійти до нього.

Згідно з характером розв'язання питання чи завдання, каузальні діаграми або максимально наближують до його вирішення, або дають приблизний напрямок розв'язання. На кожному кроці пошуку відповіді існує можливість користування додатковими джерелами інформації (експертної чи довідникової).

Відповідно до методу, забезпечено використання алгоритму для вирішення завдань (запитань) репродуктивного характеру тобто методу формування знань на ознайомчо-орієнтовному рівні, та проблемних і евристичних завдань.

У випадку, якщо студенти під час вирішення інших практичних або теоретичних завдань з моніторингу середовища існування будуватимуть самостійно каузальні діаграми, це буде свідчити про додаткову ефективність методу. Такий варіант можливий у випадку виникнення пасивної проблемної ситуації.

Розглянемо короткий простий приклад вирішення навчального завдання під час навчання дисципліни. Лазери в межах моніторингу середовища існування є сучасною технологією, що застосовуються для контролю стану атмосфери, моделюванні рельєфів, моніторингу змін русел водних ресурсів тощо. Студентам пропонується наступне завдання методологічного характеру: «Користуючись знаннями про лазери, припустіть можливий негативний вплив лазерів на здоров'я людини та запропонуйте методи запобігання такому впливу за використання лазерних засобів моніторингу середовища існування?». Студентам надається попередньо розроблена викладачем каузальна діаграма конкретного методу моніторингу із застосуванням лазерів у певній галузі.

Відповідно до розглянутого наведеного алгоритму вирішення завдання включатиме наступні етапи:

- У питанні містяться поняття, що є вершинами на каузальній діаграмі, а саме: з блоку «Схема засобу вимірювання»: «Лазер»; з блоку «Методика використання засобу вимірювання»: «Техніка безпеки».

- Вершина «Лазер» пов'язана з вершинами «Потужність випромінювання», «Когерентність» та «Поляризація» з блоку «Фізичні основи вимірювання». Вершина «Техніка безпеки» пов'язана з вершиною «Потужність випромінювання» (рис.1).

Рис.1. Фрагмент каузальної діаграми «Лазерні засоби моніторингу середовища існування»

- Вершини блоку «Фізичні основи вимірювання» зумовлюють вершини двох інших блоків.
- Ключові поняття відносяться до двох блоків з трьох. Тому, аналізуючи зв'язки цих понять з вершинами третього блоку – «Фізичні основи вимірювання», можливо дійти висновку, що негативному впливу лазерів на здоров'я людини (порушення зору, опіки тощо) можливо запобігти зі зміною причини цього впливу – потужності випромінювання. Студентам додатково у межах STEM-освіти пропонується розробити запобіжні заходи або ж засоби корекції цього впливу тощо.

Із застосуванням каузальних діаграм можливо вирішувати питання і завдання будь-якого рівня складності – до проблемних та евристичних.

Висновки. Отже, застосування каузальних мереж дозволяє оптимізувати процес навчання моніторингу середовища існування у відповідності із засадами STEM-освіти за наступними напрямками:

- Наука. Дослідне навчання через розв'язання завдань та проблем предметної галузі з використанням каузальних діаграм.

- **Технологія.** Структура представлених каузальних діаграм може бути адаптована до будь-якого інноваційного методу чи засобу моніторингу середовища існування та спрямована на стандартизоване відображення предметної галузі у відповідності із особливостями інтелектуальних здібностей студента, загальними алгоритмами роботи мислення та пам'яті.

- **Інженерія.** Дослідження може вирішувати проблеми удосконалення засобів та методів моніторингу середовища існування, а також нове використання фізичних основ для розробки відповідних засобів та методів.

- **Математика.** Каузальні діаграми широко використовуються для пошуку та визначення кількісних змінних, що знаходяться у кореляційних зв'язках. Крім того, графи можуть бути редуковані за класичними математичними методами відповідно до теорії графів у результаті перетворення їх у матриці за бінарним принципом в залежності від наявності зв'язків у кожній вершини. Редукування графів у підсумку є додатковим шляхом забезпечення наукової, технологічної та інженерної складових підходу.

Розроблений метод спрямовано на забезпечення адаптації змісту навчання моніторингу середовища існування на трансдисциплінарному рівні STEM-освіти. Його застосування передбачає засади особистісно орієнтованого підходу та не призводить до збільшення часу навчання, але локально збільшує час, необхідний для підготовки до заняття викладачем.

Перспективи подальших досліджень. Запропоновані удосконалення забезпечують адаптацію частини змісту навчання моніторингу середовища існування, що відноситься до технічної складової. Потребує подальших наукових пошуків редукція змісту, що стосується організаційних та нормативних аспектів впровадження такого моніторингу, у відповідності із засадами STEM-освіти.

Список джерел інформації

1. Борисенко Д. В. Нові шляхи розвитку вузівського навчання: інформаційно-комунікаційний аспект / Д. В. Борисенко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 5. – С. 161-167.
2. Гриб'юк О.О. Впровадження STEM-освіти в рамках дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «варіативні моделі комп'ютерно орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі» / О.О.Гриб'юк // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми фізико-математичної освіти і науки» (м. Київ, 25-26 травня 2017 р.). – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/707783/1/Hrybiuk-artkonf-25-26-05-2017%2B.pdf>.
3. Кіпоренко Г. С. Особливості викладання дисциплін екологічної спрямованості для майбутніх інженерів-педагогів / Г. С. Кіпоренко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 38-39. – С. 241-246.
4. Клименко Л.О. Удосконалення навичок учителя-природничника за упровадження в навчальний процес методів пізнання природи (у межах STEM-освіти) / Л. О. Клименко // Молодий вчений. – 2016. – №10 (37). – С. – 244-247.
5. Лазарєв М. І. Методика навчання неруйнівного контролю майбутніх інженерів-педагогів з використанням каузальних мереж : монографія / М. І. Лазарєв, Д. І. Шматков. – Х. : Вид-во Точка, 2014. – 184 с.
6. Costa G. GraphsJ 3: A modern didactic application for graph algorithms / G. Costa, C. D'Ambrosio, S. Martello // Journal of Computer Science. – 2014. – Vol. 10 (7). – P. 1115-1119.
7. Extreme Didactic Reduction in Computational Thinking Education / G. Futschek // X World Conference on Computers in Education. July 2-5, 2013. – Toruń, Poland. – Access mode: http://wcce2013.umk.pl/publications/Short_Papers/086-Futschek-SP-ext_msy.pdf
8. Forjan M. Simplifications and Idealizations in High School Physics in Mechanics: A Study Of Slovenian Curriculum And Textbooks / M. Forjan, J. Sliško // European J of Physics Education. – 2014. – Vol. 10, Is. 3. – P. 20-31.
9. Günther J. Wärmedenaturierung am Beispiel von Lachs. Sachanalyse, Didaktische Reduktion und Unterrichtsmaterialien / J. Günther, K. Speckmann, P. Drechsler // Lebensmittelwissenschaft PS Berufliche Didaktik im Berufsfeld: Fachdidaktik III SoSe 2011. – Zugriffsmodus: https://www.ibba.tu-berlin.de/fileadmin/i20/FD_Ernaehrung_u_Lebensmittel/FD3_2011/Lachs_s.pdf.
10. Hernán M. A., Robins J. M. Causal Inference. – Boca Raton: Chapman & Hall/CRC, 2018, forthcoming. – Access mode : <https://www.hsph.harvard.edu/miguel-hernan/causal-inference-book/>.
11. Lehner M. Didaktische Reduktion / M. Lehner. – Bern: Haupt, 2012. – 211 s.
12. Lehner M. Viel Stoff – wenig Zeit: Wege aus der Vollständigkeitsfalle / M. Lehner. – Bern: Haupt, 2013. – 199 s.
13. Rincke K. Gesellschaft für Didaktik der Chemie und Physik / K. Rincke // Authentizität und Lernen - das Fach in der Fachdidaktik. Gesellschaft für Didaktik der Chemie und Physik Jahrestagung in Berlin 2015. – 2016. – Band 36. – S. 5.
14. Ruhm K. H. From Verbal Models to Mathematical Models – A Didactical Concept not just in Metrology / K. H. Ruhm // Joint International IMEKO TC1+TC7+TC13 Symposium August 31st – September 2nd, 2011. – Jena, Germany. – Access mode: <http://www.db-thueringen.de/servlets/DerivateServlet/Derivate-24167/ilm1-2011imeko-002.pdf>.
15. Shmatkov D. The use of causal maps as interdisciplinary didactic reduction method / D. Shmatkov // Advanced Education. – 2016. – Is. 6. – P. 16-21.
16. Zeimet R. Approaches to Teaching Biometry and Epidemiology at Two Veterinary Schools in Germany / R. Zeimet, L. Kreienbrock, M. G. Doherr // Journal of Veterinary Medical Education. – 2016. – Vol. 43. – No. 2. – Access mode : <http://jvme.utpjournals.press/doi/abs/10.3138/jvme.0915-152R1>.

Шматков Даниил Игоревич
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры физики, электротехники и электроэнергетики
Украинской инженерно-педагогической академии

Шелковий Александр Александрович
аспирант кафедры физики, электротехники и электроэнергетики
Украинской инженерно-педагогической академии

РЕАЛИЗАЦИЯ КАУЗАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ МОНИТОРИНГА СРЕДЫ ОБИТАНИЯ В РАМКАХ STEM-ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация Статья направлена на решение задачи разработки метода адаптации содержания обучения мониторинга среды обитания на трансдисциплинарном уровне STEM-образования с учетом специфики дисциплины, которая содержит большое количество междисциплинарных связей, отведенного времени на обучение и основ личностно ориентированного подхода. Предложено применение каузальных диаграмм как метода дидактической редукции. Усовершенствование обеспечивает исследовательское обучение через решение задач и проблем предметной области с использованием каузальных диаграмм и стандартизированного отображения предметной области в соответствии с особенностями интеллектуальных способностей студента, алгоритмами работы мышления и памяти.

Ключевые слова: мониторинг, среда обитания, каузальное обучение, STEM-образование, каузальная диаграмма, дидактическая редукция, содержание обучения.

Shmatkov Daniyil
Ph.D., Associate Professor in the Department of
Physics, Electrical Engineering and Electric Power Industry
of the Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

Shelkovyj Alexander
Ph.D. student in the Department of
Physics, Electrical Engineering and Electric Power Industry
of the Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

IMPLEMENTING THE CAUSAL LEARNING OF ENVIRONMENTAL MONITORING IN THE FRAMEWORK OF STEM-EDUCATION

Abstract The article is aimed at solving the problem of developing the method for adapting the learning content of environmental monitoring at the transdisciplinary level of STEM education, taking into account the specifics of the discipline which contains a large number of interdisciplinary connections, time allotted for teaching and the foundations of the person-centered approach. The use of causal diagrams as the method of didactic reduction is proposed. The improvement provides experienced learning through the problem solving using causal diagrams and standardized mapping of the subject area in accordance with the features of the student's intellectual abilities, algorithms of thinking and memory.

Key words: monitoring, environment, causal learning, STEM education, causal diagram, didactic reduction, learning content.

Інна Гриценюк

старший науковий співробітник
лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України
кандидат педагогічних наук,
доцент, доктор філософії

СКЛАДОВІ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПТНЗ

Анотація. У статті обґрунтовуються поняття „кар'єрні компетенції”, „кар'єрна компетентність”, „кар'єрний сценарій”, „кар'єрний SWOT-аналіз”. Точна оцінка кар'єрної компетентності необхідна фахівцям для формування власної успішної кар'єри незалежно від обраної сфери діяльності (праці). Кожна кар'єрна компетенція представлена певним набором поведінкових індикаторів. Виділені психологічні та непсихологічні чинники, що впливають на кар'єру. Визначено структуру кар'єрної компетентності яка складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивно-оцінного, акмеологічного компонентів. Також охарактеризовані можливості й способи розвитку необхідних особистісних якостей і умінь, що впливають на формування кар'єрної компетентності. Управління власною кар'єрою через розвиток кар'єрної компетентності дозволяє учневі ПТНЗ (особливо молодому фахівцеві) здійснювати своє професійне і посадове просування усвідомлено і цілеспрямовано, уникаючи при цьому серйозних помилок.

Ключові слова: Професійна компетентність, кар'єрна компетентність, кар'єрні компетенції, професійна освіта, поведінкові індикатори, кар'єрний сценарій, акмеологічна спрямованість, освіта протягом усього життя.

Постановка проблеми. Проблема формування особистості, готової до успішної самореалізації в світі праці є однією з актуальних у вітчизняній педагогічній теорії і практиці. Сучасне суспільство висуває на перший план питання підготовки не професіоналів вузького профілю, а конкурентоспроможних, ініціативних, мобільних особистостей, готових до інноваційної професійної діяльності, максимальної реалізації особистісного потенціалу, кар'єрному зростанню. На слушне міркування В. М. Кашлача успішність сучасної професійної освіти визначається, перш за все, гнучким реагуванням на мінливі умови на ринку праці, здатністю професіонала оперативно перебудувати зміст своєї діяльності [1].

У зв'язку з цим актуальним стає процес формування кар'єрної компетентності, зокрема кар'єрних компетенцій вже на етапі професійної підготовки. Це дозволяє молодій людині відповісти на питання: ким бути, де і як жити, де і як працювати, який стиль життя вибрати, як реалізувати потреби і бажання, як стати успішним?

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема кар'єри та кар'єрної компетентності розглянута в працях українських (В. Бакштановський, А. Гусєва, О. Знов'єв, В. Іглін, Б. Літов, В. Петрушин, О. Ушаков, В. Чурилов та ін.), російських (В. Дятлов, С. Кутняк, Є. Могильовкін, А. Рикель, А. Товста, В. Травин, О. Тихомандрицька, О. Цариценцева, І. Янченко та ін.) та закордонних (П. Блау, М. Вебер, О. Данкен, Г. Десслер, Х. Маккей, Г. Маршалл, Т. Парсонс, К. Роджерс, Д. Сьюпер, Д. Фірт Б. Швальне та ін.) дослідників.

Кар'єрна проблематика представлена як в працях вітчизняних науковців, так і в дослідженнях фахівців закордону. Зокрема, висвітлено теоретичні, методологічні та історичні аспекти розвитку кар'єри (В.С. Савельєва, О. Л. Єськов), основи самоуправління кар'єрою (М.П. Лукашевич). Авторитетними фахівцями у галузі досліджень кар'єри в англomовному науковому співтоваристві є Д. Сьюпер, Дж. Холланд, Д. Холл, В. Паттон, М. Макмахон.

Значні науково-практичні напрацювання з теорії і практики підготовки учнів ПТНЗ до планування й реалізації професійної кар'єри, динаміки кар'єрних орієнтації учнів ПТНЗ належать вітчизняним дослідникам професійної кар'єри (С.В. Алексєєва, В.Б. Байдулін, І.А. Гриценко, Л.М. Єршова, Д.О. Закатнов, Л.С. Злочевська, В.Ф. Орлов та ін.). У своїх працях вчені наголошують на важливості психологічного супроводу кар'єрного розвитку молоді як умови для повноцінної самореалізації особистості. Психологічний супровід передбачає створення орієнтаційного поля професійного розвитку особистості, зміцнення професійного „Я”, підтримку адекватної самооцінки, оперативну допомогу і підтримку, саморегуляцію життєдіяльності, освоєння технологій професійного самозбереження.

Мета статті. Проаналізувати й обґрунтувати складові кар'єрної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Головною метою підготовки і навчання фахівця у професійній школі є надбання ним професійної компетентності.

О.В. Садон вважає, що професійна компетентність включає знання і ерудицію, що дозволяють людині кваліфіковано судити про сферу професійної діяльності, бути обізнаним у певній галузі, а також якості особистості, що дають можливість людині діяти відповідально і самостійно. Професійна компетентність проявляється в успішному вирішенні специфіки певного типу професійних завдань [4, с. 47].

Слушною для нашого дослідження є позиція Л.Горюнової, Е.Зеєра, І.Зимньої, Л.Мітіної, Є.Могильовкіна, О.Садон, І.Янченко, які вважають, що в основі професійної кар'єри лежить компетентність, властивість фахівця, яка забезпечує його фізичну, психічну, духовну і професійну відповідність вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, службової посади. Це дає можливість розглядати професійну кар'єру зі змістовної точки зору.

Під кар'єрною компетентністю розуміється мета-вміння кваліфікованого робітника з інноваційним мисленням оперувати знаннями та інструментами, що дають можливість вирішувати, крім основних, нетипові та нестандартні кар'єрні завдання, а також ефективно вибудовувати кар'єрний шлях (траєкторію) (за Є. Могилевкиним).

Проблема формування кар'єри майбутнього фахівця отримала найбільш широкий розгляд в межах компетентнісного підходу, який сьогодні відображає основні аспекти процесу модернізації сучасної професійної освіти.

З позицій цього підходу кар'єрна компетентність розглядається як елемент професійної компетентності особистості, що характеризує її прагнення, готовність і здатність до професійної самореалізації та супроводжується рефлексивним баченням себе, адекватною самооцінкою і визначає цілеспрямований процес і результат розвитку професійної кар'єри [2; 3; 4; 5 та ін.].

Кар'єрна компетентність — здатність чітко уявляти власний кар'єрний потенціал і відповідно до нього доцільно формувати кар'єрний шлях (траєкторію), долаючи перепони і ускладнення.

Під кар'єрними компетенціями розуміються індивідуально-особистісні характеристики, знання, вміння, навички, моделі поведінки учня ПТНЗ, цінності, чинники мотивації, потрібні для ефективного виконання професійної діяльності на більш високому рівні і сприяють особистому та кар'єрному росту. Поєднання наявних у особистості кар'єрних компетенцій визначає його подальший шлях (траєкторію) розвитку, в тому числі і певний кар'єрний сценарій.

Однією з складових професійної компетентності є кар'єрна компетентність. Для успішного працевлаштування після закінчення ПТНЗ учневі необхідно не просто засвоювати набір знань і професійних інструментів з конкретної професії (спеціальності), а напрацьовувати певні здібності та якості, тобто компетентність.

Кар'єрна компетентність є психологічним чинником, який визначає саме ті з напрацьованих якостей, умінь і здібностей які потрібні для вирішення складних, нестандартних алгоритмів, комплексних завдань. В той же час частина знань, умінь і навичок може бути „мертвим вантажем”, які є при існуванні у людини, але не включаються при вирішенні складних або термінових завдань. У той же час інша, „активна частина”, максимально використовується при таких обставинах, — саме вона і становить кар'єрну компетентність.

Кар'єрна компетентність дозволяє майбутньому кваліфікованому робітнику періодично концентрувати в своєму уявленні власні кар'єрні напрацювання і доробки. А потім правильно розрахувати і вчасно зробити кар'єрний ривок, що виводить його на очікуваний рівень в кар'єрі. Це робить його успішним на кар'єрному терені в порівнянні з тими, у кого рівень кар'єрної компетентності нижче, і вони не знають, коли фокусуватися і коли треба бути рішучими і стрімкими в кар'єрі.

Отже, під час самооцінки кваліфікований робітник має ґрунтуватися не на окремий набір професійних знань і навичок, а на злиття ряду ключових якостей особистості зі знаннями, вміннями, навичками і високою мотивацією на креативну роботу, що дає змогу оцінити рівень кар'єрної компетентності.

Стратегічним завданням кваліфікованого робітника (що формується як фахівець) є вагомий доробок і напрацювання необхідного рівня компетентності. Як саме напрацювати ту чи іншу потрібну якість (властивість) і що необхідно для цього зробити, а також оцінити наявний потенціал розвитку даної якості, допоможе кар'єрний супервайзер — досвідчений фахівець, експерт у галузі оцінювальних технологій і кар'єрного менеджменту.

Поєднання наявних у молодого фахівця кар'єрних компетенцій визначає його подальшу траєкторію розвитку, в тому числі й даний кар'єрний сценарій.

Для успішного планування своєї професійної кар'єри, майбутнім кваліфікованим робітникам необхідно отримати детальну інформацію і матеріали про ступінь розвиненості власних головних ділових, особистісних професійно-значущих якостей. Можна оцінити ці якості за допомогою інноваційної технології оцінки персоналу — Ассесмент-центр.

При цьому учням-старшокурсникам ПТНЗ найголовніше підготувати себе до участі в ассесменті — інноваційної оцінювальної технології, широко розповсюдженою за кордоном і активно впроваджуваної в практичну діяльність українського кадрового менеджменту.

Під кар'єрними компетенціями в межах технології ассесменту ми розуміємо ділові оцінки навичок і якостей, необхідних для ефективного виконання професійної діяльності на посаді, яка є вищою в порівнянні з тією, яку в даний момент займає учасник оцінки.

Кожна кар'єрна компетентність (системність мислення, динамічність і гнучкість мислення, вміння працювати в проектному режимі, керівництво групою, стресостійкість, мотивація до досягнень, готовність до навчання та

інші) у відповідності з методологією ассесменту „розкладалася” на поведінкові індикатори, які можна спостерігати і оцінити за ступенем розвиненості та прояву в ході спеціальних процедур.

Як свідчить досвід оцінки кар’єрних компетенцій, Ассесмент-центр є однією з потужних оцінювальних інноваційних технологій, що володіють високою прогностичної цінністю.

Кожну кар’єрну компетенцію можна уявити певним набором поведінкових індикаторів — якостей, здібностей і умінь, необхідних для успішного виконання професійної діяльності.

Кар’єрні компетенції в області проектування кар’єри:

- вміння визначати цілі та завдання кар’єри, шляхи їх реалізації;
- вміння будувати план кар’єри з урахуванням значущих чинників особистої і професійної самореалізації;
- вміння вибудовувати траєкторію професійної діяльності в рамках реалізації плану кар’єри;
- вміння визначати ступінь реалістичності плану кар’єри і мобільно міняти його;
- вміння проектувати свою кар’єру з урахуванням життєвих цілей і цінностей;
- вміння складати кар’єрне портфоліо;
- вміння прогнозувати кар’єрну траєкторію.

В області мотивації до досягнень:

- здатність до досягнення поставлених цілей;
- прагнення до отримання все більш високого результату;
- прагнення просуватися кар’єрними сходами;
- прагнення до досягнення успіху в професійній діяльності;
- готовність повною мірою реалізовувати свої здібності для вирішення завдань;
- готовність повторити професійний вибір при зміні пріоритетів і умов життєдіяльності.

В області комунікативної діяльності:

- володіння навичками продуктивного спілкування;
- вміння викликати у співрозмовника сприятливе враження і повагу з першого контакту;
- вміння досягати своїх цілей в процесі спілкування;
- вміння доступно і точно формулювати питання і відповіді;
- здатність до успішної взаємодії з людьми.

В області емоцій і поведінки:

- володіння прийомами вольової, емоційної та інтелектуальної саморегуляції;
- вміння створити у себе і оточуючих гарний настрій;
- вміння викликати до себе прихильність оточуючих;
- вміння витримувати великі емоційні навантаження.

В області особистісних якостей і здібностей:

- прагнення до повної реалізації своїх здібностей у вирішенні кар'єрних завдань;
- володіння техніками самопізнання і саморозвитку для формування конкурентоспроможності на ринку праці та освітніх послуг;
- вміння визначати у себе прояв вроджених і набутих здібностей;
- вміння осмислювати характер власних переваг;
- вміння користуватися технікою самопрезентації;
- здатність до мобільності, що дозволяє приймати рішення в різних ситуаціях кар'єрного вибору;
- здатність до прояву лідерських якостей.

В області проектно-дослідницької діяльності:

- вміння працювати в проектному режимі;
- вміння втілювати вироблені стратегії в конкретні дії;
- вміння оцінювати відповідності отриманого результату наміченої мети;

- вміння працювати з різними джерелами, оперативно виділяти фрагменти необхідної інформації;
- вміння групувати, систематизувати і переробляти інформацію в залежності від поставленої мети у відповідній формі.

В області професійного вдосконалення:

- здатність оцінювати рівень своїх знань і умінь;
- готовність до постійного навчання;
- володіння ефективними методами самонавчання;
- прагнення використовувати всі можливості для підвищення своєї компетентності.

Поєднання кар'єрних компетенцій визначає шлях успішного професійного розвитку і певний кар'єрний сценарій. Однак, як показує практика, у більшості випускників ПТНЗ відсутні кар'єрні компетенції, які сприяють успішній самореалізації в професійній діяльності: вміння знаходити спільну мову з людьми, адаптуватися в новому колективі, брати на себе відповідальність, бути мобільними, конкурентноздатними, володіти організаторськими і лідерськими якостями тощо. Разом з тим, сучасний професійно-технічний навчальний заклад має можливість створити умови для кар'єрного розвитку учнів, починаючи з першого курсу.

Структура процесу формування кар'єрних компетенцій учнів ПТНЗ може бути представлена кількома блоками, умовно названими як аналітико-діагностичний, кар'єра-проектувальний, презентаційний, моніторинговий.

Кар'єрний SWOT-аналіз — визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз щодо розвитку власної кар'єри з метою оптимізації кар'єрного просування.

Головна особливість кар'єрної компетентності полягає у тому, щоб виявлятися в динаміці, безпосередньо в самому формуванні та реалізації кар'єри.

Отже, оцінка кар'єрної компетентності потрібна майбутньому кваліфікованому робітнику для того, щоб визначити його можливості

піднятися кар'єрними сходами, стати висококваліфікованим фахівцем в обраній сфері діяльності.

Проведення такого асесменту (скороченого варіанту) можливо не тільки під час відбору на заміщення вакантних посад, а й в межах навчання учнів ПТНЗ технологіям оцінки та самооцінки кар'єрної компетентності.

Психологічний підхід до феномену кар'єрна компетентність ґрунтується на розумінні її як інтегративної характеристики учня ПТНЗ, що включає когнітивну (знання, вміння, навички, особливості мислення), діяльнісної (досвід), мотиваційно-ціннісну (позитивне ставлення, прояв стійкої зацікавленості, усвідомлення сенсу, досвід поведінки), рефлексивно-оцінну (самоаналіз, самооцінка) складові частини. Така структура дозволяє визначити чинники, критерії та рівні сформованості компетентності. Змістовний підхід полягає в розгляді сукупності компетенцій, що характеризують вимоги, особливості діяльності, спілкування, поведінки особистості в сфері соціальної взаємодії і в певних видах професійної праці. При цьому ні компетенції, ні компетентності не є фіксованою вимогою або результатом освіти професійної сфери, вони здатні розвиватися і змінюватися протягом усього життя, зі здатністю придбання або втрати з віком.

Як зазначає Е. В. Садон склалася проблемна ситуація, суть якої, з одного боку, в несформованості кар'єрної компетентності, з іншого боку, в постійному ускладненні професійного середовища, вираженому в замовленні ринковою економікою фахівців, здатних відразу після закінчення навчального закладу професійної освіти ефективно працювати. Під несформованістю кар'єрної компетентності автор розуміє несформоване уявлення про стратегію професійного розвитку, відповідно, невміння планувати кар'єру і ставити реалістичну кар'єрну мету, співвідносячи їх зі своїми сильними сторонами, можливостями і особистісним потенціалом. Ще один аспект проблемної ситуації — невідповідність амбіцій випускника

зайняти лідируючі кар'єрні позиції і його реального потенціалу на ринку праці [4].

О. В. Садон розуміє кар'єрну компетентність як систему уявлень про кар'єру, можливості та шляхи кар'єрного росту, що включає вміння прогнозувати майбутню кар'єру і долати кар'єрні кризи, а також „кар'єрну самоефективність” як здатність до кар'єрного цілепокладання, кар'єрного планування і вирішення кар'єрних проблем. При цьому професійна успішність майбутнього фахівця залежить не тільки від його здатностей, особистісних якостей, мотивацій та цінностей як таких, а й від їх відповідності обраної професії (спеціальності), від сформованої вже в ПТНЗ здатності вибудовувати стратегії і тактики гнучкої орієнтації в професійному середовищі [4].

Ґрунтуючись на розумінні компетентності як інтегративної особистісної характеристики, що виражається в здатності до успішної соціальної і професійної діяльності, дамо розуміння кар'єрної компетентності, а саме: кар'єрна компетентність — інтегративна якість особистості, що характеризує її прагнення, готовність і здатність реалізувати свій потенціал в можливих шляхах (траєкторії) соціально-трудової діяльності.

Під час визначення структури кар'єрної компетентності Є. А. Могилевкіна, О. В. Садон виділяють компоненти: мотиваційний (самоефективності, мотивація до кар'єри, вміння вирішувати кар'єрні проблеми); когнітивний (кар'єрне цілепокладання і планування); особистісний (відповідальність і адаптивність); аксіологічний (що характеризує систему життєвих цінностей і кар'єрних орієнтацій особистості). Структура кар'єрної компетентності з урахуванням процесуального підходу може бути доповнена п'ятим процесуальним компонентом, що включає кар'єрні стратегії, тактики, темпи, етапи, періоди, фази (О. В. Садон). Є. А. Могилевкіна вважає формування кар'єрної компетентності головною умовою успішної кар'єри.

Беручи до уваги уявлення вчених про сутність феномену „кар’єра” і структури кар’єрної компетентності, чинники, що впливають на здатність вибудовувати кар’єру, враховуючи, що орієнтація людини на прогресивний розвиток, творчу самореалізацію у професійній сфері, успішну кар’єру визначається акмеологічною спрямованістю особистості, в даному дослідженні будемо визначати структуру кар’єрної компетентності з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивно-оцінного, акмеологического компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент, характеризується позитивним ставленням до побудови кар’єри, мотиваціями досягнення, інтересом і усвідомленням значущості професійної діяльності та кар’єрного зростання, актуалізацією цінностей, спрямованих на розвиток потрібних компетентностей з метою здійснення кар’єри в обраній сфері діяльності.

Когнітивний компонент передбачає наявність і постійне оновлення знань про область, об’єкти і види обраної професійної діяльності, про можливі шляхи (траєкторію) розвитку кар’єри і необхідних компетенцій для успішного кар’єрного росту, що дозволяє прогнозувати, планувати кар’єру.

Діяльнісний компонент характеризується включенням в освітню діяльність на етапі отримання професійної освіти і в професійну діяльність по його закінченні в якості суб’єкта діяльності, в самоорганізації своєї „безперервної освіти протягом усього життя”, що є важливою умовою її особистісного та професійного розвитку і кар’єрного зростання.

Рефлексивно-оцінний компонент проявляється в здатності до аналізу вимог, що пред’являються до особистості з боку професійного середовища, адекватної оцінки власних можливостей для професійного і кар’єрного зростання, планування стратегії свого кар’єрного росту, здатності до рефлексії з метою подолання кар’єрних криз, рішення кар’єрних проблем.

Акмеологічний компонент характеризується професійно-ціннісними та кар’єрними орієнтаціями, кар’єрним цілепокладанням, прагненням до успіху в досягненні особистістю кар’єри в обраній сфері діяльності, мотиваціями

досягнення, здатність швидко адаптуватися в динаміці зовнішніх умов, прагненням до самовираження і самореалізації особистості в професійній діяльності, готовності до творчої і освітньої діяльності, самовдосконалення.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що педагогічних досліджень в рамках компетентнісного підходу, пов'язаних з усвідомленням процесу здобуття професійної освіти як початку становлення кар'єри майбутнього випускника ПТНЗ, явно недостатньо, тоді як в рамках цього підходу в підготовці випускників ПТНЗ головну роль набуває орієнтація на формування компетентної, конкурентоспроможної особистості, що має спрямованість на успішний кар'єрний ріст в обраній сфері діяльності.

Література:

1. Кашлач В. М. Становление профессиональной мобильности педагога в процессе профессионального образования // Сибирский педагогический журнал. – 2010. – № 3. – С. 28–34.
2. Могилевкин Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг: Монография / Е. А. Могилевкин. – СПб: Речь, 2007. – 336 с.
3. Осипова С.И. Карьерная компетентность как предмет педагогического исследования / С.И. Осипова, И.В. Янченко // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2012. – № 3 (51). – С. 135–141.
4. Садон Е.В. Профессиональные компетенции как фактор становления профессиональной карьеры будущего специалиста: дисс. ... на соиск. учен. степ. канд. психол. наук.; спец. 19.00.03 “Психология труда, инженерная психология, эргономика” / Елена Владимировна Садон. – Владивосток, 2009. – 210 с.
5. Янченко И.В. Феномен карьеры в психолого-педагогических исследованиях / И.В. Янченко // Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2014. – № 2. – С. 40 – 44.

Инна Гриценко

Старший научный сотрудник лаборатории профессиональной карьеры Института профессионально-технического образования НАПН Украины, кандидат педагогических наук, доцент, доктор философии

СОСТАВЛЯЮЩИЕ КАРЬЕРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПТУЗ

Аннотация. В статье обосновываются понятия „карьерные компетенции”, „карьерная компетентность”, „карьерный сценарий”, „карьерный SWOT-анализ”. Точная оценка карьерной компетентности необходима специалистам для формирования собственной успешной карьеры независимо от выбранной сферы деятельности (труда). Каждая карьерная компетенция представлена определенным набором поведенческих индикаторов. Выделенные психологические и непсихологические факторы, влияющие на карьеру. Определена структура карьерной компетентности которая состоит из мотивационно-ценностного, когнитивного, деятельностного, рефлексивно-оценочного, акмеологического компонентов. Также охарактеризованы возможности и способы развития необходимых личностных качеств и умений, влияющих на формирование

карьерной компетентности. Управление собственной карьерой из-за развития карьерной компетентности позволяет ученику ПТУЗ (особенно молодому специалисту) осуществлять свое профессиональное и должностное продвижение осознанно и целенаправленно, избегая при этом серьезных ошибок.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, карьерная компетентность, карьерные компетенции, профессиональное образование, поведенческие индикаторы, карьерный сценарий, акмеологическая направленность, образование в течение всей жизни.

Inna Hrytsenok

senior researcher of the Laboratory of Professional Career at the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Sciences of Ukraine, candidate of pedagogical sciences, Associate Professor, Doctor of Philosophy

ELEMENTS OF COMPETENCE CAREER VOCATIONAL STUDENTS

Abstract. The article explained the concept of "career competence", "career competence", "rigid script", "career SWOT-analysis". Accurate assessment of competence required career professionals to create their own successful career regardless of the chosen field of activity (work). Each career competencies represented a certain set of behavioral indicators. Dedicated unpsychological and psychological factors that influence career. The structure of mining expertise that has motivational value, cognitive, active, reflective, evaluative, akmeolohycheskoho components. Also described possibilities and ways of development of the necessary personal qualities and skills, influencing the career competence. Manage their careers through career development of vocational competence allows the student (especially young professionals) to carry out their professional advancement and officials consciously and deliberately, while avoiding serious mistakes.

Keywords: professional competence, career competence, competence, career, professional education, behavioral indicators, career scenario acmeological orientation, education throughout life.

Молчанюк Ольга Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри природничих дисциплін
Україна, м. Харків, Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

***Анотація.** У статті досліджуються педагогічні засади процесу формування ціннісного ставлення до природи в майбутніх педагогів. Розглядаючи проблему дослідження, автор наголошує, що перш ніж розпочати процес формування цінностей у майбутніх педагога слід пам'ятати про основні методологічні підходи, а саме цілісний, особистісний, діяльнісний, системний, антропологічний, діалогічний підходи тощо. Методологічні підходи дозволяють аналізувати проблеми педагогіки та визначати стратегію і основні способи їх дозволу; цілісно і в діалектичній єдності аналізувати всю сукупність найбільш значущих освітніх проблем і встановлювати їх ієрархію; прогнозувати найбільшу ймовірність отриманих об'єктивних знань.*

На думку автора, вагоме місце в аспекті проблеми наукового пошуку має особистісно – діяльнісний підхід. У статті доведено що зазначений підхід визначає відповідні вимоги до педагога: не тільки до рівня його професійної майстерності, але й до загальної та професійної освіченості та культури. В цілому особистісно-діяльнісний підхід в навчанні означає, що перш за все в цьому процесі ставиться і вирішується основне завдання освіти - створення умов розвитку гармонійної, морально досконалої, соціально активної через активізацію внутрішніх резервів, професійно компетентної і саморозвиваючої особистості.

Автором доведено, що такі види діяльності, як конструктивно-проектна, організаційна, комунікативна, дослідницька діяльність сприяє високому рівню формування ціннісного ставлення до природи у особистості.

Отже, очевидно, що ціннісне ставлення до природи у майбутніх педагогів буде сформовано в тому випадку, якщо сучасний педагог буде усвідомлювати сутність цього феномену, як важливої морально – естетичної властивості особистості, адекватно сприймати естетичні властивості природи та оцінювати їх, проявляти бережливе та гуманне ставлення до оточуючого та виражати ставлення до нього.

***Ключові слова:** цінність, ціннісне ставлення до природи, методологічні підходи, особистісно-діяльнісний підхід, діяльність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перспективи входження України в європейське освітнє середовище, зміна духовних та національних пріоритетів, що відбулася в українському суспільстві в останні роки зумовили актуалізацію реформування національної освіти, зокрема в контексті формування цінностей молодих громадян.

Основні цілі сучасної системи вищої педагогічної освіти орієнтуються на підготовку конкурентоспроможного фахівця, здатного відповідально здійснювати професійну діяльність, спираючись не тільки на спеціальні знання, але й на досвід ціннісного ставлення до природи, праці і професії. У зв'язку з цим, формування ціннісного ставлення до природи майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки необхідно розглядати у контексті аксіологічного підходу, в якому викладач і студент об'єднуються ціннісним ставленням до навколишньої дійсності. Цінності складають зміст Я-концепції, є основою морального виховання особистості, проявом ціннісного ставлення до себе, регулятором поведінки, виступають у житті людини значущими орієнтирами діяльності, забезпечують відповідний рівень самосвідомості та організованості особистості.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Різні аспекти досліджуваної теми вивчаються в педагогічній, психологічній і філософській науках. Вивчення психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблема формування ціннісних ставлень викликає постійний інтерес у дослідників. Так, вагомий внесок у дослідження даної проблеми зробили філософи (В. Василенко, О. Дробницький, О. Івін, М. Марчук, В. Тугарінов); соціологи (Т. Баранова, М. Вебер, А. Здравомислов, М. Кузнєцов, Г. Парсонс); психологи (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, М. Іванчук, О. Кононко, А. Лазарук, А. Лазурський, Г. Люблінська, Д. Леонт'єв, С. Рубінштейн), педагоги (А. Алексюк, К. Журба, В. Киричок, О. Колонькова, Н. Непомняща, О. Матвієнко, О. Сухомлинська, Г. Тарасенко, Н. Ткачова, К. Чорна).

Загальні підходи до психологічної природи цінностей та взаємовідносин особистості з навколишньою дійсністю висвітлені у працях І. Беха, Л. Божович, Л. Виготського, О. Киричука, О. Леонт'єва, Л. Масол, О. Матвієнко, В. М'ясищева, С. Рубінштейна, Г. Тарасенко. Педагогічний напрям ціннісних ставлень досліджували О. Вишневський, В. Киричок, В. Кузь, О. Савченко, О. Сухомлинська, Н. Ткачова та інші.

Натомість, у педагогічній науці питання формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до рідного краю ще не знайшло свого достатнього відображення.

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми ціннісного ставлення до природи, що суттєво впливає на процес формування ціннісного ставлення до природи особистості майбутнього педагога, розвиток його професійного потенціалу, уможливорює створення особливого середовища, де людина може реалізувати свою сутність – соціуму культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що притаманність особистості ціннісного ставлення до природи – це не лише факт знання і розуміння, а саме здатність до співжиття з найближчою навколишньою дійсністю, якою для особистості є рідний край. Вихідним аспектом у вивченні досліджуваної проблеми є визначення співвідношення «ціннісне ставлення» і «ціннісне ставлення до природи». У сучасній науці реалізувалися різні підходи до визначення сутності понять «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення».

На основі досліджень В. Бенедюка, М. Крачило, Г. Пустовіта, М. Рябко, Т. Самоплавської, М. Соловея, О. Столяренко, М. Сметанського, О. Сухомлинської встановлено, що проблема вивчення ціннісних ставлень має тривалу історію, на сьогоднішній день у психолого-педагогічній науці не склалося єдиного розуміння даного феномену. З огляду на це поняття «ціннісне ставлення до рідного краю» розглядається нами з позицій аксіологічного підходу.

Педагогічна діяльність в аспекті проблеми дослідження забезпечує адаптацію людини в соціальному і природному середовищі рідного краю, створює умови для розширення світогляду особистості, системи знань, моральних поглядів і переконань, які визначають ставлення до природи та розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості.

З точки зору Л. Божович, М. Іванчук, Г. Люблінської, О. Матвієнко, формування ціннісного ставлення до природи на кожному віковому етапі

розвитку особистості має свої специфічні особливості, зокрема формування ціннісного ставлення до природи у майбутніх фахівців розглядається нами як процес, що передбачає цілеспрямований виховний вплив на розвиток компонентів досліджуваної інтегративної якості внаслідок реалізації відповідного краєзнавчого аспекту змісту початкової освіти.

Звернемося до тлумачення поняття «цінності». З філософської позиції, цінності – це: специфічно соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства (благо, добро, зло, прекрасне і потворне, укладені в явищах суспільного життя і природи); поняття, що вказує на людське, соціальне та культурне значення певних явищ дійсності; термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального, дійсного. Отже, цінність — властивість того чи іншого предмета, явища задовольняти потреби, бажання, інтереси соціального суб'єкта (індивіда, групи людей суспільства).

У педагогічній науці, цінності – це: ідеї, речі, явища, сенси, які мають позитивне значення для людини та суспільства; явища та предмети матеріального чи духовного характеру, які володіють позитивним значенням, тобто можуть задовольняти які-небудь потреби людини.

Результати вивчення енциклопедично-довідкових джерел засвідчили, що «цінністю» можна визначити позитивно оцінені об'єкти поведінки, які можуть задовольнити потреби людини.

Вчені пояснюють цінності як: специфічні утворення у структурі індивідуальної свідомості, що виступають ідеальними зразками й орієнтирами діяльності особистості й суспільства (В. Сластьонін, Г. Чижакова); відображення позитивного (негативного) значення об'єктів навколишнього світу чи ідей для суспільства, групи людей або окремої особистості (Н. Ткачова); значущість, яку люди надають явищам, речам і яка є основою ставлення до них (Т. Поніманська).

За твердженням В. Гриньової, педагогічні цінності, базис яких становлять духовні цінності, є стійкими орієнтирами, за якими студент співвідносить своє життя і педагогічну діяльність [3].

Розглядаючи педагогічні цінності в структурі професійно-педагогічної культури, І. Ісаєв стверджує, що педагогічні цінності – це норми, які регламентують професійно-педагогічну діяльність викладача, носять цілісний характер і виступають як пізнавально-діюча система, що визначає відносини між сформованими поглядами на проблеми професійної освіти та професійно-педагогічною діяльністю викладача вищої школи [5, с. 73-74]. Згідно з поглядами науковців (В. Гриньова, І. Ісаєв та ін.) [3; 5], система педагогічних цінностей має синкретичний характер, тобто її функціонування залежить від взаємозв'язку всіх її складових.

Докладно розглянута класифікація педагогічних цінностей у структурі професійно-педагогічної культури у працях І. Ісаєва, В. Сластьоніна, Г. Чижакова [5, с. 78-79], яка реалізуються на індивідуально-особистісному рівні в конкретній педагогічній ситуації. До неї належать такі педагогічні цінності, як: цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-відносини, цінності-якості та цінності-знання.

Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власні ставлення. Частиною цінностей є – ціннісне ставлення до природи. Воно формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; поводитися компетентно, екологічно безпечно; критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, появи екологічної кризи; вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активній участі у практичних природоохоронних заходах: здійсненні

природоохоронної діяльності з власної ініціативи; посиленому екологічному просвітництві.

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку. Ставлення особистості до природи має специфічні вікові особливості.

Ціннісне ставлення і цінність – споріднені поняття, дві характеристики одного зв'язку. Першим поняттям фіксується активність суб'єкта, другим – результат ставлення. На думку педагогів ціннісне ставлення виникає в результаті практики, коли якості освоєного, перетвореного предмета починають більш або менш співпадати з критеріями людини, з її потребами, інтересами, цілями та ідеалами, впливають на розвиток людини і стають обов'язковою умовою її буття. Зіставлення реального й ідеального – основа ціннісного підходу, який завершується оцінкою об'єкта.

Велика роль у формуванні ціннісного ставлення до природи надається початковій школі. Адже тут виховуються основні риси характеру особистості і спілкування з природою, а це грає першочергову роль. Прищеплення любові до природи, високоморального ставлення до її багатств – це проблема не лише естетичного та етичного збагачення особистості, а й формування патріотизму. Реалізація вищезазначеного залежить тільки від сучасного педагога. Педагог має вдало формувати у дітей почуття краси природи, систематизувати, уточнювати їх враження, спонукати до пошуку вираження естетичних емоцій, знайомити із творами мистецтва, що відображають природу як естетичну цінність.

Перш ніж розглядати проблему формування цінностей у майбутнього педагога слід пам'ятати про основні методологічні підходи, а саме цілісний, особистісний, діяльнісний, системний, антропологічний, діалогічний підходи тощо. Методологічні підходи дозволяють аналізувати проблеми педагогіки та визначати стратегію і основні способи їх дозволу; цілісно і в діалектичній єдності аналізувати всю сукупність найбільш значущих освітніх проблем і

встановлювати їх ієрархію; прогнозувати найбільшу ймовірність отриманих об'єктивних знань.

На нашу думку, вагоме місце в аспекті проблеми наукового пошуку має особистісно – діяльнісний підхід.

Вище зазначений підхід визначає відповідні вимоги до педагога: не тільки до рівня його професійної майстерності, але й до загальної та професійної освіченості та культури. До загальних якостей педагога відносять глибоке володіння знаннями, наявність високого рівня професіоналізму, готовність до самоосвіти, а також високі моральні якості.

В цілому особистісно-діяльнісний підхід в навчанні означає, що перш за все в цьому процесі ставиться і вирішується основне завдання освіти - створення умов розвитку гармонійної, морально досконалої, соціально активної через активізацію внутрішніх резервів, професійно компетентної і саморозвиваючої особистості.

Розвиток особистості педагога мав глибокий аналіз та наукове обґрунтування у працях П. Гальперіна, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д.Єльконіна та інших. Особистісно-діяльнісний підхід у своєму особистісному компоненті передбачає, що в центрі навчання знаходиться той хто навчається - його мотиви, цілі, його неповторний психологічний склад, тобто учень, студент як особистість. Виходячи з інтересів учня (студента), рівня його знань і умінь, учитель (викладач) визначає навчальну мету заняття і формує, спрямовує і коригує весь освітній процес в цілях розвитку особистості учня чи студента.

У процесі діяльності особистість не тільки змінює оточуючий світ, але і самого себе. Важливим аспектом діяльності є її мотивований характер, який спрямований на реалізацію усвідомлених цілей. У педагогічному аспекті (з позиції педагога) діяльність означає управління навчальною діяльністю учнів з метою їх гармонійного розвитку. Зазначена діяльність постійно спрямована на вирішення конкретних завдань (пізнавальних, дослідницьких, перетворювальних, проектних тощо).

Цінності є структурним елементом діяльності. Свій ціннісний світ людина вибудовує в процесі предметно-практичної діяльності. А будь-який акт діяльності включає в себе ідеальний момент, під час якого складається задум дії, її ідеальна мета, план реалізації, а також життєвий смисл цієї діяльності, загалом те, задля чого здійснюється вся дія. Саме цей момент діяльності і характеризує категорія цінності. Генетично цінності в процесі суспільної практики акумулювали в собі потреби, інтереси, емоційні переживання суб'єкта.

Ціннісна свідомість творить власний світ, світ емоційних переживань, ціннісних образів. У ціннісній формі людина не об'єктивує, а суб'єктивує зовнішню дійсність, привласнюючи її, наділяючи людськими смислами, стверджуючи тотожність з собою. Тому цінністю є лише те, що усвідомлюється, переживається як цінність.

Ціль також має важливе значення в процесі діяльності. Вона ідеально містить у собі майбутній результат, діяльності, таким чином спрямовуючи й організуючи весь діяльний процес. Як така спонукальна сила, ціль є складним інтегральним об'єднанням знань, волі, емоцій, цінностей, а на відміну від цінності вона є технологічним утворенням, елементом проєктивної свідомості і завжди викликає доцільну дію. Цінність же зберігає елемент нездійсненності, недосяжності і завдяки цьому духовної піднесеності.

Отже, педагог – це фахівець який здатний формувати ціннісне уявлення картини світу.

Таким чином, теоретичними основами формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до природи є наукові положення про систему цінностей та відношень особистості.

На базі набутих теоретичних знань, майбутній педагог у процесі практичної діяльності має вдало використовувати наступні види діяльності: конструктивно-проектну діяльність; організаційну; комунікативну; дослідницьку.

Кожна із наведених видів діяльності має сприяти високому рівню формування ціннісного ставлення до природи у особистості.

Конструктивно – проектна діяльність передбачає добір, композиційну побудову навчального матеріалу, планування і побудову педагогічного процесу.

Організаційна діяльність передбачає виконання системи дій які спрямовані на включення тих хто навчається в різні види діяльності, організацію колективу. Це творчість у сфері управління щодо створення нових способів планування, контролю, мобілізації ресурсів, встановлення зв'язків із соціумом.

Комунікативна діяльність пов'язана з організацією та становленням педагогічного спілкування між учасниками педагогічного процесу.

Під комунікативними знаннями Н. Волкова розуміє узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення у свідомості людей комунікативних ситуацій у їхніх причинно-наслідкових зв'язках і відношеннях. У цьому контексті слушною є думка науковця про те, що «комунікативні знання мають стати основою для здійснення будь-якої комунікації, самореалізації, збагачення особистісного комунікативного досвіду, формування компетентності та здійснення комунікації» [2, с. 174]. Лише необхідна кількість знань дає можливість самостійно реалізовувати в практичній діяльності технології комунікації, моделювати комунікативні дії та збагачувати комунікативний досвід. Таким чином, оволодіння майбутніми педагогами відповідними комунікативними знаннями є основою формування цінностей.

Дослідницька діяльність передбачає здійснення наукового підходу до природніх та педагогічних явищ, застосування методів наукового дослідження.

Отже, діяльність щодо формування ціннісного ставлення до природи у майбутніх педагогів, це діяльність яку можна класифікувати на дві групи: перша – цільова (виховання, навчання, розвиток, мотивація); друга –

операційна (діагностична, конструктивно – проектна, організаційна, комунікативна, гностична, прогностична, корекційно – рефлексивна, рекреативна, методична, дослідницька).

Висновки. Отже, як показав аналіз психолого – педагогічної літератури та практики, в рішенні зазначеної проблеми накопичився позитивний досвід і створені передумови для подальшого вирішення даної проблеми. Ціннісне ставлення до природи у майбутніх педагогів буде сформовано в тому випадку, якщо сучасний педагог буде усвідомлювати сутність цього феномену, як важливої морально – естетичної властивості особистості, адекватно сприймати естетичні властивості природи та оцінювати їх, проявляти бережливе та гуманне ставлення до оточуючого та виражати ставлення до нього.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у вивченні зв'язку процесу формування ціннісного ставлення до природи у майбутніх учителів початкової школи з рівнем розвитку професійної культури особистості та її індивідуальних якостей.

Список використаної літератури

1. Андрущенко, В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. П. Савельєв. – К. : “МП Леся”, 2010. – 368 с.
2. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Наталія Павлівна Волкова. — Дніпропетровськ, 2006. — 430 с.
3. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.
4. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум – СПб.: Питер, 2000. – 432 с. – (Сер. “Учебник нового века”).
5. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф. Исаев. – Москва : «Академия», 2002. – 208 с.
6. Сухомлинский, В. А. Избранные педагогические труды. Сочинения / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1.

Молчанюк А.В.

кандидат педагогических наук, доцент,
заведующий кафедрой естественных дисциплин
Украина, г. Харьков, Коммунальное учреждение
«Харьковская гуманитарно-педагогическая
академия» Харьковского областного совета

ДИДАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ПРИРОДЕ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ.

Аннотация: В статье исследуются педагогические основы процесса формирования ценностного отношения к природе у будущих педагогов. Рассматривая проблему исследования, автор отмечает, что прежде чем начать процесс формирования ценностей у будущих педагога следует помнить об основных методологических подходы, а именно целостный, личностный, деятельностный, системный, антропологический, диалогический подходы и тому подобное. Методологические подходы позволяют анализировать проблемы педагогики и определять стратегию и основные способы их разрешения; целостно и в диалектическом единстве анализировать всю совокупность наиболее значимых образовательных проблем и устанавливать их иерархию; прогнозировать наибольшую вероятность полученных объективных знаний.

По мнению автора, важное место в аспекте проблемы научного поиска имеет личностно - деятельностный подход. В статье доказано, что указанный подход определяет соответствующие требования к педагогу: не только к уровню его профессионального мастерства, но и к общей и профессиональной образованности и культуры. В целом личностно-деятельностный подход в обучении означает, что прежде всего в этом процессе ставится и решается основная задача образования - создание условий для развития гармоничной, нравственно совершенной, социально активной через активизацию внутренних резервов, профессионально компетентной и саморазвивающей личности.

Автором доказано, что такие виды деятельности, как конструктивно-проектная, организационная, коммуникативная, исследовательская деятельность способствует высокому уровню формирования ценностного отношения к природе в личности.

Итак, очевидно, что ценностное отношение к природе у будущих педагогов будет сформирована в том случае, если современный педагог будет осознавать сущность этого феномена, как важной нравственно - эстетической свойства личности, адекватно воспринимать эстетические свойства природы и оценивать их, проявлять бережное и гуманное отношение к окружающего и выражать отношение к нему.

Ключевые слова: ценность, ценностное отношение к природе, методологические подходы, личностно-деятельностный подход, деятельность.

Molchanyuk O.V.
*Ph.D., Associate Professor,
Head of the Department of Natural Sciences Ukraine,
m. Kharkiv, Communal institution Kharkiv
Humanitarian Pedagogical Academy" of Kharkiv
Regional Council*

DIDACTIC ASPECT OF THE FORMATION OF A VALUE RELATION TO NATURE IN FUTURE TEACHERS.

Abstract: The article examines the pedagogical foundations of the process of formation a value attitude to nature of future teachers. Considering the research problem, the author notes that before starting the process of formation of values of future teachers it should be remembered about the main methodological approaches, such as holistic, personal, acting, system, anthropological and dialogical approaches. Methodological approaches allow to analyze problems of pedagogy and to define the strategy and the main ways of their solving; to analyze the totality of the most important educational issues in dialectical unity and to establish their hierarchy; to predict the maximum probability of obtained objective knowledge.

In the author's opinion, an important place in the aspect of scientific research is the learner-centered approach. In the article it is proved that this approach defines the relevant requirements for the teacher: not only to the level of his professional skills, but also for his general and professional education and culture. In general, learner-centered approach of teaching means that first of all the main task of education is put and solved in this process - creating conditions for the development of a harmonious, morally perfect, socially active through the activation of internal reserves, professionally competent and self-developing personality.

The author has proved that such activities as constructive-project, organizational, communicative and research contribute to the high level of formation of value attitude to nature of the personality.

So, it is obvious that future teachers' value attitude to nature will be formed if the modern teacher understands the essence of this phenomenon as important moral – aesthetic properties of the personality, perceives the aesthetic properties of nature, appreciates them, shows the careful and humane attitude to the environment and expresses his attitude.

Key words: value, value attitude to nature, methodological approaches, learner-centered approach, activity.

*Романова Ганна Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
старший науковий співробітник лабораторії
технологій професійного навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*

*Мельник Оксана Валеріївна,
молодший науковий співробітник
лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання
Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У НІМЕЧЧИНІ

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до визначення ефективності професійної підготовки, на основі чого сформовано власне тлумачення ефективності професійної підготовки викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах Німеччини, під яким розуміється характеристику, що відбиває співвідношення мети професійної підготовки викладача економічних дисциплін, і результатів цієї підготовки, що виражаються в рівні сформованості професійних компетентностей майбутніх викладачів економічних дисциплін. Розроблено критерії та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти у Німеччині. Представлено результати дослідження щодо рівнів сформованості професійної компетентності бакалаврів та магістрів спеціальності «Економічна педагогіка» німецьких університетів.

Ключові слова: ефективність, професійна підготовка, професійна компетентність, викладачі економічних дисциплін, Німеччина, рівні сформованості професійної компетентності.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інформатизації суспільства зробили освіту одним із пріоритетних напрямків підтримки Європейським Союзом, оскільки тільки сфера освіти здатна відповідати викликам і вимогам цих процесів, розвиваючи людський потенціал. Професійна підготовка виступає одним із пріоритетів діяльності Комісії Європейського Союзу, яка працює у напрямі забезпечення інвестицій у людські ресурси та створення умов для мешканців Євросоюзу щодо розвитку їхніх талантів, креативності та здатності до підприємництва. У своєму

документі «Освіта і навчання в Європейському Союзі: проведення середньої лінії» Комісія визначила найвищий рейтинг для діяльності у галузі створення та впровадження стандартів підготовки і перепідготовки фахівців. Такі стандарти розглядаються як підґрунтя у розбудові структурних засад європейського освітнього простору [4, с.36]. Цінним у цьому контексті є дослідження професійної підготовки викладачів економічних дисциплін у Німеччині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективності професійної підготовки фахівців та її аспекти стали предметом наукового інтересу українських вчених, зокрема Безкоровайної Л.С. (критерії ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах), Дубасенюк О.А. (ефективність професійної підготовки студентів-заочної форми навчання університету у процесі вивчення педагогічних дисциплін), Криницької Л. (критерії соціально-педагогічної ефективності професійно-практичної підготовки безробітних до підприємницької діяльності у сфері послуг), Радкевич В.О. (економічна ефективність професійної підготовки кваліфікованих робітників), Сисоевої С. О (європейські вимоги до критеріїв ефективності професійної підготовки фахівців) та ін. Водночас відсутнє цілісне дослідження ефективності професійної підготовки викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти в Німеччині.

Таким чином, **метою статті** є цілісний аналіз ефективності професійної підготовки викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти в Німеччині з виробленням критеріїв і рівнів сформованості професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогічній науці можна виділити щонайменше чотири підходи до поняття «ефективність професійної підготовки». Перший підхід ототожнює ефективність професійної підготовки з економічною результативністю, основним показником якої є «якість професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, яка в ринкових

умовах виявляється у закріпленні випускників на робочих місцях відповідно до здобутих професій» [3, с. 24]. Відповідно до другого підходу ефективність професійної підготовки є оціночною категорією, яка виражається у співвідношенні між результатами будь-якої діяльності й висунутими цілями [2, с. 496–497]. Згідно з цим підходом ефективність професійної підготовки викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти Німеччини виражається в рівні сформованості професійних компетентностей для майбутньої педагогічної діяльності. Третій підхід трактує ефективність як співвідношення результатів і витрат. За визначенням В. Якуніна «співвідношення кінцевих або проміжних психологічних результатів навчання з виконаними витратами різного роду: часовими, матеріальними, фінансовими, організаційними, фізичними, психічними та іншими дає похідний від результативності показник – ефективність навчання, який свідчить не стільки про рівень досягнення цілей, скільки про трудомісткість і економічність обраних способів навчання» [5, с. 27]. Подібне розуміння поняття ефективності спостерігаємо в економічних науках. Л. Дрекслер так визначає ефективність суспільного виробництва: «зазвичай ми говоримо, що ефективність – це відношення отриманих результатів до витрат, що відбулися. Чим вагоміші результати, досягнуті за рахунок однакових витрат, або, чим менші витрати, що відбулися під час досягнення одних і тих же результатів, тобто чим більше залишок від поділення результатів на витрати, тим вищою є ефективність» [1, с. 28]. Відтак у третьому трактуванні ефективність розуміють як похідний від результативності показник, що свідчить не стільки про рівень досягнення цілей, скільки про трудомісткість та економічність обраних способів досягання їх. Четвертий підхід до ефективності професійної підготовки походить із соціологічних наук і трактує її як 1) ефективність особистісної самореалізації у професійній сфері; 2) успішність взаємодії особистості з іншими учасниками професійної діяльності; 3) відповідність якості підготовки спеціалістів соціокультурним

вимогам (потребам роботодавців, нормативним вимогам, тенденціям і динаміці соціокультурного розвитку суспільства) [1, с. 121].

З урахуванням вище зазначеного під *ефективністю професійної підготовки викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах Німеччини* будемо розуміти характеристику, що відбиває співвідношення мети професійної підготовки викладача економічних дисциплін, задекларованої в Рамковій угоді про професійну підготовку та атестацію педагогічних кадрів середніх загальноосвітніх шкіл, які викладають спеціальні предмети, або педагогічних кадрів закладів професійної освіти Німеччини, і результатів цієї підготовки, що виражаються в рівні сформованості професійних компетентностей майбутніх викладачів економічних дисциплін.

Результати досліджень свідчать, що професійна підготовка майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти в Німеччині є досить якісною. Це підтверджують статистичні дані федеральних земель, а також наукові дослідження «професійного успіху» випускників (нім. – Berufserfolg). Згідно з науково-дослідним проектом, що проводився в університеті Констанц у 2014 році, 82,6 % випускників спеціальності «Економічна педагогіка» ОКР «Магістр» продовжили педагогічну кар'єру. Певний відсоток випускників, а саме 13,6 %, пішли працювати за економічною спеціальністю у вільну економіку. Найменшу групу становлять економічно незайняті випускники – 3,8 %, з них безробітних – 0,5% [9, с. 75]. Відтак якщо розглядати ефективність професійної підготовки як економічну результативність, критерієм якої є якість підготовки і працевлаштування відповідно до здобутої професії, то ефективність такої підготовки в Німеччині висока.

Необхідною умовою визначення ефективності професійної підготовки як співвідношення мети й результату підготовки є визначення та обґрунтування критеріїв і показників сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін. Теоретичним

підґрунтям для визначення та обґрунтування їх стала модель професійної компетентності педагога, що є результатом синтезу праць українських і зарубіжних науковців щодо структури професійної компетентності педагога, а також Стандартів підготовки вчителів за блоком «Науки про освіту» у Німеччині і стандартів професійної педагогічної підготовки, розроблених Ф. Осером [6;8]. Модель містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, установки, система переконань), суб'єктний (значущі особисті якості майбутнього педагога), когнітивний (фахові знання, педагогічні знання, методичні знання), діяльнісний (уміння планувати заняття, проводити заняття, оцінювати прогрес студентів і учнів). У результаті були виокремлені аналогічні критерії сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін.

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію визначено такі: педагогічний інтерес до роботи з підлітками, сформованість стійкої внутрішньої мотивації до викладання (тобто зовнішні чинники – суспільство, сім'я, друзі – не мають вирішального впливу на вибір професії), привабливість професії, професійний інтерес до предмета викладання. Показниками суб'єктного критерію є емпатія, здатність до рефлексії, здатність до ефективної взаємодії в групі, лідерство, здатність вирішувати конфлікти. Показниками когнітивного критерію є знання про планування заняття відповідно до навчальних цілей, знання навчального матеріалу, знання активних та інноваційних форм і методів навчання, знання про оцінювання та контроль навчальних досягнень учнів, знання про можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Показниками діяльнісного критерію визначено такі: уміння ставити навчальні цілі, уміння проєктувати навчальний зміст, уміння використовувати новітні інноваційні й активні форми і методи навчання, уміння використовувати в навчальному процесі інформаційно-комунікаційні технології, уміння оцінювати навчальні досягнення учнів, рефлексивні

вміння оцінювати власну професійну діяльність відповідно до критеріїв «якісного уроку».

На основі визначених критеріїв і показників було виокремлено три рівні сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти: низький, середній, високий.

Для низького рівня характерні низький рівень зацікавленості в роботі з дітьми й підлітками; відсутність внутрішніх альтруїстичних мотивів щодо педагогічної діяльності; значний вплив зовнішнього середовища на вибір професії педагога; незацікавленість у предметі викладання; низький рівень емпатії, навичок командної роботи, лідерських якостей; необізнаність і недостатність умінь вирішувати конфліктні ситуації; недостатність педагогічних, методичних і фахових знань; відсутність або низький рівень умінь формулювати навчальні цілі, планувати і проводити заняття відповідно до навчальних цілей; відсутність або низький рівень використання інноваційних та активних форм і методів навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій; недостатність умінь оцінювати навчальний прогрес учнів і студентів; низький рівень умінь оцінювати власну педагогічну діяльність за заданими критеріями «якісного заняття».

Ознаки середнього рівня такі: частково виражена зацікавленість у роботі з молоддю; нечітке бажання здійснити внесок у розвиток суспільства й розвиток особистості майбутніх учнів і студентів; незначний вплив сім'ї, друзів і суспільства на вибір професії; наявність професійного інтересу до предметів викладання; частково виражена здатність розуміти внутрішній психологічний стан інших людей, критично оцінювати власні слова і дії; наявність навичок роботи в команді; частково виражена здатність очолити групу; частково виражена дипломатичність у вирішенні конфліктів; середній рівень знань про планування, проведення й оцінювання заняття; часткові знання про активні й інноваційні форми і методи навчання, потенціал використання медіазасобів під час навчального процесу; наявність умінь

формулювати навчальні цілі, проектувати навчальний зміст і проводити заняття відповідно до цих цілей; певний рівень володіння педагогічними студентоцентрикованими технологіями; середній рівень умінь оцінювати навчальний прогрес учнів і якість власних занять.

Високий рівень передбачає наявність яскраво вираженого бажання працювати з дітьми та молоддю, внутрішніх альтруїстичних мотивів; стійку внутрішню мотивацію у виборі педагогічної професії; високий рівень зацікавленості в предметах викладання; високий рівень лідерських якостей, дипломатичності в конфліктних ситуаціях, рефлексії, здатності до командної роботи; глибокі знання з предметів викладання, високий рівень знань про навчальні цілі, активні й інноваційні методи і форми навчання, різні види контролю й оцінювання, переваги та недоліки використання ІКТ; уміння правильно ставити навчальні цілі, якісно планувати й проводити заняття, використовуючи активні форми і методи навчання; уміння використовувати ІКТ для покращення якості заняття та досягнення навчальних цілей; уміння адекватно та справедливо оцінювати навчальні досягнення учнів і студентів.

Використання рівнів оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти, критеріїв і показників її допомогло всебічно дослідити індивідуальний рівень сформованості компонентів цієї компетентності в кожного студента та визначити ефективність професійної підготовки викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах Німеччини.

Основними джерелами інформації про сформованість професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти Німеччини в нашому дослідженні стало анкетування студентів ОКР «Бакалавр» і ОКР «Магістр» і проведення напівстандартизованих інтерв'ю з магістрами спеціальності «Економічна педагогіка» університету Мангейм та університету Констанц.

В анкетуванні, що проводилося у квітні 2017 року, взяло участь 146 студентів різних семестрів навчання спеціальності «Економічна

педагогіка» університетів Мангейм і Констанц, з них 66 % – бакалаври і 34 % – магістри. Щодо гендерного розподілу, то 40 % опитуваних – чоловіки, 60 % – жінки. Переклад анкети подано в додатках. Результати анкетування представлено в таблиці 3.1. На питання третього блоку, що стосуються вмінь (діяльнісний компонент), відповідали лише магістри й бакалаври останнього семестру навчання, які пройшли один із модулів педагогічної практики, загальна кількість яких – 76, тому відсотки за третім критерієм підбивали не від загальної кількості студентів – 146, а від загальної кількості тих студентів, які пройшли один з модулів педагогічної практики. Результати анкетування представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень сформованості професійної компетентності у студентів спеціальності «Економічна педагогіка» університету Мангейма й університету Констанца

Критерій	Показник	Рівні сформованості					
		високий		середній		низький	
		п	%	п	%	п	%
<i>Мотиваційно-ціннісний</i>	Педагогічний інтерес	86	59	36	25	24	16
	Стійка внутрішня мотивація	74	51	40	27	32	22
	Привабливість професії	75	51	35	24	36	24
	Професійний інтерес	94	64	37	25	15	11
Середнє значення			57		25		18
<i>Суб'єктний</i>	Емпатія	116	79	23	16	7	5
	Рефлексія	88	60	44	30	14	9
	Взаємодія в групі	85	58	39	26	22	15
	Лідерство	102	70	36	25	8	5
	Вирішення конфліктних ситуацій	79	54	55	38	2	8
Середнє значення			65		27		8
<i>Когнітивний</i>	Знання про планування заняття і постановку навчальних цілей	59	40	62	43	24	16
	Знання про проектування навчального матеріалу	67	46	55	38	24	17
	Знання про інноваційні й активні форми і методи навчання	68	47	49	33	28	20
	Знання про оцінювання і контроль	56	38	54	37	36	25
	Знання про ІКТ	102	70	34	24	10	
	Фахові знання з предмета	71	49	49	34	26	18
Середнє значення			48		35		17
<i>Діяльнісний</i>	Уміння формулювати навчальні цілі	56	73	18	23	3	4

	Уміння проектувати навчальний зміст для проведення заняття	49	63	24	33	3	4
	Уміння використовувати інноваційні й активні методи і форми	55	73	16	22	5	5
	Уміння використовувати ІКТЗ	57	75	15	19	4	6
	Уміння оцінювати й контролювати навчальні досягнення	32	43	34	44	10	13
	Уміння критично оцінювати власну діяльність	47	62	23	31	6	7
Середнє значення			64		27		10
Загальне середнє значення за всіма критеріями			59		29		12

Як видно з таблиці 1, за всіма критеріями діагностики сформованості професійної компетентності пересічно 59 % опитаних оцінюють свій рівень як високий, майже третина (29 %) – як середній і 12 % оцінює свій рівень сформованості професійної компетентності як низький. Найкраще, на думку студентів, у них сформований суб'єктний (69 % респондентів) і діяльнісний (64 % опитуваних) компоненти професійної компетентності. Значна частина (57 %) високо оцінили сформованість мотиваційно-ціннісного компонента. Привертає увагу відносно невеликий порівняно з іншими показниками відсоток опитуваних, які високо оцінюють свої знання. Можливими причинами такої ситуації може бути переважання студентів ОКР «Бакалавр», які лише розпочали навчання. Графічно рівень сформованості компонентів професійної компетентності представлений на рисунку 1.

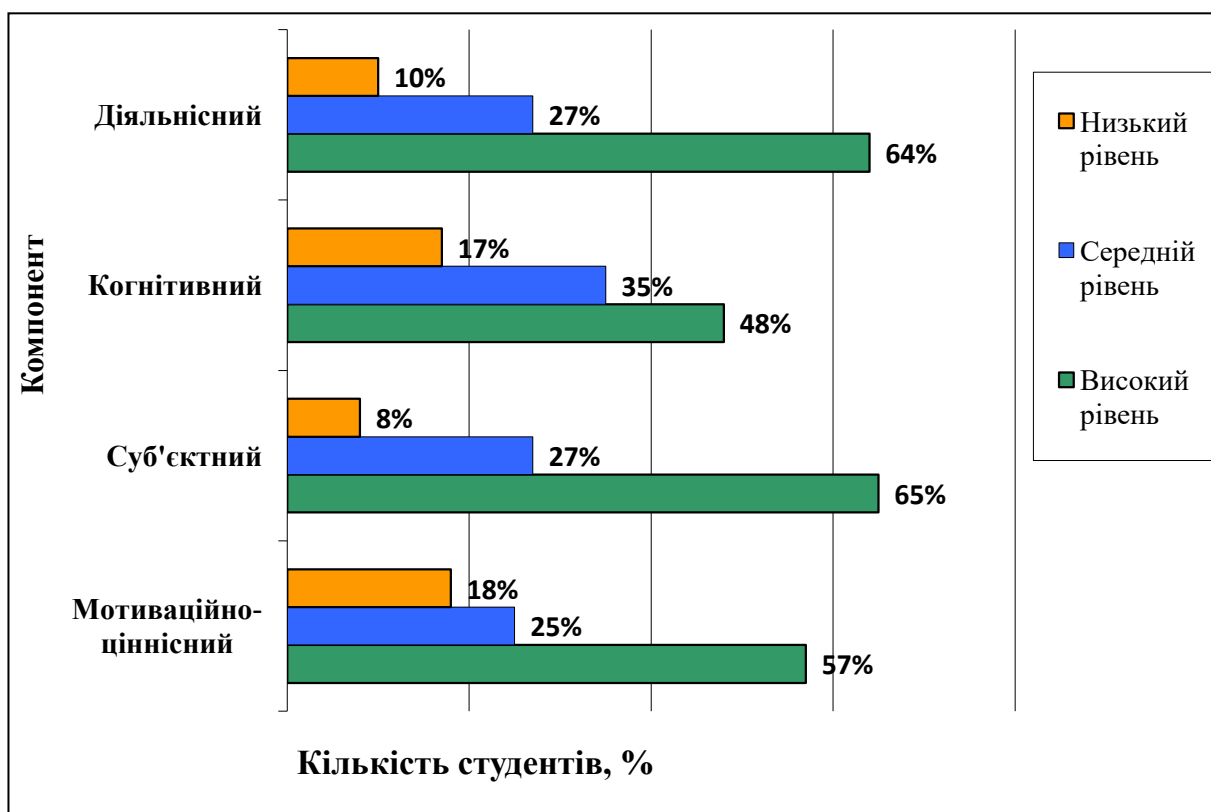

Рис. 1. Сформованість професійної компетентності студентів спеціальності «Економічна педагогіка» університетів Мангейма та Констанца

За мотиваційно-ціннісним критерієм переважає педагогічний інтерес (59 %) і професійний інтерес (64 %), тобто студенти демонструють високий рівень внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності, прагнуть працювати з молоддю та зацікавлені в предметах, що викладатимуть у майбутньому. За особистісним критерієм значний відсоток студентів продемонстрували високий рівень емпатії (79 %) і лідерських якостей (70 %). За показниками вмінь вирішувати конфліктні ситуації високий рівень мають 54 %, середній – 38 %, що є значною часткою. Привертає увагу той факт, що 15 % опитаних низько оцінюють свою здатність працювати в команді, що, можливо, зумовлено ментальністю або індивідуалістичною культурою. Результати за когнітивним критерієм переконують, що студенти критично оцінюють свої знання: пересічно лише 48 % оцінили свій рівень як високий, 35 % – як середній, 17 % – як низький. Нижчими виявилися такі показники, як: знання форм і методів навчання (високий – 47 %, середній – 33 %, низький – 20 %) і

знання про оцінювання та контроль (високий – 38 %, середній – 37 %, низький – 25 %). За діяльнісним критерієм загалом майже за всіма показниками більшість студентів продемонстрували високий рівень, однак за показниками вмінь оцінювання та контролю лише 43 % мають високий рівень, 44 % – середній, 13 % – низький, тобто спостерігається тенденція, подібна до результатів сформованості когнітивного компонента.

Висновки. Відтак згідно з результатами проведеного анкетування більшість респондентів мають високий рівень сформованості компонентів професійної компетентності. Водночас доцільно зазначити, що прояв показників за різними критеріями неоднаковий. Так, очевидним є високий рівень сформованості професійної компетентності за особистісним і діяльнісним критеріями. Що стосується когнітивного критерію, то можна спостерігати тенденцію до нижчої, порівняно з іншими оцінками власних знань, що загалом впливає на загальний рівень сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Дрекслер Л. Измерение и планирование эффективности общественного производства. М.: Экономика, 1984. 176 с.
2. Психолого-педагогический словарь: для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений; под ред. П.И.Пидкасистого. Ростов-на-Дону: «Феникс», 1998. 544 с.
3. Радкевич В. О. Економічна ефективність професійної підготовки кваліфікованих робітників: проблеми, пошуки, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. праць: Вип. 4. Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України; [ред. кол. : В.О. Радкевич (голова) та ін.]. Київ: Вид-во ІІТО НАПН України, 2012. С. 19–27.
4. Сисоєва С.О. Європейські вимоги до критеріїв ефективності професійної підготовки фахівців. Акмеологія — наука XXI століття. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 30.05.2014, м. Київ. С.36-47.
5. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. Пособие. 2. изд. – СПб.: Михайлов, 2000. 348 с.
6. Oser F. Standards in der Lehrerbildung. *Beitrage zur Lehrerbildung*. 1997. №15. S. 26–37.
7. Shulman L. Knowledge and Teaching: Foundation of the New Reform. *Harvard Educational Review*. 1987. № 57. S. 1–22.

8. Standards für die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften. (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004) [Elektronный ресурс]. 2004. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_12_16-Standards-Lehrerbildung.pdf

9. Stolle M. Masterarbeit zum Thema \"Berufserfolg von Wirtschaftspädagogen in den ersten Jahren nach dem universitären Studienabschluss\". Konstanz, 2014. 106 S.

Романова Анна Николаевна,
доктор педагогических наук, профессор,
заместитель директора по научной работе,
старший научный сотрудник лаборатории
технологий профессионального обучения
Института профессионально-технического
образования НАПН Украины

Мельник Оксана Валерьевна,
младший научный сотрудник
лаборатории зарубежных систем
профессионального образования и обучения
Института профессионально-технического
образования НАПН Украины

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ГЕРМАНИИ

Аннотация. В статье рассмотрены различные подходы к определению эффективности профессиональной подготовки, на основе чего сформировано собственное толкование эффективности профессиональной подготовки преподавателей экономических дисциплин в высших учебных заведениях Германии, под которым подразумевается характеристика, отражающая соотношение цели профессиональной подготовки преподавателей экономических дисциплин и результатов этой подготовки, которые выражаются в уровне сформированности профессиональных компетентностей будущих преподавателей экономических дисциплин. Разработаны критерии и уровни сформированности профессиональной компетентности будущих преподавателей экономических дисциплин для учреждений профессионального образования в Германии. Представлены результаты исследования уровней сформированности профессиональной компетентности бакалавров и магистров специальности «Экономическая педагогика» немецких университетов.

Ключевые слова: эффективность, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, преподаватели экономических дисциплин, Германия, уровни сформированности профессиональной компетентности.

Romanova Anna Nikolaevna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Deputy Director for Research,
senior research fellow at the laboratory
of vocational training technologies,
Institute of Vocational Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Melnyk Oksana,

EFFECTIVENESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF VOCATIONAL TEACHERS OF ECONOMIC DISCIPLINES IN GERMANY

Annotation. *Different approaches to determining the effectiveness of professional training are considered in the article, on the basis of which the own interpretation of the effectiveness of professional training of teachers of economic disciplines in German higher educational institutions is formed, which implies a characteristics reflecting the correlation of the goal of professional training of teachers of economic disciplines and the results of this training, which are expressed in the level of formation of professional competencies of future vocational teachers of economic disciplines. The criteria and levels of the formation of professional competence of future vocational teachers of economic disciplines in Germany are developed. The results of the study of the levels of the formation of professional competence of bachelors and masters of the speciality "Economic and Business Education" of German universities are presented.*

Keywords: *effectiveness, professional training, professional competence, teachers of economic disciplines, Germany, levels of the formation of professional competence.*

Резюме. У статті аналізується ефективність професійної підготовки майбутніх викладачів економічних дисциплін у вищих навчальних закладах Німеччини. В результаті аналізу різних підходів до поняття ефективності професійної підготовки, критеріями ефективності такої підготовки було визначено за економічним підходом якість підготовки і працевлаштування відповідно до здобутої професії, та за педагогічним підходом – рівень сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін. Метою статті став цілісний аналіз ефективності професійної підготовки викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти в Німеччині з виробленням критеріїв і рівнів сформованості професійної компетентності.

З'ясовано, що ефективність професійної підготовки в Німеччині майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти є високою, якщо розглядати ефективність як економічну результативність, критерієм якої є якість підготовки і працевлаштування відповідно до здобутої професії.

Виявлено, що необхідною умовою визначення ефективності професійної підготовки як співвідношення мети й результату підготовки є визначення та обґрунтування критеріїв і показників сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін.

Виокремлено критерії сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін на основі синтезу праць українських і зарубіжних науковців щодо структури професійної компетентності педагога, а також Стандартів підготовки вчителів за блоком «Науки про освіту» у Німеччині і стандартів професійної педагогічної підготовки, розроблених Ф. Осером. До них відносяться мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, установки, система переконань), суб'єктивний (значущі особисті якості майбутнього педагога), когнітивний (фахові знання, педагогічні знання, методичні знання), діяльнісний (уміння планувати заняття, проводити заняття, оцінювати прогрес студентів і учнів).

Встановлено виокремлено три рівні сформованості професійної компетентності майбутніх викладачів економічних дисциплін для закладів професійної освіти: низький, середній, високий.

Представлено результати анкетування бакалаврів та магістрів спеціальності «Економічна педагогіка» німецьких університетів щодо рівня сформованості професійної компетентності за визначеним критеріями.

З'ясовано, що студенти в переважній більшості визначають свій рівень сформованості за трьома критеріями, а саме за діяльнісним, суб'єктивним та мотиваційно-ціннісним, як високий; за діяльнісним критерієм визначають як середній.

А. А. КАЛЕНСЬКИЙ

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України

КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

***Анотація.** Реформа освіти зорієнтована на децентралізацію, а освітні стандарти є основою безперешкодного та ефективного переходу до децентралізованої моделі системи освіти. Метою даної статті є визначення критеріїв готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів. Готовність педагогічних працівників до реалізації освітніх цілей, регламентованих освітніми стандартами – це їх здатність розробляти педагогічні технології досягнення унормованих завдань, діагностики результатів навчання в когнітивній, ціннісно-мотиваційній та психомоторних сферах особистості студента. Об'єктивною матеріалізованою ознакою, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення такої готовності на модульно-компетентнісній основі є: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний критерії.*

***Резюме.** У статті уточнено зміст поняття готовності педагогічного працівника навчального закладу до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей, визначені критерії цієї готовності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний.*

***Ключові слова:** молодший спеціаліст, фахова передвища освіта, готовність педагогічних працівників, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний критерії.*

Актуальність (Introduction). Реформа освіти зорієнтована на децентралізацію управління та наповнення її змісту відповідно до вимог ринку праці. Про необхідність удосконалення професійної підготовки фахівців у всіх сферах забезпечення життєдіяльності країни наголошується у Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 рр. Зокрема, в реалізації Стратегії важливим названо розроблення концепції національної стандартної класифікації освіти на основі компетентнісного підходу, професійних стандартів для пріоритетних галузей економіки, зокрема, аграрної, будівельної та машинобудівної галузей. Професійні та освітні стандарти є

основою безперешкодного та ефективного переходу до децентралізованої моделі системи освіти, орієнтованої на потреби соціальних партнерів та студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Методологічним і концептуальним засадам стандартизації підготовки фахівців на компетентнісній основі значну увагу приділяли вітчизняні вчені: В. Кремень, В. Луговий, П. Лузан, Л. Лук'янова, С. Мельник, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, Ю. Рашкевич, С. Сисоєва, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, Д. Чернілевський та ін. Проте готовність педагогів до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів в світлі розроблення Закону України «Про фахову передвищу освіту» потребують більш детального дослідження.

Мета (Purpose). Метою даної статті є визначення критеріїв готовності педагогічних працівників навчального закладу до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів.

Методи (Methods). Теоретичний аналіз та синтез – для визначення стану розкриття проблеми готовності педагогів до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у філософській і психолого-педагогічній літературі, узагальнення вимог нормативно-правових документів у сфері освіти, вивчення та систематизація словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів, досвіду роботи педагогічних працівників; проектування – для виокремлення змісту готовності педагогів до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів; порівняння, класифікація та узагальнення – для визначення спільних характеристик об'єктів стандартизації, формулювання висновків і рекомендацій.

Результати (Results). Одним із принципів державної політики в сфері вищої освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» є принцип відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою [7]. Тому нагальним стає питання

розроблення та застосування методичної системи стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів на модульно-компетентнісній основі (методику розроблення та модернізація освітніх стандартів; методику формування змісту освіти майбутніх фахівців відповідно зазначеним у стандарті компетентностям; методику вибору педагогічних технологій, які гарантовано забезпечують формування тих чи інших компетентностей; методику вимірювання проміжних, кінцевих та інтегративних результатів) та, відповідно, запровадження науково-методичного забезпечення стандартизації професійної підготовки цих фахівців.

Як зазначається в Законі України «Про освіту», якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, а сам стандарт освіти розробляється відповідно до Національної рамки кваліфікацій (НРК) і визначає: вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та інші складники, передбачені спеціальними законами [8].

Основою розроблення сучасних освітніх стандартів є професійні стандарти, концепція яких ґрунтується на функціонально-компетентнісному підході. У наявних методиках щодо їх розроблення передбачено формулювання компетентностей на основі дослідження основних трудових функцій в межах сфер професійної діяльності. Разом з тим, поки-що повністю замінити кваліфікаційні характеристики, професіограми як основні нормативні документи щодо кваліфікацій вони не можуть, оскільки їх розроблення займе певний термін часу.

Існуючі розроблені освітні стандарти орієнтують педагогічну громадськість навчальних закладів на цілеспрямоване формування певних груп компетентностей випускника – інтегральних, загальних, спеціальних (фахових, предметних) [13].

Відомо, що стандартизація спрямована на досягнення належного рівня якості й ефективності у будь-якій сфері людської діяльності. Стандартизація як процес руху від заданої мети до очікуваного результату у сфері освіти має поширюватися не лише на результати професійної підготовки фахівців, а й на інші компоненти, що сприяють досягненню цього результату в реальній практиці. Зокрема, для цілеспрямованого формування професійних і особистісних якостей випускника технікуму чи коледжу, що діагностуються як кінцевий результат роботи закладу, маємо теоретично обґрунтувати педагогічні технології, які гарантовано забезпечать формування тих чи інших компетентностей.

Не менш важливою нормою організації освітнього процесу є вимірювання проміжних, кінцевих та інтегративних результатів, що визначають нормативний зміст професійної підготовки фахівців на модульно-компетентнісній основі. Освітні стандарти передбачають проміжну (поетапну) кваліфікаційну атестацію після засвоєння кожного модуля, критерії якої визначаються навчальним закладом разом з роботодавцями. Успішне засвоєння кожного навчального модуля передбачає видання свідоцтва із зазначенням кваліфікаційного розряду.

Базисними теоретичними концептами розв'язання зазначеної проблеми мають бути визначені у процесі експериментальних досліджень особливості сучасного освітнього процесу професійної підготовки молодших спеціалістів, готовність педагогічних працівників до реалізації освітніх цілей, регламентованих освітніми стандартами, їх здатності розробляти педагогічні технології досягнення унормованих завдань, діагностики результатів навчання в когнітивній, ціннісно-мотиваційній та психомоторних сферах особистості студента.

Для дослідження стану готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей на компетентнісній основі (в аспекті розроблення та модернізації освітніх

стандартів; формування змісту освіти майбутніх фахівців відповідно зазначеним у стандарті компетентностям; обґрунтування педагогічних технологій, які гарантовано забезпечують формування тих чи інших компетентностей; вимірювання проміжних, кінцевих та інтегративних результатів, що визначають нормативний зміст професійної підготовки фахівців на модульно-компетентній основі) необхідно уточнити зміст поняття готовність педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів.

Поняття «готовність» – психологічна категорія, що відображає певний стан особистості, в науковий обіг ввів Б. Ананьєв в 50-х роках ХХ ст. [1, с. 245]. У соціологічній енциклопедії – це складна динамічна система, що включає інтелектуальні, емоційні, мотиваційні вольові аспекти психіки [15, с. 55].

У сучасних педагогічних дослідженнях «готовність» – це стійкий цілісний інтегративний стан особистості викладача, що забезпечує його залучення у підготовку і реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності [3, с. 137]; цілісне внутрішньо-особистісне утворення, яке є похідним від інтегративної єдності його теоретичних, практичних і військово-спеціальних здатностей та вмінь, а також психологічної й фізичної здатності до виконання завдань педагогічної діяльності в умовах ВВНЗ [5, с. 88]

У працях дослідників педагогічної готовності зустрічаються свої варіанти її компонентів. Наприклад В. Свистун і Т. Мельничук вважають, що готовність, як складна динамічна структура, охоплює такі компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний [14, с. 58], О. Коберник же виділяє такі основні компоненти готовності студентів до впровадження інноваційних технологій: мотиваційний; когнітивний; операційний [10, с. 107].

В своєму словнику С. Гончаренко зазначає, що як професійно важлива якість особистості, професійна готовність є складним психологічним

утворенням і включає в себе мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінковий компоненти [6].

Отже, готовність педагогічного працівника навчального закладу до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів – складна динамічна структура, яка охоплює:

- мотиваційний компонент (усвідомлення значущості поставлених завдань, позитивний настрій на діяльність, гнучкість мислення, креативність, творчість щодо стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів);

- когнітивний компонент (володіння системою теоретичних і практичних знань про суть, зміст щодо стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів);

- діяльнісний компонент (наявність у педагога навчального закладу сформованих умінь і навичок професійно-педагогічної діяльності щодо стандартизації, активне залучення до цієї діяльності учнів (студентів) і колег).

- особистісний компонент (формулювання й усвідомлення цілей, мотивів щодо стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів, їх задоволення; встановлення й усвідомлення вихідного рівня (стану) розвитку стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів; розробка і реалізація програми дій, що передбачає основні перехідні стани стандартизації; отримання і осмислення за певними параметрами інформації про стандартизацію професійної підготовки молодших спеціалістів; переробка інформації, отриманої каналами зворотного зв'язку, самооцінка, вироблення і внесення в стандартизацію професійної підготовки молодших спеціалістів коригувальних дій).

Критерій (з грец. *kriterion* – засіб для судження) у сучасних наукових дослідженнях розуміється як "зразок", властивість, на підставі якого здійснюється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь [4, с. 123]. В

короткому словнику іноземних мов це – характерна ознака, мірило, на базі якого робиться оцінка якого-небудь явища, дії, ідеї [11, с. 264].

Багато науковців визначають критерій як об'єктивну матеріалізовану ознаку, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення певної мети, кількісна міра деякого явища, вони висувають такі вимоги до виділення і обґрунтування критеріїв [2; 12]:

1. Критерій має бути адекватний тому явищу, вимірником якого він є. Отже, в критерії повинні чітко відображатися природа вимірюваного явища і динаміка змін, що виражається критерієм властивості;

2. Критерій має виражатися дефініцією. Тобто одні й ті самі фактичні значення різних явищ при застосуванні до них цього критерію мають давати однакові якісні значення;

3. Критерій повинен бути простим, тобто допускати найпростіші способи вимірювання з використанням недорогих і нескладних методик, опитувальників, тестів тощо.

Виходячи з визначення готовності педагогічного працівника навчального закладу до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів, результатів аналізу сучасних наукових педагогічних досліджень та довідкової літератури [2; 4; 6; 9; 10; 11; 12; 14], підсумками бесід, інтерв'ю та опитувань експертів, критеріями такої готовності у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей на модульно-компетентнісній основі є:

мотиваційно-цільовий – умотивованість педагогів до розроблення, впровадження та дотримання стандартів на компетентнісній основі й здатність, бажання, розуміння педагогами реалізовувати законодавчі чи методичні інновації у професійній підготовці молодших спеціалістів у коледжах і технікумах;

когнітивний – усвідомлення педагогами важливості формування змісту освіти майбутніх фахівців відповідно зазначеним у стандарті компетентностям; знання педагогічних технологій, які гарантовано

забезпечують формування тих чи інших компетентностей; на модульно-компетентнісній основі стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах;

професійно-діяльнісний – розроблення, модернізація, впровадження та дотримання педагогами освітніх стандартів; застосування ними педагогічних технологій, які гарантовано забезпечують формування тих чи інших компетентностей; вимірювання проміжних, кінцевих та інтегративних результатів, що визначають нормативний зміст професійної підготовки фахівців;

рефлексивно-результативний – особиста та професійна рефлексія на результат впровадження методичних основ стандартизації та вироблення і внесення в стандартизацію професійної підготовки молодших спеціалістів коригувальних дій.

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, стандартизація професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей на модульно-компетентнісній основі – це процес руху від заданої мети до очікуваного результату і має поширюватися не лише на результати професійної підготовки фахівців, а й на готовність педагогічних працівників до реалізації освітніх цілей, регламентованих освітніми стандартами, їх здатності розробляти педагогічні технології досягнення унормованих завдань, діагностики результатів навчання в когнітивній, ціннісно-мотиваційній та психомоторних сферах особистості студента. Об’єктивною матеріалізованою ознакою, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення такої готовності у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей на модульно-компетентнісній основі є: мотиваційно-цільовий, когнітивний, професійно-діяльнісний та рефлексивно-результативний критерії.

Напрямами подальших розвідок є проведення констатувального дослідження для визначення рівнів готовності педагогічного працівника навчального закладу до стандартизації професійної підготовки молодших

спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної та машинобудівної галузей.

Література

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев – Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. – 340 с.
2. Ашерев А. Т. Практика рішення наукових і методичних проблем впровадження модульно-рейтингової організації навчального процесу : монографія / А. Т. Ашерев, Г. І. Сажко. – Х. : УПА, 2010. – 92 с.
3. Белич В. В. Комплексный анализ учебно-познавательной деятельности / В. В. Белич. – Челябинск : ЧелГУ, 1986. – 106 с.
4. Большой энциклопедический словарь : в 2 т. / под ред. А. М. Прохорова. – М. : Совет. энцикл., 1991. – Т. 1. – 863 с.
5. Ваврик Р. В. Умови формування професійної готовності військових викладачів до педагогічної діяльності / Р. В. Ваврик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 4. – С. 85–94.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
7. Закон України «Про вищу освіту». Електронний ресурс : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page1>
8. Закон України «Про освіту». Електронний ресурс : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Каленський А. А. Критерії, показники та рівні розвитку професійно-педагогічної етики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін / А. А. Каленський // Проблемы современного педагогического образования. Сер: Педагогика и психология. – Сб. ст. – Ялта : РИО КГУ, 2014. – Вып. 45, ч. 5. – С. 125–131.
10. Коберник О. Формування у студентів готовності до впровадження інноваційних педагогічних технологій / О. Коберник // Зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / Редкол.: Побірченко Н. С. (голов. ред.) [та ін.]. – Умань, 2002. – Вип. 2. – С. 104–109.
11. Локшина С. М. Краткий словарь иностранных слов / С. М. Локшина. – 10-е изд., стер. – М. : Рус. язык, 1988. – 633 с.
12. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – 4-е вид. допов. – К. : НАКККиМ, 2012. – 368 с.
13. Радкевич В.О. Компетентнісний підхід до розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти / Валентина Радкевич // Проф.-техн. освіта. – 2012. – № 3 (56). – С. 8–10.
14. Свистун В. Готовність до професійної діяльності педагога аграрного ВНЗ / Валентина Свистун, Тетяна Мельничук // Вісник Львів. ун-ту. Сер. Педагогіка. – Львів, 2009. – Вип. 25, ч. 3. – С. 53–60.
15. Социология : энциклопедия / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Минск : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.

А. А. Каленский

*доктор педагогических наук, доцент,
заведующий лабораторией научно-
методического сопровождения
подготовки специалистов в колледжах и
техникумах Института
профессионально-технического
образования НАПН Украины*

КРИТЕРИИ ГОТОВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ К СТАНДАРТИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

***Аннотация.** Реформа образования ориентирована на децентрализацию, а образовательные стандарты являются основой беспрепятственного и эффективного перехода к децентрализованной модели системы образования. Целью данной статьи является определение критериев готовности педагогических работников к стандартизации профессиональной подготовки младших специалистов. Готовность педагогов к реализации образовательных целей, регламентированных образовательными стандартами - это их способность разрабатывать педагогические технологии достижения нормированных заданий, диагностики результатов обучения в когнитивной, ценностно-мотивационной и психомоторных сферах личности студента. Объективным материализованным признаком, с помощью которого оценивается степень достижения такой готовности на модульно-компетентностном основании являются: мотивационный, когнитивный, деятельностный и личностный критерии.*

***Резюме.** В статье уточнено содержание понятия готовности педагога учебного заведения к стандартизации профессиональной подготовки младших специалистов в колледжах и техникумах аграрной, строительной и машиностроительной отраслей, определены критерии этой готовности: мотивационный, когнитивный, деятельностный и личностный.*

***Ключевые слова:** младший специалист, профессиональное предвысшее образование, готовность педагогов, мотивационный, когнитивный, деятельностный и личностный критерии.*

A.A. Kalenskyi

*Doctor of Pedagogic Sciences, associate
Professor, Head of the Laboratory scientific and
methodological support training experts in in
colleges and technical schools of the Institute of
Vocational Education and Training of the
National Academy of the Pedagogical Sciences of
Ukraine*

VOCATIONAL EDUCATION: CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF STANDARDIZATION JUNIOR SPECIALISTS TRAINING

Abstract. Education reform focuses on decentralization, and educational standards are the basis of an unhindered and effective transition to a decentralized model of education. The purpose of this article is to determine the criteria for the teacher's readiness to standardize the training of junior specialists. The readiness of teaching staff to implement educational goals regulated by educational standards is their ability to develop pedagogical technologies for achieving normalized tasks, to diagnose learning outcomes in the cognitive, value-motivational and psychomotor spheres of the student's personality. An objective materialized feature, which evaluates the degree of achievement of such readiness on a modular-competent basis are: motivational, cognitive, activity and personal criteria.

Resume. The article clarifies the content of the notion of readiness of a pedagogical worker of an educational institution to standardize the training of junior specialists in colleges and technical colleges of agrarian, construction and machine building industries; criteria of this readiness are defined: motivational, cognitive, activity and personal.

Key words: junior specialist, vocational education, readiness of pedagogical workers, motivational, cognitive, activity and personal criteria.

Type your text

*Валерій Байдулін,
молодший науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту професійно-
технічної освіти НАПН України*

КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПЛАНУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ЗАТРЕБУВАНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

***Анотація.** У статті обґрунтовується необхідність оперативного реагування системи професійного навчання та освіти на структурні зміни в економіці і суспільстві, виявлено складові стратегії у сфері професійної підготовки майбутніх спеціалістів, узагальнений досвід розвинених країн у сфері забезпечення питань дослідження і прогнозування ринку праці та освіти. Показано, що соціально-економічні зміни, входження у міжнародний освітній простір, структурні зміни економіки, обумовлені розвитком науки, техніки і технологій, актуалізували перед кожною людиною, що готується вступити в трудове життя, проблему вибору професії, а в подальшому, можливо, і її зміни. Саме на вирішення цієї проблеми і повинна бути орієнтована система кар'єрного консультування в умовах ринкової економіки. З'ясовано, що сучасна учнівська молодь орієнтується на образ успішної людини, прагне підвищити свій соціальний статус і хоче мати затребувані ринком професійні компетенції. Відтак, набувають актуальності проблеми підвищення якості діагностики кар'єрних орієнтацій, формування готовності випускників системи професійної освіти до успішної професійної діяльності, забезпечення фахового консультування з вибору та реалізації учнівською молоддю професійної кар'єри.*

***Ключові слова:** соціально - економічні проблеми, система професійної освіти і навчання, кар'єрне консультування, стратегія і прогнози економічного розвитку, комплексний підхід, ринок праці, кадрові проблеми.*

Сучасний стан проблеми. Вдала стратегія економічного розвитку України як незалежної держави має здійснюватися за умови досягнення ефективного рівня зайнятості населення шляхом посилення активної політики держави на ринку праці через підвищення мобільності кваліфікованих робітників шляхом належної професійно-освітньої підготовки відповідно до поточних та перспективних вимог економіки та створення реального ринку праці. В сучасних умовах без проведення ефективною політики у цій галузі, без реформування професійної та допрофесійної підготовки майбутніх професіоналів оздоровлення ситуації на ринку праці є неможливим. Докорінне реформування ринку праці має бути

підпорядковано фактору збільшення ролі людського капіталу в економічній розбудові держави.

Метою статті є обґрунтування необхідності оперативного реагування системи освіти та професійного навчання на структурні зміни в економіці і суспільстві; виявлення важливих складових стратегії у сфері професійної підготовки майбутніх спеціалістів, тісного зв'язку між сферами освіти і праці, спираючись на досвід розвинутих країн.

Виклад основного матеріалу. Структурна та технологічна перебудова галузей економіки, як правило, з одного боку, веде до ліквідації робочих місць, а з іншого – до появи нових вакансій. Проблеми виникають тоді, коли ці зміни не супроводжуються відповідними змінами якості робочої сили. Тому на сучасному етапі розвитку економіки України основна увага має приділятися активній політиці у цій сфері: підвищенню рівня кваліфікації та конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів, активізації зусиль на консультуванні з професійної кар'єри, що спрямоване на подолання внутрішніх конфліктів професійного самовизначення, формулюванні професійних цілей, визначенні галузей можливих професій, що узгоджуються із цими цілями та реалізації свідомого вибору в умовах сучасної економічної ситуації.

Саме на вирішення цієї проблеми і повинна бути орієнтована система кар'єрного консультування в умовах ринкової економіки. За такого підходу процес підготовки конкурентоздатної молоді до вибору професії і його супровід впродовж усього її економічно активного життя повинен стати провідним напрямком розвитку сучасної освіти. Одним із засобів розв'язання цієї соціально - економічної проблеми є проектування єдиного освітнього середовища з формування значущих компетентностей учнів старшої школи засобами кар'єрного консультування з використанням сучасних інформаційних технологій.

Високі вимоги сучасного виробництва до рівня професійної підготовленості кадрів у ще більшому, ніж раніше, ступені актуалізують

проблеми кар'єрного консультування молоді, оскільки професійні наміри значної частини учнів найчастіше не відповідають потребам економіки. Сутність кар'єрного консультування виявляється в необхідності подолання протиріччя між об'єктивно існуючими потребами суспільства в збалансованій структурі кадрів і неадекватно сформованими суб'єктивними професійними прагненнями молоді. Тобто, за своїм призначенням система кар'єрного консультування повинна істотно впливати на раціональний розподіл трудових ресурсів, вибір життєвого шляху молоддю, адаптацію її до професії.

Забезпеченню гідного існування громадян має сприяти активізація діяльності регіональних координаційних центрів з кар'єрного консультування, де повинна відбуватись оцінка та прогнозування розвитку галузей та підгалузей економіки з метою коригування системи підготовки та перепідготовки кадрів, що значно скоротить кількість безробітних, дозволить цілеспрямовано готувати кадри і забезпечувати їх роботою. Досвід діяльності таких центрів є у більшості розвинених країн європейської спільноти, в яких заклади підготовки кваліфікованих працівників узгоджують обсяги та кількість майбутніх професіоналів із прогнозованими розрахунками потреб у кадрах з урахуванням перспектив розвитку того чи іншого регіону або галузі.

Темпи технологічного розвитку вимагають сьогодні від системи освіти не лише швидкої реакції на відповідні зміни, а й здатності працювати на випередження, оскільки «виготовлення» освітнього продукту (з точки зору економіки, – компетентного фахівця) має тривалий цикл «виробництва».

Біла книга Європейської комісії відзначає необхідність вчасно передбачати потреби в уміннях і компетенціях майбутніх спеціалістів [1]. Проблема прогнозів економічного розвитку і пов'язаних із цим змін у пропозиції освітніх послуг гостро стоїть перед усіма розвиненими країнами. Неузгодженість ринку освітніх послуг і ринку праці призводить до того, що підготовлені фахівці залишаються незатребуваними. В Україні не існує комплексного підходу до прогнозування потреб виробничої та

невиробничій сфері у кваліфікованих спеціалістах з урахуванням структури національної економіки [2]. Великою проблемою є відсутність вірогідної статистики щодо реального співвідношення попиту і пропозиції кадрів на ринку праці України [3]. За результатами соціологічних досліджень, які в моніторинговому режимі з 1992 року здійснюються Інститутом соціології НАН України та визначають соціальні зміни в суспільстві, близько 60% українців не можуть знайти роботу за набутою спеціальністю, а 25 % – готові пожертвувати спеціальністю заради отримання роботи. Участь роботодавців у підготовці кадрів, що раніше становила до 60% від загальних інвестицій, практично припинилась [4]. Розбалансованість ринку праці значною мірою викликана відсутністю системної взаємодії між зацікавленими сторонами: органами державного управління, системою професійної освіти, підрозділами, що займаються консультуванням з професійної кар'єри, роботодавцями та майбутніми працівниками [5]. Система вищої та професійної освіти у своїй діяльності орієнтуються на ринок освітніх послуг та запит населення щодо цих послуг без урахування вимог ринку праці.

Спільними для українських ринку освіти та ринку праці є відсутність аналізу і прогнозу кількості та кваліфікації необхідних економіці спеціалістів, неналежна гнучкість системи визначення кваліфікації а також слабкий зв'язок навчальних закладів із потенційними роботодавцями [6].

Досвід розвинених країн у сфері забезпечення кореляції підготовки фахівців системою професійної освіти і навчання з потребами економіки є містким та різнобічним.

В економічно розвинених країнах до питань дослідження і прогнозування ринку праці залучено різноманітні структури: урядові, академічні, тристоронні/двосторонні структури соціального партнерства або організації роботодавців, структури системи професійної освіти. В останні роки спостерігається перехід від проведення широкомасштабного аналізу потреб у кваліфікаціях на національному рівні до аналізу затребуваних кваліфікацій на регіональному і місцевому рівні та навіть на рівні

підприємств, унаслідок чого, поряд із великими державними структурами виникають невеликі приватні, які займаються такими дослідженнями і розробками, які повністю відповідають тенденціям регіоналізації систем професійної освіти і навчання [7].

Одна з найбільш розвинених систем прогнозування попиту на трудові ресурси існує у Великобританії, де цим питанням займається Інститут досліджень зайнятості (IER). Термін прогнозування становить від 5 до 10 років, оновлення прогнозу відбувається щорічно. Окремо готуються прогнози зміни структури галузей економіки, зміни зайнятості в економіці, розподілу зайнятості за професіями і типом зайнятості, пропозицій на кваліфікованому ринку праці. Компанія Cambridge Econometrics Limited, що здійснює розробку прогнозів, була заснована в 1978 р. з метою комерціалізації досліджень у Кембриджському університеті, зокрема для подальшого розвитку Кембриджської мультисекторної динамічної моделі британської економіки. Стосовно прогнозування потреб у кваліфікованих кадрах для економіки, модель дозволяє здійснювати прогностичні розрахунки динаміки товарів і послуг, продуктивності праці для галузей економіки, прогноз зайнятості за 25 укрупненими групами професій у розрізі 50-ти галузей економіки. Для розробки прогнозних показників використовуються статистичні дані: перепис населення, огляд статистики робочої сили, статистичні дані Департаменту освіти і науки [8].

У Федеративній республіці Німеччина існує два незалежних кадрових прогнози за різними моделями. Модель Interindustry Forecasting Germany розробляється в Інституті досліджень економічної структури. У цій моделі, головним чином, досліджуються зміни структури економіки. Модель включає загальний прогноз зайнятості, прогноз у розрізі професій і кваліфікацій (рівень компетенцій) а також прогноз пропозицій на ринку праці [9]. Друга модель розробляється Інститутом дослідження зайнятості. Головним елементом моделі є розроблення прогнозу попиту та пропозиції робочої сили. Результатом прогнозування є інформація про загальне

економічне зростання і зміни в економіці в контексті зайнятості за 22-ма галузями економіки, а також розрахунок зміни структури професійної зайнятості в кожній із 22-х галузей економіки для 21-ї групи професій [9]. Дослідження змін у професіях та уміннях виконують Федеральний інститут професійної освіти та навчання і Інститут досліджень з питань ринку праці та професій при Федеральному інституті зайнятості. За ініціативи Федерального міністерства освіти й науки в 1998 році була прийнята «система раннього виявлення тенденцій у розвитку вмінь». У реалізації цієї системи бере участь мережа організацій: Федеральне міністерство освіти й науки, Проектне агентство з питань праці й технологій, Федеральний інститут професійної освіти та навчання, Інститут досліджень з питань ринку праці та професій, Інститут Фраунгофера, Інститут структурної політики й розвитку економіки, Німецький фонд торгівлі та промисловості для сприяння ПОН і Науковий центр у Берліні [7].

У Франції використовується велика кількість механізмів, технік і методів прогнозування затребуваності кваліфікацій на національному, регіональному і галузевому рівні та на окремих підприємствах. Макроекономічними прогнозами займається Міжнародне бюро економічних перспектив, на регіональному рівні – Регіональні міжгалузеві комісії з питань зайнятості та галузеві «обсерваторії». Перші дослідження потреб економіки у трудових ресурсах і реакція на ці потреби системи професійної освіти виконуються, починаючи із 60-х років XX сторіччя. У той час освіта функціонувала незалежно від прогнозів економічного розвитку на підставі минулих тенденцій (початок і припинення професійної діяльності, професійна мобільність, імміграція). Згодом від такого підходу відмовилися під впливом розвитку безперервного навчання і зростання професійної мобільності. Сьогодні навчання, уміння, кваліфікації та професійна мобільність розглядаються у взаємозв'язку. З 1989 р. функціонують регіональні «обсерваторії» з питань навчання/зайнятості на регіональному й територіальному рівні. Результати досліджень, проведених

«обсерваторіями», використовуються регіональними органами влади і структурами професійної освіти для розроблення нових траєкторій навчання та закриття напрямів, що не відповідають сучасним потребам [10].

В Бельгії програма стратегічних досліджень ринку праці була розгорнута в 1993 р. після укладання угоди між урядом і соціальними партнерами про початок відповідної програми. Проект по виявленню перспективних профілів професій здійснюється з 1997 р. Механізм реалізації проекту передбачає опитування експертів, конференції представників галузей/секторів економіки для обговорення проекту документа та заключну конференцію за участю представників освітніх установ для затвердження отриманих результатів. Затверджені профілі професій використовуються для розроблення стандартів. У рамках проекту щорічно готується ряд звітів, які містять необхідну інформацію про економічну і соціальну ситуацію в країні, визначення особливостей тієї чи іншої професії або групи професій [7].

В Данії моніторинг ринку праці і зайнятості здійснюють два міністерства: Міністерство праці та Міністерство бізнесу та промисловості. Міністерство праці проводить аналіз ситуації з погляду «пропозиції», тоді як Міністерство бізнесу і промисловості аналізує тенденції та потреби в кваліфікованих робітниках з погляду попиту на ринку праці. Міністерство бізнесу та промисловості з 1993 р. видає щорічні докладні комплексні огляди розвитку промисловості, де узагальнюються проблеми у сфері зайнятості. У цих оглядах міститься аналіз впливу глобалізації на економіку Данії, структурних проблем економіки, використання інформаційних технологій в контексті конкурентоспроможності та перспективи зайнятості тощо. Проблемами моніторингу та прогнозів, в свою чергу, займаються такі структури як Центральне статистичне бюро Данії, Датський технологічний інститут (зміни ситуації у сфері зайнятості, затребуваності професій і професійному навчанні), Датська економічна рада (комплексний аналіз економіки, зміна структури заробітної плати тощо), Економічна рада з питань

робочого руху, деякі вищі навчальні заклади. Значну роботу з моніторингу й прогнозування потреби в уміннях і компетенціях проводять регіональні Ради з питань ринку праці. В своєму аналізі вони використовують методи кількісного і якісного аналізу та вивчають ситуацію з погляду як попиту, так і пропозиції робочої сили. Також аналізується рівень освіти і зайнятість потенційних працівників, на підставі чого приймається рішення про необхідні ініціативи у сфері навчання [10].

В Ірландії аналіз попиту на професії і розроблення пропозицій щодо задоволення цього попиту за участю широкого кола учасників, включаючи представників бізнесу, сфери освіти, профспілок, а також держави проводить Експертна група з вивчення перспективного попиту на професійні навички (EGFSN). Таким чином виявляють зміни в структурі професій у галузях, а також динаміку попиту. Група визначає базові елементи, які повинні бути включені в майбутній портфель типових професійних навичок, навички спілкування (комунікативні та особистісні), понятійні/аналітичні (збір інформації, вирішення проблем планування і організації, інноваційні та творчі). Група дає рекомендації з підвищення рівня поінформованості здобувачів роботи про галузі, в яких є попит на відповідні професійні навички [10].

В Іспанії держава прагне наблизити чисельність учнів у сфері професійного навчання до середнього показника по інших європейських країнах, зменшити чисельність безробітної і готувати працівників для нових робочих місць у перспективних галузях. Здійснюються заходи, спрямовані на підвищення зацікавленості професійним навчанням наданням освітніх грантів, удосконалення системи навчання шляхом залучення підприємців та виробників. Всі заходи включені в державний План дій по прискоренню реформи професійної освіти і збільшенню кількості кваліфікованих випускників. У чинному Законі «Про стійкість економіки» є розділ присвячений професійному навчанню, спрямований на запобігання неузгодженості набутих кваліфікацій з потребами ринку праці [10].

В Нідерландах проблема неузгодженості системи освіти і ринку праці була предметом обговорення протягом 80-х років XX сторіччя. На початку 90-х було розроблено нові підходи до аналізу ринку праці, що містять так звану «комбіновану модель» та метод, який отримав назву «формулювання ключових питань і базових проблем». «Комбінована модель» заснована на опитуванні великої групи випускників системи професійної освіти щодо поточної зайнятості та першого місця роботи після завершення навчання. Цей аналіз дозволяє виявити важливі тенденції в затребуваності базових професійних кваліфікацій. Ще одним елементом цього методу є опитування керівників середніх і великих підприємств, що використовують новітні технології та сучасні методи організації праці. Ці опитування формують уявлення про розвиток поточних тенденцій економіки, кадрову політику, зміни в організації праці тощо. Метод «формулювання ключових кваліфікацій і базових проблем» пропонує опитування працівників щодо основних проблем і ситуацій, які вимагають від них прийняття рішень і здійснення вибору. Використання цих методів дозволяє встановити тісний контакт професійної освіти із ринком праці та створити консультаційні структури, що дозволяють роботодавцям брати участь у вирішенні проблем. В розробленні профілів професій у кожному секторі беруть активну участь соціальні партнери, які, поряд із працівниками системи професійної освіти, відповідають за адаптацію кваліфікацій [7].

У Фінляндії Міністерство освіти здійснює розроблення структури системи професійної освіти, переліку програм навчання та ліцензує місцеві заклади, що реалізують програми навчання. Національна рада з освіти розробляє національні програми, що визначають завдання і базовий зміст із урахуванням рекомендацій представників галузей і професійних консультантів. Навчальні заклади, як державні, так і приватні, є незалежними організаціями, що самі приймають рішення щодо оптимальних шляхів організації та реалізації програм з урахуванням регіональних і місцевих умов. Акцент робиться на задоволенні потреб місцевих ринків праці

та населення. Стратегічне партнерство у сфері професійної освіти спрямоване на взаємодію суб'єктів в рамках регіональної і місцевої мережі; збір інформації про розвиток сфери трудових відносин; формування зв'язків із промисловістю та бачення майбутнього розвитку. У рамках стратегічного партнерства важливе значення має мережева взаємодія між навчальними закладами професійної освіти та організаціями регіонального розвитку, оскільки це дозволяє усунути дублювання підготовки і навчання за однаковими спеціальностями та «перевиробництво» фахівців. Ефективним механізмом взаємодії із промисловістю та іншими категоріями соціальних партнерів є спільні органи управління (ради, комісії тощо). Такі неформальні структури формуються у випадку введення нових спеціальностей навчання або у випадку змін у конкретному секторі економіки, коли потрібно внести зміни в програми навчання [11].

Визначення потреб у професіях і спеціальностях, оцінка системи підготовки кадрів, а також сертифікація та атестація в Австралії здійснюються за допомогою механізмів консультування по потребам галузей у професійних навичках. Національна рада з якості встановлює промислові стандарти та консультує державні органи та робочі групи з розвитку професійних навичок, трудових ресурсів і кваліфікаційних вимог, до складу яких входять міністри регіонального та федерального рівнів. На федеральному і регіональному рівнях консультативні комітети разом з державними органами системи професійного навчання здійснюють нагляд за дотриманням правил і принципів підготовки спеціалістів, наданням освітніх послуг і фінансуванням. Їм надають підтримку галузеві комітети із професійного навчання, до складу яких входять представники корпорацій і професійних спілок. Ради з розвитку професійних навичок розробляють навчальні програми на основі кваліфікаційних вимог в 11-ти галузях економіки. Кожна рада опікується певною групою галузей та працює у взаємодії з асоціаціями ділових кіл [8].

Служба з розвитку людських ресурсів і професійних навичок Канади (HRSDC) надає учням, працівникам і роботодавцям інформацію про перспективні потреби у професійних навичках. В країні функціонує онлайн - ресурс із питань середньої фахової освіти (CanLearn), що надає інформацію про можливості у сфері освіти та професійного навчання та методи оцінки відповідності цих можливостей очікуванням працівників а також інформацію про форми фінансової підтримки бажаючих одержати освіту або підвищити кваліфікацію у формі безперервного навчання. Діюча стратегія зайнятості молоді допомагає учням і випускникам середніх шкіл отримати професії та досвід роботи, необхідний для успішного працевлаштування. З метою надання допомоги роботодавцям у збереженні висококваліфікованих працівників в період економічних криз реалізується «Програма по розподілу роботи в умовах зниження завантаження», яка передбачає додаткові виплати до заробітної плати для працівників, які працюють неповний робочий тиждень [10].

Агентство трудової статистики США протягом більш ніж п'ятдесяти років проводить дослідження з потреб економіки у кваліфікованих кадрах. Потреба в кадрах визначається шляхом моделювання, та опитуванням роботодавців, представників промисловості, приватних організацій, професійних і торговельних об'єднань, експертів по підготовці кадрів і працівників освіти. Для деяких професій кількість фахівців визначена і регулюється юридично та законодавчо [12]. Департамент праці США проводить прогнозування зайнятості в рамках шести взаємозалежних етапів, на яких прогнозуються шість взаємопов'язаних елементів: стан ринку робочої сили; макроекономічні показники; особисте споживання; економічна активність; зайнятість у галузях економіки; сукупна зайнятість за видами економічної діяльності. Прогнози потреб економіки у кваліфікованих кадрах формуються на різні часові перспективи. Головним є середньостроковий прогноз терміном на 10 років. Розроблена і успішно застосовується методика

переоцінки та коригування прогнозів відповідно до вимог часу. Щорічно публікуються звіти з аналізом похибок у прогнозах [13].

Висновки. З досвіду розвинених країн світу випливає, що досягнення збалансованості між системою освіти і потребами економіки може бути досягнуто лише за умов тісної співпраці усіх зацікавлених сторін: державних органів, системи професійної освіти і навчання, консультативних органів, роботодавців та працівників. Важливою складовою стратегії у сфері професійної підготовки має стати тісний взаємозв'язок між сферами освіти і праці. Для цього потрібна різнобічна інформація про зміни попиту на професійні навички, оперативне реагування системи освіти та професійного навчання на структурні зміни в економіці й суспільстві. Дієвість стратегічних ініціатив у цих сферах визначається ступенем їхнього зв'язку із завданнями, на вирішення яких спрямована здійснювана економічна і соціальна політика. Ефективність забезпечення затребуваності підготовлених системою професійної освіти фахівців на ринку праці вимагає вирішення таких завдань: створення структур, відповідальних за стратегічне прогнозування освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці як на національному, так і на регіональних рівнях; розроблення та запровадження ефективних для України сучасних методик стратегічного прогнозування освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці; розширення аналізу потреб у кваліфікаціях на національному рівні до аналізу затребуваних кваліфікацій на регіональному і місцевому рівні та навіть на рівні підприємств; приведення ринку освітніх послуг у відповідність до потреб розвитку ринку праці шляхом визначення пріоритетних напрямів підготовки фахівців згідно із потребами національної та регіональних економік; широке залучення роботодавців до процесу підготовки кадрів різного освітньо-кваліфікаційного рівня на всіх стадіях процесу: планування обсягів і напрямів підготовки, створення навчальних програм, працевлаштування по закінченні навчання, перепідготовка та підвищення кваліфікації у процесі професійної діяльності; забезпечення ринку праці регулярною і своєчасною інформацією про попит на професії та

кваліфікації, включаючи раннє виявлення тенденцій у галузях і змін у технологіях і професіях, створення системи інформування закладів професійного навчання, консультативних структур та служби зайнятості щодо ситуації та прогнозів на ринку праці для коригування навчального процесу з урахуванням ф'ючерсного попиту.

Література

1. Growth, competitiveness, employment, the challenges and the ways forward into the 21st century. White paper // Luxemburg, 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/growth_wp_com_93_700_parts_a_b.pdf
2. Шевченко Л. Дисбаланс професійної освіти і ринку праці: сутність, причини, шляхи подолання – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/58093.doc.htm
3. Кочемировська О. Напрями оптимізації державної політики в сфері розвитку трудового потенціалу України: аналіт. доп. // К.: НІСД, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/trud_potenc.pdf
4. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року // редкол. М. Г. Луцький (голова), В. П. Головінов, Є. В. Красняков та ін.; за заг. ред. В. П. Головінова. — К.: Парламентське вид-во, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=52883>
5. Кириченко І. Депрофесіоналізація громадян – майбутнє країни? // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/deprofesionalizatsiya_gromadyan_maybutne_krayini.html
6. Кириченко І. Битва за професіоналізм // Дзеркало тижня. – 2012. - № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/bitva_z_a_profesionalizm-109104.html
7. Олейникова О., Муравьева А. Прогнозы потребности в умениях и профессиональное образование и обучение – опыт ЕС // Центр изучения проблем профессионального образования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvets.ru/Modules/SNA-EC.pdf>
8. Гуртов В., Кекконен А. Модели среднесрочного прогнозирования спроса экономики на квалифицированные кадры // Кадровик. Рекрутинг для кадровика, 2010, № 4. – С. 58–66 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openbudgetrf.ru/download_mssql.php?id=80
9. Christian Lutz, Martin Distelkamp, Bernd Meyer, Marc Ingo Wolter. Forecasting the Interindustry Development of the German Economy: The Model INFORGE [Електронний ресурс] // GWS Discussion paper 2003/2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gws-os.com/discussionpapers/gws-paper03-2.pdf>
10. A Skilled Workforce for Strong, Sustainable and Balanced Growth: A G20 Training Strategy // International Labour Office – Geneva, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/integration/documents/publication/wcms_151966.pdf

11. Олейникова О. Социальное партнерство в сфере профессионального образования Финляндии // Центр изучения проблем профессионального образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cvets.ru/SPart/SP-Finn.pdf>

12. Ишкова А. Зарубежный опыт и оценка возможности его применения в прогнозировании потребностей рынка труда в России: Сб. докладов по материалам Пятой Всероссийской научно-практической Интернет -конференции (22–23 октября 2008 г.). Кн. I. – Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2008. – С. 115–132.

13. Bureau of Labor Statistics. Handbook of Methods Contents [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bls.gov/opub/hom/>

Literatura

1. Growth, competitiveness, employment, the challenges and the ways forward into the 21st century. White paper // Luxemburg, 1994 [Elektronnyj resurs] . – Rezhim dostupu: http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/growth_wp_com_93_700_parts_a_b.pdf

2. Shevchenko L. Disbalans profesiynoyi osviti i rinku pratsi: sutnist, prichini, shlyahi podolannya – 2010 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/58093.doc

3. Kochemy`rovs`ka O. Napryamy optymizatsiyi derzhavnoyi polityky v sferi rozvytku trudovogo potencialu Ukrayiny: analit. dop. // K.: NISD, 2013 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/trud_potenc.pdf

4. Pro uchast centralnyx ta regionalnyx organiv vykonavchoyi vlady, obyednan robotodavciv u formuvanni trudovogo potencialu derzhavy ta profesijnij pidgotovci kvalifikovanyx robitnykiv dlya suchasnoyi ekonomiky Ukrayiny: materialy sluxan u Komiteti Verxovnoyi Rady Ukrayiny z pytan nauky i osvity 21 grudnya 2011 roku // redkol. M. G. Luczkij (golova), V. P. Golovinov, Ye. V. Krasnyakov ta in.; za zag. red. V. P. Golovinova. — K.: Parlamentske vyd-vo, 2012 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=52883>

5. Kyrychenko I. Deprofesionalizatsiya gromadyan – majbutnye krayiny? // Dzerkalo tyzhnya. Ukrayina. – 2012. – 38 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/deprofesionalizatsiya_gromadyan_maybutne_krayini.html

6. Kyrychenko I. Bytva za profesionalizm // Dzerkalo tyzhnya. – 2012. - № 33 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://dt.ua/SOCIETY/bitva_za_profesionalizm-109104.html

7. Olejnykova O., Muraveva A. Prognozy potrebnosti v umenyyax y professyonalnoe obrazovanye y obuchenye – opit ES // Centr yzuchenyya problem professyonalnogo obrazovanyya [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cvets.ru/Modules/SNA-EC.pdf>

8. Gurtov V., Kekkonen A. Modely srednesrochnogo prognozyrovanyya sprosa ekonomyky na kvalyficyrovannye kadri // Kadrovyyk. Rekrutyng dlya kadrovyyka, 2010, №4. – S. 58–66 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://openbudgetrf.ru/download_mssql.php?id=80

9. Christian Lutz, Martin Distelkamp, Bernd Meyer, Marc Ingo Wolter. Forecasting the Interindustry Development of the German Economy: The Model INFORGE] [Elektronnyj resurs] // GWS Discussion paper 2003/2 [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.gws-os.com/discussionpapers/gws-paper03-2.pdf>

10. A Skilled Workforce for Strong, Sustainable and Balanced Growth: A G20 Training Strategy // International Labour Office – Geneva, 2010 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/integration/documents/publication/wcms_151966.pdf

11. Olejnykova O. Socyalne partnerstvo v sferi professyonal`nogo obrazovanyya Fy`nlyandy // Centr izuchenyya problem professyonalnogo obrazovanyya [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cvets.ru/SPart/SP-Finn.pdf>

publication/wcms_151966.pdf

12. Ishkova A. Zarubezhnyj opyt y ocenka vozmozhnosty ego prymerenyya v prognozyrovanny potrebnostej rynka truda v Rossyy: Sb. dokladov po materyalam Pyatoj Vserossyjskoj nauchno-praktycheskoj Internet - konferencyy (22–23 oktyabrya 2008 g.). Kn. I. – Petrozavodsk: Izd-vo PetrGU, 2008. – S. 115–132.

13. Bureau of Labor Statistics. Handbook of Methods Contents [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bls.gov/opub/hom/>

Валерий Байдулин,

младший научный сотрудник

лаборатории профессиональной карьеры

Института профессионально-технического

образования НАПН Украины

КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЫ БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОТНИКОВ В КОНТЕКСТЕ ПЕРСПЕКТИВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПЛАНИРОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ ВОСТРЕБОВАННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация. В статье обосновывается необходимость оперативного реагирования системы профессионального обучения и образования на структурные изменения в экономике и обществе, выявлены составляющие стратегии в области профессиональной подготовки будущих специалистов, обобщен опыт развитых стран в сфере обеспечения исследования и прогнозирования рынка труда и образования. Показано, что социально-экономические изменения, вхождение в международное образовательное пространство, структурные изменения экономики, обусловленные развитием науки, техники и технологий, актуализировали перед каждым человеком, который готовится вступить в трудовую жизнь, проблему выбора профессии а в дальнейшем, возможно, и ее изменения. Именно на решение этой проблемы и должна быть ориентирована система карьерного консультирования в условиях рыночной экономики. Выяснено, что современная учащаяся молодежь ориентируется на образ успешного человека, стремится повысить свой социальный статус и хочет иметь востребованные рынком профессиональные компетенции. Поэтому, приобретают актуальность проблемы повышения качества диагностики карьерных ориентаций, формирования готовности выпускников системы профессионального образования к успешной профессиональной деятельности, обеспечения профессионального консультирования по выбору и реализации учащейся молодежью профессиональной карьеры.

Ключевые слова: социально - экономические проблемы, система профессионального образования и обучения, карьерное консультирование, стратегия и прогнозы экономического развития, комплексный подход, рынок труда, кадровые проблемы.

Valerii Baidulin

*Junior researcher of the Laboratory
of professional career Institute
of vocational education and training
of NAES of Ukraine*

COUNSELING ON THE PROFESSIONAL CAREER OF FUTURE SKILLED WORKERS IN THE CONTEXT OF THE PROSPECTS FOR UKRAINE'S ECONOMIC DEVELOPMENT AND FOREIGN EXPERIENCE IN PLANNING THE TRAINING OF QUALIFIED SPECIALISTS.

Abstract. The article grounds the need to manage the need for prompt response of the system of vocational training and education to structural changes in the economy and society, revealed the components of strategy in the field of professional training of future specialists, generalized experience of developed countries in the field of research and forecasting of the labor and education market. It was shown that socioeconomic changes, entry into the international educational space, structural changes in the economy, due to the development of science, technology and technology, actualized for each person preparing to enter into working life, the problem of choosing a profession, and in the future, perhaps, the changes of it.

To solve this problem the system of career counseling in the market economy conditions should be oriented.

It's stated that modern student youth is oriented towards to image of a successful person, seeks to improve the social status and wants to have a market demanded professional competencies.

Therefore, the problems of improving the quality of career guidance diagnosis, the formation of the readiness of graduates of the system of vocational education for successful professional activities, providing of professional counseling on the selection and implementation of a student's professional career are becoming actual.

Keywords: social and economic problems, system of vocational education and training, career counseling, strategy and forecasts of economic development, integrated approach, labor market, personnel problems.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті висвітлено особливості стандартизації професійно-технічної освіти в різних країнах світу. Охарактеризовано концепцію освіти упродовж життя людини. Описано готовність викладачів до запровадження освітніх стандартів, запропоновано заходи задля підвищення рівня педагогічної майстерності у сфері стандартизації освіти на компетентнісному підході.*

***Ключові слова:** стандартизація, молодші спеціалісти, політика у сфері стандартизації, підготовка, компетентнісний підхід.*

***Постановка проблеми.** Стрімкий розвиток ринкових відносин формулює чіткі орієнтири професійної освіти та визначає головною метою всіх суб'єктів освітнього процесу необхідність врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці та трансформування їх у відповідні освітні програми професійно-технічної освіти. Проаналізувавши ряд законодавчих документів у сфері освіти національного та міжнародного рівнів, можна з впевненістю стверджувати, що освітні цілі формуються не просто на рівні держави, а на міжнаціональному та міжнародному рівнях, коли основні цілі та пріоритети освіти є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти і проголошуються в міжнародних конвенціях та документах. Державі відводиться роль розробника освітньої політики, спрямованої безпосередньо на інтеграцію в міжнародні співтовариства. Дослідження і запровадження провідного закордонного досвіду є нагальним, оскільки вимоги світової спільноти до фахівців наголошують на новій філософії освіти. Модернізація освітньої галузі відбувається у відповідності з «Концепцією розвитку професійно – технічної освіти в Україні» і спрямовується на створення оптимальних умов для інноваційного розвитку та професійного зростання студентів у професійних навчальних закладах*

зادля забезпечення кваліфікованими робітниками всіх галузей економіки, малого й середнього бізнесу. Проаналізувавши прогностичні дослідження можна стверджувати, що потреба у висококваліфікованих робітниках зростатиме і надалі, це спричинено прогресуючим розвитком техніки, технологій та організаційних процесів на виробництвах малого і середнього бізнесу, внаслідок чого вимоги до виконавців постійно зростають. Професійно-технічні навчальні заклади, які відповідають за професійну підготовку кадрів та перепідготовку дорослого населення з метою його працевлаштування за набутими професіями та підвищення отриманої раніше кваліфікації, повинні мати добре налагоджені відносини з підприємствами та роботодавцями, що надає можливість забезпечити відповідність навчальних планів і програм вимогам ринку праці.

Проблемі вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, проектуванню її змісту присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених: Ю. Бабанського, С. Батишева, А. Беляєвої, С. Гончаренка, Е. Зеєра, В. Краєвського, В. Ледньова, М. Махмутова, С. Маркової, Н. Ничкало, О. Новикова та ін. Проблеми професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції досліджували З. Вятровський, Є. Квятковський, Т. Новацький, Ф. Шльосек та ін. Згідно з дослідженнями з проблем порівняльної професійної педагогіки Н. Абашкіної, Т. Десятова, В. Кудіна, Н. Ничкало, Л. Пуховської, М. Туленкова, О. Щербак підготовка сучасного виробничого персоналу в країнах ЄС є складовою загальноєвропейської стратегії зайнятості й економічного розвитку і контролюється на найвищому політичному рівні.

Виклад основного матеріалу. Міждержавного значення набуває проблема стандартизації в національних системах професійно-технічної освіти та навчання в умовах стрімкого розвитку економіки, зміни інтеграційних і глобалізаційних процесів. Її актуалізація в ХХІ столітті викликана потребами реалізації Концепції освіти упродовж життя людини. Невід'ємною умовою ефективності цього процесу є нове осмислення освіти,

її гнучкість, різноаспектність, доступність в часі й просторі, врахування галузевих і регіональних особливостей та світових тенденцій.

Переважна більшість країн трактує мету стандартів професійної освіти як «забезпечення зв'язку між професійною підготовкою та економічним сектором, в якому учасники цього процесу мають змогу знайти роботу після одержаної підготовки». Міжнародні експерти визнали, що стандарти професійної освіти мають «забезпечувати суміщення різних дипломів/атестатів у країні», а також «обумовлювати кваліфікаційні вимоги, що визначаються у державах-країнах ЄС» [6].

Концепція освіти упродовж життя, прогресивні ідеї якої викладено в документах і матеріалах міжнародних організацій, зокрема в доповіді «Освіта: невідомий скарб» та в Рекомендаціях ЮНЕСКО і Міжнародної організації праці «Технічна і професійна освіта та підготовка для XXI століття», та в інших міжнародних документах, на основі яких відбувається підготовка конкурентоспроможного виробничого персоналу у XXI столітті, звернули особливу увагу на проблеми професійної освіти і навчання в умовах європейської інтеграції. Вкрай важливою на нашу думку є Лісабонська резолюція (2000 р.), суть якої полягає в обґрунтуванні положення щодо взаємодії «між політикою в галузі економіки, зайнятості і розвитку людських ресурсів на основі забезпечення високоякісної професійної освіти і навчання та підвищення ефективності використання інвестицій в людські ресурси».

Сучасні моделі та стратегії у галузі професійно-технічної освіти у країнах ЄС формуються при безпосередній та активній участі соціальних партнерів, які забезпечують взаємозв'язок професійно-технічної освіти з роботодавцями та реальними вимогами економіки. Будь-які інновації проходять шлях широкого обговорення в суспільстві, так як вони торкнуться не лише держави і роботодавців, а й громадян, які є суб'єктами системи професійно-технічної освіти.

Необхідно зазначити, що в умовах активної стандартизації, яка характеризує сучасний розвиток освітньої системи закордонних держав, сам

термін «стандарт» і досі залишається предметом широкого обговорення, а в кожній країні проблеми стандартизації змісту та уніфікації контролю за якістю мають свої особливості.

Зміст ключових понять, пов'язаних зі стандартизацією у професійній освіті і навчанні, викладено в унікальній праці «Лексикон педагогіки праці». Його автор систематизував 1900 понять тісно пов'язаних з вільним ринком праці, узгодженням польського права з вимогами Європейського Союзу, а також зі змінами, зумовленими інформаційно-технологічним розвитком. Т. Новацький обґрунтував авторське трактування поняття «стандарт професійних кваліфікацій - це обумовлені представниками освіти, ринку праці, соціальними партнерами різних господарських галузей норми вимог для визначеного рівня й структури кваліфікацій, що описують комплекс обов'язкових умінь, знань і психофізичних якостей, необхідних для виконання завдань, які виокремлені в конкретній професії» [7].

Фінський підхід до стандартизації базується на чітких прогнозах світових змін ринків праці і торгівлі, виявленні перспективних зон концентрації національних ресурсів, залученні більшої кількості коштів та використанні найновішої законодавчо-демократичної – моделі реформи. У Фінляндії функціонує чітка система класифікації у галузі професійної освіти, яка поділяється на сектори, сектори – на профілі, а профілі – на спеціальності. Фінська політика в галузі освіти націлена на підвищення рівня навчальних досягнень учнів, а завдяки гнучкості системи освіти працівники різних навчальних закладів мають змогу навчатись одне в одного, що веде до повсюдного поширення найкращих нових підходів в освіті. [4, с. 164-176]

У Великій Британії освітні стандарти розробляються і функціонують на основі урядового документа «Національний навчальний план» – NS, створеного в 1987 році і введеного поетапно в 1991-1995 р.р. та Закону про освіту. Об'єктами стандартизації професійної освіти Великої Британії виступають: навчальні плани та контроль над ними; робота освітньої установи в рамках державної програми; екзаменаційні вимоги; рівні

кваліфікації; професійна освіта Великої Британії перебуває у віданні Міністерства освіти і науки, а також Міністерства зайнятості [5, с. 78]. У Великій Британії національні професійні стандарти є одним з елементів системи забезпечення якості робочої сили. Професійні стандарти є частиною національної системи кваліфікацій, яка підпорядкована урядові і регулюється Агентством з кваліфікацій та навчальних програм. Крім того, у країні використовують стандарти, які розробляють асоціації роботодавців, коледжі й національні організації з професійної підготовки, що охоплюють відповідний професійний сектор, з їх допомогою освітня діяльність поєднується з ринком праці, тому що саме вони представляють інтереси роботодавців за посередництва їхніх асоціацій, а робітників – через галузеві профспілки і представників сфери освіти [2, с.145].

Істотною відмінністю німецької системи професійного навчання є концентрація й інтеграція освітніх ресурсів. «Наближення» освіти у відповідності з запитами ринку праці істотно зменшує число помилок під час вибору професії і створює сприятливі умови для наступного перенавчання. Замість створення кількох десятків професійних училищ у різних місцях і розпорошування коштів на забезпечення їхньої матеріально-технічної бази, у нових землях ФНР формуються окружні й земельні центри початкової і середньої професійної освіти, де навчаються найрізноманітнішим професіям і спеціальностям.[1, с. 44]

Датська система профосвіти характеризується високим ступенем участі у ній зацікавлених сторін. Міністерство освіти делегувало відповідальність і повноваження щодо профосвіти соціальним партнерам та професійним коледжам, які відіграють важливу роль в оновленні та адаптації програм профосвіти до потреб ринку праці. На нашу думку, основні принципи та підходи до формування змісту і структури професійної освіти в Данії можуть бути успішно реалізовані і в нашій країні. Використання європейського досвіду у процесі реформування нашої галузі освіти сприятиме підвищенню

професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників всіх галузей економіки.

До компромісного рішення проблем професійної освіти дійшла Франція, залучаючи до розробки й реалізації політики в галузі професійно-технічної освіти соціальних партнерів, таких як: професійні асоціації, торгово-промислові палати, професійні спілки і спілки роботодавців. Соціальні партнери піклуються про матеріальну базу, організацію професійної освіти і навчання в конкретних регіонах та сферах діяльності, а відповідне міністерство призначає, фінансує педагогічних працівників та здійснює контроль за якістю освіти. Досвід Франції може бути корисним для Вітчизняної системи професійно-технічної освіти. Запровадження сучасних виробничих технологій і техніки спричинить кількісну і якісну зміну професійно-кваліфікаційної структури робітників та розвиток їх професійної компетентності. Мова йде про сучасні професії широкого профілю, пов'язані з обслуговуванням, налагодженням, регулюванням, монтажем, ремонтом обладнання, впровадження інформаційних та комунікаційних систем тощо.

Налагоджене конструктивне, взаємовигідне партнерство між навчальними закладами та роботодавцями дасть можливість не просто залучити додаткові ресурси для розвитку системи професійної освіти, але й зробити її більш відкритою та ефективною. Починаючи з 2015 року Міністерством освіти і науки затверджено 22 державних стандарти професійно-технічної освіти, розроблених на компетентнісній основі. Особливістю нових стандартів професійної освіти на компетентнісній основі, є те, що в них відсутні типові навчальні плани і типові навчальні програми з навчальних предметів, виробничого навчання.. Типові (робочі) навчальні програми розробляються навчальним закладом спільно з підприємствами-замовниками робітничих кадрів та погоджуються з регіональними органами освіти. Виділяється базовий навчальний блок та зміст професійних базових компетентностей. Домогтися реального поліпшення в справі підготовки кваліфікованих робітничих кадрів можна за умови посилення методологічної

складової професійно-технічної освіти, впровадження новітніх теорій, концепцій і методів навчання дисциплін, переструктуризації змісту професійно-технічної освіти в напрямі інтеграції спеціальних і загальнотехнічних знань.

Сьогодні професійно-технічний навчальний заклад буде мати право на існування, якщо він є джерелом технологічних та соціальних інновацій, готує компетентних та мобільних майбутніх кваліфікованих робітників, забезпечує соціокультурну та професійну адаптацію своїх випускників. Модернізація змісту професійно-технічної освіти полягає в тому, що професійно-технічна освіта стає невід'ємною складовою безперервної професійної освіти. Особливу значимість набуває наукове розроблення змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, інтегровано-розвивального та міжпредметного підходів, що має спрямованість на випереджальний професійно-особистісний саморозвиток майбутніх кваліфікованих робітників.

Професійна підготовка конкурентноспроможних робітників значною мірою залежить від професійної та педагогічної майстерності педагогічних працівників, упровадження інновацій у навчально-виробничий та виховний процес. І те наскільки реалізовано буде політику держави в галузі стандартизації професійно-технічної освіти, також безпосередньо залежить від викладача. Саме тому ми вирішили дослідити готовність викладачів професійно-технічних закладів до запровадження нових стандартів на компетентнісній основі. Задля досягнення мети, нами було опитано 100 викладачів професійно-технічних закладів аграрного спрямування.

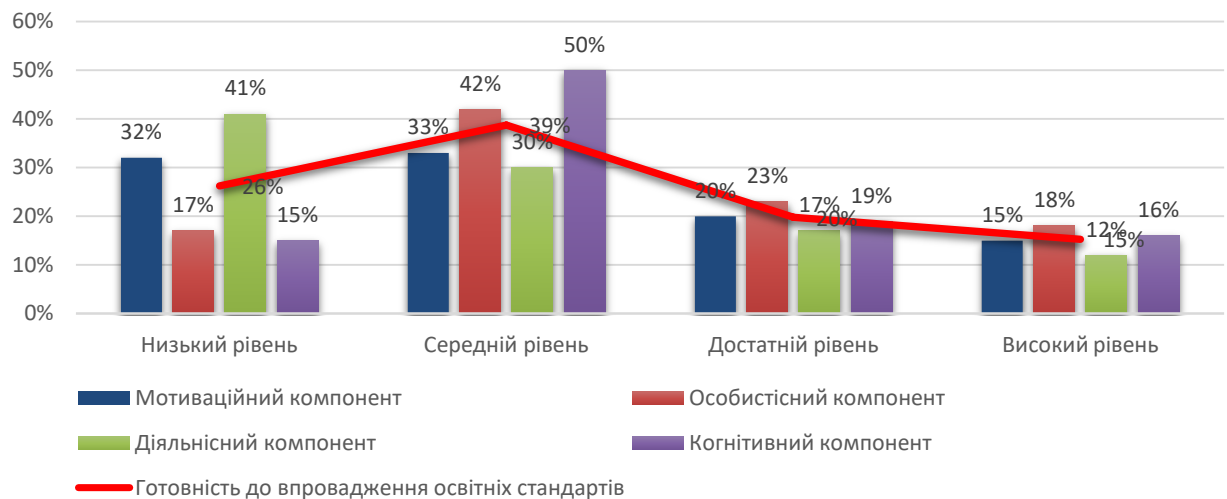

Рис. 1. Результати опитування викладачів навчальних закладів аграрного спрямування

В результаті дослідження нами встановлено, що переважна більшість викладачів доволі низько оцінюють власні можливості при роботі з новими освітніми стандартами та мають значні труднощі із запровадженням компетентнісного підходу в навчальний процес.

Такі результати спричинені тим, що: 59 % викладачів не проявляють цікавості до педагогічних інновацій щодо підготовки молодших спеціалістів у технікумах і коледжах, а віддають перевагу консервативним підходам; 64 % респондентів не розуміють суть компетентнісного підходу в освіті, зміст поняття «компетентність» та не можуть побудувати структуру професійної компетентності випускника; більше 73 % опитаних на недостатньому рівні оцінюють власні уміння відбору, структурування змісту навчання для формування певної компетентності майбутнього молодшого спеціаліста; 74 % не вміють організовувати педагогічний процес, задля продуктивно формувалися професійні якості майбутнього фахівця.

Покращити ситуацію, яка склалася в сучасній системі професійно-технічної освіти можна лише шляхом створення у кращих професійно-технічних закладах системи комплексного методичного забезпечення предметів (професій), що містить відпрацьовані навчальні програми та плани, кращі підручники та навчальні посібники, методики викладання, комплекти

дидактичних матеріалів навчально-наочних посібників за темами, методичні та практичні рекомендації з інтенсифікації та інтеграції навчального процесу.

Крім того, на нашу думку доволі дієвим було б запровадження Фінського підходу в галузі стандартизації освіти. Поширення найкращих підходів та передового досвіду в галузі стандартизації професійно-технічної освіти шляхом проведення майстер-класів, навчальних семінарів та вебінарів, конференцій, консультацій з питань упровадження Державних стандартів, студій з конкретних проблем запровадження стандартів дозволить швидко модернізувати професійно-технічну освіту у відповідності з вимогами суспільства. Швидкоплинні процеси розвитку економіки та суспільства доволі часто змушують людини змінювати не тільки місце роботи, а й опановувати нову професію, що не вкладається у традиційні стереотипи, коли кращим вважався той робітник, який довгий час працював на одному місці. В сучасному суспільстві віддають перевагу мобільному робітникові. Гнучкість і переміщення між професіями – один з найбільш важливих результатів бурхливих технологічних і структурних змін світової економіки. В сучасних соціально-економічних умовах, коли в Україні розвиваються ринкові відносини, а соціальні й економічні зміни в суспільстві, запровадження інформаційних та наукоємних технологій розшарували фахівців на дві категорії: професіоналів високого класу та достатньо освічених, які маючи базову освіту, легко освоюють нові професії можуть та переходити від одного виду професійної діяльності до іншого, з однієї галузі в іншу, залежно від змін в економіці чи за власним бажанням, зміст професійно-технічної освіти має забезпечувати формування у випускників готовності та здатності до професійної мобільності. Сучасна людина повинна мати внутрішню гнучкість, різноманітні інтереси, розуміти важливість саморозвитку та самовдосконалення [3]. Така модернізація освіти, безумовно, викличе перехід на професійне навчання, на побудову моделі цілісної, якісної та ефективної системи професійно – технічної освіти. Адже

лише країна з високоосвіченими фахівцями може досягти успіхів на міжнародній арені.

Висновки. Стратегії у галузі професійно-технічної освіти у країнах ЄС формуються при безпосередній та активній участі соціальних партнерів, які забезпечують взаємозв'язок професійно-технічної освіти з роботодавцями та реальними вимогами економіки.

Розвиток національної освіти в умовах входження її до єдиного Європейського економічного простору відбувається з врахуванням створення оптимальних умов для інноваційного розвитку та професійного зростання студентів у професійних навчальних закладах задля забезпечення кваліфікованими робітниками всіх галузей економіки, малого й середнього бізнесу. Все більша частина працездатного населення віддає перевагу тій діяльності, яка максимально дасть змогу реалізувати їх здібності, самостійно приймати рішення, розраховувати на подальше професійне зростання, приділити більше уваги сім'ї, самоосвіті, культурному дозвіллю. Професійно-технічний навчальний заклад має стати джерелом технологічних та соціальних інновацій, готувати компетентних та мобільних майбутніх кваліфікованих робітників, забезпечувати соціокультурну та професійну адаптацію своїх випускників.

Список використаних джерел

1. Вайс Ю. Українсько-німецький проект «Підтримка реформи ПТО в Україні» / Юрген Вайс // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 3. – С. 44–47.
2. Воскресенская Н. М. Опыт разработки стандартов образования в зарубежных странах / Н.М. Воскресенская // Вопр. образования. – 2004. – № 3. – С. 143–161.
3. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Іванченко Євгенія Анатоліївна. – Одеса, 2005. – 181 с.
4. Ляшенко Л. М. Реформування професійної освіти у Фінляндії в умовах глобалізації процесів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лариса Ляшенко – К., 2003. – 176 с. – Бібліогр.: С. 164–174.
5. Питт Д. Разработка учебных стандартов – использование проектов в технологическом образовании Англии 1989-2000 гг. // Мир образования – образование в мире. – 2002. – №2. – С.75-82.
6. Strategia Lizbońska. – posiedzenie Rady Unii Europejskiej w Lizbonie, 23 i 24 marca 2000 g. – Wnioski Prezydencji. WKS.: Europejskie idee i inspiracje edukacyjne – (wybór dokumentów) . – T. Gawlika, Tomasz Kupidury. – Radom. Instytut Technologii Eksploatacji – Państwo wy Instytut Badawczy. – 2005. – S. 28–34.

7. Tadeusz W. Nowacki. Leksykon pedagogiki pracy. – Instytut Technologii Eksploatacji. Wyższa Szkoła pedagogiczna TWP. Wyższa Szkoła pedagogiczna ZNP. Radom, 2004. – 343 p. P.229.

Колесник Н. В.

кандидат педагогических наук,
научный сотрудник лаборатории
научно-методического сопровождения
подготовки специалистов в колледжах и
техникумах ИПТО НАПН Украины

ОСОБЕННОСТИ СТАНДАРТИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Аннотация. В статье освещены особенности стандартизации профессионально-технического образования в разных странах мира. Охарактеризованы концепцию образования на протяжении жизни человека. Описаны готовность преподавателей к внедрению образовательных стандартов, предложены меры для повышения уровня педагогического мастерства в сфере стандартизации образования на основании компетентностного подхода.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессионально-техническое образование, специалисты, стандартизация профессионально-технического образования.

N. Kolisnyk

candidate of pedagogical sciences,
scientific fellow of the laboratory of
scientific and methodical support of
training specialists in colleges and
technical schools of Institute of vocational
education of the National Academy of
Sciences of Ukraine

FEATURES OF STANDARDIZATION VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION IN UKRAINE AND ABROAD: COMPARATIVE ASPECT

Abstract. The article highlights the peculiarities of standardization of vocational education in different countries of the world. The characteristic concept of education throughout life. Described the willingness of teachers to introduce educational standards.

The measures are proposed to increase the level of pedagogical skills in the field of standardization of education in a competent approach.

Key words: standardization, junior specialists, policy in the field of standardization, training, competent approach.

Реферування. Розвиток економіки України, як і будь-якої іншої держави, безпосередньо залежить від якості підготовки кадрів, це певною мірою обумовлено запровадженням у виробництво сучасних технологій та модернізацією виробничих засобів. Саме тому велика увага спільноти розвинутих країн світу приділяється підготовці висококваліфікованих фахівців, створенню ефективної системи професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників, що вимагає залучення до провадження освітньої діяльності таких педагогічних працівників, які спроможні забезпечити необхідну якість підготовки фахівців та розвинути в них особистісні та професійні якості котрі так необхідні сучасному суспільству.

*Н.М. Ваніна, кандидат економічних наук,
доцент, старший науковий співробітник,
Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України,
E-mail: nvanina.science@gmail.com*

*Л.О. Котоловець, начальник відділу змісту і
технологій навчання молодших спеціалістів
Інститут модернізації змісту освіти,
E-mail: vmolspec@ukr.net*

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КВАЛІФІКОВАНОГО ВИКЛАДАЧА МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ

***Анотація.** Актуальним питанням роботи є проблема розвитку і саморозвитку професійної компетенції викладачів коледжів та технікумів, підвищення їх кваліфікації та принципово нове розуміння сутності професійної діяльності і професійної компетенції кваліфікованого викладача в підготовці фахівців машинобудівного профілю.*

У даній статті досліджено сутність та роль когнітивного компоненту в структурі професійної компетенції кваліфікованого викладача. Визначено якими критеріями характеризується когнітивний компонент.

Проведено опитування педагогічних працівників для з'ясування стану професійної підготовки фахівців машинобудівного профілю на основі сучасних освітніх стандартів та обґрунтування умов забезпечення належного рівня якості й ефективності освітнього процесу в технікумах і коледжах.

Було розроблено діагностичну методику «Анкета для вивчення особливостей стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у технікумах і коледжах за допомогою компонентів професійної компетенції викладача». Власні знання, уміння чи якості за когнітивним компонентом, що були запропоновані в анкеті потрібно було оцінити за десятибальною шкалою. У дослідженні взяли участь 92 особи, в тому числі 73 викладача навчальних закладів машинобудівного спрямування.

Аналіз отриманих даних дозволив конкретизувати рівні когнітивного компоненту в підготовці майбутніх фахівців машинобудівного профілю та визначити високу ступінь актуальності проблеми розвитку і саморозвитку професійної компетенції викладача.

***Ключові слова:** когнітивний компонент, фахівці машинобудівного профілю, структура професійної компетенції, саморозвиток професійної компетенції, стандартизація професійної підготовки молодших спеціалістів.*

Актуальність (Introduction). Нормативною вимогою до діяльності сучасного кваліфікованого викладача є здатність перетворити предметний зміст викладання дисципліни в засіб професійного та особистісного розвитку студентів. Здійснити це неможливо без принципово нового розуміння сутності професійної діяльності і професійної компетенції самого викладача.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі модернізації сучасної освіти присвячені дослідження вчених: В. Андрущенко, В. Бикова, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, А. Лузана, Н. Ничкало та ін.; впливу ціннісних орієнтацій на формування професіоналізму майбутнього вчителя – Т. Осипова, М. Чобітько, Л. Савченко, А. Деркач; значенню ціннісного ставлення у професійному розвитку студента – О. Шиян, С. Пазухіна, К. Курко, І. Бех; формуванню ціннісно-мотиваційної домінанти як основи особистості майбутнього професіонала – Г. Балл.

Мета (Purpose). Дослідити рівень розвитку когнітивного компонента професійної компетенції викладачів машинобудівного профілю та з'ясувати стан їх готовності до впровадження сучасних освітніх стандартів.

Методи (Methods). Україна знаходиться на етапі розвитку, пов'язаного зі зміною емоційно-ціннісних орієнтацій, як у підростаючого покоління, так і у старшого покоління. Поряд з глобалізацією економіки і культури, розвитком ринкових відносин, відкритістю суспільства існують негативні явища, пов'язані з наявністю ціннісного вакууму. Через несформованість світоглядних позицій, чітких життєвих орієнтацій студентська молодь не має твердої зовнішньої підтримки, оскільки наше суспільство тривалий час перебувало в стані розгубленості: старі ідеї заперечувалися, західні зразки, в силу особливостей вітчизняного менталітету, не впроваджено. Модернізація сучасної системи технічної освіти відповідно до інноваційної парадигми розвитку суспільства передбачає підвищення якості професійної підготовки фахівців.

Професійне становлення фахівця спрямоване не тільки на засвоєння знань, умінь, навичок, що дозволяють вдосконалювати виробничу діяльність та здійснювати інноваційний прорив у технічній галузі, а й на розвиток його особистості в соціокультурному середовищі, оскільки феномен культури дедалі більше визначає ключові моменти професійної діяльності та людського буття. У цьому контексті формування соціокультурної

компетентності студентів технічних навчальних закладів у процесі їхньої професійної підготовки набуває особливого значення. Сьогодні середні спеціальні навчальні заклади взяли на себе відповідальність підготовки фахівців компетентних, з розвиненою емоційно-ціннісною сферою, з високорозвиненим духовним потенціалом і адаптивними можливостями [2, с. 4].

Ознайомившись з педагогічною літературою, ми бачимо, що є тенденція визнання людини творцем власного життя. Особливо нас зацікавили праці вчених, в яких розглядаються проблеми гуманізації та демократизації змісту освіти, освітнього процесу у професійних навчальних закладах, а також питання професійної підготовки студентів.

Ми звернули увагу на той факт, що багато авторів виділяють поряд зі знаннями - інформацією і знаннями-досвідом світоглядні, культурно-ціннісні, морально естетичні, емоційно-ціннісні знання. Це дуже важливо, коли роль професійної освіти стає визначальною у формуванні фахівця і виходить за межі її розуміння як чинника підготовки кваліфікованого фахівця з ґрунтовними теоретичними знаннями і розвиненими професійно-практичними вміннями. Сьогодні професійно-технічна освіта є чинником формування нової якості не тільки економіки, а й суспільства в цілому [2, с. 17].

З урахуванням нової функції виникає проблема визначення пріоритетів підготовки фахівця, обґрунтування компонентів структури змісту освітньої діяльності з урахуванням соціального замовлення. Професійна освіта не повинна бути дзеркалом суспільних і економічних проблем, а скоріше інструментом їх усунення, вікном в майбутнє.

Це дозволяє нам переосмислити зміст, методичне забезпечення навчально-виховного процесу у коледжах і технікумах і спробувати змодельовати якісно нові особистісно професійні характеристики суб'єктів і об'єктів професійної підготовки.

З огляду на значимість соціальних завдань, професійні навчальні заклади повинні дбати про формування гармонійної особистості майбутнього фахівця, в якій духовне начало має стати ядром її цінності. Саме духовність людини є джерелом його сили, здатності протистояти труднощам і не втратити віру в себе.

Сьогодні питання формування у майбутніх викладачів ціннісного ставлення до обраної професії, до педагогічних знань і до дітей. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є реалізація в процесі вивчення педагогічних дисциплін емоційно-ціннісного компонента освіти.

Під емоційно-ціннісним компонентом освіти розуміється цілеспрямоване формування в учнів системи значущих для особистості і суспільства ціннісних орієнтацій і розвитку їх емоційно-вольової сфери, відображених у змісті освіти і реалізованих в процесі навчання [2, с. 6].

Сьогодні в сучасних середніх спеціальних навчальних закладах головним засобом реалізації змісту педагогічної освіти є навчальна дисципліна. Але до сих пір багато педагогів під змістом освіти, як і раніше розуміють набір знань, умінь і навичок. Ці представники освіти залишають систему відносин, виражених в ціннісних орієнтаціях і емоційно-вольових проявах, за межами дисципліни. Звичайно, повністю не ігнорується даний аспект, але в процесі навчання такі викладачі відображають свою суб'єктивну систему цінностей.

При відборі змісту емоційно-ціннісного компонента ми керувалися такими принципами: повноти, обліку попереднього емоційно-ціннісного досвіду, врахування індивідуальних особливостей, обліку соціальних особливостей, доступності, від конкретного - до абстрактного, дидактичної цінності та пріоритетності [1].

Виявлена в описаній послідовності і з дотриманням названих принципів система емоційно-ціннісного компонента при конструюванні змісту освіти виконує наступні функції:

- допомагає відбору навчального матеріалу, придатного для передачі всієї сукупності виділених цінностей;
- дозволяє враховувати всі цінності, необхідні для засвоєння;
- дозволяє відібрати емоціогенний матеріал, що сприяє пробудженню всієї гами емоційних переживань;
- виступає як одна з цілей освітнього процесу;
- є одним з критеріїв його ефективності.

Таким чином, вимогою до діяльності сучасного викладача професійної школи стає здатність перетворити предметний зміст дисципліни викладання в засіб професійного становлення. Здійснити це можливо тільки при розумінні сутності професійної діяльності і професійної компетенції самого викладача.

Ми звернулися до конкретизації сутності, критеріїв і рівня розвитку когнітивного компонента професійної компетенції викладача коледжів та технікумів, який в структурі професійної компетенції забезпечує відхід від усталених стереотипів педагогічної діяльності та оволодіння новими способами професійної самореалізації [1, с. 15]. Він характеризується наступними критеріями:

- наявністю актуальних інтегрованих знань;
- здатністю до їх постійного вдосконалення;
- спрямованості до творчої активності, гнучкості і критичності мислення;
- здатності до аналізу професійної ситуації та рефлексії.

Когнітивний компонент компетентності в основному формується в процесі професійної освіти та самоосвіти і являє собою розвинені до певного рівня знання.

Когнітивний компонент в структурі професійної компетенції викладача забезпечує відхід від усталених стереотипів педагогічної діяльності та оволодіння новими способами професійної самореалізації.

На наш погляд, він характеризується наступними критеріями: наявність актуальних інтегрованих знань, здатність до їх постійного вдосконалення, творча активність, гнучкість і критичність мислення, здатність до аналізу професійної ситуації та рефлексії.

Результати (Results). Для цього ми використовували діагностичну методику «Анкета для вивчення особливостей стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у технікумах і коледжах за допомогою компонентів професійної компетенції викладача». Власні знання, уміння чи якості за когнітивним компонентом, що були запропоновані в анкеті потрібно було оцінити за десятибальною шкалою. У дослідженні взяли участь 73 викладача навчальних закладів машинобудівного спрямування.

Аналіз результатів дослідження актуального рівня когнітивного компонента професійної компетенції викладачів спеціальності - 133 «Галузеве машинобудування» дозволяє констатувати наступне (таблиця 1).

Таблиця 1. Результати опитування викладачів навчальних закладів машинобудівного спрямування для визначення рівня сформованості когнітивного компоненту

Показники	Самооцінка, балів									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Знаю структуру, зміст сучасних освітніх стандартів, особливості, що відрізняють ці нормативні документи від попередніх моделей, поколінь	10	13	9	10	11	12	9	8	5	5
Знаю, як вибрати певні методи, технології навчання для формування тих чи інших компетентностей майбутніх молодших спеціалістів	9	10	11	13	14	10	9	6	6	4
Добре обізнаний (на) з положеннями Національної рамки кваліфікацій, Законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2017)	8	7	11	15	13	10	7	5	9	7
Знаю принципи, підходи, особливості розроблення сучасного навчально-методичного забезпечення підготовки молодших спеціалістів, зокрема, з використанням ІТ-технологій	5	5	10	13	19	10	8	11	5	6
Знаю суть компетентнісного підходу в освіті, розумію зміст поняття «компетентність», структуру професійної компетентності випускника	2	5	5	14	15	18	18	9	3	3

Графічно результати дослідження за визначенням рівня сформованості когнітивного компоненту педагогічних працівників можна представити наступним чином (рис. 1).

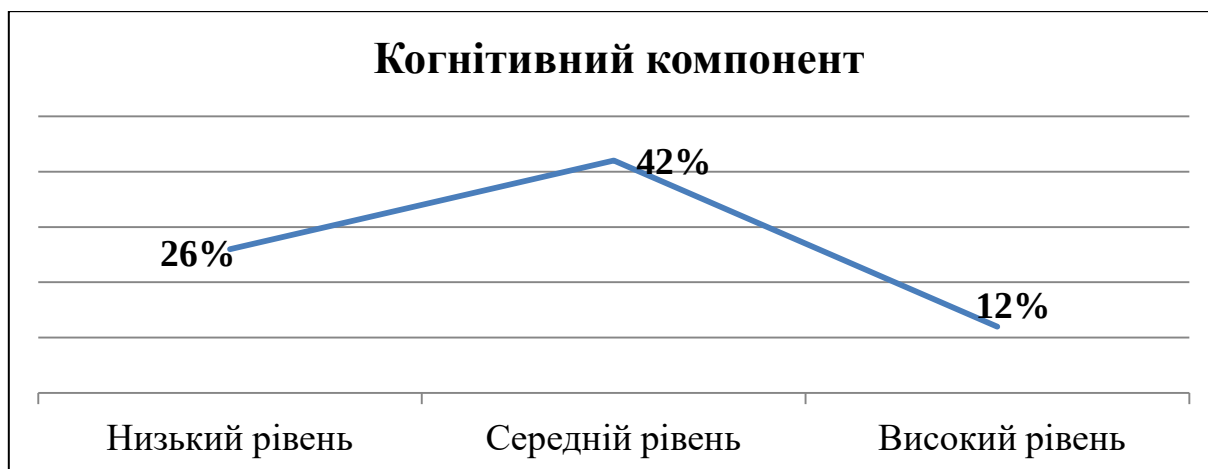

Рис. 1. Рівень сформованості когнітивного компоненту

За результатами опитування високий рівень сформованості когнітивного компоненту продемонстрували 11,5% викладачів. Головним показником в рамках нашого дослідження була саме інтегрованість знань, поєднання предметних і професійних знань. Викладачі даної групи переконані, що система професійних знань особистості та навчальної діяльності, закономірностей формування професійної компетенції не є обов'язковими. Це впливає на логіку планування навчального процесу та вибір форм самостійної роботи.

Низький рівень сформованості когнітивного компоненту продемонстрували 26,1% викладачів, а це говорить про те, що, необхідність знання змісту сучасних освітніх стандартів, знання особливостей, що відрізняють ці нормативні документи від попередніх моделей, поколінь не усвідомлюється викладачами. При плануванні навчального процесу вони орієнтуються тільки на логіку і структуру дисципліни, не враховуючи досвід суміжних дисциплін.

Більшість викладачів 42,8% мають середній рівень сформованості когнітивного компоненту, що означає визнання ними значущості знань з

інших дисциплін, але вони не в повній мірі використовують їх при плануванні навчального процесу. Не зовсім знають, як обирати певні методи, технології навчання для формування тих чи інших компетентностей майбутніх молодших спеціалістів. Але в достатній мірі розуміють суть компетентнісного підходу в освіті, зміст поняття «компетентність» та структуру професійної компетентності випускника.

Підкреслимо, що ми не брали під сумнів знання викладачів спеціальності-133 «Галузеве машинобудування». Найбільш істотним показником в рамках нашого дослідження була саме інтегрованість знань, поєднання предметних і психологічних професійних знань. Для викладачів даної групи типовим є судження про те, що система знань про психологію особистості та навчальної діяльності студентів, психологічних закономірностей формування професійної компетенції є обов'язковою, так як тільки з'єднання предметних і психологічних знань може забезпечити успішність навчального процесу. Дана переконаність має адекватний діяльнісний вираз, що відбивається в логіці планування навчального процесу, формах самостійної роботи студентів, специфіці організації знайомства з новим матеріалом.

Висновки і перспективи (Discussion). На основі аналізу отриманих даних можна констатувати, що для більшості викладачів, які взяли участь в дослідженні, найбільш характерний середній і низький рівень розвитку когнітивного компонента професійної компетенції. Володіючи глибокими, системними знаннями в області викладання технічних дисциплін, викладачі найчастіше мають лише фрагментарні знання з проблем професійно-особистісного розвитку студентів, зазнають труднощів з інтеграцією предметних і психологічних знань і не завжди усвідомлюють необхідність такої інтеграції. Як наслідок, даний напрямок вдосконалення не відбивається в перспективних програмах професійного саморозвитку. Для багатьох опитуваних викладачів характерним було дотримання одного разу розробленого алгоритму. Для більшості викладачів виявився характерним

середній і низький рівень розвитку здатності до аналізу професійної ситуації, гнучкості і критичності мислення, здатності до професійної рефлексії, що ускладнює адекватну реакцію на постійні зміни професійної реальності.

Отримані в ході дослідження дані визначають високу ступінь актуальності проблеми розвитку і саморозвитку професійної компетенції викладачів коледжів та технікумів, підвищення їх кваліфікації та визначення їх готовності до впровадження освітніх стандартів на компетентнісній основі.

Список використаних джерел

1. Гамрецький І.С. Виховання в системі вищої освіти // Педагогіка вищої школи: підручник / Под ред. Д.В. Чернілевського. - Вінниця: АМСКП, Глобус-Прес, 2010. - 408 с.
2. Вайтулевич С.Н., Михайлова Т.В., Петрова К.О. Сущность и пути развития критического мышления преподавателя высшей школы // Современные наукоемкие технологии. - - № 9. - С. 70-72. 1
3. Завалевський Ю.І. Сучасний вчитель: вимір часу: навчально-методичний посібник для вчителів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Ю.І. Завалевський. - К. : Видавничий дім "Букрек", 2008. - 288 с.
4. Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А.К. Маркова // Советская педагогика. - 1990. - № 8. - С. 7-11.
5. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н. Введенский // Педагогика. - 2003. - № 10. - С. 51-55.
6. Осипова Т. Ю. Педагогічні умови формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя та їх взаємодія / Т.Ю. Осипова // Наука і освіта. - 2004. - № 6 - 7. - С. 195 - 197.
7. Павлютенков Є.М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є.М. Павлютенков. - Х. : Вид. група "Основа", 2008. - 128 с.
8. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л. Савченко // Рідна школа. - 2005. - № 8 (907). - С. 39 - 41.

References

1. Hamreckiy I.S. Education in the system of higher education // Pedagogics of the Higher School: Textbook / Ed. D.V. Chernilevsky - Vinnytsya: AAMSKP, Globus-Press, 2010. - 408 p.
2. Vaitulevich SN, Mikhailova T.V., Petrova K.O. Essence and ways of development of critical thinking of the teacher of high school // Modern science-intensive technologies. - - No. 9. - P. 70-72. 1
3. Zavalievsky Yu.I. Modern Teacher: A Measurement of Time: A Teaching and Methodological Manual for Teachers and Students at Higher Educational Institutions / Yu.I. Zavalevsky - K.: Publishing House "Bukrek", 2008. - 288 p.
4. Markova AK Psychological analysis of teacher's professional competence / AK Markova // Soviet pedagogy. - 1990. - No. 8. - P. 7-11.
5. Vvedensky V.N. Modeling of professional competence of a teacher / VN Vvedensky // Pedagogics. - 2003. - No. 10. - P. 51-55.
6. Osipova T. Yu. Pedagogical conditions of formation of professionally oriented personality of the future teacher and their interaction / T.Yu. Osipova // Science and education. - 2004. - No. 6 - 7. - P. 195 - 197.

7. Pavlyutonkov E.M. Modeling in the education system (in charts and tables) / E.M. Pavlyuttenkov - X.: View. Group "Osnova", 2008. - 128 p.
8. Savchenko L. Studying the value orientations of modern student youth / L. Savchenko // Native school. - 2005. - No. 8 (907). - P. 39 - 41.

Н.М. Ванина, кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник Институт профессионально-технического образования НАПН Украины
E-mail: nvanina.science@gmail.com

Л.А. Котоловец, начальник отдела содержания и технологий обучения младших специалистов Институт модернизации содержания образования
E-mail: vmolspec@ukr.net

КОГНИТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ В СТРУКТУРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ

Аннотация. Актуальным вопросом работы является проблема развития и саморазвития профессиональной компетенции преподавателей колледжей и техникумов, повышение их квалификации и принципиально новое понимание сущности профессиональной деятельности и профессиональной компетенции квалифицированного преподавателя в подготовке специалистов машиностроительного профиля.

В данной статье исследована сущность и роль когнитивного компонента в структуре профессиональной компетенции квалифицированного преподавателя. Определено какими критериям характеризуется когнитивный компонент.

Проведен опрос педагогов для выяснения состояния профессиональной подготовки специалистов машиностроительного профиля на основе современных образовательных стандартов и обоснованы условия обеспечения надлежащего уровня качества и эффективности образовательного процесса в техникумах и колледжах.

Была разработана диагностическая методика «Анкета для изучения особенностей стандартизации профессиональной подготовки младших специалистов в техникумах и колледжах с помощью компонентов профессиональной компетенции преподавателя». Собственные знания, умения или качества по когнитивному компоненту, предложенные в анкете нужно было оценить по десятибалльной шкале. В исследовании приняли участие 92 человека, в том числе 73 преподавателя учебных заведений машиностроительного направления.

Анализ полученных данных позволил конкретизировать уровень когнитивного компонента в подготовке будущих специалистов машиностроительного профиля и определить высокую степень актуальности проблемы развития и саморазвития профессиональной компетенции преподавателя.

Ключевые слова: когнитивный компонент, специалисты машиностроительного профиля, структура профессиональной компетенции, саморазвитие профессиональной компетенции, стандартизация профессиональной подготовки младших специалистов.

N.M. Vanyina, Candidate of Sciences (Economics), associate professor, senior researcher Institute of vocational education of the National Academy of Sciences of Ukraine

E-mail: nvanina.science@gmail.com

L.O. Kotolovets, Head of the Department of Content and Technology for the Training of Junior Professionals Institute for the Modernization of the Content of Education

E-mail: vmolspec@ukr.net

COGNITIVE COMPONENT IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE QUALIFIED MACHINE-BUILDING PROFILE TEACHER

Abstract. Actual problems of work are the problem of development and self-development of professional competence of teachers of colleges and technical schools, enhancement of their qualifications and a fundamentally new understanding of the essence of professional activity and professional competence of a qualified teacher in the training of specialists in the engineering industry.

In this article the essence and role of the cognitive component in the structure of the professional competence of a qualified teacher is researched. Determined by what criteria is characterized by a cognitive component.

A survey of pedagogical workers was conducted to find out the state of professional training of specialists in the engineering industry on the basis of modern educational standards and to substantiate the conditions for ensuring an adequate level of quality and efficiency of the educational process in technical schools and colleges.

The diagnostic method "Questionnaire for studying the peculiarities of standardization of vocational training of junior specialists in technical schools and colleges was developed with the help of components of professional competence of the teacher". The own knowledge, skills or quality of the cognitive component proposed in the questionnaire was to be assessed on a ten-point scale. The study was attended by 92 people, including 73 teachers of engineering educational institutions.

The analysis of the data allowed to specify the levels of the cognitive component in the training of future specialists in the engineering industry and to determine the high degree of relevance of the problem of development and self-development of the professional competence of the teacher.

Keywords: cognitive component, specialists of machine-building profile, structure of professional competence, self-development of professional competence, standardization of professional training of junior specialists.

ДІАГНОСТИКА РОЗВИНЕНOSTІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті окреслені особливості діагностичного інструментарію щодо вимірювання рівня розвиненості економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами Державної прикордонної служби України. Враховуючи структуру економічної компетентності, систематизовано та уточнено критерії та показники розвитку досліджуваної компетентності: мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний. Запропоновано оцінювати розвиненість економічної компетентності за трьома взаємозалежними і послідовними рівнями: низький, середній, високий. Перспективами подальших досліджень є проведення педагогічного експерименту щодо формування економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами Державної прикордонної служби України.*

***Ключові слова:** професійна компетентність, економічна компетентність, діагностика, показники, критерії, рівні.*

Вступ. Забезпечення ефективної протидії сучасним викликам та загрозам прикордонній безпеці України обумовлює необхідність підвищення якості підготовки керівних кадрів Державної прикордонної служби України (далі - ДПСУ), розширення переліку компетенцій, якими вони повинні оволодіти з метою успішного виконання завдань в різних сферах професійної діяльності. Враховуючи сучасний досвід управління органами ДПСУ, особливої актуальності набуває проблематика фінансово-економічної діяльності, успішне вирішення якої перебуває в прямій залежності від належного рівня розвиненості економічної компетентності керівників. Розвиток означеної якості потребує цілеспрямованого педагогічного впливу, насамперед, в умовах вищого військового навчального закладу. З'ясування ефективності такого впливу вимагає розробки та застосування релевантних діагностичних процедур з чітким визначенням критеріїв та показників оцінки досліджуваного педагогічного явища.

Останні дослідження та публікації. Проблема розробки діагностичного інструментарію для оцінки розвиненості професійних

компетентностей у фахівців різних галузей є предметом численних педагогічних досліджень. Визначенням критеріїв та показників розвиненості економічної компетентності як складової професійної компетентності займалися С. Вітер, В. В. Дивак, О. С. Падалка, В. Приступа, С. В. Стеблюк та інші вчені. Результати аналізу їх наукових праць [2; 4; 8; 9; 10] свідчать про відсутність єдиних підходів щодо оцінки та визначення рівневої структури досліджуваної якості. Окрім того, визначаючи показники розвиненості економічної компетентності, науковцями не достатньо повно враховуються вимоги щодо підготовки фахівців за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Метою статті є визначення та обґрунтування критеріїв, показників і рівнів розвиненості економічної компетентності майбутніх магістрів управління органами ДПСУ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діагностику розвиненості економічної компетентності майбутніх магістрів управління органами ДПСУ (далі – слухачів) необхідно проводити, спираючись на спеціально розроблені критерії та показники. Це дає можливість скоригувати та оптимізувати процес професійної підготовки офіцера-керівника, здатного на основі ґрунтовних економічних знань, умінь, навичок і особистісних якостей результативно здійснювати управління фінансово-економічною та господарською діяльністю органів ДПСУ в сучасних умовах.

З результатами аналізу теоретичних джерел [1; 2; 3; 7] нами уточнено поняття «критерій», під яким слід розуміти сукупність сутнісних ознак, які дають можливість зробити висновки про стан і рівень її сформованості, при цьому ступінь сформованості визначається в конкретних показниках, які характеризуються у свою чергу низкою ознак.

Аналіз педагогічної теорії і практики дає можливість окреслити загальні вимоги до визначення та обґрунтування критеріїв, а саме [1; 2; 3; 5; 7; 11]:

- 1) критерії повинні відображати основні закономірності функціонування і розвитку аналізованого явища;
- 2) за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між всіма компонентами аналізованого явища;
- 3) критерії повинні розкриватися через показники, за якими можна судити про більший або менший ступінь вираження даного критерію;
- 4) критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;
- 5) якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними та доповнювати один одного.

Для визначення критеріїв, показників та рівнів розвиненості економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами ДПСУ нами проаналізовано підходи, які можна використати або адаптувати для вирішення проблематики нашого дослідження. Так, С. Вітер визначає та обґрунтовує критерії розвиненості економічної компетентності з такими показниками: мотиваційно-ціннісний (ставлення до обраної професії, прагнення і здатність до самоосвіти), когнітивно-пізнавальний (рівень засвоєння базових економічних знань, розвиненість сучасного економічного мислення), діяльнісно-практичний (рівень засвоєння базових економічних умінь і навичок, рівень володіння інформаційними технологіями, наявність досвіду економічної діяльності), особистісно-професійний (рівень прояву професійно-значущих якостей на основі самооцінки). Згідно аналізу наукових підходів до характеристики рівнів сформованості виділено три рівні сформованості економічної компетентності молодших спеціалістів: низький, середній, високий [2].

В. Приступа виокремлює на основі компонентів економічної компетентності майбутніх інженерів радіозв'язку такі критерії та показники її сформованості [9]:

інтелектуально-пізнавальний – наявність економічних знань, засобів використання економічної інформації, яка визначається за допомогою показників повноти, глибини та міцності засвоєння знань;

ціннісно-мотиваційний – сформованість економічного світогляду та морально-ціннісної мотивації до економічної діяльності, показниками якої є позитивні мотиви економічної діяльності, сприймання економічної компетентності як цінності;

діяльнісно-творчий – вміння ефективної економічної діяльності. Показники: характер вмінь економічної діяльності.

Використовуючи зазначені критерії та показники, В. Приступа виділяє три рівні сформованості економічної компетентності: високий, середній, низький.

Досліджуючи економічну підготовку молодших спеціалістів сфери кооперації, С. Стеблюк виділяє у її структурі мотиваційний, функціональний, рефлексивний, особистісно-ціннісний компоненти. Показниками сформованості економічної готовності стали: наявність мотивації до навчання та мотивації до професійної діяльності (за мотиваційним компонентом); знання економічних категорій, законів, набуття практичних умінь і навичок, наявність навичок самостійної роботи, здатність до інтуїції та прогнозування (за функціональним компонентом); самостереження, самоаналіз, ідентифікація (за рефлексивним компонентом); знання основних цінностей та вибір їх (за особистісно-ціннісним компонентом). Серед рівнів виокремлено: за функціональним і мотиваційними компонентами – початковий, середній, достатній, високий; за рефлексивним і особистісно-ціннісним компонентами – початковий, середній, високий [10].

У дослідженні К. Масленнікова за критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності обрано компоненти ключових компетентностей та конкретизовано показники критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх економістів, а саме [7]:

мотиваційно-вольовий критерій – усвідомлене бажання досягти певних успіхів у професійно-економічній підготовці; прагнення актуалізувати одержані економічні знання на практиці; розуміння важливості підвищення професійно-економічної підготовки протягом життя; спроможність співпрацювати у команді (групі); прагнення розуміти мотиви інших до діяльності;

функціональний критерій – свідоме одержання знань у професійній економічній підготовці; уміння інтерпретувати професійні знання в уміння та навички; набуття досвіду від тих, хто є авторитетом, та інших джерел; усвідомлене сприйняття законів управлінської діяльності; здатність швидко приймати рішення та нести за них відповідальність; спрямованість особистості на розвиток професійно-економічної культури;

комунікативний критерій – спроможність до вільного оперування інформацією та уміння міжособистісного й професійного спілкування; уміння подавати інформацію з урахуванням потреб аудиторії; спроможність вирішувати конфліктні ситуації у професійно-економічній діяльності; уміння етично себе поводити у професійно-економічній сфері, застосовуючи знання культури; уміння вести документацію (звіти, бухгалтерські папери, уміння працювати з програмами “1С”); здатність розмежувати професійно-економічні завдання за рівнями складності; здатність до креативних рішень у професійно-економічній діяльності;

рефлексивний критерій – спроможність осмислювати власні дії у професійно-економічній діяльності; уміння усвідомлено контролювати рівень професійного саморозвитку; здатність до самореалізації та самовдосконалення; спроможність до самооцінки під час взаємодії у команді та особистої відповідальності щодо ефективності сумісних дій команди; усвідомлення себе як носія відповідної культури.

За результатами аналізу зазначених наукових підходів критерії розвиненості економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами ДПСУ ми розглядаємо як сукупність сутнісних ознак, які дають

можливість зробити висновки про стан і рівень її розвиненості, при цьому ступінь розвиненості визначається в конкретних показниках, які характеризуються у свою чергу низкою ознак. Враховуючи структуру економічної компетентності [6], нами виділено та обґрунтовано критерії розвитку досліджуваної компетентності в майбутніх офіцерів органів управління ДПСУ, а саме: мотиваційний; когнітивний; операційний; особистісний.

Показниками **мотиваційного критерію** є:

усвідомлений вибір своєї подальшої професійної діяльності у складі керівних кадрів відомства;

прагнення стати професіоналом;

ставлення до економічних процесів країни, зокрема прикордонного відомства;

самостійне поглиблення і вдосконалення знань з управління фінансово-господарською діяльністю ООДК;

усвідомлення значущості економічних знань для практичного життя і професійної діяльності;

прагнення подолати внутрішні перешкоди, що виникають у професійно-економічній підготовці;

спроможність співпрацювати у команді (групі).

Рівні розвиненості економічної компетентності слухачів за мотиваційним критерієм:

Низький рівень. Слухач критично налаштований на процес вивчення економічних дисциплін, не усвідомлює важливості економічної компетентності для майбутньої професійної діяльності та практичного життя.

Середній рівень. Слухач в основному позитивно налаштований на процес вивчення економічних дисциплін і усвідомлює значимість економічної компетентності для майбутньої професійної діяльності та практичного життя.

Високий рівень. Слухач позитивно налаштований на процес вивчення економічних дисциплін, усвідомлює значимість досягнення високого рівня успіхів у економічній підготовці, прагне актуалізувати одержані економічні знання на практиці та постійно їх удосконалювати.

Когнітивний критерій - володіння професійно-важливими знаннями (фахові-спеціальні, управлінські, нормативно-правові, науково-методичні, предметні), що дозволяють майбутнім офіцерам управління органами ДПСУ здійснювати керівництво фінансово-економічною діяльністю підпорядкованого підрозділу.

Показники когнітивного критерію - ступень володіння знаннями щодо: нормативно-правової бази, яка регламентує фінансово-економічність діяльність відомства;

основних понять і категорій бюджету, бюджетної системи, бюджетного процесу держави;

сутності та змісту фінансово-економічної діяльності ДПСУ;

особливостей організації та ведення фінансово-економічної та фінансово-господарської діяльності в ДПСУ;

порядку організації фінансового планування, складання і виконання кошторисів доходів та видатків ООДК;

порядку організації та проведення контрольних заходів фінансово-економічної діяльності відомства.

Рівні розвиненості економічної компетентності слухачів за когнітивним критерієм:

Низький рівень. Знання у слухача не сформовані, пізнавальні завдання виконуються під керівництвом викладача; факти та явища описуються інтуїтивно, без розуміння взаємодії між ними.

Середній рівень. Слухач володіє знаннями лише основного матеріалу, окремі елементи розрізнено; оперує понятійно-термінологічним апаратом за допомогою викладача; аналізує факти і явища під контролем викладача; переносить знання на нову ситуацію, але зачасти репродуктивно.

Високий рівень. Слухач показує систематизовані та узагальненні знання щодо фінансово-економічної діяльності прикордонного відомства; свідомо оперує необхідними фінансово-економічними поняттями та термінами; аналізує явища та факти фінансово-економічної діяльності; здійснює вільне перекладання знань на нову ситуацію; активно використовує отриманні знання.

Операційний критерій дає змогу виявити рівень розвиненості практичних умінь і навичок слухача щодо управління фінансово-економічною діяльністю та складається із наступних показників:

- проведення аналізу фінансово-економічних показників;
- виконання фінансово-економічних розрахунків, робота з таблицями;
- раціональне та самостійне виконання практичних завдань;
- ефективне використання навчального часу;
- перенесення умінь на інші практичні ситуації;
- бажання приймати участь в фінансово-економічній діяльності підрозділу ООДК;
- використання фінансово-економічних знань для пояснення фактів навколишньої дійсності.

Рівні розвиненості економічної компетентності слухачів за операційним критерієм:

Низький рівень. Слухач володіє лише окремими вміннями; завдання виконує лише під керівництвом викладача; не може перекладати вміння на інші практичні ситуації; фінансово-економічну дійсність аналізує із ускладненнями, на підставі життєвого досвіду, не використовуючи економічні знання; уникає участі у фінансово-економічній діяльності.

Середній рівень. Слухач аналізує фінансово-економічні документи; проводить розрахунки, працює із таблицями під керівництвом викладача. Епізодично приймає участь у фінансово-економічній діяльності, не завжди використовує знання для пояснення фактів.

Високий рівень. Свідомо аналізує економічні документи; виконує розрахунки, працює із таблицями, приймає участь у фінансово-економічній діяльності; використовує знання для пояснення фактів навколишньої дійсності; вміє вести ділові бесіди, використовуючи результати аналізу фінансово-економічної документів.

Особистісний критерій – виражає прояв особистих значущих якостей, які набувають свого розвитку в процесі фахової підготовки.

За показниками особистісного критерію оцінюються особисті якості: ініціативність, мобільність, самостійність прийняття управлінських рішень, критичність мислення.

Рівні розвиненості економічної компетентності слухачів за особистісним критерієм:

Низький рівень. Якості проявляються слухачем рідко, не усвідомлено, відсутня позитивна мотивація до розвитку необхідних якостей, відсутній інтерес до майбутньої професійної діяльності.

Середній рівень. Якості проявляються у відповідності до конкретної ситуації, що викликає інтерес слухача. Він починає усвідомлювати значимість даних якостей для майбутньої професійної діяльності керівника ООДК.

Високий рівень. Якості проявляються завжди. Слухач усвідомлює значимість даних якостей для майбутньої професійної діяльності.

Запропоновані критерії, показники та рівні для оцінки розвиненості економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами ДПСУ забезпечують діагностичні умови для проведення педагогічного експерименту щодо формування означеної якості.

Висновки. Таким чином, діагностику розвиненості економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами ДПСУ доцільно здійснювати з використанням таких критеріїв та показників: *мотиваційний* (усвідомлений вибір своєї подальшої професійної діяльності у складі керівних кадрів відомства; прагнення стати професіоналом; ставлення до

економічних процесів країни, зокрема прикордонного відомства; самостійне поглиблення і вдосконалення знань з управління фінансово-господарською діяльністю ООДК; усвідомлення значущості економічних знань для практичного життя і професійної діяльності; прагнення подолати внутрішні перешкоди, що виникають у професійно-економічній підготовці; спроможність співпрацювати у команді (групі)); *когнітивний* (володіння знаннями щодо нормативно-правової бази, яка регламентує фінансово-економічність діяльність відомства; основних понять і категорій бюджету, бюджетної системи, бюджетного процесу держави; сутності та змісту фінансово-економічної діяльності ДПСУ; особливостей організації та ведення фінансово-економічної та фінансово-господарської діяльності в ДПСУ; порядку організації фінансового планування, складання і виконання кошторисів доходів та видатків ООДК; порядку організації та проведення контрольних заходів фінансово-економічної діяльності відомства); *операційний* (проведення аналізу фінансово-економічних показників; виконання фінансово-економічних розрахунків, робота з таблицями; раціональне та самостійне виконання практичних завдань; ефективне використання навчального часу; перенесення умінь на інші практичні ситуації; бажання приймати участь в фінансово-економічній діяльності підрозділу ООДК; використання фінансово-економічних знань для пояснення фактів навколишньої дійсності); *особистісний* (ініціативність, мобільність, самостійність прийняття управлінських рішень, критичність мислення). Запропоновані критерії та показники дають можливість оцінювати розвиненість економічної компетентності за трьома взаємозалежними і послідовними рівнями: низький, середній, високий.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є проведення педагогічного експерименту за двома етапами: констатувальним і формувальним щодо експериментальної перевірки дієвості створених педагогічних умов розвитку економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органами ДПСУ.

Використана література

1. Беспалько В. П. Элементы теории управления процессом обучения. Ч. 2. Измерение качества процесса обучения / В. П. Беспалько. – М.: «Знание», 1971. – 72 с.
2. Вітер С. Критерії, показники та рівні сформованості економічної компетентності молодших спеціалістів / С. Вітер // Теорія та методика управління освітою. - 2013. - № 10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_5
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Дивак В. В. Розвиток економічної компетентності директорів загальноосвітніх навчальних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Дивак ; "Ун-т менедж. освіти" НАПН України. - К., 2010. - 20 с.: рис., табл. - укр.
5. Коростіль Л. А. Самоосвіта особистості як соціальне та педагогічне явище / Л. А. Коростіль // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми: Видавництво Сум ДПУ, 2009. – №1. – С. 138 – 145.
6. Левчук Н. Сутність і структура економічної компетентності офіцерів управління органами Державної прикордонної служби України / Наталія Левчук // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 20. – С. 122–127.
7. Масленнікова К. С. Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх економістів / К. С. Масленнікова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2009. - Вип. 2. – С. 94–100.
8. Падалка О. С. Дидактико-методичні основи формування економічної компетентності: навч. посіб. / О.С. Падалка, О.Т. Шпак, В.В. Приступа; Нац. пед. унт ім. М.П. Драгоманова. – К.: Видво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – 239 с.
9. Приступа В. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх інженерів радіозв'язку / Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. Т. Біленко (гол. Редактор), М. Чепіль, А. Федорович та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Випуск двадцять третій. Педагогіка. – 290с.- С.189-202.
10. Стеблюк С. В. Економічна підготовка молодших спеціалістів сфери кооперації: модель та її реалізація / С. В. Стеблюк // Освітологічний дискурс. - 2014. - № 3. - С. 211-219. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_3_23
11. Тушко К. Ю. Педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки : Дис... канд. наук: 13.00.04 - 2009.

Левчук Наталья Петровна,
*старший преподаватель кафедры
пограничной безопасности Национальной
академии Государственной пограничной
службы Украины имени Богдана
Хмельницкого*

ДИАГНОСТИКА РАЗВИТОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ МАГИСТРОВ УПРАВЛЕНИЯ ОРГАНАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНА

Аннотация. В статье обозначены особенности диагностического инструментария по измерению уровня развитости экономической компетентности у

будущих магистров управления органами Государственной пограничной службы Украины. Учитывая структуру экономической компетентности, систематизированы и уточнены критерии и показатели развитости исследуемой компетентности: мотивационный, когнитивный, операционный, личностный. Предложено оценивать развитость экономической компетентности по трем взаимозависимыми и последовательными уровнями: низкий, средний, высокий. Перспективами дальнейших исследований является проведение педагогического эксперимента формирования экономической компетентности у будущих магистров управления органами Государственной пограничной службы Украины.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, экономическая компетентность, диагностика, показатели, критерии, уровни.

Levchuk Nataliya Petrivna,
Senior instructor of
the Border Guard Security Department of
the National Academy of the Border Guard
Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi

**THE ECONOMIC COMPETENCE DEVELOPMENT DIAGNOSIS OF THE
FUTURE MASTERS OF MANAGEMENT OF THE STATE BORDER GUARD
SERVICE OF UKRAINE UNITS**

Annotation. *The article outlines the features of the diagnostic instruments on measuring the level of the economic competence development of the future masters of management of the State Border Guard Service of Ukraine units. Considering the structure of the economic competence, the criteria and indicators of this competence have been systematized and specified: motivational, cognitive, operational, personal. The estimation of the economic competence development has been suggested according to three interdependent and successive levels: low, medium and high. The perspectives for further research is to conduct educational experiments on the economic competence formation of the future masters of management of the State Border Guard Service of Ukraine units.*

Key Words: professional competence, economic competence, diagnosis, indicators, criteria, levels.

Морська Лілія Іванівна
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри англійської філології
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ТРЕНІНГУ

***Анотація.** У статті обґрунтовано доцільність використання тренінгу для формування в майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей іншомовної стратегічної компетентності та схарактеризовано його дидактичні можливості. Автор аналізує три моделі реалізації тренінгової технології, запропонованих зарубіжними науковцями, а також пропонує сім можливих програм реалізації тренінгу у навчанні іншомовних комунікативних стратегій в умовах навчання в українських вищих навчальних закладах. Запропоновано авторську структуру іншомовної стратегічної компетентності майбутніх фахівців, до якої вперше введено методичні стратегії викладача у процесі навчання комунікативних стратегій.*

***Ключові слова:** тренінг, програма тренінгу, комунікативні стратегії, іншомовна стратегічна компетентність, методичні стратегії.*

Теоретичні й методичні аспекти використання тренінгу в навчальному процесі вищої школи вивчали українські (М. Вовковінський, Л. Журавська, Т. Іванова, Т. Пезюченко, А. Семенова, Т. Яценко, І. Цар та ін.) та зарубіжні учені (Т. Зайцева, С. Конг, А. Маслоу, Л. Петровська, К. Роджерс та ін.), додавши йому популярності.

У науковій літературі можна знайти різні тлумачення тренінгу. Його розуміють: як форму активного набуття навичок поведінки, саморегуляції, розвитку особистості, спілкування [4, с. 109]; як інтенсивне навчання з практичним спрямуванням, яке, на відміну від навчання в межах освітніх програм, спрямованого на формування системи знань, скероване на розвиток навичок, засвоєння його учасниками нового досвіду [2, с. 291]; як організаційну форму навчально-виховної роботи, яка, спираючись на досвід і знання її учасників, забезпечує активне використання різних педагогічних методів за рахунок створення позитивної емоційної атмосфери у групі та спрямовується на отримання сформованих навичок і життєвих компетенцій [3, с. 26].

Наш вибір зумовлений тим, що впровадження стратегічного тренінгу як частини програми з вивчення іноземної мови дозволяє полегшити процес її вивчення. Е. Кoen у своїй статті «Стратегічний тренінг для тих, хто вивчає другу мову» визначає стратегічний тренінг як «детальну інструкцію щодо застосування навчальних стратегій» [5, с. 112]. На його думку, метою стратегічного тренінгу є забезпечення учнів засобами для здійснення наступних дій:

- самооцінка їх сильних і слабких сторін у вивченні мови;
- усвідомлення того, що допомагає вивчати мову найкращим чином;
- розвиток низки здібностей, які стають незамінними при вирішенні мовленнєвих труднощів;
- експериментування із сформованими й несформованими навчальними стратегіями;
- прийняття рішень щодо наближення до мовленнєвого завдання;
- контроль і самооцінка;
- перенесення вдалих стратегій в нове мовленнєве середовище.

З іншого боку, потребує пояснення поняття комунікативних стратегій. У цьому аспекті цікавою є думка О. Іссерс про те, що мовленнєва комунікація є стратегічним процесом і базується він на відборі оптимальних мовних ресурсів [1, с. 10]. Відбір мовних ресурсів здійснюється за допомогою відповідних стратегій. Власне останні згаданий вище учений розуміє як ланцюг рішень учасників комунікації, комунікативних відборів тих чи інших мовленнєвих дій і мовних засобів, як планування і реалізацію плану для досягнення певної глобальної комунікативної мети.

Вважаємо також за доцільне зазначити, що вибір тренінгу зумовлений також специфікою навчання іноземної мови студентів – майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей, яка передбачає максимальне досягнення бажаного результату за мінімальне використання аудиторного часу.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що не існує єдиної загальноприйнятої програми для проведення стратегічного тренінгу.

Натомість можна виділити декілька інструктивних моделей навчання стратегій. Кожна з них була створена для підвищення розуміння студентами мети і доцільності використання стратегій, надання їм можливостей практикувати стратегії, які вони вивчають, а також задля того, щоб допомогти їм застосовувати стратегії в нових мовленнєвих ситуаціях.

Сутність першої моделі, запропованої П. Пірсоном і Дж. Доулом, полягає в превалюючій ролі викладача й обмеженні самостійності студента. Вона складається з таких етапів [9, с. 153-155]:

- ✓ моделювання стратегії викладачем із одночасним поясненням її застосування та важливості;
- ✓ практика студентів у застосуванні стратегії під керівництвом викладача;
- ✓ консолідація – визначення стратегії та умов її застосування за допомогою викладача;
- ✓ самостійна практика студентів;
- ✓ застосування стратегії для виконання нових завдань.

В другій моделі Р. Оксфорд підкреслює дієвість наступної послідовності для представлення стратегій. Вона передбачає [8, с. 94]:

- чітке розуміння стратегій;
- обговорення переваг використання стратегій;
- функціональну та ситуативну практику у застосуванні стратегій;
- самооцінку та моніторинг здійснення мовлення;
- врахування можливості застосування стратегії для виконання нових завдань.

Проаналізувавши дану модель, ми дійшли до висновку, що вона не є нормативною щодо використання студентами певних стратегій, навпаки її можна вважати більш універсальною, оскільки вона дозволяє застосовувати різноманітні стратегії для великої кількості навчальних завдань.

Третя модель, розроблена А. Шамо і Дж. О'Меллі, є особливо корисною для тих студентів, які вже практикувалися в застосуванні стратегій в різноманітних контекстах [7, с. 114]. Цю модель, яка допомагає студентам

виконати навчальні завдання, можемо назвати чотириступеневим процесом вирішення труднощів. У ній можна виділили такі етапи:

- ✓ Планування. Студенти планують способи виконання навчального завдання.
- ✓ Моніторинг. Студенти здійснюють контроль власних дій, беручи до уваги використання стратегій та перевірку розуміння.
- ✓ Вирішення проблеми. Студенти знаходять рішення труднощів, з якими вони стикаються.
- ✓ Оцінка. Студенти оцінюють ефективність даної їм стратегії після її застосування в навчальному завданні.

В сучасній методиці виділяють велику кількість інструктивних програм стратегічного тренінгу, які застосовуються для навчання іноземних мов. Із усіх існуючих, ми хочемо зосередити нашу увагу на таких програмах:

1. Курс розвитку загальних навчальних здібностей. Такий курс передбачений як для студентів, у яких виникають труднощі у процесі навчання, так і для тих, які успішно здійснюють навчальну діяльність та прагнуть вдосконалити своє навчання. Велика кількість загальних академічних здібностей можуть бути перенесені на процес вивчення іноземної мови, серед них: використання візуальних карток; подолання тривоги; нотування [5, с. 28]. Проходження згаданого курсу допомагає розвинути загальні навчальні стратегії, що, на нашу думку, є ключовим моментом у формуванні стратегічної компетентності.

2. Тренінг для підвищення обізнаності. Лекції та дискусії. Тренінг для підвищення рівня свідомості (або тренінг-ознайомлення) складається із окремих лекцій і дискусій, які проводяться, зазвичай, у формі позааудиторної роботи. Такий підхід стає для студентів загальним вступом до застосування стратегій. Ми, слідом за Р. Оксфорд [8, с. 202], розглядаємо тренінг для підвищення обізнаності як програму, в якій учасники ознайомлюються із загальним поняттям стратегій вивчення мови та способами впливу цих стратегій на виконання різноманітних мовленнєвих завдань.

3. *Стратегічні семінари.* Короткотривалі семінари є ще одним, більш інтенсивним підходом до підвищення рівня обізнаності студентів зі стратегіями в процесі здійснення стратегічно оцінювальної діяльності; вони допомагають вдосконалити певні мовні здібності та дозволяють застосувати власні ідеї щодо вивчення певних аспектів іноземної мови. Складовими компонентами стратегічних семінарів є [5, с. 95]: лекції; практикуми; дискусії щодо ефективності використання стратегій та ін.

4. *Навчання у співпраці.* Програми навчання у співпраці вперше з'явилися в 1970 рр. у Європі і досі продовжують використовуватися в університетах США. На думку Г. Холека, таке навчання є програмою «прямого мовного обміну» [6, с. 98], яка об'єднує студентів із різного мовного середовища в пари для проведення репетиторських занять. Наприклад, англomовні студенти вивчають українську мову, а українці – англійську. До такого виду занять існує низка вимог, а саме: систематичність; чергування ролей викладача і студента; окреме вивчення двох мов; виділення однакової кількості часу для вивчення обох мов. Крім того, студенти можуть обмінюватися інформацією про те, які саме навчальні стратегії вони застосовують, таким чином надаючи певну модель стратегічного тренінгу. Проаналізувавши дану програму стратегічного тренінгу, ми дійшли до висновку, що її застосування серед студентів сприяло б не тільки формуванню стратегічної компетентності, але й забезпечило б розвиток міждисциплінарних зв'язків у навчанні. Оскільки, навчаючи один одного української та англійської мови, студенти змогли б оволодіти великим діапазоном навчальних і комунікативних стратегій.

5. *Стратегії в підручниках з іноземної мови.* Сьогодні можна простежити тенденцію до впровадження стратегій у навчальну програму. Незважаючи на той факт, що викладачі пояснюють і моделюють стратегії, студенти не завжди усвідомлюють, що вони взагалі застосовують стратегії. На сьогодні, існують підручники, які пропонують вправи для запам'ятовування стратегій, і пояснюють переваги їх використання. Виконання вправ у контексті

вивчення мови допомагає розвивати навчально-стратегічний діапазон студента [5, с. 96]. Слід зазначити, що перевага використання підручників, які навчають стратегій, полягає у тому, що студенти не потребуватимуть позааудиторних тренінгів. На нашу думку, такі підручники заохочують до подальшого самостійного застосування стратегій у процесі вивчення іноземної мови.

6. *Відеокурси.* З метою підвищення рівня обізнаності із навчальними стратегіями і навчальним процесом загалом Дж. Рубін розробила інтерактивну відео програму, яка містить інструктивний poradnik [10, с. 56]. Дана програма демонструє студентам способи перенесення стратегій на нові завдання і допомагає керувати процесом власного навчання. Студенти отримують можливість обирати будь-яку мову серед двадцяти запропонованих та рівень складності. Матеріали програми побудовані таким чином, що студенти можуть застосовувати різноманітні стратегії в різних мовних ситуаціях.

7. *Навчання на основі стратегій.* Цей підхід до навчання передбачає приховану та чітку інтеграцію стратегій в зміст курсу. Характерною рисою цього навчання є зосередженість на тому, хто вчиться. Студенти відчують переваги систематичного застосування стратегій в навчанні на власному досвіді. Крім того, вони мають можливість ділитися стратегіями, яким вони надають перевагу, із іншими і збільшувати використання стратегій в типових завданнях. Мета викладача полягає в індивідуалізації стратегічного тренінгу і пропозиції нових мовленнєвих стратегій. Досягнення даної мети передбачає виконання викладачем наступних завдань [5, с. 97]:

- ✓ Описати, змодельювати і подати приклади можливих корисних стратегій.
- ✓ Отримати від студентів додаткові приклади стратегій з їх власного досвіду навчання.
- ✓ Провести обговорення стратегій в малих і великих групах.
- ✓ Заохочувати студентів до експериментування із різними стратегіями.
- ✓ Вводити стратегії в навчальний матеріал для забезпечення їх контекстного застосування.

Вивчивши особливості навчання на основі стратегій, ми вважаємо, що викладачі можуть розпочинати здійснювати навчання на основі вже створених матеріалів. Перш за все, вони повинні визначити, де і які стратегії застосовувати. Обравши стратегії, на яких буде базуватися навчання, вони можуть розробити вправи для їх формування..

У методиці навчання виділяють низку прийомів для надання допомоги студентам у навчанні стратегій: спонукання, підказка, аналіз, демонстрація, пояснення та наведення прикладів. Рівень допомоги може зменшуватися за рахунок зміни мети читання і збільшення вимог до виконання завдань, в той час як рівень складності може залишатися незмінним. Оцінювання успішності застосування стратегій є важливим етапом, який може відбуватися, як за участю викладача, так і без нього [10, с. 43].

Отже, використання стратегічного тренінгу є невід'ємним компонентом у навчанні іноземної мови. Методичне забезпечення стратегічного тренінгу передбачає використання навчальних посібників, інструкцій викладача, аудіо та відеокурси, що сприятиме успішному формуванню іншомовної комунікативної компетентності.

Проаналізовані наукові розвідки усіх згаданих авторів та дослідницьких підходів дали нам можливість теоретично обґрунтувати явище, яке є необхідним для студента у процесі вивчення ним іноземної мови. Однак, наш практичний досвід навчання свідчить, що фокусування уваги лише на студентів, забуваючи про методичні дії вчителя, зумовлює ситуацію, коли методичні дії педагога знижують ефективність навчального процесу. П'ятирічний досвід інтенсивної підготовки дорослих до складання міжнародних іспитів з англійської мови довів важливість розуміння вчителем необхідності вчительських методично доцільних дій, які забезпечують ефективність набуття студентом зазначеного арсеналу стратегій. З цього приводу пропонуємо ввести до діапазону наукової уваги до стратегічності у навчанні іноземних мов методичні стратегії, які забезпечуватимуть ефективність процесу формування комунікативної компетентності студента.

Під методичними стратегіями розуміємо комплекс цілеспрямованих навчальних дій, запропонованих педагогом для виконання студентом чи віртуальним навчальним середовищем (комп'ютерною програмою, Інтернет ресурсом), які максимально інтенсивно сприятимуть досягненню навчальної мети – як ближньої перспективи (виконання завдання, формування окремих мовних навичок чи мовленнєвих умінь), так і дальньої (опанування іноземною мовою загалом).

Методичні стратегії пропонуємо поділяти на 3 групи: 1) методичні стратегії для формування одиничних мовних навичок (лексичних, граматичних, фонетичних); 2) методичні стратегії для формування компетенцій у чотирьох видах мовленнєвої діяльності (у говорінні, письмі, читанні та слуханні); 3) методичні стратегії для формування комунікативної компетентності відповідно до сфери та мети її використання (використання іноземної мови у професійно орієнтованому спілкуванні: так зване LSP – іноземна мова для професійних цілей, складання міжнародних тестів, що відзначаються специфічними вимогами та критеріями оцінювання). Ми розуміємо той факт, що методичні стратегії не мають безпосереднього відношення до стратегічної компетентності студента, бо залежать від професійної діяльності педагога, однак без їх ефективної реалізації формування останньої може відбуватися із певними труднощами, що приведе до неможливості досягнення навчальної мети. Більше того, адекватне розуміння студентом запропонованих методичних стратегій відповідним чином впливає на ефективність навчального процесу. Тому вважатимемо методичні стратегії як певне сприятливе середовище, на тлі якого відбувається ефективне формування стратегічної компетенції студента (рис. 1). Звідси, пропонуємо власну, доповнену модель стратегічної компетентності майбутнього фахівця нефілологічних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови.

Рисунок 1. Модель стратегічної компетентності студента.

Своє подальше завдання вбачаємо у розробці відповідних методичних рекомендацій для педагога з метою успішної реалізації зазначених стратегій у навчальному процесі, що і стане предметом дослідження наших наступних наукових розвідках.

Література:

1. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.].
2. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: учеб. пособие / [Гребенкина Л. К., Байкова А. А.]; под ред. Л. К. Гребенкина – [3-е изд.]. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 256 с.
3. Семенова А. В. Розвиток професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання (інтерактивний тренінг): навчально-методичний посібник / А. В. Семенова. – Одеса: ОВД Черкасов М. П., 2006. – 130 с.
4. Цар І. О. Педагогічні технології формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя гуманітарного профілю: Дис... канд.. пед.. наук: 13.00.04. – Тернопіль, 2011. – 260 с.
5. Cohen A. D. Strategies in Learning and Using a Second Language / A. D. Cohen. – New York : Longman, 1998. – 295 p.
6. Holec H. Learning and teaching modern languages for communication / H. Holec. – Strasbourg, France : Council for Cultural Co-operation, 1988. – 115 p.
7. O'Malley J. M. Learning Strategies in SLA / J. M. O'Malley, A. U. Chamot. – Cambridge: CUP, 1990. – 412 p.

8. Oxford R. Language learning strategies : What every teacher should know / R. Oxford. – New York, 1990. – 367 p.
9. Pearson P., Dole J. Explicit comprehension instruction : A review of research and a new conceptualization of learning / P. Pearson, J. Dole // Elementary School Journal, 1987. – № 88. – P. 151-165.
10. Rubin J. How Learner Strategies Can Inform Language Teaching: Proceedings of LULTAC / J. Rubin. – Hong Kong: Institute of Language in Education, 1989. – 108 p.

Морская Лилия Ивановна

доктор педагогических наук, профессор
заведующая кафедрой английской филологии
Тернопольский национальный педагогический
университет имени Владимира Гнатюка

ОБУЧЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТРЕНИНГА

Аннотация: В статье обосновано целесообразность использования тренинга для формирования в будущих специалистов нефилологического профиля иноязычной стратегической компетентности и охарактеризованы его дидактические возможности. Автор анализирует три модели реализации тренинговой технологии, предложенных иностранными учеными, а также предлагает семь возможных программ реализации тренинга в обучении иноязычных коммуникативных стратегий в условиях обучения в украинских высших учебных заведениях. Предложено авторскую структуру иноязычной стратегической компетентности будущих специалистов, в состав которой впервые введены методические стратегии преподавателя в процессе обучения коммуникативных стратегий.

Ключевые слова: тренинг, программа тренинга, коммуникативные стратегии, иноязычная стратегическая компетентность, методические стратегии

Morska Liliya Ivanivna

Doctor of pedagogical sciences, Professor
Head of English Philology Department
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University

TEACHING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE STRATEGIES TO FUTURE NON-PHILOLOGY SPECIALISTS WITH THE USE OF TRAINING TECHNOLOGY

Annotation: The article substantiates the usefulness of the use of training technology for the formation of foreign language strategic competence in future non-philology specialists, as well as characterizes the didactic potential of such technology. The author analysis three models, suggested by the foreign scientists, and presents seven possible programs of training realization in teaching foreign language communicative strategies under conditions of the study process at Ukrainian higher educational establishments. The author's structure of the foreign language strategic competence of future specialists has been suggested, which includes methodical strategies of the teacher which is considered to be the novelty of the paper.

Key words: training, training program, communicative strategies, foreign language strategic competence, methodical strategies

Авторське резюме

Доцільність статті зумовлена тим, що в умовах навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі студентів нефілологічних спеціальностей необхідним є пошук і створення оптимальних методик навчання, які б гарантували досягнення максимально високого результату і мінімально короткі часові строки з мінімальним використанням аудиторного часу (у зв'язку із загальноукраїнськими освітніми тенденціями щодо оптимізації аудиторного часу студента). Окрім цього, мовленнєва комунікація є стратегічним процесом, який базується на відборі оптимальних мовних ресурсів. Саме такою методикою є запропонована у статті методика використання тренінгу у формуванні іншомовної стратегічної компетентності, яка й покликана забезпечувати ефективний відбір мовних ресурсів у ситуаціях їх нестачі і, відповідно, подолання комунікативних бар'єрів у процесі навчання іноземної мови у вузі.

Метою статті є обґрунтування доцільності реалізації запропонованої методики, а також характеристика можливих тренінгових програм, покликаних формувати у студентів іншомовну стратегічну компетентність як невід'ємну складову їхньої іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності, яка, у свою чергу, є компонентом їхньої професійної компетентності. У статті запропоновано сім таких програм: 1) курс розвитку загальних навчальних здібностей; 2) тренінг для підвищення обізнаності, лекції та дискусії; 3) стратегічні семінари; 4) навчання у співпраці; 5) стратегії в підручниках з іноземної мови; 6) відеокурси; 7) навчання на основі стратегій.

Новизною статті є авторська структура іншомовної стратегічної компетентності, до складу якої, окрім навчальних і комунікативних стратегій, віднесено методичні стратегії, які служать певним середовищем, в якому відбувається формування стратегічної компетентності студента, і які максимально інтенсивно сприяють досягненню навчальної мети.

У статті окреслено перспективу подальших досліджень у розробці методичних рекомендацій для викладачів щодо реалізації запропонованих програм тренінгу.

Клочко Оксана Віталіївна
докторант кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
кандидат педагогічних наук, доцент

ПРОЕКТУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Важливим завданням сучасної вищої освіти є формування здатності студентів до застосовування інформаційно-комунікаційних технологій у майбутній професійній діяльності, що сприятиме процесу самовдосконалення, самоосвіти, творчого розвитку особистості впродовж життя. У статті на основі теорії систем, інтегрованого підходу розроблено модель науково-методичної системи професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує розвиток компетентностей (інтегральної, загальних спеціальної (фахових, предметних)) шляхом формування достатнього та високого рівнів складових інформаційної компетентності майбутніх менеджерів аграрного виробництва за допомогою організації цілеспрямованого освітнього процесу. Система містить складові: цільовий блок, методологічний блок, блок педагогічних умов, змістовий блок, діагностично-порівняльний.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні менеджери, науково-методична система, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційна компетентність, заклад вищої освіти аграрного профілю

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Розвиток інформаційного суспільства, входження України у світовий освітній простір визначають як основні пріоритетні напрями трансформації системи освіти, модернізації і підвищення якості освіти. Досвід показує, що цей складний процес потребує вирішення широкого кола питань. Одним із шляхів розв'язання поставленої задачі є удосконалення інформаційного освітнього середовища, зокрема, розробка науково-методичної системи професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у напрямі відповідності вимог суспільства до підготовки фахівців з менеджменту.

Актуальність професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва (ММAB) із застосуванням засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) обумовлена: тим, що ІКТ є сучасним і

пріоритетним напрямом розвитку та реалізації аграрних технологій; підвищенням вимог до рівня фундаментальної підготовки студентів у галузі ІКТ; використанням ІКТ у всіх сферах людської діяльності; створенням умов для особистісного розвитку суб'єкта навчання; потребою формування професійних компетентностей майбутніх фахівців; потребою забезпечення адаптації до темпу, рівня навчання майбутнього фахівця; необхідністю забезпечення інтерактивної взаємодії учасників навчального процесу, науковців, фахівців відповідної галузі знань, потенційних роботодавців.

Аналіз останніх досліджень і визначення невирішених аспектів даної проблеми. Дослідження питання використання сучасних ІКТ в аграрній освіті з урахуванням зазначених вище вимог виявило суперечності між соціальним замовленням суспільства, актуальними вимогами до рівня професійної підготовки ММАВ, необхідністю коригування теорії і методики застосування засобів сучасних ІКТ відповідно до їх стрімкого розвитку і новітніх досягнень та існуючою теорією і методикою їх застосування у професійній підготовці ММАВ; між високим рівнем вимог до компетентностей менеджерів аграрного виробництва та недостатнім теоретико-методологічним обґрунтуванням необхідності застосування засобів сучасних ІКТ у професійній підготовці ММАВ; між необхідністю цілеспрямованої підготовки ММАВ до навчання впродовж усього життя, професійного саморозвитку, професійної мобільності та недосконалістю відповідних технологій такої підготовки із застосуванням засобів сучасних ІКТ.

У процесі проведення дослідження ми з'ясували, що професійна підготовка менеджерів забезпечується цілісною науково-методичною системою професійної підготовки ММАВ із застосуванням засобів сучасних ІКТ, що ґрунтується на законодавчо-нормативній базі, теоретико-методологічній основі, якісному організаційно-методичному забезпеченні, засобах діагностики.

Проведений аналіз наукової літератури, результати власних досліджень дають змогу говорити про те, що зміна характеру науково-інформаційної діяльності, розвиток ІКТ, прискорення темпів розвитку науки і техніки сприяють

до якісним змінам інформаційного освітнього середовища. Так, В. Биков доводить, що реалізація відкритої освіти з використанням ІКТ сприяє мобільності доступу до освітніх послуг, індивідуалізації освіти, неперервності освіти, розвитку інклюзивної освіти [1, с. 23]. У працях І. Булах зазначено, що інформаційні «технології являють собою широкий спектр нових засобів надбання знань практично в усіх сферах діяльності людини» [2, с. 50]. І. Зязюн визначає системний, діяльнісний, особистісний, інформаційний підходи пріоритетними в організації освітнього процесу у комп'ютерному середовищі [3; 4, с. 414].

Проаналізувавши напрями зміни характеру науково-інформаційної діяльності під впливом ІКТ, розглянуті в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зазначимо, що використання сучасних ІКТ в навчальному процесі у закладах вищої освіти часто зводиться до використання відповідного програмного забезпечення і окремих методик його застосування та не вирішує фундаментальних проблем змісту, методів і організаційних форм навчання [5]. Разом з тим, наявність інформаційного освітнього середовища, що формується на основі засобів ІКТ, потребує розроблення нових підходів до організації педагогічного процесу та врахування психологічних факторів, що впливають на процес пізнання.

Підкреслюючи значний внесок дослідників у розробку науково-методичних систем професійної підготовки майбутніх фахівців, зауважимо, що проблема постановки цілей, формування змісту, організаційних форм і методів, засобів навчання, результатів професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ залишається невирішеною.

Складовою цієї проблеми є розробка компонент науково-методичної системи, що забезпечать якісну підготовку майбутніх фахівців з менеджменту, з урахуванням умов стрімкого розвитку суспільства, збільшення обсягів даних, науково-технічного прогресу, особливо, у галузі ІКТ, зміни вимог до професійної підготовки ММАВ відповідно до суспільного замовлення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ;

формування основних складових даної науково-методичної системи на основі вимог суспільства до професійної підготовки ММАВ із застосуванням засобів сучасних ІКТ, структурної організації системи освіти України, законодавчих, нормативних документів, результатів наукових досліджень, особливостей методичного забезпечення, специфічних особливостей професійної підготовки ММАВ.

Виклад основних результатів дослідження. Наявний до теперішнього часу практичний досвід навчання та теоретичні дослідження показують, що для ефективної підготовки і реалізації освітнього процесу в сучасних інформаційно-освітніх середовищах необхідна трансформація існуючої науково-методичної системи відповідно до умов розвитку засобів ІКТ. Саме функціональні можливості ІКТ дозволяють забезпечити основні принципи відкритої освіти – відкрите планування навчання, індивідуальна освітня модель, вільний доступ до якісної освіти, свобода вибору тематики, темпу, часу і місця навчання, мобільність, рівний доступ учасників навчального процесу до освітніх систем,

Системний підхід надає змогу вивчати процес професійної підготовки ММАВ із застосуванням засобів сучасних ІКТ як складову системи політики нашої держави та всесвітньої політики у галузі професійної підготовки студентів на основі методики застосування засобів сучасних ІКТ. Усі складові науково-методичної системи освіти ММАВ із застосуванням засобів сучасних ІКТ – мета, зміст, форми, методи, засоби – повинні бути взаємопов'язані та взаємодіяти з метою досягнення високих якісних показників підготовки фахівців. Система організаційних та дидактичних засобів навчального процесу визначається основними принципами цілісності, ієрархічності, структурованості, множинності, системності та складається із взаємопов'язаних структурованих елементів (цільового, методологічного, змістового, організаційного-діяльнісного, діагностично-порівняльного) [6]. Важливим методом проведення дослідження у рамках системного підходу є структурно-функціональний аналіз.

З метою ефективного впровадження у процес навчання сучасних освітніх технологій із застосуванням засобів ІКТ необхідно розробити відповідну науково-

методичну систему управління освітньою діяльністю на базі ІКТ, етапами розроблення і впровадження якої є: перший етап – розробка технологічного середовища для організації і здійснення педагогічного процесу на основі засобів ІКТ; другий етап – організація освітнього процесу на базі засобів ІКТ; третій етап – визначення та врахування психолого-педагогічних особливостей використання інформаційних освітніх технологій у педагогічній діяльності; четвертий етап – контроль результатів навчальної діяльності. Реалізація розглянутих вище етапів розроблення системи управління навчальною діяльністю на базі ІКТ дає змогу зробити процес навчання конструктивним, діагностованим і керованим за допомогою стратегічного планування і педагогічного проектування, реалізації узгоджених стратегічно педагогічних і технічних рішень.

Науково-методична система професійної підготовки ММАВ із застосуванням засобів сучасних ІКТ є складною педагогічною системою, що ґрунтується на описаних та теоретично обґрунтованих моделях побудови педагогічної діяльності; містить сукупність взаємопов'язаних складових, властивих педагогічній системі, які необхідні для організації цілеспрямованого впливу на формування особистості: цілі, зміст, засоби, організаційні форми та методи. Вона здійснює реалізацію ціннісно-смыслових, нормативних, технологічних і процесуально-результативних функцій педагогічної діяльності [7]; складається з сукупності взаємопов'язаних методів, засобів, процесів, які є необхідними для цілеспрямованого педагогічного впливу на процес формування визначених особистих якостей студента [8]; забезпечує реалізацію поставлених цілей розвитку особистості [9]; містить складні взаємопов'язані підсистеми – гностичну, особистісну, технологічну, змістову, науково-методичну, операційну, управлінську, процесуально-діяльнісну, експериментальну.

Науково-методична система професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ є цілісною системою розвитку інтегральної, загальних, спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Розробку даної системи будемо здійснювати на теретико-дидактичних засадах з точки зору діяльнісного підходу.

Структурними компонентами науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ є (рис. 1):

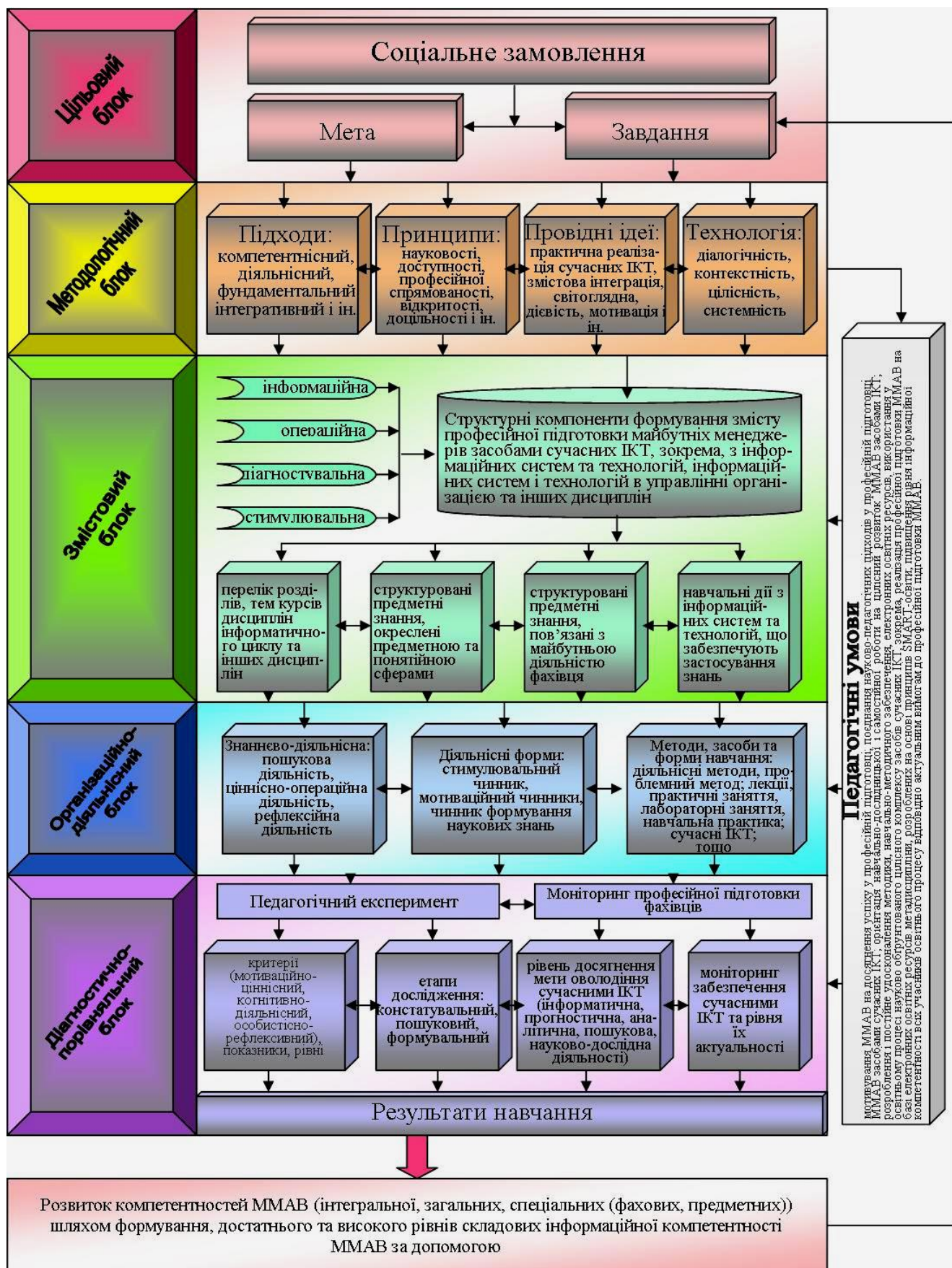

Рис. 1. Структурно-функціональна модель науково-методичної системи професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрного виробництва засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

1) цільовий блок, що визначає мету та завдання професійної підготовки ММAB засобами сучасних ІКТ відповідних соціальному замовленню на підготовку фахівців у даній галузі, що передбачає оволодіння компетентностями, зокрема, опанування здатностями вирішувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері управління організаціями, формування інформаційної культури майбутнього менеджера;

2) методологічний блок, що визначає основні підходи до професійної підготовки студентів-менеджерів (особистісно-орієнтований, компетентнісний, діяльнісно-праксеологічний, фундаментальний, інтегративний та ін.), принципи (науковості, доступності, професійної спрямованості, відкритості, доцільності та ін.); провідні ідеї (практична реалізація сучасних ІКТ, змістова інтеграція, світоглядна ідея, дієвість, мотивація та ін.); технологія (діалогічність, контекстність, цілісність, системність та ін.);

3) змістовий блок визначає інформаційну, операційну, діагностувальну, стимулювальну, структурні компоненти формування змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів засобами сучасних ІКТ, зокрема, з інформаційних систем та технологій, інформаційних систем і технологій в управлінні організацією та інших дисциплін, а саме: перелік розділів, тем курсів дисциплін інформатичного циклу та інших дисциплін; структуровані предметні знання, окреслені предметною та понятійною сферами; структуровані предметні знання, пов'язані з майбутньою діяльністю фахівця; навчальні дії з інформаційних систем та технологій, що забезпечують застосування знань;

4) організаційно-діяльнісний (технологічний) блок визначає компоненти: знаннево-діялісну (пошукова діяльність, ціннісно-операційна діяльність, рефлексивна діяльність та ін.); діяльнісні форми (стимулювальний чинник, мотиваційний чинник, чинник формування наукових знань та ін.); методи, засоби та форми навчання (діяльнісні методи, проблемний метод; лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, навчальна практика, виробнича практика, переддипломна практика; засоби (сучасні ІКТ) та ін.);

5) діагностично-порівняльний блок складається зі структури педагогічного експерименту (складовими якої є критерії (маотиваційно-ціннісний, когнітивно-

діяльнісний, особистісно-рефлексивний), показники, рівні, вимірники) та етапів дослідження (констатувальний, пошуковий, формувальний)), структури моніторингу професійної підготовки ММАВ (рівень досягнення мети оволодіння сучасними ІКТ (інформатична, прогностична, аналітична, пошукова, науково-дослідна діяльності), моніторинг забезпечення сучасними ІКТ та рівня їх актуальності), результатів навчання.

У результаті дослідження визначено такі педагогічні умови, що забезпечують реалізацію науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ: мотивування ММАВ на досягнення успіху у професійній підготовці; поєднання науково-педагогічних підходів у професійній підготовці ММАВ засобами сучасних ІКТ; орієнтація навчально-дослідницької і самостійної роботи на цілісний розвиток ММАВ засобами ІКТ; розроблення і постійне удосконалення методики, навчально-методичного забезпечення, електронних освітніх ресурсів, використання у освітньому процесі науково обґрунтованого цілісного комплексу засобів сучасних ІКТ, зокрема, реалізація професійної підготовки ММАВ на базі електронних освітніх ресурсів метадисципліни, розроблених на основі принципів SMART-освіти; підвищення рівня інформаційної компетентності всіх учасників освітнього процесу відповідно актуальним вимогам до професійної підготовки ММАВ.

У результаті реалізації науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ розвиток компетентностей ММАВ (інтегральної, загальних, спеціальних (фахових, предметних)) шляхом формування достатнього та високого рівнів складових інформаційної компетентності ММАВ за допомогою організації цілеспрямованого освітнього процесу.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Важливими етапами реалізації педагогічного процесу, в основу якого покладено засоби ІКТ, є: розробка технологічного середовища для організації і здійснення педагогічного процесу, організація навчального процесу, визначення та врахування психолого-педагогічних особливостей використання інформаційних освітніх технологій в педагогічній діяльності, діагностика

результатів навчальної діяльності. У нашому дослідженні на основі теорії систем, інтегрованого підходу розроблено модель науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ, що забезпечує розвиток компетентностей ММАВ (інтегральної, загальних, професійних) шляхом формування достатнього та високого рівнів складових інформаційної компетентності ММАВ за допомогою організації цілеспрямованого освітнього процесу. Розроблена модель науково-методичної системи професійної підготовки ММАВ засобами сучасних ІКТ можуть використовуватись з метою організації і проведення педагогічного процесу у ЗВО аграрного профілю, що здійснюють освітню діяльність із застосуванням сучасних ІКТ на різних рівнях їх впровадження у навчальний процес.

Отримані результати дослідження дали змогу визначити деякі *напрями подальших розвідок*: дослідження на предмет оцінки ефективності методик застосування засобів сучасних ІКТ у професійній підготовці ММАВ; розробка науково-методичної системи дистанційної освіти ММАВ з використанням сучасних ІКТ; впровадження досвіду застосування сучасних ІКТ в контексті міжнародних інтеграційних процесів у професійній освіті України.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Булах І. Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання (на матеріалах медичних навчальних закладів) / Булах І. Є. // Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Київський ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1995. – 430 с.
3. Зязюн І. А. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] //за ред. І. А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
5. Жалдак М. І. Проблеми фундаменталізації змісту навчання інформатичних дисциплін / М. І. Жалдак // Педагогічні обрії: науково-методичний журнал управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації і Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського. – Чернігів: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – № 1 (79). – 2015. – С. 3–17.
6. Бабанский Ю. К. Педагогика [Текст] : учеб. пособие / Ю. К. Бабанский [и др.]; Под ред. Ю. К. Бабанского. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 479 с. – (Учебное пособие для педагогических институтов).
7. Найн А. Я. Технология работы над диссертацией по гуманитарным наукам / А. Я. Найн; Ур. гос. акад. физ. культуры. – 2. изд., перераб. и доп. – Челябинск : Ур. гос. акад. физ. культуры, 2000. – 185, [2] с. : ил.; 20 см.

8. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем: монография / В. П. Беспалько. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1977. – 304 с.

9. Безрукова В. С. Основные категории теории воспитания и их функции в развитии педагогической науки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 история и теория педагогики / В. С. Безрукова ; Академия педагогических наук СССР, НИИ профессионально-технической педагогики. – Казань, 1983. – 404 с.

Клочко Оксана Витальевна

докторант кафедры педагогики и профессионального образования
Винницкого государственного педагогического университета
имени Михаила Коцюбинского
кандидат педагогических наук, доцент

ПРОЕКТИРОВАНИЕ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА СРЕДСТВАМИ СОВРЕМЕННЫХ ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. Важной задачей современного высшего образования является формирование способности студентов к применению информационно-коммуникационных технологий в будущей профессиональной деятельности, что будет способствовать процессу самосовершенствования, самообразования, творческого развития личности в течение жизни. В статье на основе теории систем, интегрированного подхода разработана модель научно-методической системы профессиональной подготовки будущих менеджеров аграрного производства средствами современных информационно-коммуникационных технологий, обеспечивает развитие компетенций (интегральной, общин, специальной (профессиональных, предметных)) путем формирования достаточного и высокого уровней составляющих информационной компетентности будущих менеджеров аграрного производства при помощи организации целенаправленного образовательного процесса. Система содержит составляющие: целевой блок, методологический блок, блок педагогических условий, содержательный блок, диагностико-сравнительный.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие менеджеры, научно-методическая система, информационно-коммуникационные технологии, информационная компетентность, учреждение высшего образования аграрного профиля.

Klochko Oksana Vitaliyivna

doctoral student at the Department of Education and Professional Education
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Mykhailo Kotsiubynskyi
candidate of pedagogical sciences, associate professor

DEVELOPS THE SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL SYSTEM FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MANAGERS IN AGRICULTURAL PRODUCTION USING THE LATEST INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Abstract. An important task of modern higher education is the formation of the ability of students to apply information and communication technologies in future professional activities, which will facilitate the process of self-improvement, self-education, creative development of personality throughout life. In the article on the basis of the theory of systems, the integrated approach the model of the scientific and methodical system of professional training of future managers of agrarian production by means of modern information and communication technologies is developed, which provides development of competencies (integral, general special (professional, subject)) by forming sufficient and high levels of components informational competence of future managers of agrarian production through the organization of a purposeful educational process. The system contains components: the target block, the methodological block, the block of pedagogical conditions, the content block, diagnostic-comparative.

Reference words: professional training, future managers, scientific and methodical system, information and communication technology, information competence, agricultural institution for higher education.

*Хміль Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри інформатики
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – МЕТОДОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

***Анотація.** У статті автором розкрито сутність компетентнісного підходу. Представлено аспекти його впровадження у процесі професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій.*

Дослідник приходить до висновку, що застосування положень компетентнісного підходу дозволить обґрунтувати знання, уміння і навички майбутнього вчителя щодо педагогічних можливостей хмарних технологій та ефективних способів їх використання в освітньому процесі, визначення критеріїв професійної готовності до цієї діяльності.

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, майбутні учителі, хмарні технології.*

Постановка проблеми. Система освіти в кожній конкретній країні пов'язана з її суспільно-культурним середовищем і виробничо-технологічною базою великою кількістю складних функціональних залежностей і відношень. На сьогодні, коли в розвинених країнах практично розв'язано задачу всезагальної середньої освіти, а вища стала більш необхідною, вказані відношення та залежності по праву зайняли одне з провідних місць серед суспільних та державних пріоритетів. Це особливо стосується систем підготовки спеціалістів вищої кваліфікації, ефективність роботи яких визначає не тільки стан економіки країни, але й перспективи її подальшого процвітання за умов все більш гострої конкуренції в умовах «глобалізованого» оточення [16].

В умовах стрімкого впровадження хмарних технологій в освітню

практику склався соціальний запит на учителів, готових по новому конструювати педагогічний процес, організовувати комунікацію з його суб'єктами, організувати навчальну діяльність учнів із їх застосуванням. Що у свою чергу актуалізує проблему осучаснення підходів до формування професійної готовності майбутніх учителів до такого виду діяльності.

Аналіз публікацій. Питання використання хмарних технологій в управлінській діяльності закладів освіти Ю. Биков, С. Литвинова, С. Семіриков, О. Спирін, Ю. Триус А. Харківська, М. Шишкіна та інші; у навчальному процесі вищої і середньої школи Т. Архіпова, А. Газейкіна, О. Гац, О. Глазунова, Т. Зайцева, О. Кузьмінська, А. Кувіна, В. Кухаренко, Н. Морзе, В. Олексюк, О. Свириденко, З. Сейдаметова, С. Сейтвелієва та інші; у професійній підготовці фахівців різних спеціальностей Т. Архіпова, Ю. Дюлічева, М. Помазенкова, З. Сейдаметова та інші; у підготовці майбутніх учителів Н. Бахмат, Н. Сороко, С. Худовердова, М. Шиненко та інші.

Виклад основного матеріалу. А. Харківська зазначає, що вдосконалення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики та використання науково-інформаційних технологій щодо навчання має відбуватися у таких пріоритетних напрямках:

1. Створення загальних інформаційних технологій навчання для різних навчальних дисциплін, орієнтованих на інформаційну підтримку різної форми навчальної діяльності.

2. Упровадження засобів НІТ, розробка нових компонентів методик викладання, створення інформаційно-навчального середовища у конкретних навчальних дисциплінах, дозволять враховувати можливі зміни у стані системи навчання дітей і вносити корективи в навчальний процес.

3. Створення предметно-орієнтованих інформаційно-освітніх середовищ навчання, що дозволяють використовувати технологію інтегрованого подання і якості знань з допомогою гіпермедіа, мультимедіа систем, електронних книжок тощо. Такі середовища дозволяють

інтегрувати всі відомі педагогічні програмні засоби й реалізують ідею інноваційного підходу при створенні та використанні нових інформаційних технологій у навчанні.

4. Використання засобів комп'ютерних мережових технології обміну різноманітною інформацією між користувачами, для доступу до баз даних, бібліотечних фондів, ресурсів великих наукових центрів тощо. З розвитком комп'ютерних технологій і створенням глобальних інформаційних мереж дедалі активніше проявляється потреба у формуванні в учнів знань, умінь і навичок навігації в інформаційно-навчальному просторі з метою підвищення ефективності їх пізнавальної та практичної діяльності в умовах становлення інформаційного суспільства [17].

Ми поділяємо думку О. Жерновнікової, що успіх будь-якого психолого-педагогічного дослідження залежить від застосування загальних і конкретно-наукових підходів і принципів, що складають зміст загальнонаукової і спеціальної (психолого-педагогічної) методології [2, с. 162].

З огляду на такі міркування, цей процес потребує визначення та обґрунтування методологічних підходів, які слугуватимуть орієнтиром, напрямом та опорою проведення нашого дослідження.

В інтерпретації А. Семенової поняття „підхід” тлумачиться як „визначена позиція, що обумовлює дослідження, проектування, організацію будь-якого явища, процесу” [9, с. 450]. На думку Є. Бондаревської „підхід – це усвідомлена орієнтація педагога-дослідника або педагога-практика на реалізацію у своїй діяльності певної сукупності взаємопов'язаних цінностей, цілей, принципів, методів дослідницької чи практичної педагогічної діяльності, відповідно до вимог прийнятої освітньої парадигми” [10, с. 44].

Як визначає Н. Дюшеєва „методологічний підхід – це стратегія, яка базується на основних положеннях відповідної теорії і визначає напрями пошуку стосовно предмета дослідження” [1, с. 95].

З урахування мети нашого дослідження процес формування професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі, на нашу думку, має будуватися на взаємозв'язку та взаємодії таких наукових підходів, як-от: системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, контекстний, рефлексивний та середовищний. Застосування цих підходів визначає не тільки шляхи та стратегічні орієнтири до дослідження проблеми, а й сприяє цілісності, системності, об'єктивності і результативності дослідницької діяльності.

Сьогодні є одним із сучасних орієнтирів у розвитку освітніх процесів є компетентнісний підхід. З огляду на таку тенденцію, формувати професійну готовність майбутніх учителів до використання хмарних технологій у освітньому процесі важливо з урахуванням його положень (Н. Бібік, А. Вербицький, І. Зимня, Е. Зеєр, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Луговий, В. Лунячек, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, А. Харківська, А. Хуторський, В. Ягупов та інші).

Основні ідеї компетентнісного підходу знайшли своє відображення у Законі України «Про вищу освіту» та у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, у якій одним із стратегічних напрямів розвитку освіти визначено модернізацію структури, змісту й організацію освіти саме на його засадах. Його покладено в основу Європейської кваліфікаційної рамки для навчання упродовж життя та Національної рамки кваліфікацій.

Одна з найбільш відомих моделей компетентнісного підход, розроблена в рамках програми TUNING [19] («Настройка освітніх структур»), спрямованої на реалізацію цілей Болонської декларації на університетському рівні, яка ставить завдання «визначення точок конвергенції й вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій і результатах навчання» [3, с. 42].

У ході дослідження ми з'ясували, що з одного боку, під

компетентнісним підходом, розуміють сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів [7]. З іншого боку, цей підхід полягає у спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання й містить знання, уміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості [4**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 64].

Щодо розуміння суті компетентнісного підходу нашу увагу привернули судження О. Дубасенюк, О. Кривоноса, А. Семенової, І. Степанченко, О. Пометун, А. Хуторського. На їх думку, компетентнісний підхід:

- виводить на першу позицію уміння вирішувати проблеми, які виникають під час пізнання та усвідомлення природних та соціальних явищ, освоєння сучасної техніки та технологій, взаємин з іншими людьми, у повсякденному житті під час виконання соціальних ролей тощо [5, с. 35];
- визначає результативно-цільову спрямованість освіти, а також спрямованість педагогічного процесу на формування і розвиток ключових компетентностей особистості [9, с. 449-450];
- потребує нового розуміння поняття „зміст освіти”, яке містить: крім сукупності навчальної інформації, ще досвід відомих способів дій, досвід творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісної діяльності [9, с. 451];
- передбачає не засвоєння окремих знань і вмінь, а оволодіння ними в комплексі [18];
- втілює концептуалізацію педагогічної реальності у вигляді ознаки практичної готовності людини до діяльності [15, с. 116];
- умовлює перехід від нагромадження нормативно визначених

знань, умінь і навичок до формування та розвитку в майбутніх фахівців здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різноманітних ситуаціях [14, с. 294].

– ґрунтується на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах до результату освітньої діяльності й вимагає від учасників навчального й виховного процесу кардинальних змін: переходу від передачі знань і умінь предметного змісту до формування розвиненої особистості із життєвими і професійними компетентностями [15, с. 52];

– орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції у середовище професійної діяльності, як і у різні соціальні середовища, входження у які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі [13, с. 11].

Провідною ідеєю цього підходу, як зазначає О. Кривонос „є компетентнісно-орієнтована освіта, спрямована на комплексне засвоєння фахових знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в певних життєвих ситуаціях” [5, с. 23].

Таким чином, наведені тези дослідників з питань компетентнісного підходу в контексті нашого дослідження дають можливість усвідомити необхідність його застосування як одного з важливих наукових підходів до проблеми формування професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у освітньому процесі.

Застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці сприяє формуванню у майбутніх учителів ряду взаємопов’язаних ключових компетентностей (здатностей кваліфіковано працювати чи розв’язувати педагогічні завдання): професійної, особистісної, соціальної, комунікативної тощо (Н. Бібік, О. Пометун, Л. Хоружа та ін.).

У дисертаційному дослідженні І. Кузнецової [6], розглядаючи компетентнісний підхід, зазначається, що його суть полягає у формуванні у студентів відповідного набору ключових компетенцій, які згодом дозволять їм успішно пройти професійну адаптацію у сучасному суспільстві.

Результатом навчання, на думку дослідниці, має бути не комплекс засвоєної інформації, а здатність випускника самостійно ефективно діяти в різних сферах діяльності на основі використання набутого під час навчання власного досвіду [6, с. 43-46].

Зазначимо, що застосування компетентнісного підходу спрямовано на кінцевий результат освітнього процесу – набуття компетентностей.

Поняття компетентність (від лат. *Competens* – належний, відповідний) у словнику професійної освіти визначається як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [12, с. 149].

За означенням, яке подано в Законі України «Про вищу освіту» та «Концепції нової української школи» компетентність являє собою динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [8; 11, с. 12].

У нашому дослідженні застосування положень компетентнісного підходу дозволить обґрунтувати знання, уміння і навички майбутнього вчителя щодо педагогічних можливостей хмарних технологій та ефективних способів їх використання в освітньому процесі, визначення критеріїв професійної готовності до цієї діяльності. Застосування цього підходу у нашому дослідженні надасть можливість побудувати навчальний процес таким чином, щоб спрямувати мету, завдання, зміст, засоби, методи та форми навчання студентів на формування у них не тільки предметних (знання суті хмарних технологій, їх педагогічних можливостей, класифікації, принципів роботи з тим чи іншим хмарним сервісом та інші), а й ключових компетентностей (наприклад, уміння вибирати хмарні сервіси для вирішення поставленого завдання, усвідомлено використовувати їх для зберігання даних та організації колективної

діяльності та інші), які є не від'ємною складовою професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій.

На думку Н. Степанченко, і ми її повністю підтримуємо, що цей підхід умовлює перехід від нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування та розвитку в майбутніх фахівців здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різноманітних ситуаціях” [14, с. 294]. У цьому контексті реалізація компетентнісного підходу в навчанні майбутніх учителів сприятиме створенню умов для активного пізнання та отримання практичного досвіду застосування хмарних технологій в освітньому процесі для всебічного розвитку учнів в інформаційному суспільстві. Дозволить застосовувати такі інноваційні педагогічні технології та методи навчання (метод проектів, «електронний портфоліо», навчальний тренінг, інтерактивні технології та інші), які б формували у студентів стійке бажання їх використовувати в майбутній професійній педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, спираючись на проведений теоретичний аналіз, можна стверджувати, що у контексті нашого дослідження компетентнісний підхід спрямований на те, щоб акцентувати увагу на зусиллях формування в майбутніх учителів не тільки системи знань, умінь і навичок, а й на вироблення практичного досвіду та готовності самостійно використовувати хмарні технології в освітньому процесі.

Список використаної літератури

1. Дюшеева Н. К. Методологические подходы к профессионально-личностному формированию будущего учителя. Педагогическое образование и наука. 2008. № 9. С. 16–23.
2. Жерновникова О.А. Дидактичні засади підготовки майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 478 с.
3. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2013. № 1 (21). С.43-47
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ. «К.І.С.», 2004. 112 с.

5. Кривонос О.М. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутніх учителів інформатики в процесі навчання програмування: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014. 285 с.
6. Кузнецова И. В. Развитие методической компетентности будущего учителя математики в процессе обучения математическим структурам в сетевых сообществах : дис. ... д-ра пед. наук :13.00.02 / Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего профессионального образования „Северный (Арктический) федеральный университет имени М.В. Ломоносова”. Архангельск, 2015. 483 с.
7. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании. Школьные технологии. 2004. № 5. С. 3–12.
8. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
9. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
10. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога : монографія / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т. О. Шахрай. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 212 с.
11. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII (із змінами № 2145-VIII від 05.09.2017 р.). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення : 10.09.2017).
12. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
13. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
14. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 629 с.
15. Теоретико-методологічні засади модернізації змісту гуманітарної освіти у вищій школі України : монографія / К. Є. Балабанова, Н. Я. Дем'янченко, Н. О. Дівінська та ін. ; за заг. ред. Г.В. Онкович. Київ : Педагогічна думка, 2013. 282 с.
16. Харківська А. А. Якість освіти в контексті європейського вибору. *Наукові записки. Сер. : Психолого-педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Ніжин. держ. ун-т імені М. Гоголя. Ніжин, 2009. № 2. С. 5–10
17. Харківська А. А. Аналіз шляхів удосконалення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології* : зб. наук. пр. / Херсон. нац. техн. ун-т. Херсон : Грінь Д. С., 2014. С. 172–174.
18. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 23 апреля. <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
19. Tuning Educational Structures in Europe. Phases I–V, 2003–2008. – www.tuning.unideusto.org.

Хміль Н. Компетентностный подход - методологична основа формування професійної готовності майбутніх учителів до використання облачних технологій в освітньому процесі

Анотація. В статті автором раскрыта сутність компетентностного підходу. Представлены аспекти его внедрения в процессе профессиональной

готовности будущих учителей к использованию облачных технологий.

Исследователь приходит к выводу, что применение положений компетентностного подхода позволит обосновать знания, умения и навыки будущего учителя по педагогическим возможностям облачных технологий и эффективных способов их использования в образовательном процессе, определение критериев профессиональной готовности к этой деятельности.

Ключевые слова: компетентностный подход, будущие учителя, облачные технологии.

Khmil N. Competently approach - methodological basis of formation of professional readiness of future teachers to the use of chemical technologies in the educational process

Abstract. In the article the author reveals the essence of the competent approach. The aspects of its implementation in the process of professional readiness of future teachers for the use of cloud technologies are presented.

The researcher concludes that the application of the provisions of the competence approach will justify the knowledge, skills and abilities of the future teacher regarding the pedagogical capabilities of cloud technologies and effective ways of their use in the educational process, determination of criteria of professional readiness for this activity.

Key words: competence approach, future teachers, cloud technologies.

Соколюк Ольга Василівна
старший викладач кафедри теорії та
методики фізичного виховання
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ РОЗВИТКУ ОЗДОРОВЧОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

***Анотація.** У статті представлено теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності. Детально охарактеризовано кожен із чотирьох блоків, а саме: загально-цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-організаційний та діагностичного-регулятивний.*

Автором аргументовано, що єдиною ланкою системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання виступає управлінська інформаційно-аналітична лабораторія.

Під управлінською інформаційно-аналітичною лабораторією дослідник розуміє – інформаційно-освітнє середовище, що об'єднує управлінські й науково-педагогічні процеси; дозволяє збирати, аналізувати, опрацьовувати, зберігати та передавати інформацію; розробляти й досліджувати моделі систем моніторингу відповідних складових освітнього процесу, при цьому об'єктами моніторингу можуть бути певні характеристики забезпечення якості освіти як процесу, результату чи системи загалом.

***Ключові слова:** оздоровча рухова активність, майбутні учителі фізичного виховання, система, модель.*

Постановка проблеми. Нові завдання, поставлені перед вищими педагогічними навчальними закладами, вимагають якісних змін в управлінні всіма ланками системи освіти, пошуку оптимальних індикаторів ефективності навчально-виховного процесу. За сучасних умов визріла об'єктивна необхідність створення адекватної завданням освітньої галузі системи аналізу й прогнозування, яка дозволить відстежувати навчально-виховні процеси в динаміці та взаємозв'язку. Цю проблему в змозі розв'язати моніторинг, сутність якого полягає в синхронізації процесів

спостереження, замірювання, отримання на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням та прийняттям відповідного управлінського рішення [15].

На основі аналітичного аналізу наукової, психолого-педагогічної, спеціальної літератури та власного досвіду роботи викладачем кафедри теорії та методики фізичного виховання з'ясовано, що моніторинг розвитку ОРА МУФВ, із одного боку, має відповідати вимогам до його проведення та сучасним нормативно-правовим документам (закон «Про освіту», закон «Про вищу освіту», Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація» тощо. Із іншого боку, повинен бути результативним й адаптованим, відповідно до зовнішніх змін, наприклад у навколишньому середовищі (екологічні катастрофи, які впливають на стан здоров'я населення), у суспільстві (пропаганда здорового способу життя – посилення тенденцій до ведення здорового способу життя, враховування здоров'язбережувальних та соціокультурних процесів сучасності й загальносвітових і європейських тенденцій розвитку професійної освіти та охорони здоров'я тощо)), а також внутрішніх – у ЗВО (розширення кількості та масовості заходів спрямованих на розвиток ОРА, наявність осучасненого положення щодо здійснення моніторингу ОРА майбутніх учителів та відповідної моделі системи даного процесу тощо).

Як було обґрунтовано вище, необхідність розробки моделі системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ зумовлена: сучасним рівнем ефективності моніторингу розвитку ОРА МУФВ; необхідністю об'єктивного представлення досліджуваного процесу; необхідністю систематизації інформації щодо процесу розвитку ОРА МУФВ.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Частково теоретичні аспекти досліджуваного процесу представлено в дисертаціях вітчизняних науковців.

Так, Л. Пасічняк у науковому доробку «Проектування та реалізація програм спортивної анімації у місцях масового відпочинку» ґрунтуючись на результатах власного соціологічного дослідження визначає такі особливості активного відпочинку різних груп населення: реалізується переважно у вихідні та святкові дні; характеризується одноманітністю та домінуванням різних видів прогулянок тощо. Дослідником у ході роботи вперше виділено чинники впливу на залучення населення до спортивної анімації: посилення мотивації до здорового способу життя та рухової активності; зняття психічної та фізичної втоми; забезпечення інформаційно-заохочувального впливу засобів масової інформації; включення до програми спортивної анімації видів рухової активності, що відповідають потребам відвідувачів у різні вікові періоди тощо [11].

В. Мозалев у роботі «Педагогічні умови моніторингу якості підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах» доводить, що моніторинг якості професійної підготовки магістрів у ВВНЗ – складова частина системи управління якістю вищої військової освіти й освітньої діяльності, що формується на основі систематичного збирання, оброблення, аналізу, оцінювання, зберігання та оприлюднення узагальненої інформації про стан освітнього процесу з метою визначення відповідності отриманих результатів навчання освітнім стандартам і подальшого вдосконалення освітньої діяльності ВВНЗ [9].

Проаналізувавши доробки вітчизняних науковців з'ясовано, що для підвищення ефективності оздоровчої та рухової активності всіх верст населення загалом і майбутніх учителів ФВ зокрема необхідна осучаснена модель системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Перш, ніж перейти до її розробки висвітлимо такі поняття як «модель», та «моделювання». Так як сутність та їх дефініції представлені майже в усіх дисертаційних роботах, пов'язаних із моделюванням, наведемо тільки ті визначення цих понять, на які будемо спиратися при розробці моделі системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Модель – відтворення чи відображення об'єкту, задуму (конструкцій), опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи (та) характеристики об'єкта дослідження чи відтворення (оригіналу) [8].

Моделювання – це метод дослідження різних явищ і процесів, вироблення варіантів управлінських рішень. Методом моделювання описуються структура об'єкта (статична модель), процес його функціонування і розвитку (динамічна модель). У моделі відтворюються властивості, зв'язки, тенденції досліджуваних систем і процесів, що дає змогу оцінити їх стан, зробити прогноз, прийняти обґрунтоване рішення. Форми моделювання різноманітні і залежать від видів структурних моделей та сфери застосування [14].

Отже, для ефективного моделювання процесу моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання необхідним є розробка моделі, що враховує специфіку даного досліджування та використовується при управлінні освітнім процесом.

Ю. Жук зазначає, що однією з найважливіших складових моделі системи моніторингу має бути множина характеристик фахової підготовки та особистісних якостей учителя. Поки моніторинг розглядається з позицій «управління», система не може надати об'єктивні результати щодо функціонування, розвитку та факторних залежностей якості освіти [5].

У роботі Н. Байдацької [2] визначені педагогічні умови практичної реалізації моніторингу у вищому навчальному закладі (теоретична та методична готовність викладачів до впровадження моніторингу в освітній процес; залучення студентів як суб'єктів моніторингу; використання в моніторингу інформаційних технологій). Дані умови є дуже загальними, які можна застосовувати, на наш погляд, до будь якого ЗВО й навіть для студентів різних спеціальностей. Отже, ми врахуємо їх при розробці моделі системи ОРА МУФВ.

Л. Коробович пропонує до розгляду модель моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту приватних ВНЗ, яка має чотири компоненти: методологічний, змістовий, технологічний та прогностично-регулятивний. Автор зазначає, що різні аспекти діяльності моделі мають виконувати різні суб'єкти. Так, на думку науковця, методологічний та змістовий компоненти є прерогативою вченого, який здійснює наукову розробку інструментарію моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту приватних ВНЗ. Останні два компоненти здійснюються у навчальному процесі вищого навчального закладу, тому їх виконують керівники відповідних підрозділів ВНЗ, науково-педагогічні працівники, студенти, громадськість [6].

На наш погляд, дана робота є актуальною у загальному аспекті й може слугувати підґрунтям для більшості наукових доробок стосовно ЗВО. Однак, для ефективності моніторингу, окрім виділених автором компонентів, необхідно визначати певним чином організовану єднальну ланку, яка стане об'єднувальним елементом для всієї системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Проаналізувавши запропоновані авторами моделі та враховуючи результати констатувального етапу педагогічного експерименту, нами було розроблено модель системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання (рис.1), яка має структуру, що складається чотири блоки (загально-цільового, теоретико-методологічного, змістовно-організаційного, діагностичного-регулятивного), кожен із яких виконує певні функції. Отже, дана модель за своїм призначенням є структурно-функціональною моделлю системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

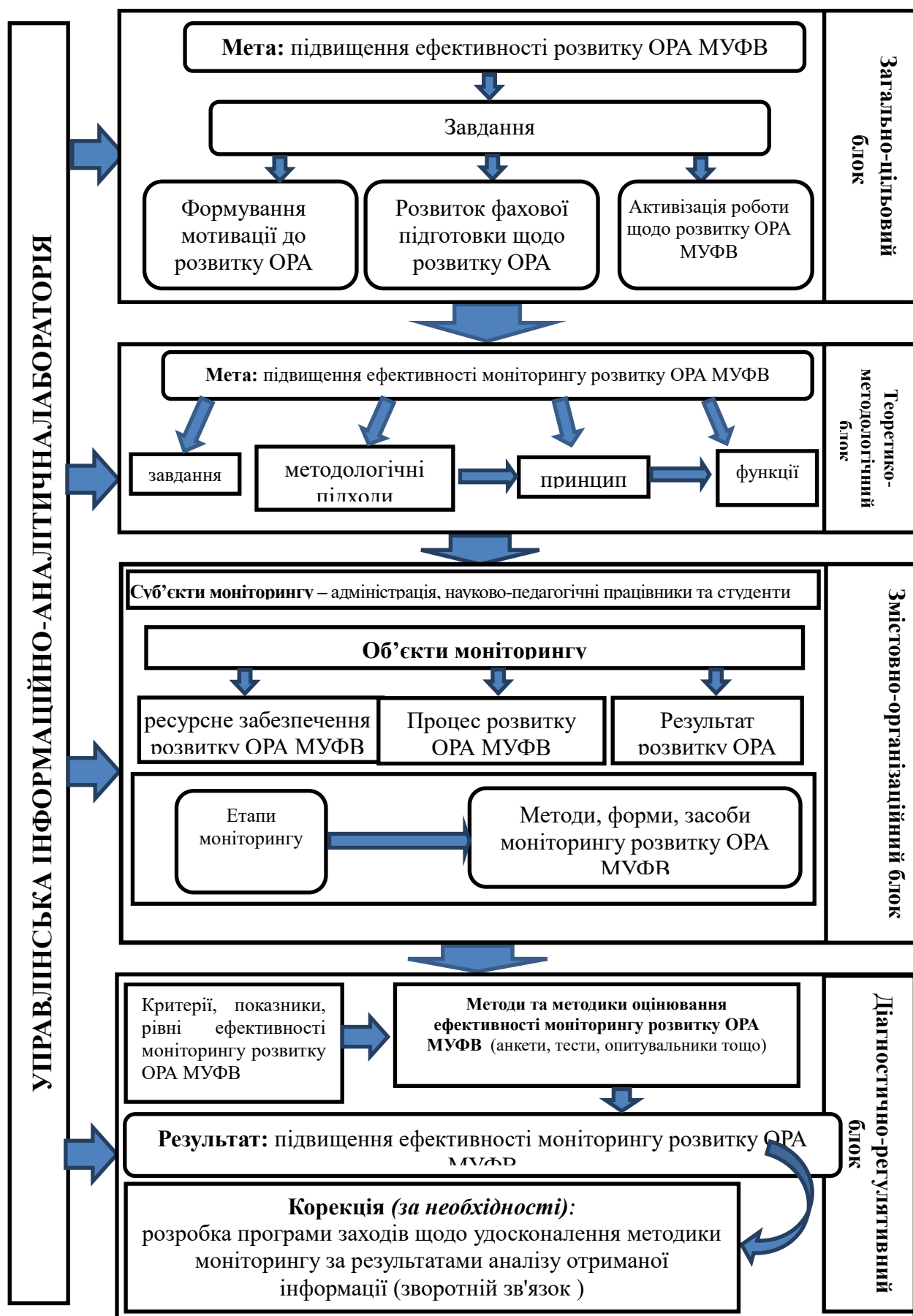

Рис. 1 Структурно-функціональна модель системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання.

Розкриємо детальніше суть кожного з блоків.

Загально-цільовий блок: включає мету та завдання розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання.

Метою Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» є формування у суспільстві умов до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя для формування здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності в державі [10].

Враховуючи мету та завдання Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року, загальною метою освітнього процесу, в рамках нашого дослідження, є підвищення ефективності розвитку ОРА МУФВ.

У «Українському педагогічному словнику» [3] мотивація визначається як «система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Як мотиви можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів. Значення мотивів для поведінки, діяльності й формування особистості людини дуже велике».

Л. Притуляк [12] ґрунтуючись на дослідженнях О. Абрамової [1] зазначає, що основними *функціями* мотивації є: *спонукальна* (відображає енергетику мотиву, вольові джерела прагнення людини до досягнення мети); *керуюча* (виступає віддзеркаленням спрямованості енергії мотиву на певну активність особи); *стимулююча* (пов'язана із продовженням спонукальної, із пошуком умов, що забезпечують посилення прагнення до мети); *регулююча* (пов'язана з регуляцією спонукання особистості до навчання й усієї його мотиваційної сфери); *організуюча* функція – полягає у свідомому плануванні особистістю своєї навчально-пізнавальної діяльності; *змістоутворююча* (відіграє найважливішу роль, оскільки вона надає діям особистісного значення); *відбивна* (виступає віддзеркаленням у

свідомості особистості його потреб і цілей, пов'язує їх із навчально-пізнавальною діяльністю як однією з визначальних умов успішного досягнення цієї мети).

Отже, формування мотивації до розвитку ОРА МУФВ будемо вважати першим завданням, яке необхідно вирішувати, в тому числі, через задоволення освітніх, спортивних, методичних потреб МУФВ.

Фахова підготовка у вищих навчальних закладах, як зазначає Я. Яхнін, є складною багатофункціональною системою, яка об'єднується цільовою установкою і містить усі методи, види і форми навчальної і позанавчальної діяльності, що спрямовані на теоретичну і практичну підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності [18].

П. Яременко доводить, що фахова підготовка вчителя є складним і багатогранним (цілеспрямованим) процесом оволодіння професійними знаннями, навичками та вмінням використовувати їх як для роботи, так і для науково-дослідної діяльності [17].

У сучасних українських педагогічних ЗВО, що готують майбутніх фахівців фізичного виховання через ряд об'єктивних та суб'єктивних проблем недооцінюється роль оздоровчої рухової активності у процесі їх фахової підготовки, що є принциповим відповідно до Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація».

Отже, другим завданням є підвищення рівня якості фахової підготовки щодо розвитку ОРА МУФВ через удосконалення фізичного, творчого та педагогічного потенціалу МУФВ.

М. Дутчак у статті «Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування», наголошує, що «У сучасному світі система оздоровчої рухової активності реалізує вельми важливу функцію – функцію сприяння економічному зростанню суспільства. На сучасному етапі розвитку оздоровча рухова активність набуває ознак самостійної, досить масштабної сфери економічної

діяльності, яка помітно впливає на макроекономічні показники країн. Її позитивний вплив на стан національної економіки здійснюється за такими напрямками: внесок у формування внутрішнього валового продукту шляхом виробництва та реалізації фізкультурно-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг; посилення продуктивності праці працездатної частини населення за рахунок поліпшення стану здоров'я внаслідок залучення до оздоровчої рухової активності; зменшення витрат державних та особистих коштів на медичне обслуговування частини населення, що залучене до оздоровчої рухової активності; зростання рівня пропозиції робочої сили на національному ринку праці; підвищення рівня індивідуальних грошових доходів населення, а отже, загального рівня добробуту населення, якості його життя [4].

Підсумовуючи все вище сказане, третім завданням розвитку оздоровчої рухової активності МУФВ є активізація роботи щодо розвитку даного процесу.

Досягненню цієї мети й виконанню даних завдань сприятиме ефективний моніторинг розвитку ОРА МУФВ.

Теоретико-методологічний блок містить завдання, мету, методологічні підходи, принципи, функції моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Моніторинг, як зазначає Т. Лукіна, слід розглядати як ефективний засіб здобуття інформації про функціонування освітньої системи та її компонентів. В умовах кардинальної модернізації національної освіти це є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу вчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку освіти [7].

Таким чином, освітній моніторинг, який здійснюється в межах ЗВО, сприяє досягненню відповідності наявних результатів діяльності закладу вищої освіти його кінцевим цілям.

Метою розробки даної структурно-функціональної моделі системи є підвищення ефективності моніторингу розвитку оздоровчої рухової

активності майбутніх учителів фізичного виховання.

Завданнями даної структурно-функціональної моделі системи є:

- 1) розуміння суб'єктами моніторингу необхідності розвиток ОРА МУФВ та здійснення його пролонгованого моніторингу;
- 2) систематизація інформації про стан і розвиток ОРА МУФВ;
- 3) запровадження відповідних теоретико-методологічних основ моніторингу розвиток ОРА МУФВ;
- 4) розробка комплексу критеріїв, показників та рівнів (відповідно до сучасних державних та європейських вимог й стандартів), що забезпечують цілісне (якісні й кількісні зміни освітнього процесу) уявлення про розвиток ОРА МУФВ;
- 5) забезпечення регулярного інформаційно-аналітичного супроводу, який здійснюється на базі управлінської інформаційно-аналітичної лабораторії для прогнозування стану та розвитку ОРА МУФВ або для корекції й удосконалення методики моніторингу за результатами аналізу отриманої інформації (врахування зворотного зв'язку);
- 6) посилення функцій контролю моніторингу розвитку ОРА МУФВ;
- 7) підвищення рівня прозорості оцінювання розвиток ОРА МУФВ.

При побудові структурно-функціональної моделі системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання ми спиралися на інтегрований підхід, підґрунтям якого є: особистісно-орієнтований, процесно-результативний, системний підходи; принципи (цілеспрямованості, пролонгованості, прозорості та об'єктивності, узгодженості, системності, адресності, технологічності та інтегративності, прогностичності) та функції (діагностично-аналітична, формувальна-методична, системно-функціональна, прогностично-коригувальна).

Змістовно-організаційний блок включає: суб'єкти (адміністрацію (декан, заступник декана, завідувач кафедри, заступник завідувача кафедри, керівник управлінської інформаційної аналітичної лабораторії та його

заступник), науково-педагогічних та педагогічних працівників, студентів), об'єкти (ресурсне забезпечення, процес та результат розвитку ОРА МУФВ), етапи, методи та засоби проведення моніторингу.

Основні етапи моніторингових досліджень:

Перший етап: збір та аналіз інформації щодо ресурсного забезпечення (матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення, кадровий склад тощо), якості професійної підготовки, кількості договорів про співпрацю з закладами, що впливають на розвиток ОРА МУФВ (спортивні клуби та організації відповідного спрямування); визначення теоретико-методологічних основ та критеріїв, показників, рівнів ефективності моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Другий етап: прийняття управлінського рішення щодо підвищення ефективності проведення моніторингу розвитку ОРА МУФВ (розробка структурно-функціональної моделі системи моніторингу розвитку ОРА МУФВ).

Третій етап: організація роботи з виконання управлінського рішення (створення управлінської інформаційно-аналітичної лабораторії); розробка програми заходів проведення моніторингу розвитку ОРА МУФВ;

Четвертий етап: дослідження якості професійної підготовки щодо розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання (за чотирма модулями розвитку ОРА МУФВ (у процесі вивчення дисциплін циклу загальної підготовки; професійної та практичної підготовки; за вільним вибором закладу вищої освіти та студента; у процесі проходження педагогічної практики);

П'ятий та шостий етапи: контроль виконання управлінського рішення та аналіз ефективності дій (розробка висновків про відповідність обраних цілей і завдань моніторингу; подальше прогнозування розвитку ОРА МУФВ із урахуванням результатів моніторингових досліджень або проведення корекційних заходів).

До методів моніторингу розвитку ОРА МУФВ відносимо:

- спостереження, анкетування, тестування, опитування, самооцінка, аналіз нормативно-правових документів (наказів, розпоряджень, журналів тощо) – методи збирання інформації (для вивчення реального стану визначеної проблеми (констатувальний та контрольний етапи експерименту));
- педагогічна діагностика, оцінювання, метод експертних оцінок – методи обробки й аналізу інформації (для діагностики ефективності структурно-функціональна моделі системи розвитку ОРА МУФВ);
- діаграми, таблиці, рисунки, аналітичні довідки-звіти, інформаційно-статистичні бази даних тощо – методи представлення й накопичення результатів моніторингу;
- для підтвердження вірогідності результатів експерименту та достовірності сформульованої гіпотези – методи математичної статистики;
- для вироблення управлінських рішень (накази, директиви, розпорядження тощо); структуризації й оптимізації (ухвали, розпорядження тощо); прогнозування; екстраполяції тенденцій (аналітичні довідки, масиви даних, вказівки тощо) – методи використання результатів моніторингу.

Формами та засобами моніторингу розвитку ОРА МУФВ є певні форми, засоби та пристрої призначенні для організації, проведення й оцінювання ефективності моніторингу визначеного процесу, а саме: друковані – протоколи, звіти, аналітичні звіти (тестування, анкетування, опитування тощо), технічні – комп’ютерна техніка, ліцензоване програмне забезпечення, засоби комунікації тощо.

Діагностично-регулятивний блок включає: критерії, показники, рівні (високий, середній, низький), методи та методики експериментального оцінювання ефективності моніторингу розвитку ОРА МУФВ, результат та за необхідності корекцію.

Для оцінювання ефективності проведення моніторингу розвитку ОРА МУФВ було визначено три критерії та відповідні їм показники: критерій

«якість забезпечення освітнього процесу» (наявність ресурсного забезпечення; рівень фізичної підготовленості майбутніх учителів фізичного виховання; якісний склад науково-педагогічних працівників); критерій «процес розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання» (теоретичні знання МУФВ із ОРА; рівень практичної підготовки МУФВ із ОРА; мотивація МУФВ до розвитку ОРА); критерій «результат розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання» (якість професійної підготовки МУФВ щодо розвитку ОРА; кількість студентів залучених до відвідування гуртків спрямованих на розвиток ОРА; масовість; ефективність й дієвість співпраці ЗВО з іншими установами).

Методи та методики експериментального оцінювання ефективності моніторингу розвитку ОРА МУФВ включають: анкети «Комплексна оцінка ресурсного забезпечення освітнього процесу МУФВ», «Комплексна оцінка кадрового забезпечення освітнього процесу МУФВ», «Професійні знання майбутніх учителів фізичного виховання», «Професійні уміння й навички майбутніх учителів фізичного виховання», тести, опитувальники (наявний адаптований або розроблений діагностичний інструментарій відповідно до теми дослідження).

Результатом успішного впровадження даної структурно-функціональної моделі системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання має бути підвищення ефективності моніторингу розвитку ОРА МУФВ.

Якщо, у процесі зворотного зв'язку, з'ясовано, що результат не досягнутий або потребує суттєвого удосконалення, то необхідно розробити та впровадити програму заходів щодо удосконалення методики моніторингових досліджень. Отже, складовою даного блоку є корекційні заходи (за необхідності).

Єдальною ланкою системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання виступає

управлінська інформаційно-аналітична лабораторія.

Під управлінською інформаційно-аналітичною лабораторією розуміємо – інформаційно-освітнє середовище, що об'єднує управлінські й науково-педагогічні процеси; дозволяє збирати, аналізувати, опрацьовувати, зберігати та передавати інформацію; розробляти й досліджувати моделі систем моніторингу відповідних складових освітнього процесу, при цьому об'єктами моніторингу можуть бути певні характеристики забезпечення якості освіти як процесу, результату чи системи загалом. Надаючи це визначення ми спиралися на докторську дисертаційну роботу Л. Панченко «Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету», яка наступним чином розкриває зміст даного поняття «інформаційно-освітнє середовище університету – реальність, яка розвивається, і містить передумови розвитку особистості викладачів і студентів у процесі вирішення освітніх завдань» [13].

Метою роботи управлінської інформаційно-аналітичної лабораторії є підвищення рівня ефективності моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання.

Завданнями даної лабораторії є:

- розробка структурно-функціональної моделі системи моніторингу розвитку оздоровчої рухової активності майбутніх учителів фізичного виховання;
- створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення моніторингу розвитку ОРА МУФВ підґрунтям якої є консолідована внутрішня і зовнішня інформація відповідних відділів та структурних підрозділів ЗВО;
- дослідження ефективності впливу даної системи на процес прийняття певних управлінських рішень.

Висновок. Таким чином впровадження даної структурно-функціональної моделі системи сприятиме розвитку оздоровчої рухової

активності майбутніх учителів фізичного виховання.

Список використаної літератури

1. Абрамова О. В., Никитинский В. И. Комплексный подход к укреплению трудовой дисциплины. Москва: Юридическая литература, 1982. 104 с.
2. Байдацька Н. М. Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінн. держ. *пед.* ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2007. 220 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Дутчак М. В. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Київ: Олімп. л-ра, 2015. № 2. С. 44–52
5. Жук Ю.О. Проблеми моделювання системи моніторингу якості освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік*: інформаційне видання. Київ: Інститут педагогіки, 2012. С. 117–118.
6. Коробович Л. П. Технологія використання моделі моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту приватних ВНЗ. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/1/08klpmpv.pdf> (дата звернення: 15.11.2017)
7. Лукіна Т. О., Патрикеева О. О. Моніторинг якості освіти: теорія та практика. Київ: Плеяди, 2005. 112 с.
8. Мала гірнича енциклопедія: у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. Дніпропетровськ: Східний видавничий дім, 2004-2013.
9. Мозальов В. Є. Педагогічні умови моніторингу якості підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2017. 293 с.
10. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація" URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/42/2016#n14> (дата звернення: 18.11.2017).
11. Пасічняк Любомир Васильович. Проектування та реалізація програм спортивної анімації у місцях масового відпочинку населення: дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02 / Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2017. 208 с.
12. Притуляк Л. М. Проблема заохочення дошкільних працівників до професійного самовизначення (друга половина ХХст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2014. С. 254
13. Панченко Л. Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.10 / Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2011. 508 с.
14. Управління земельними ресурсами: навч. посіб. / за ред. проф. А. М. Третяка. Вінниця: Нова Книга, 2006. 360 с.
15. Харківська А. А. Сутність педагогічного моніторингу якості виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах. *Обрії*. 2013. № 2. С. 92-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2013_2_32
16. Яременко П. С. Якість освіти в Україн. Київ: Лібра, 2011. 157 с.
17. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до якості освіти. Київ: Наукова думка, 2010. 143 с.

Соколюк О. Теоретическое обоснование структурно-функциональной модели системы мониторинга развития оздоровительной двигательной активности будущих учителей физического воспитания

Аннотация. В статье представлены теоретическое обоснование структурно-функциональной модели системы мониторинга развития оздоровительной двигательной активности. Подробно охарактеризованы каждый из четырех блоков, а именно: обще-целевой, теоретико-методологический, содержательно-организационный и диагностического-регулятивный.

Автором аргументировано, что связующим звеном системы мониторинга развития оздоровительной двигательной активности будущих учителей физического воспитания выступает управленческая информационно-аналитическая лаборатория.

Под управленческой информационно-аналитической лабораторией исследователь понимает - информационно-образовательная среда, объединяющая управленческие и научно-педагогические процессы; позволяет собирать, анализировать, обрабатывать, хранить и передавать информацию; разрабатывать и исследовать модели систем мониторинга соответствующих составляющих образовательного процесса, при этом объектами мониторинга могут быть определенные характеристики качества образования как процесса, результата или системы в целом.

Ключевые слова: оздоровительная двигательная активность, будущие учителя физического воспитания, система, модель.

Sokolyuk O. Theoretical grounds for structural-functional model of the monitoring system for the development of healthy movement activity of future teachers of physical education

Abstract. In the article the theoretical substantiation of the structural-functional model of the system of monitoring the development of recreational motor activity is presented. Each of the four blocks is described in detail, namely: general-purpose, theoretical-methodological, content-organizational and diagnostic-regulatory.

The author argues that the management information and analytical laboratory serves as the connecting link of the monitoring system for the development of the motor activity of the future teachers of physical education.

Under the managerial information-analytical laboratory, the researcher understands - the informational and educational environment, which unites management and scientific and pedagogical processes; allows collecting, analyzing, processing, storing and transmitting information; to develop and research models of monitoring systems of the relevant components of the educational process, while the monitoring objects may have certain characteristics of ensuring the quality of education as a process, result or system as a whole.

Key words: recreational motor activity, future teachers of physical education, system, model.

«E-LEARNING» AS AN INNOVATIVE METHOD FOR TRAINING FUTURE WATER TRANSPORT SPECIALISTS

Statement and justification of the significance of current issue. The importance of necessity to change traditional approaches to the training of water transport specialists is caused by the processes of globalization, the "digital revolution", and transition to an information society. Within current conditions the computers and the Internet have become integral tools, technologies are becoming easy adaptable, more efficient and qualitative, which in turn gives, huge privileges for increasing access to information technologies. Domestic education in the context of Eurointegration committed to its task in developing individual abilities of future specialists, global cooperation, removing barriers between formal and informal education, which becomes possible with the participation of competent teachers, capable of developing and implementing ambitious educational programs with the help of information technologies.

In recent years, e-learning has become an integral part of the educational process in Higher Education Institutions and it is used in all forms of education. The use of e-learning can improve the quality of education by using current global educational resources and due to the fact that using the elements of e-learning and distance educational technologies increases the proportion of independent work of students in mastering the material.

Key words: e-learning, distance educational technologies, computer-based learning technologies, interactive multimedia, web-based learning, on-line training, water transport specialists, higher education, student-oriented learning technology, information and communication technologies.

Recent researches and publication analysis. There is a number of foreign research works, including Russian and Kazakh scientists, dedicated to the issue of applying "e-learning" as an innovative method for training students, namely: Vega-Rodriguez [9], D. Vlachopoulos [10], J.M. Sanchez-Peres [9], T.M. Gussakova [4],

A.V. Kazanskaya [3], G.V.Livskaya [5], T.A. Makarchuk [6], G.V. Mozhaeva [7], G.B. Parshukova [8] and others. In the additional improvements to their scientific works, these authors strongly emphasize the need to move from traditional to distance learning by using information technologies, and they also scrutinize the features of using web2.0 technologies in the higher education system. Despite this, in Ukraine this direction for training students, including future specialists of water transport, is not widely covered nowadays in the science field and thus requires further research and development.

The aim of the Article. The aim of this research paper is to analyze the features of “e-learning” as an innovative method for training water transport specialists and to determine the opportunities to apply them in the Domestic education.

Statement of the main material of the research. Only recently, the term "e-learning" started gaining popularity in the Post-Soviet countries. It integrates a number of innovations in the field of application of modern information technologies in education, such as computer-based learning technologies, interactive multimedia, web-based learning, on-line training, etc. Gradually this term replaces the widely known concept of "distance learning", which is associated with the use of information technology in modern distance learning systems and with the widespread adoption of these technologies at the traditional universities. Thus, the boundaries between distance learning and direct study at the university are getting less visible. The term "e-learning" reflects this kind of integration of distance and traditional organization of educational process on the basis of information technologies. [1, 439 p].

"E-learning" should be considered in terms of the following methods:

- the use of electronic media for various learning purposes, which range from additional functions in ordinary classes to the complete replacement of face-to-face meetings to online meetings;
- technology use to provide educational and training programs;

- it is the provision of education (all activities related to instruction and training) through various electronic tools and media information;
- this training is based on information and communication technologies (ICT) for pedagogical interaction between students and curricula content, students and teachers or among students using the Internet access [10, 148 p].

The development of the modern education system in the countries of the world is conditioned by the influence and introduction of information and communication technologies in all areas of the educational institutions and mostly owing to emergence of free access to the means of Internet technologies. These processes predetermine significant changes in the traditional approaches to the educational process.

Learning with the help of information technology has a long history. One of the pioneers of computer training was Patrick Soupis from Stanford University, who conducted experiments in 1966, to teach elementary school students reading and counting with the help of the first computers. At the same time, Don Betzer from the University of Illinois creates a computer system (PLATO), which was aimed to educate students at the American higher education institutions. It had important functions for that time, such as a high-resolution graphic terminal, the ability to access electronic educational resources, educational games and even allowed teachers and students to send messages to each other via chat or forum. According to many e-learning theorists, PLATO became a predecessor of distance learning platforms, also known as LMS [9, 106 p].

It should be noted that in 1969 the first Open University was established in Great Britain, i.e., University that was fully directed to extramural form of education. From the very beginning, elements of information technologies were introduced into its curricula. In the 90s of the twentieth century, similar educational institutions were established in other European countries (Universitat Oberta de Catalunya in Spain, UNINETTUNO in Italy). These universities still

running nowadays, they offer exclusively distance courses and successfully apply information technologies in teaching.

To date, e-learning is related to the use of web technologies. In 90s of the XX century, with the spread of the Internet, the Web-based learning is widely used. Then it became possible to download Web sites and educational materials, most often in the form of text or pictures. Later this principle of organization was embodied in the LMS (Learning Management System), allowing the teacher to organize the content of the course according to a standard scheme, which includes the division into lessons, modules. They may include text, video and audio resources, as well as exercises, tests and forums. In such a system, educational resources are most often created by the teacher, he / she creates a structure as well and suggests the sequence for studying the materials. Students' task is to follow definite route, answering questions and performing the assignments.

The emergence of the second generation of web technologies brings new trends in e-learning. Now Internet gives an opportunity to exchange information, create interactive sites, that include multimedia and even communicate through video applications. Generation, which grew up in Europe in 1990-2000, is commonly called digital natives, i.e., "born with digital technologies". They quickly absorb information from video resources and images, as well as from text, and different sources at the same time, they prefer free access to media resources, and want to be in constant communication with friends (who may be on the other side of the world or in a neighboring house), and they can either create their own media resources (or download someone else's), and buy a book or CD.

Today every Internet user is the creator and distributor of information. The blogs, forums, websites for posting videos and photos are widely created. All this is reflected in the educational environment, echoing in pedagogical approach, with a main focus on a student, a future specialist. Now the student does not have to adhere to the scheme proposed by the teacher, he / she may find the necessary

information themselves, analyze it and create a new resource using various multimedia tools.

It is worth mentioning that modern pedagogical technologies, and to a greater extent, e-learning technologies for future water transport specialists, are personal-oriented, and are aimed at developing individual student skills.

Unlike introducing knowledge in the prepared form within the traditional training, in the absence of the possibility of developing students beyond their "zone of proximal development," with domination of explanatory-illustrative and reproductive methods of teaching, on the one hand, e-learning technologies ensure further increase in the level of students' independent work at an individual pace, and on the other hand, provide opportunities for wide communication with other students, and joint planning of their activities [2, 201 p].

With regard to the psychological aspect of assessing the knowledge of future water transport specialists, e-learning technologies provide an opportunity to reduce the role of stressors in the process of passing assignments and examinations, and to increase the level of psychological comfort in classes. Reducing anxiety of students while passing the attestation, lack of fear of punishment and receiving unsatisfactory marks, allows to increase study motivation and proactivity of students. The e-learning methods implementation at the university allows to improve the level of education and improve the quality of the educational services provided, and moreover to ensure greater flexibility in the fulfilment of the educational goals of the university [2, 208 p].

From this perspective, the change in traditional approaches to teaching and training of future water transport specialists, on the one hand, had an impact to their information technology rapid development, and transition to digital revolution, on the other hand, led to the phenomenon of e-learning. The introduced evolution of information technologies and multimedia demonstrates the diversity of technologies and tools, the rapid expansion of their capabilities and functions, and, consequently, the diversity of opportunities in the educational process, which

will also undergo radical changes towards openness and removal of boundaries - geographical, cultural or age-related.

Thus, it becomes clear that the definition of e-learning is diverse, in which one or another technology or feature of the educational process is involved. All of them are regarded as valid, as each of them reflects a particular goal pursued in the use of e-learning, and applies certain technologies or is aimed at implementing the chosen format of education. The introduction of e-learning can radically change the process of transferring knowledge to future water transport specialists, making it more flexible, consistent, convenient for all participants of the educational process. Furthermore, e-learning has certain advantages that aimed at various target groups such as students and postgraduates, teachers and University administration [7, 135 p].

The advantages of using e-learning in the training for future water transport specialists are as follows:

- being able to study the materials of the training course at any time and in any place;
- active collective students work on the discussion of the studied courses and topics in social networks;
- training on an individual trajectory;
- progress control and adjustments of actions;
- teacher is available almost anytime, and, accordingly, it is possible to contact him / her by e-mail and get a respond shortly;
- constant increase in the level of computer literacy and IT competence;
- courses are created with participation of a whole team of specialists, which makes the training more attractive;
- transportation costs reduction when selecting distance models of education by future water transport specialists.

The advantages of using e-learning for teachers who train future water transport specialists are as follows:

- facilitated access and flexible management of teaching materials (using learning management systems);
- improvement of pedagogical skill as a result of introducing innovative didactic technologies, and, consequently, teachers ranking upgrading;
- possibility of developing individual pedagogical scenarios;
- training system can exempt teacher from some functions such as an information reporter and consultant;
- ability to monitor progress, timing of tasks and students individual work rhythm;
- extensive use of communication tools that allow the teacher to interact intensively with students;
- upgrading IT competence level.

The advantages of using e-learning for the University administration are as follows:

- strengthening the innovative potential of the Higher Education Institute by improving the quality of courses and programs;
- improving the organization of the educational process by increasing the IT competence of teachers;
- opportunity to increase library electronic resources;
- reaching high coverage of students;
- prospects for international integration and participation in joint educational projects within the framework of the Bologna Process and in other global integration processes.

The weaknesses of e-learning in the training of future water transport specialists include:

- timeconsuming of the course development;
- in some cases, incapability of modifying the developed course (recorded on CD-ROMs, etc.);
- student motivation lack;

- staff issues, associated with training of teachers, being able and willing to develop and constantly update their courses, since the elaboration of e-learning content requires specific knowledge from all participants in this process;
- lack in IT competence of teachers and students;
- e-learning course does not involve a lot of personal communication with teacher, but the development of communication channels allows partially to eliminate this limitation using video conferencing and e-mail communications.

The e-learning development in training of future water transport specialists provides constant consulting, methodological and organizational support for the implementation of new educational programs, ensuring their fulfillment in educational institutions and puts forward new requirements for the educational and methodological support of educational programs. To form an individual student trajectory and compose an individual curriculum, it is necessary to have a clear understanding of the educational resources (a list of proposed educational programs, electronic textbooks, electronic sources of information, electronic libraries, etc.). The educational institution should have an interactive electronic content for all the academic disciplines, comprising the educational program.

One of the important conditions for the successful implementation of e-learning at the Higher Education Institution - is to understand that e-learning is essentially a student-oriented learning technology [2, 203p]. Currently, all e-learning environments created in the world put the student at the center of the learning process.

In sum, e-learning formation and development are closely connected both with the development of innovative technologies, and society as a whole. To date, e-learning courses and mobile devices allow you to study anywhere: on the road, at work, at home. This learning process is characterized not only by the higher degree of students autonomy, but also by the creative and playful component, as well as by collective work on challenges and tasks. Teacher's role is also changing, which is practically on par with students in the modern world of accessible information.

E-learning development, reflecting changes in society, suggests thinking about new educational context and competences that future water transport specialists should possess.

Conclusions and prospects for further research directions. E-learning implementation into daily educational process of future water transport specialists will allow the students to expand the frames of the learning process and move freely without interrupting their education, and also provide opportunities for training people with disabilities. It is worth mentioning, the effective interaction of participants in the educational process sharing scientific materials through modern wireless technologies. Thus, the high efficiency and expediency of the e-learning usage in the preparation of future water transport specialists is evident.

Most of the modern students have long been committed to the transition to e-learning. The level of development of society imposes the need to use new information technologies in all spheres of life. Foreign experience has already shown the effective application of e-learning technology in colleges and universities. To date, all educational resources are transferred to the electronic mode. The education is based on a credit system where 90% of the knowledge student is required to receive independently, outside the university walls, and this demonstrates the intention to entrust the learning process to the student himself.

And the higher school should not withdraw from these imperatives of our time, after all, the efficiency of this technology is proved. Consequently, the modern teacher should strive to apply information technologies in the educational process, and it is necessary to look for even new opportunities for the beneficial and high-quality use of e-learning, combining experience, knowledge, efforts of both education representatives and students themselves, which in the future will certainly lead to the successful e-learning implementation in the educational process of higher education institutions of Ukraine. Solving these issues will stay as relevant as ever and require further in-depth research.

BIBLIOGRAPHY

1. Bukhanceva, N.V., and Dudina, I.A. (2009). *Модель e-Learning как инструмент управления электронными ресурсами вуза* [E-Learning Model as a Tool to Manage Electronic Resources of Higher Education Institute]. / N. V. Bukhanceva, I. A. Dudina // *Образовательные технологии и общество* [Educational Technologies and Society]. Т. 12. №2. 438-444 p.
2. Grebenyuk, I.I., Golubtsov, N.V., Kozhin, V. A., Chekhov, K. A., Chekhova, C. E., Fedorov, A.V. (2012). *Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России* [Russia's Higher Education Institute Activities Analysis] / I.I. Grebenyuk, N.V. Golubtsov, A. Kozhin, K. A. Chekhov, C. E. Chekhova, A. V. Fedorov. Moscow: Akademiya Estestvoznaniya. 480 p.
3. Kazaknskaya, A. V. (2009). *От дистанционного обучения к электронному* [From Distance Learning to E-Learning]. / A. V. Казанская // *Информационные технологии в образовании* [Information Technologies in Education]. Novosibirsk: NGTU Press № 1 (17). 4-5 p.
4. Komelina, E.V., and Gussakova, T.M. (2009) *Использование технологий web2.0 в учебном процессе вуза* [Using web2.0 Technology in educational process at the Higher Education Institute] / E.V. Komelina, T.M. Gussakova // *Преподавание Информационных Технологий в России: Открытая всероссийская конференция [Электронный ресурс]* [Information Technologies Teaching in Russia: Open All-Russia Conference [Electronic resource]]. Online access: http://www.it-education.ru/2009/reports/Komelina_Gusakova.htm (10.02.2017)
5. Livskaya, E.V. (2012) *Мультимедиа в образовании: Современные педагогические и информационные технологии в преподавании. Обучение навыкам работы с интерактивными ресурсами. Учебно-методическое пособие. Часть II* [Multimedia in Education: Modern Pedagogical and Information Technologies in Teaching. Teaching How to Work with Interactive Resources]. / E.V. Livskaya. Kaluga: Press «Eidos». 121 p.

Makarchuk, T.A. (2011). *Педагогические условия использования дистанционных технологий в системе самостоятельной работы студентов по информатике* [Pedagogical Conditions of Distance Technologies Usage in the System of Students' Independent Tasks on Informatics]. / T.A.Makarchuk // Informatics and management system. № 1 (07). 144–154 p.

6. Mozhayeva, G.V. (2013). *Электромеханическое обучение в ВУЗе: современные тенденции развития* [Electromechanical Education at the Higher Education Institute]. / G.V. Mozhayeva // Humanitarian Informatics. 7th Edition. 126-138 p.

7. Parshukova, G.B. (2010). *Электромеханическое обучение в эпоху Web 2.0. Электромеханическое обучение в традиционном университете* [Electromechanical Training in the Era of Web 2.0. Electromechanical Training at the Traditional University] / G.B. Parshukova. Novosibirsk: NGTU Press. 120-124
Sánchez-Pérez, J.M., Gómez-Pulido, J.A., Vega-Rodríguez, M.A., Bravo-Rodríguez, J. (2007). Computers and education: e-learning, from theory to practice. / J.M. Sánchez-Pérez, J.A. Gómez-Pulido, M.A. Vega-Rodríguez, J. Bravo-Rodríguez // Dordrecht: Springer. 480 p.

8. Vlachopoulos, D., and Cabrera, N. (2012). Building an Inclusive Definition of E-Learning: An Approach to the Conceptual Framework / D. Vlachopoulos, N. Cabrera // The International Review of Research in Open and Distributed Learning. № 2. 148–149 p.